

ДЭН БРАУН

# ДА ВИНЧИ СИРИ

*РОМАН*

Тошкент  
« Янги аср авлоди»  
2007

Леонардо да Винчи чизган суратлар бекиёс жозибаси ва сирларга йўғрилганлиги билан шуҳрат топган. Бугунги куннинг энг машҳур ушбу романи сизни Леонардо да Винчи асаридаги рамзлар ва уларга яширин-ган сирлар ортидан санъаткорона эргаштириб кетади. Ба кутилмаган хулосалар билан ҳайратта солади.

АЗИЭ КИТОБХОН, ушбу асар ўзбек тилида илк бора тақдим этилмоқда ва бу сизга манзур бўлади, деган умиддамиз.

Рус тилидан Мансур РАҲИМОВ,  
Бурхон СОБИРОВлар таржимаси

Масъул муҳаррир:  
Аброр МАШАРИПОВ

ISBN 978-9943-08-113-0

© Дэн Браун. «Да Винчи сири». «Янги аср авлоди» НММ. 2007 йил  
® Улугбек Исақов

## МАЪЛУМОТЛАР

Сион Приорат<sup>\*</sup>и – 1099 йили Европада ташкил этилган яширин жамият. 1975 йили Париж миллий кутубхонасида «Махфий маълумотлар» номида қўлёзмалар ўрами топилган эди. Унда Сион Приоратининг бир неча аъзолари, жумладан, Исаак Ньютон, Ботичелли, Виктор Гюго ва Леонардо да Винчининг исмлари қайд этилган.

«Дея асари» деб аталаувчи Ватиканнинг шахсий прелатураси ўта художўй католик секта ҳисобланади. Руҳий поклаш, азоблаш ва «танани жонсизлантириши» каби хавфли маросимлари билан машҳур. «Дея асари» сектаси яқиндагина Нью-Йоркдаги Лек-сингтон-авеню, 243 манзилида ўзининг штаб-квартирасини қуриб битирди. Қурилиш ишларига 47 миллион доллар сарфланди.

Китобда санъат асарлари, меъморчилик обидалари, ҳужжатлар ва сирли диний маросимларнинг аниқ тасвири баён этилган.

---

\*Приорат ёки синьория – ўрта асрларда бир қатор шаҳарлардаги бошқарув органи. Масонлар анъанасида Буюк приорат – масонлар деноминацияси раҳбарлик тизимидаги бўлим (Ибодатхона, Госпитал).

## МУҚАДДИМА

...ва яна Блайзга багишиланади, ҳар доимгидан зиёда, ҳар қачонгидан-да ортиқроқ даражада

*Париж. Лувр.\* 21:46.*

Таниқли нозир Жак Соньеर Катта галереяning гумбазсимонравоқи остида чайқалганча ўтиб бораркан, күзига биринчи бўлиб тушган расм – Караважо полотноси томон интилди. У иккала қўли билан зарҳал рамкани кучи боричча торта бошлади ва ниҳоят дурдона асар девордан узилиб, етмиш ёшли қарияning устига қулади. Худди Соньеर тахмин қилганидек, шу яқин ўргада темир панжара ҳам ерга гурсиллаб тушиб, паркет полни зириллатиб юборди ва залга кирадиган йўлни тўсиб қўйди. Узоқда чинқириқ товушли сигнализация ишлаб кетган эди.

Нозир оғзи билан аранг нафас олар, айни дамда қайси дунёда эканлигини идрок қилишга уринарди. Шу кўйи бир неча сония ётди.

«Ҳали тирик эканман».

У полотно остидан судралиб чиқиб, яшириниш учун жой қидирганчча атрофга олазарак аланглай бошлаган маҳал гулдурос овоз янгради:

– Қимирлама!

Эмаклаб кетаёттан нозир ўша жойда қотиб қолди, кейин ортига астагина ўтирилиб қаради.

Атиги ўн беш фут\*\* нарида, панжара ортида уни таъқиб этаёттан кишининг гавдаси кўриниб туради: баланд бўйли, елкалари

---

\*Лувр – Париждаги машҳур мэйморий ёнгорлик, йирик музей. XVI асрда қурилган.

\*\*Фут – 30,48 см га тенг узунлик ўлчови.

кенг. Ҳойнақой альбинизэм\*\*\* касаллигига йўлиққан бўлса керак, териси ўликникидай кўкимтири, кўзларининг оқи пушти, қорачиқлари таҳдид солувчи қора-қизил рангда, сочига эса оқ оралаган эди. У чўнтағидан тўппонча чиқарди-да, узун стволни панжара темирлари орасидан тиқиб, нозирни мўлжалга олди.

– Қочишига ҳаққинг йўқ, – деди у тушуниш қийин бўлган талафуэда. – Энди гапир: қаерда у?

– Ахир айтдим-ку, – дея фудранди ҳалиям нажот илинжида эмаклаб турган нозир, – нима ҳақида гап бораётганидан бехабарман.

– Ёлғон! – У ҳаракатсиз ҳолатида нозирга шундай қаттиқ тикилдики, кўзларидан гўё қизғиш учқунлар саҷрагандай бўлди. – Сенда ва биродарларингда шундай нарса борки, у мутлақо сизларга тегишли эмас.

Нозир илкис сесканиб кетди: «У қаердан билиши мумкин?»

– Бугун эса ўша нарса ўзининг ҳақиқий эгаларига қайтарилажак. Шундай экан, унинг қаердалигини айт ва жонинг омон қолади. – У стволни хиёл пасайтирган эди, нақ нозирнинг бошига тўғриланиб қолди. – Ёки бу сир учун ўлимга ҳам тайёрмисан?

Сонъернинг нафаси ичига тушиб кетди.

Тўппонча орқали мўлжалга олинаётганини кўргач, кўлинин ожизона кўтарди.

– Тўхтанг, билганларимнинг барини айтиб бераман.

Нозир сўзларни эҳтиёткорлик билан танлаганча гапира бошлади. Бу ёлғонни бир неча бор машқ қилган ва ҳар сафар уни қўллаш тўғри келмаслигини сўраб дуо қиласди.

У гапини тутаттанида таъқибчи мағруона илжайди:

– Ҳа. Бошқалар ҳам менга айнан шуни айтишган эди.

«Бошқалар?» ҳайрон бўлганича хаёлидан ўткаэди Сонъер.

– Мен уларни ҳам қидириб топдим. Учови ҳам ҳозиргина сен айтган гапларни тақорорлашган эди.

«Бўлиши мумкин эмас!» Ахир нозирнинг ҳам, унинг қари уч ноибларининг ҳам асл шахсияти ўзлари сақлаб келаётган кўхна сир каби муқаддас ва дахлсиз эди. Шу пайт Сонъер бир нарсани

---

\*\*\*Альбинизм – организмда унга хос меъёрий ранг берувчи пигмент етишмаслиги.

Фаҳмлаб қолди: унинг уч содиқ хиёматкорлари ўлим олдидан ҳозирги афсонани сўзлаб беришган. Бу эса улар мўлжаллаган режанинг бир қисми эди.

Тўппонча яна нозирга ўқталди.

– Сен ўлгач, бу дунёда ҳақиқатни билувчи ягона киши мен бўйаман.

«Ҳақиқатни!..» Нозир бу сўзнинг қўрқинчли маъносини бағоят тезкорлик билан илғаб олди, вазиятнинг бутун даҳшати энди унга намоён эди. «Агар мен ўлсам, ҳақиқатни ҳеч ким ҳеч қачон билолмайди».

У шуурига бўйсунганд ҳолда жонини сақлаб қолиш учун яширинишига жой қидира бошлади.

Аммо шу пайт гумбуzlаган ўқ овози эшитилдию нозир полга ҳолсизгина ўтириб қолди. Ўқ унинг қорнига теккан эди. Соњер минг азобда оғриқни енгишига ҳаракат қиласкан, судралишига уриниб кўрди. Бошини оҳиста кўтариб панжара ортида турган қотилига кўз қадади.

Қотил энди унинг бошини мўлжалга олган эди.

Соњер кўзларини қисиб олди, қўрқув ва таассуф гўёки уни сўнгсиэ азоб гирдобига тортаётгандек эди.

Пахтавон отишдан чиқсан овоз йўлак бўйлаб акс-садо бериб ўтди.

Қотил қуролига истеҳзо билан қараб туради. Тўппончани яна ўқламоқчи бўлди, бироқ фикрини ўзгартирди чофи, мийигида кулиб Соњернинг қорнига ишора қилди:

– Мен ўз ишимни бажардим.

Нозир бошини эгиб оппоқ кўйлагида ўқдан ҳосил бўлган тешикни кўрди. Тешик қоннинг қизил доираси билан ўралган ва кўкрак қафасидан бир неча дюйм\* пастда жойлашган эди. «Ошқозон!» Қанчалар шафқатсиз хатолик: ўқ унинг юрагига әмас, қорнига теккан экан. Нозир Жазоир урушида қатнашган, нечтадан-нечта азобли ўлимларга гувоҳ бўлган. У яна ўн беш дақиқача яшаши мумкин, холос, ошқозондан чиқсан кислота эса кўкрак қафасига сизиб ўтиб, уни аста заҳарлай бошлиди.

---

\*Дюйм – 25,5 мм га тенг узунлик ўлчови.

– Биласизми, месъе, оғриқнинг фойдаси бор, – деди қотил ва ортига ўтирилиб узоқлаша бошлади.

Ёлғиз қолган Жак Сонъер темир панжара томонга қаради. Ҳа, у тузоққа тушиб қолганди, эшикларни эса йигирма дақиқадан кейингина очишлари мумкин. Унгача Сонъер ўлиб бўлади. Бироқ айни пайтда уни қўрқувга солаётган, ташвишлантираётган нарса ўз ўлими эмас.

«Мен сирни бошқаларга етказишим даркор!»

Оёққа туришга уринаётганида ўлдирилган уч биродарининг юзлари кўзига кўрингандай бўлди. Бошқа биродарларини, улар амалга оширган ишларни, муқаддас сирни авлодларга авайлаб ет-казгандлари ҳақида эслади.

«Билимларнинг уэйлмас зонжирни...»

Энди эса... Барча эҳтиёт чоралари кўрилган бўлишига қарамай, Жак Сонъер ушбу зонжирнинг ягона ҳалқаси, сирнинг ягона сақловчиси бўлиб турибди.

Бутун вужуди титраганча ўрнидан турди.

«Мен қандайдир ийлини топишим керак!..»

У Катта галерейнинг ичидаги қамалиб қолган эди, ахир бу ёруғ дунёда айнан утина билимлар машъласини авлодларга узата олиши мумкин. Сонъер ҳашаматли зинданнинг деворларини кўздан кечира бошлади: бутун оламга машҳур тасвирий санъат асарлари худди эски қадрдонлар каби, тепадан пастга кулиб қараётганга ўхшарди. Оғриқдан юзлари буришганча бор куч ва матонатини тўплашга уринди. У амалга ошириши керак бўлган вазифа диққат-эътиборли бўлишни талаб этади ва унга берилган ҳаётнинг сўнгти сониялари ҳам ана шу йўлда баҳшида бўлгуси.

## БИРИНЧИ БОБ

Роберт Лэнгдон ҳадеганда ўйғонавермади.

Қоронғи хонанинг аллақайси бурчагида телефон жириңгларди. Бироқ бу галги құнғироқ овоzi қандайдыр ғалати, чинқироқми-ей. Лэнгдон жавонча устини пайпаслаганча чироқни топиб ёқди. Кейин эса күзини қисган қўйи атрофни кузата бошлади: Уйғониш даври услубига хос барқут қопланган ётоқ, Людовик XVI замонидан қолган мебел, деворларга эса суратлар чизилган, қимматбаҳо чо-дир остида қизил ёғочдан ишланган каравот.

«Жин урсин, қаердаман ўзи?»

Кресло суюнчиғига ташланган халатнинг кўксига «РИТЦ» мек-монхонаси, Париж деб ёзилганди.

Миясими қарахт қилиб турған туман секинлик билан тарқай бошлади. Лэнгдон гўшакни кўтарди.

– Алло?

– Месье Лэнгдон? – эркак кишининг овози эшитилди. – Умид қиласманки, сизни ўйғотиб юбормадим.

Лэнгдон стол устидаги соатга қаради: миллар тунги 12 дан 32 дақиқа ўтганини кўрсатмоқда. У атиги бир соат ухлаган, қаттиқ чарчаганидан ўзини аранг тутиб турарди.

– Мен портьеман, месье. Безовта қилганим учун минг бор узр, лекин бир одам сизни сўраб келди. Айтишибча, жудаям зарур иши бор экан.

Лэнгдон ҳали ҳам ўзини қарахт сезарди. Кўзи жавонча устидаги ғижимланган қофозга тушди. Бу таклифнома эди.

**ПАРИЖДАГИ АМЕРИКА УНИВЕРСИТЕТИ**

Гарвард университетининг диний рамзлар профессори

*Роберт Лэнгдон билан бўладиган учрашувга мамнуният ила тақлиф этади.*

Ләнгдон охиста ингради. Оқшомғы маърузада Шартре жомесининг тоши деворларига солинган бутпарастлик белгилари ҳақида слайдлар намойиш бўлиб ўтганди. Мутаассиб профессорларга бу ёқмагани аниқ. Балки энг диндор олимлар унинг кетишини талаб қилишар, балки Америкага учадиган биринчи рейсдаёқ жўнатиб юборишар.

— Кечирасиз, — деди Ләнгдон, — мен жуда чарчаганман, ундан кейин...

— Аммо месье, — овозини пасайтирганча гапини маъқуллашда давом этди портье, — меҳмонингиз анчагина баобўр киши.

Бунга асло шубҳа қилмаса бўлади. Диний тасвирий санъат ва ибодат рамзлари ҳақидаги китоблари санъат оламида Ләнгдонга анчагина машҳурлик келтириди. Ўтган йили Ватикандаги дудмол можародаги иштироки матбуотда кенг ёритилгач, Ләнгдоннинг шуҳрати янада ортиб кетди. Шундан бери уни аллақандай тан олинмаган тарихчилару санъатта ҳавасмандлар безор қилиб юборишган эди.

— Марҳамат қилиб ўша кишининг исм-шарифи ва манзилини ёзиб олинг, — Ләнгдон иложи борича самимий гапиришга ҳаракат қиласарди. — Унга пайшанба куни, Париждан кетишимидан олдин қўнғироқ қилишимни айтинг. Келишдикми? Раҳмат!

Портье оғиз жуфтлашга улгурмаёқ у гўшакни қўйиб қўйди.

Ләнгдон каравотта ўтираркан стол устида меҳмонлар учун аталган кундаликни кўриб қолди, унинг муқовасига қуйидаги ёзув битилганди: «Оловлар шаҳрида гўдак каби тиниқ ухланг. «Ритц» меҳмонхонасида ширин уйқу. Париж». У ортидаги катта тошойнага қараб, ўз аксини деярли таниёлмади. Қаттиқ чарчаганлиги ва паришон ҳолати шундоққина кўриниб турибди.

«Роберт, сен яхшилаб дам олишинг керак».

Айниқса охирги йил бир мунча оғир келди ва бу ташқи қиёфасига таъсир этмай қолмади. Ҳар доим чақнаб турадиган мовий кўзлари алланечук хираласиб, маъюс тортиб қолгандай. Ёноқлари ва чуқурчалини бор иягини калта туклар қорайтириб турарди. Икки чаккаси кумушранг тус олган, устига-устстак қора қуюқ сочитга ҳам оқ оралай бошлади. Гарчи ҳамкасб аёллар оқ соchlар унга жуда ярашиб, олимларга хос кўриниш бағишлаб турганини айтишса-да, Ләнгдон бундан хурсанд эмасди.

«Бостон мәгезин»дагилар ҳозыр мени күришса эди!»

Үттан ой «Бостон мәгезин» журнали Лэнгдонни шаҳардаги «энг күп қизиқыш уйғотувчи» кишилар ўнталигига кириптан эди. Бундай кутилмаган «обрў» унинг бир қадар саросима ва ҳайратига, Гарварддаги ҳамкасларининг эса доимий кулгисига сабаб бўлганди. Мана энди журнал томонидан кўрсатилган ҳурмат уйидан уч минг миля\* узоқликда расвогарчиликка айланиб, Париж университетидаги маъruzасига қадар уни таъқиб этиб келди...

– Хонимлар ва жаноблар, – дея мурожаат этди бошловчи одамлар билан лиқ тўла «Шаҳзода павильони»га қарата, – бугунги меҳмонимизни таништиришга ҳожат йўқ. У кўплаб китоблар муаллифи ҳисобланади: «Махфий секталар рамзлари», «Закийлар санъати: идеограмма\*\*ларнинг бой берилган тили» каби асарлар шулар жумласидан. Яқиндагина эса унинг «Диний тасвирий санъат» номли янги китоби ҳам нашрдан чиқди. Билишимча, кўпчимиғингиз учун унинг китоблари дарслик бўлиб қолган.

Талабалар тасдиқ аломати сифатида бошларини қўмирлатишиди.

– Бутун эса сизларга бу ажойиб инсоннинг намунали ҳаёт йўли ҳақида гапирмоқчи эдим. Аммо, – у ҳайъат столи ортида ўтирган Лэнгдонга шодон қараб қўйди, – ҳозиргина талабаларимиздан бири менга, айтиш мумкинки, қизиқарли дебочани тақдим этди.

Бошловчи қўлидаги «Бостон мәгезин»ни ҳаммага кўз-кўз қилди.

Лэнгдоннинг хуши бошидан учайёди. «Жинурсин, қаердан топди экан буни?»

Бошловчи ўша аҳмоқона мақоладан парчалар ўқий бошлади. Лэнгдон эса ўтирган креслосига тобора чуқурроқ чўкиб борарди. Яна ўттиз сониядан кейин ўтирганлар ошкора хиринглар, аёл эса ўқишдан тўхтай демасди. «...Жаноб Лэнгдон ўтган йили Ватиканда бўлиб ўтган йиғилишдаги файриоддий роли ҳақида оммавий ахборот воситаларига гапиришдан бош тортганди. Бу эса унинг «қизиқарли шахслар» ўнталигига киришига анчагина қўл келди».

Шу жойга келганда у аудиторияга мурожаат қилди:

– Яна эшитишни хоҳлайсизларми?

\*Миля – 7420 метрга teng масофа ўлчови.

\*\*Идеограмма – бирор маънони шартли ифодалайдиган ёзув белгиси.

Жавоб тариқасида гулдурос қарсаклар янгради. «Йўқ, кимдири уни тўхтатиши керак», ўйлади Лэнгдон. Аёл эса янги парчани ўқишига киришди: «...Гарчанд айрим ёш талабгорлар каби ўта келишган бўлмаса-да, қирқдан ошган профессор Лэнгдон олимона жозибага фарқ кўмилган. Унинг паст ва ёқимли овози жозибасини янада орттиради, талаба қизларнинг фикрича, бу овоз «кулоққа жуда ёқади».

Зал кулгидан гумбирлаб кетди.

– Миннатдорман, Моник, – аранг илжайганча ўрнидан турди Лэнгдон. – Бостонда чиқадиган ушбу журналда бадиий сўз маҳоратини чуқур эгаллаган одамлар ишласалар керак, улар роман ёзишса яхши бўларди, менимча. – У енгил хўрсиниб аудиторияга кўз югуртириб чиқди. – Агар бу журнални ким олиб келганини билиб қолгудай бўлсан, ўша абллаҳни бу ердан ҳайдаб чиқаришларини талаб қилишим аниқ.

Ҳамма яна кулиб юборди.

– Шундай қилиб, азиэ дўстлар, барчангизга маълумки, биз бу ерга рамзлар ҳукмронлиги ҳақида гаплашишга йигилганмиз...

Телефон қўнғироғи Лэнгдоннинг хаёlinи бўлиб юборди.

У хўрсиниқ аралаш нафас олди-да, гўшакни кўтарди:

– Лаббай!

Кутилганидек, бу яна портье эди.

– Жаноб Лэнгдон, безовта қилганим учун яна бир бор уэр сўрайман. Меҳмон хонангиз томон йўл олди, шуни айтиш учун қўнғироқ қиляпман. Мен сизни огоҳлантириб қўйган яхшидир, деб ўйладим.

Лэнгдон энди батамом уйғониб кетган эди.

– Нима? Сиз уни менинг номеримга жўнатдингиэмис?

– Маъзур тутинг, месъе, аммо шундай мавқели кишига рад жавобини бериш... Уни тўхтатиб қолишга ҳақли эмасман, деб ўйладим.

– Ким экан ўзи у?!

Портье гўшакни қўйиб бўлган эди.

Худди шу пайт эшик қаттиқ тақиллади. Лэнгдон истамайгина ўрнидан турди, унинг яланг оёқлари юмшоққина гиламда чўкиб кетди гўё. Эгнига халатни ташлади-да, эшик томон йўналди.

- Ким у?
- Жаноб Лэнгдон? Сиз билан гаплашиб олишим зарур. – Эшик ортидан эркак кишининг инглизчани бузиб гапиргани эши-тилди, бироқ унинг овози кескин ва бўйруқона эди. – Мен лейте-нант Жером Коллеман, Судлов полицияси марказий бош-қармасидан.

Лэнгдон қотиб қолди. «Судлов полицияси марказий бош-қармаси?» У билардики, Франциядаги мазкур ташкилот АҚШ-даги Федерал Қидирав Бюроси билан тенг мақомда.

У занжирчани ечмасдан, эшикни бир неча дюймга қия қилиб очди. Юзида бирор ифодадан асар ҳам топилмайдиган киши унга қараб туради. У кўк форма кийган бўлиб, жуда ҳам оз-ғин эди.

- Кирсам бўладими? – сўради Колле.

Лэнгдон иккиланиб қолди, лейтенант синчков нигоҳи билан уни бошдан-оёқ кузатиб чиқди.

- Нима гап ўзи?

– Менинг капитанимга сизнинг ёрдамингиз керак бўлиб қол-ди. Бир иш бўйича экспертиза олиб бориш керак.

– Ҳозирнинг ўзидами? – ҳайрон бўлди Лэнгдон. – Ахир вақт яром кечадан ўтди.

– Билишимча, бугун кечқурун Лувр нозири Жак Соньер билан учрашишингиз керак эди, тўғрими?

Лэнгдонда безовталик пайдо бўлди. Ҳақиқатан ҳам у маъру-задан кейин муҳтарам Жак Соньер билан учрашишга ва бир пи-ёла чой устида суҳбатлашишга келишган эди. Бироқ нима учун-дир нозир айтилган жойга келмади.

- Ҳа. Сиз буни қаердан биласиз?

- Унинг стол тақвимидан сизнинг фамилиянгизни топдик.

- Умид қиласманки, у соғ-саломат бўлса керак?

Агент хўрсинди ва тирқишидан «Полароид»да олинган расмни узатди.

- Расм бир соатча олдин, Луврда олинган.

Бутун танаси музлаб кетган Лэнгдон расмдан кўз узолмай қолди. Унинг нафрат ва ғазабга тўла овози қаҳрли янгради:

- Буни ким қилиши мумкин?

– Биз ҳам айнан шуни аниқламоқчимиз. Диний рамзлар соҳасидаги билимларингиз ва Сонъер билан учрашмоқчи бўлганингизни ҳисобга олган ҳолда, бизга ёрдам берасиз, деган умиддамиз.

Профессор ҳамон расмдан кўзини узмасди, энди унинг вужудини қоплаб олган нафрат қўркувга айланди. Бу манзара ҳақиқатан ҳам даҳшатли әди, аммо гап фақаттина бунда әмас. Ҳудди шунга ўхшаш манзарани аввал ҳам кўрганди. Бир йилча муқаддам унинг қўлига кимнингдир жасади расмини тутқазиб, ҳозиргидаёт ёрдам сўрашганди. Ўшандан роппата-роса йигирма тўрт соат ўтиб Ватиканда ҳаёти билан хайрлашишига бир баҳя қолди. Тўғри, айни пайтдаги расм бутунлай бошқа, аммо аввалги воқеалар тақрорланаётганга ўхшайди.

Лейтенант Колле соатига қараб қўйди:

– Капитаним сизни кутмоқда, сэр.

Бироқ Лэнгдон унинг гапини эшифтмади, кўзлари ҳамон расмга қадалган әди.

– Мана бу ердаги белги, кейин жасаднинг бундай ғалати...

– У зəҳарланганми? – тахмин билдириди агент.

– Умуман тушунолмаяпман, ким бундай ишни қилиши мумкин? Колле қовогини уйиб олди.

– Илғамаган кўринасиз, жаноб Лэнгдон. Сиз расмда кўриб турган манзара... – у бир неча сония жим турди. – Қисқаси, буни месеъ Сонъернинг ўзи қилган.

## ИККИНЧИ БОБ

Сайлас «Ритц» меҳмонхонасидан бир миляча нарида, рю Лабройердаги қизил фиштдан қурилган ҳашаматли бино дарвозасидан кириб бораради. Ёнбошига осиб олган, одам сочидан тўқилган тишли боғич терисига қаттиқ ботар, аммо у ич-ичдан хурсанд бўлганча қўшиқ хиргойи қиласиди. Бўлмаса-чи, ахир у Парвардигорга ўринлатиб хизмат қилиб қўйди-да.

«Бундай пайтда озрик кони фойда».

У бино ичига, вестибюлга кирди-да, қизил кўзлари билан ат-рофга разм солиб чиқди. Кейин эса ухлаб ётган биродарларини

безовта құлмаслик учун зинадан сассиәгина юқорига күтарила бошлади. Ү ётадиган хона әшиги очық әди, чунки бу ерда құлғ үрнатыш тақиқланган. Сайллас ичкарига кириб, әшикни ёпди.

Хона ўта камтарлік билан жиҳозланган – тахта полга ҳеч нарса тұшалмаган, қарағайдан ясалған оддийгина жавон, бурчакда әса әсқириб кеттән түшак. Сайллас бу ерда меҳмон, аммо Нью-Йоркдаги уйда ҳам худди шундай ҳужраси бор. У шошганча жавон олдига келди ва пастки тортмадан уяли телефонини олиб, керакли рақамларни терди.

- Лаббай! – әркак кишининг овози әшитилди нариги томондан.
- Устоз, мен қайтиб келдим.
- Гапир! – бүйруқ берди суҳбатдоши.
- Улуг устага құшиб, унинг уч нафар ноибини ҳам гумдон қылдым.

Үртада бир мұддат жимлик пайдо бўлди, суҳбатдоши гўё дуо ўқиётгандай әди.

- Бирор маълумот олгандирсан?
- Тўртови ҳам бири-биридан бехабар ҳолда бор ҳақиқатни тан олишди.
- Сен уларга ишондингми?
- Уларнинг бари бир хил нарсани гапиришди, бу тасодиф бўлиши мумкин эмас.

Суҳбатдошининг овози тўлқинланиб чиқди:

- Жуда соз! Мен биродарчиликка хос сир яшириш устун келса керак, деб ўйлагандим.
- Аммо ўлим исини туйған одам омон қолиш учун ҳар нарсага тайёр бўлади.
- Шундай қилиб, шогирдим менинг, интиқиб кутаётган нарсамни менга айта қол.

Қурбонлардан олинган ахборот бомба портлаши каби таассурот қолдиришини Сайллас яхши тушунар әди.

- Устоз, улар афсонавий пойдевор тоши мавжудлигини тасдиқлашди.

У суҳбатдоши деярли нафас олмаётганини англали, Устози вуждудини қоплаган ҳаяжонни ўзи ҳам ҳис қилгандай бўлди.

- Пойдевор тоши. Айни биз тахмин қилган нарса.

Афсонага кўра биродарлар иттифоқи пойдевор тоши харитасини яраттан. Харитада биродарликнинг буюк сири қаерга яширинганини баён қилувчи белгилар ўйиб битилган... Бу мъълумот шундай кучга эга эдик, уни ҳимоя қилиш биродарлик давомийлигининг мөҳиятига айланиб қолган эди.

– Баракалла, – деди Устоз, – энди охирги қадам қолибди, холос.

– Биз тошга сиз ўйлагандан ҳам яқинроқмиз. У шу ерда, Парижда.

– Парижда? Ақл бовар қилмайди!

Сайлас унга кечаги оқшомда юз берган воқеаларни галириб берди. Тўрт қурбоннинг ҳар бири ўлимига бир неча сония қолгач, ўзининг гуноҳларга тўла ҳаётини сақлаб қолиш учун биродарликнинг барча сирларини ошкор эттанини ҳам айтди. Уларнинг билдиришича, пойдевор тоши Парижнинг хилват масканида жойлашган қадимий Эглиз де Сен-Сюльпис черковига моҳирлик билан яширилган.

– Тангри уйида! – ҳайқириб юборди Устоз. – Улар бизнинг устимиэдан кулишга қандай журъат этишди?!

– Устоз, улар бу иш билан бир неча асрдан бери шуғулланиб келишмоқда.

Устоз зафар онларидан ҳузур қилишни хоҳлади чоғи, жимиб қолди. Ниҳоят, тағин тилга кирди:

– Сен Яратганга улкан хизмат кўрсатдинг. Биз бу соатни юз йиллардан бери қутмоқдамиз. Бу тошни менга топиб келишинг керак. Зудлик билан! Шу бутуноқ! Умид қиласанки, бунинг қанчалар катта аҳамиятга эгалигини ўзинг жуда яхши биласан.

– Аммо у черков мустаҳкам қалъадай гап. Айниқса кечқурун. У ерга қандай бораман?

Шунда Устоз катта ҳукмронлик ва обрўга эга кишининг қатъий оҳангига бу ишни қандай амалга ошириш кераклигини тушунтириди.

Сайлас телефонни ўчирди ва кучли ҳаяжондан танасида оғриқ турганини сезди.

Олийҳиммат Устоз унга Тангри уйига киришдан олдин ибодат қилиб олиш учун бир соат муҳлат берди.

«Бугун содир этган гуноҳлардан руҳимни поклашим керак».

Бу гуноҳлар эзгулик йўлида амалга оширилди, демакки, афв этилиши аниқ.

Шунга қарамай, гуноҳлардан халос бўлиш учун қурбонлик қилиши лозимлигини Сайлас биларди.

У пардаларни ёпди, яланғоч бўлиб ечинди-да, хона ўртасида чўккараб олди. Кейин эса ёнбошини ўраб турган тишли боғичга кўз ташлади. «Йўл»нинг барча ҳақиқий издошлари ана шундай боғичларни тақиб юрар, ҳар сафар ҳаракатланганда унинг учи ўткир темир тишлари баданга қадаларди. Бу эса ўз навбатида ҳазрати Исо чеккан азиятларни эсга солади. Бундан ташқари, боғич шаҳвоний истакларнинг исёнини ҳам босиб туради.

Гарчи Сайлас боғични керагидан икки соат ортиқ тақиб юрган бўлса-да, оғриқлар унга кўпам сезилмади. Чунки бугун ҳар қачонгидан-да бошқача кун. У боғични қаттиқроқ тортди, шафқат-сиз темир тишлар баданига чуқурроқ ботаркан оғриқдан юзи бужмайиб кетди. Кейин эса кўзларини оҳиста юмди, руҳий поклик ва ҳаловат бахш этувчи бу азобдан роҳат тута бошлади.

«Азоб кони фойда», хаёлидан ўтказди Сайлас. Барча устозларнинг устози бўлмиш Хосе Мария Эскрива ўзининг муқаддас баёнида худди шундай деган. Эскрива 1975 йили ёруғ олам билан хайрлашган бўлса-да, у бошлаган ишни курраи замин бўйлаб минглаб муридлари давом эттиришмоқда, пурҳикмат сўзларини тақрор ва тақрор ёдга оладилар. Айниқса тиз чўкканча ўтказилидиган «танани ўлдириш» номи билан машҳур, ўзини-ўзи жазолаш маросими пайтида Эскриванинг ўтитлари тинимсиз янграб туради.

Сайлас оёқлари остида ётган ўроғлиқ арқонни кўрди. Арқон кўпол қилиб-ўрилган, майда тутунчаларида қон қотиб қолганди. Янада кўпроқ поклик ато этувчи оғриқни олдиндан сезган Сайлас қисқагина дуо ўқиди. Кейин эса арқоннинг бир учидан ушлаб кўзларини юмаб олди. Елкаси оша ўзига-ўзи зарбалар бераркан, тутунчалар терисини тирнаб ташлаётганини ҳис қилди. Сўнг яна, аввалгидан-да қаттиқроқ урди, яна, кейин яна... Ўзини-ўзи азоблаш узоқ давом этди.

Ниҳоят Сайласнинг орқасидан қон томчилай бошлади.

## УЧИНЧИ БОБ

Апрелнинг тетиклик бағишлиовчи шабадаси «Ситроен ZX»нинг очиқ ойнасига урилиб, борган сари кучаярди. Мана, машина Опера биноси олдидан ўтиб, жануб томонга бурилди ва Вандом майдонини кесиб ўтди. Орқа ўриндиққа жойлашиб олган Роберт Лэнгдон кўз олдидан ўтаётган шаҳар манзарасига паришонхотирлик билан тикилар ва айни пайтда фикрларини жамлаб олишга уринарди. Йўлга чиқишидан олдин шошилинч равишда соқолини қиртишлаган, душ қабул қилганди. Бир қарашда хотиржамдай кўринса-да, аммо ички безовталиги ҳамон тарқалмаяпти. Кўз олдидан ўша даҳшатли манзара – жасаднинг полда ётган ҳолати кетмаётган эди.

«Жак Соньер ўлди».

Лэнгдон унинг ўлими билан катта бир нарсасини йўқотгандай бўлди. Айримлар Соньерни одамовилик ва тарки дунёчилликда айблашса-да, у санъатнинг ҳақиқий билимдони сифатида тан олинганди. Соньер билан санъат мавзусида хоҳлаганча суҳбатлашиш мумкин эди. Лэнгдон ўз маърузаларида унинг китобларидаги Пуссен ва Тенирс полотноларига яширинган сир ҳақидаги парчаларни ўқишидан чарчамасди. У Соньер билан бўладиган ўша учрашувни интиқлик билан куттган, нозир келмаганидан қаттиқ хафа бўлганди.

Унинг хаёлида яна таҳқиrlанган жасад пайдо бўлди. «Буни Жак Соньернинг ўзи қилган?..» Ишониш қийин. Лэнгдон даҳшатли манзарани хаёлидан чиқариб ташлаш учун яна ойна томонга ўтирилиб олди. Кўчалар тобора торайиб, эгри-бугри бўлиб боряпти, ҳамма ўз иши билан машғул: ана, шакарли бодом солингган аравачасини миниб олган сотувчилар, чиқиндили қопларни йўл четига ташиётган официантлар. Бир-бирининг пинжига сукилиб кетаётган йигит ва қиз эса тўхтади-да, худди ясмин ҳавоси уфураётган салқин баҳор ҳавосида исинмоқчи бўлгандай қаттиқ қучоқлаша бошлади. «Ситроен» эса уларга зигирча парво қилмай, сиренасини чин-қиртирганча илгарилаб бормоқда.

– Париждан ҳали кетиб қолмаганингизни эшиштгач, капитан жуда хурсанд бўлди, – деди Колле, меҳмонхонадан чиқишигандан буён биринчи марта сўз очиб. – Бахтли тасодиф.

ИНВ. № 33081017

Бироқ Ләнгдон ўзини асло баҳтли сезаёттани йўқ, тасодифларга эса кўпам ишонавермайди. У бутун ҳаёти давомида бекиёс рамзлар ва дунёқарашлар ўртасидаги яширин риштани ўрганиб келар, дунёни эса тарихлар ҳамда воқеалар ўзаро чирмалиб кетган тўр деб биларди. «*Бу боғлиқлар кўзга кўринмаслиги мумкин.* – дея таъкидларди у Гарварддаги машгулотларда, – *аслида улар мавжуд ва жуда юзага яшириб кўйилган*».

– Тушунишимча, – деди Ләнгдон, – Париждалигимни Америка университетидан билиб олгансиэлар.

Ҳайдовчи бошини чайқади:

– Йўқ, Интерполдан.

«Хатя, Интерпол», ўйлади Ләнгдон. Европа меҳмонхоналарида рўйхатдан ўтиш учун паспорт талаб этилиши шунчаки расмиятчилик эмаслигини буткул унубиди. Ҳа, қонун амри шундай. Бу кечада Интерпол ходимлари ким қаерда ухлаёттанидан, албатта, хабардор бўлишган. Ләнгдонни «Ритц» меҳмонхонасидан топиш ҳечам қийинчилик туғдирмаган, бунинг учун беш сониягина вақт сарфлашгандир.

«Ситроен» тезлигини оширганча жанубий йўналиш бўйлаб елиб бораарди. Ана, узоқдан чироқлар билан ёритилган Эйфел бўй кўрсатди. Минорани кўрган Ләнгдон Витторияни эслади. Бир йил олдин улар ҳар олти ойда дунёнинг бирор романтик масканида учрашишга ҳазиломуз ваъдалашишган эди. Ләнгдоннинг гумонича, Эйфел минораси ҳам шундай жойлар сирасига кирав ҳоли. Афсуски, улар гавжум Рим аэропортида ўпишиб хайрлашгандаридан бери кўришгандари йўқ.

– Сиз унга чиққанмисиз? – сўради Колле.

Ләнгдон унинг саволини илғамади:

– Нима?

– Жуда чиройли-а? – Колле боши билан Эйфел томонга ишора қилди. – Унга ҳеч чиққанмисиз?

– Йўқ, минорага чиқмаганман.

– У – Франция тимсоли. Шахсан мен уни мукаммаллик тимсоли деб ҳисоблайман.

Ләнгдон парижонлик билан бошини қимиirlатди. Рамзлар соҳаси мутахассислари ўзининг жанговар феминизми, Наполеон ва

Пипин Пакана каби диктаторлари билан донг тараттан Франция учун бундай осмонўпар тимсол қўп-да мос келавермаслигини таъкидлар эдилар.

Улар қизил чироқ ёниб турган рю де Риволи чорраҳасига етиб келишди, аммо «Ситроен» тўхташ тугул тезликни камайти-рмади ҳам. Колле газга қаттиқроқ босди, машина чорраҳани кесиб ўтиб, машҳур Тюильри боғининг шимолий кириш қисми томон кескин бурилди. Улар кимсасиз боқقا кириб боргандаридан сўнггина Колле тезликни пасайтириб, сиренани ўчирди. Лэнгдон баҳорнинг хуш исларига тўйинган ҳаводан чуқур нафас олди, атрофдаги осойишталик эса руҳига ором бағишилади. Йўлакдаги майда шағаллар галоген чироқларнинг совуқ нурида ялтирад, машина шинаси эса худди аллалагандек шитирлар эди. Лэнгдон Тюильри боғини ҳар доим муқаддас маскан ҳисоблаган. Айнан шу ерда Клод Моне ранг ва шакл устида тажрибалар олиб борганд ва импрессионизм<sup>\*</sup>ни бошлаб берган. Бутун эса боғда алланечук ёқимсиз муҳит ҳукмрон.

«Ситроен» чапга бурилиб, боғнинг марказий хиёбони бўйлаб шарққа томон юриб кетди. Улар айлана кўлдан, яна бир кимсасиз хиёбондан ўтишди ва Лэнгдон боғдан чиқишидаги катта тошли аркни кўрди.

Ҳа, бу ўша – Карузель арки. Қадим замонларда бу ер энг ваҳшиёна маросимлар, оммавий ишратбозликлар гувоҳи бўлган, бироқ санъат ихлосмандлари аркни бошқа сабаб туфайли севишинади. Айнан шу ердан чиқаверишда тўрт томонда жойлашган нафис санъат музейларини кўриш мумкин.

Сена дарёсининг ўнг қирғофида байрамона ёритилган эски темир йўл вокзали биноси кўриниб турибди, энди эса унинг бағри қизиқарли д “Орсе музейига макон бўлган. Чап томонга қарабалса, ҳашаматли Помпиду марказининг юқори қисмини кўриш мумкин, у ерда Замонавий санъат музейи бор. Лэнгдон орқа томонда дарахтлардан ҳам баландга бўй чўзган қадимий Рамses ёдгорлиги борлигини билади. у нинг енида Пе-де-Іом музеии қад ростлаган.

---

\*Импрессионизм – XIX аср ўрталарида санъат ва адабиётда пайдо бўлган идеалистик оқим.

Ва ниҳоят шарқ томонда, Уйғониш даври услубида қурилган сарой арклари ортида дунёнинг энг машҳур музейларидан бири – Луврни қўриш мумкин.

Лэнгдон яна бир бор ҳайрат ва завқ аралаш ҳисни түйди. Бу азим иншоотни бирданига тасаввурга сифдириши қийин. Улкан майдон, ундан кейин Лувр фасади. У гўёки Париж осмонига интилаётган қўроғонга ўхшайди. Лувр Европадаги энг узун бино ҳисобланади, унинг узунлиги бўйлаб нақ учта Эйфел минорасини жойлаштириш мумкин. Ҳатто ушбу ажойиб иншоотнинг икки қаноти орасидаги миллион квадрат фут майдон ҳам фасадининг салобатини асло камайтира олмайди. Бир марта Лэнгдон Луврни периметр\*и бўйлаб юриб чиқишига қарор қўлди, ажабки, уч миля йўл босибди.

Ўртacha ҳисобга кўра, музейдаги 65 300 экспонатни диққат билан кўриб чиқиши учун беш ҳафта керак бўларкан. Аксар сайёҳлар эса кўз югуртириб чиқиши билан кифояланишади. Лэнгдон буни ҳазиллашиб Лувр бўйлаб югуриш деб атайди. Сайёҳлар энг машҳур уч экспонат – Мона Лиза, Венера Милосская ва ғалаба маъбудаси ҳисобланмиш қанотли Никани кўриши учун тез-тез қадам ташлайдилар. Америкалик таниқли журналист Арт Бухвалъд ушбу дурдорна асарларни кўриш учун беш дақиқаю эллик олти сония сарфлаганини айтиб, мақтанганд экан.

Ҳайдовчи радиоалоқа мосламасини олиб, француэчалаб гапирди:

– Жаноб Лэнгдон етиб келди. Икки дақиқадан кейин ёнинг гизда бўлади.

Жавобни тушуниб бўлмади. Колле мосламани суриб, Лэнгдонга ўтирилди:

– Капитан билан асосий кириш жойида учрашасиз.

Шундан кейин у майдонга ўтишни тақиқловчи белгиларга қарамасдан газни оширди ва панжараларни айланиб ўтди. Ана энди асосий кириш қисми намоён бўлди. Лувр биносининг олд томони ўзига хос улуғворлик касб этган, атрофидаги еттибурчакли фаворалар эса рангдор шуълаларга монанд ўйноқлайди.

Луврга янги кириш жойи худди музей каби машҳур бўлиб кетган. Уни америкалик меъмор И. И. Пей томонидан бунёд этилган

---

\*Периметр – ҳамма тарафларнинг узунлиги йинғиндиси.

ойнаванд эҳром безаб турибди. Эҳромнинг модернизм<sup>\*</sup> услубида қурилган анъанадорларга ёқмагани аниқ. Улар ушбу иншоот Уйғониш даври услуби ва мавқеига путур етказади деб ҳисоблар эдилар. Гёте ушбу меъморчилик асарини тўхтаб қолган мусиқа деб атаган бўлса, Пейнинг танқидчилари уни синф тахтаси бўйлаб тирноқнинг гичирлашига ўхшатишган. Илфор фикрли кишилар эса бўйи етмиш фут келадиган шаффоф эҳромни қадимий анъаналар ва замонавий технологияларнинг ажойиб уйғунлиги, ўтмиш ва бугунги кунни боғлаб турувчи рамзий ҳалқа деб ҳисоблашган. Улар ана шундай безакка эга Лувр учинчи минг йилликда ўзининг муносиб ўрнига эга бўлишига қаттиқ ишонгандар.

– Бизнинг эҳром сизга ёқадими<sup>?</sup> – сўради Колле. Бунга жавобан Лэнгдон юзини тириштириди. Ўзи француздар amerikaliklararga шунаقا саволлар беришни ёқтиришади чоғи. Бу албатта иммоқли савол эди. Эҳром ёкишини тан олсанг, дарров сени дидсиз amerikaliklar сафига қўшиб қўйишади, тан олмаслик эса француздарни хафа қилиш дегани.

– Миттеран жасур ва дангалчи киши эди, – дипломатларга хос усталик билан жавоб берди Лэнгдон.

Айтишларича, Франциянинг марҳум президенти Миср маданияти ишқибози бўлган экан. Унинг буйргуғига биноан Париж Миср ёдгорликлари ва унинг қадимги маданиятига оид буюмларга тўлиб кетди. Президент Миср маданиятига жуда қизиқса-да, бу борада кўпам билимдон әмасди, шунинг учун ҳам уни француздар ҳалигача Сфинкс<sup>\*</sup> деб аташади.

– Капитаннинг исми нима? – деди Лэнгдон суҳбат мавзусини ўзгартироқчи бўлиб.

– Безу Фаш, – жавоб берди лейтенант машинани эҳромнинг кириш қисми томонга бураётib, – аммо биз уни le Taureau деб атаймиз.

Лэнгдон унга ажабланган кўйи қаради:

– Сизлар ўз капитанингизни Буқа деб атайсизларми<sup>?</sup>

---

\*Модернизм – XIX аср охири ва XX аср бошларида санъат ва адабиётда вужудга келган нореалистик оқим.

\*Сфинкс – иккى маънода қўлланилади: одам бошли шер ҳайкали ҳамда ичинагини њеч ким билмайдиган сирли одам. Ёзувчи кейинги маъносини қўлламоқда.

Қизиқ экан бу француздар, одамгаям ҳайвон лақабини қўядими? Колленинг қошлари юқорига кўтарилиди:

– Камтарлик қилмасанги ҳам бўлади, француздчада ўзингиз эътироф этгандан анча яхши гапиряпсиз.

«Менинг француздам ҳеч вақога ярамайди, – ўйлади Лэнгдон. – Лекин бурж белгиларидан хабарим бор. Таурс ҳамиша буқа бўлган. Мунажжимлик белгилари бутун дунёда бир хил».

Лейтенант машинани тўхтатди ва эҳромнинг иккита фаввора ўртасидаги катта эшигини кўрсатди:

- Кириш шу ёқда. Сизга омад тилайман, месъе.
- Сиз мен билан бирга бормайсиэми?
- Бўйруққа биноан сизни шу ерда қолдиришим керак. Менинг бошқа ишларим бор.

Лэнгдон енгилгина хўрсиниб, машинадан тушди.

«Бу сизларнинг ўйинингиз, қоидалари ҳам».

Мотор ўт олди ва «Ситроен» ўз йўлига равона бўлди.

Лэнгдон тезлик билан кўздан ғойиб бўлаётган машинага тикилганча ўйлади: «Уларнинг таклифини қабул қиласам нима бўлади? Майдонни кесиб ўтиб, такси ушласаму меҳмонхонага жўнасам ва ётиб ухласам-чи?» Аммо қандайдир ички бир ҳиссият уни бу фикрдан қайтарди.

Лэнгдон туман кўтарилиётган фавворалар томон юаркан, қандайдир бошқа бир дунёнинг остонасига қадам босаётгандай туюлди. Бутун кечкурун содир бўлаётган воқеалар тушда кечётганга ўхшайди. Йигирма дақиқа аввал меҳмонхонада тинчгина ухлаб ётган эди. Энди Сфинкс қурдирган ойнаванд эҳром қаршисида турибди ва Буқа лақабли полициячи билан қўришиши керак.

Лэнгдон асосий кириш қисми бўлган улкан айланувчи эшик томон юрди. Ойна ортидаги фойе хира ёритилган бўлиб, у ерда ҳеч ким йўққа ўхшарди.

«Балки тақиллатиши керакдир? Қизиқ, Гарварднинг машҳур мисришуносларидан биронтаси илинж билан эҳром эшигини тақиллатганмикин?»

У эндигина қўлини кўтарган ҳам эдики, гира-ширалиқда кимдир кўринди. Нотаниш киши шошганча айланма зинадан кўтари-

лар эди. У түладан келган, миқтигина, қорасоч бўлиб, кўринишидан неандертал одамга ўхшаб кетарди. Қора, икки ёғи тутмали костюми кенг елкаларида ҳозир ёйилб кетадигандай эди. Оёқла-ри калтароқ ва қийшиқроқ бўлиб, қадам босишидан шаддодлиги билиниб турарди. У юрган йўлида уяли телефонда гаплашиб ке-ларди, эшикка яқинлашгач эса сұхбатини тутатди ва қўл ишораси билан Лэнгдонни ичкарига таклиф қилди.

— Мен Безу Фашман, — деда ўзини таништириди у Лэнгдон айланма эшиқдан ўтиши биланоқ. — Судлов полицияси марказий бошқармаси капитани.

Унинг овози ташқи кўринишига мос бўлиб, ойнаванд қубба остида гумбурлаб чиқди.

Лэнгдон қўлинни узатди:

— Роберт Лэнгдон.

Унинг қўли Фашнинг каттакон кафти орасида қисилиб қолди.

— Мен расмни кўрдим, — деди Лэнгдон, — агентингизнинг айтишича, буни Сонъернинг ўзи қилган әмиш ва...

— Жаноб Лэнгдон, — унинг гапини бўлди Фаш, — расмда кўрга-нингиз Сонъер қилишга ултурган ишларнинг бир қисми, холос.

## ТЎРТИНЧИ БОБ

Бўй-басти ва ўзини тутиши билан капитан Фаш ҳақиқатан ҳам жаҳлдор буқани эслатарди. У шахдам қадам ташлар, елласини сал буқчайтириб олган, оғир энгаги кўкрагига ботиб турарди. Қора сочлари орқасига таралган, қандайдир лосьон сурилган шекилли, ялтирап ва туртиб чиққан пешонасини очиб турарди. У йўл-йўла-кай қора кўзлари билан ҳамма ёқни синчковлик билан текшириб чиқарди. Унинг мисолида ўз мақсадига эришмагунча тинмайдиган одамнинг шиддати намоён эди. Эҳтимол шунинг учун бўлса ке-рак, Безу Фаш ҳар бир масалага жиддий ёндошадиган ва ҳеч қачон ён босмайдиган киши номини олган.

Лэнгдон ойнаванд эҳдором ичидағи кичик ҳовличага элтадиган машхур мармар зина бўйлаб капитаннинг орқасидан юриб борар-ди. Зинадан тушаётib судлов полициясининг автоматлар билан қуролланган икки соқчиси ёнидан ўтиб кетишиди. Ҳаммаси аён:

бугун бу иншоотга капитаннинг рухсатисиз ҳеч ким кирмайди ва ҳеч ким чиқиб ҳам кетмайди.

Улар ер устидаги қаватдан ўтиб, янада пастроққа туша бошладилар. Лэнгдон ўзидағи асабий титроқни аранг босди. Капитан Фашнинг борлиги уни бироз тинчлантирар эди, аммо айни пайтда Лувр худди зимистон қабристонга ўхшайди. Зинапояларга кинотеатрларда бўлгани каби кичкина чироқлар ўрнатилган. Лэнгдон ҳар бир босаётган қадами шиша равоқлар остида акс-садо берраёттанини эшишиб турарди. У бошини кўтариб эҳромнинг ойнаванд томи ортида фаввораларга ўрнатилган ранг-баранг чироқларнинг хира товланишини кўрди.

– Қалай, ёқдими? – сўради Фаш кенг энгагини кўтараркан.

Лэнгдон хўрсинди. Бу ўйинлар унинг жонига тега бошлаган эди.

– Ҳа, эҳром ҳақиқатан ҳам жуда ажойиб.

– Эҳ, буни Париж юзидағи чандиқ дейиш мумкин, – аччиқланиб гапириди капитан Фаш.

Бу одамга ёқиши қийинлигини Лэнгдон тушунди. «Франсуа Миттеран ҳомийлигига қурилган ушбу эҳром 666 дона шиша панеллардан иборат эканлигини капитан Фаш билармикан», деб ўйлади у. Чунки бу нарса кўп баҳслар ва бехуда мишишларга сабаб бўлганди, айниқса президентта қарши бўлганлар орасида. Улар 666 иблисга тегишли сон деб ҳисоблар эдилар.

Лэнгдон бу мавзуда тўхтамасликка қарор қилди. Улар янайм чуқурроққа тушдилар ва ер ости вестибюлига кирдилар. Атроф гира-ширалигидан бу ернинг ҳақиқий катталигини аниқлаш қийин эди. Эллик етти фут чуқурлиқда қурилган Луврнинг бу янги биноси 70 000 квадрат фут майдонни эгаллар ва улкан форни эслатарди. Кундузлари вестибюл ёруғ ва гавжум бўлади, айни дамда эса бу ердаги ҳолат ҳечам байрамона эмас. Хира ёруғлик ва кимсасизлик кишида гўё совуқ сағанада тургандек таассурот ўйфотарди.

– Музей ходимлари қани? – сўради Лэнгдон.

– Каратинда, – жавоб берди капитан пичинг билан. Лэнгдон унинг йигитларини ким деб ўйлади экан. – Бугун тунда музейга бегона одам киргани аниқ. Луврнинг барча тунги қоровуллари бинонинг бошқа қанотида, уларни сўроқ қилишяпти.

Ләнгдон бош ирғаб, Фашдан қолиб кетмаслик учун қадами-  
ни теззатди.

– Жаноб Ләнгдон, сиз Жак Соньеर билан яхши танишмисиз?

– Умуман таниш әмасмиз. Мен у билан ҳеч қачон күришма-  
ганман.

Фаш ҳайрон бўлди.

– Лекин оқшомда учрашмоқчи эдингиз-ку?

– Ҳа. Америка университетидаги маъруэзадан кейиноқ учра-  
шишга келишгандик. Мен уни кутдим, лекин у келмади.

Фаш ён дафтариға нималарнидир ёёиб қўйди. Улар яна оз-  
гина юришди ва Ләнгдон Луврнинг унча маълум бўлмаган,  
тўнтарилган деб аталувчи эҳромини кўрди. У шифтдан осилиб  
туар ва фордаги сталактитни эслатарди. Фаш имо билан Лән-  
гдонни ер ости йўлига олиб чиқувчи зинапояларга кўтарилишга  
таклиф қилди. Кираверишга «DENON» деб ёзилган эди. Бу  
ном Луврнинг энг машҳур экспонатлари жой олган қанотига  
тегишли.

– Оқшомдаги учрашувни ким таклиф қилди? – қўрс оҳангда  
сўради Фаш. – Сизми ёки у?

Бу савол профессорга ғалати туюлди.

– Умуман олганда, жаноб Соньеर, – жавоб берди Ләнгдон ер  
ости йўлига кираётуб. – Унинг котибаси бир неча ҳафта олдин  
мен билан электрон почта орқали боғланганди. Соньеर Парижда  
маъруза қилишимдан хабар топганини ва айrim масалаларни му-  
ҳокама қилиш учун учрашиш ниятида эканини ёзганди.

– Айнан қандай масалаларни?

– Билмайман. Санъат билан боғлиқ масалалар бўлса керак,  
деб тахмин қиласман. Чунки бизнинг қизиқишларимиз ўхшаш эди.

Фаш Ләнгдонга ишонмаётгандек қараб турарди.

– Демак, Соньеर сизни нима мақсадда учрашувга таклиф қил-  
ганини билмасдингиз, шундайми?

Ләнгдон чиндан ҳам билмас эди. «Соньеердан менга нима  
керак бўлиши мумкин», деб ўйларди у. Тасвирий санъат бо-  
бига улкан билимдон ҳисобланган Соньеер ўзининг одамовили-  
ги билан ҳам ном чиқарган бўлиб, камдан-кам ҳолларда маъру-  
залар ва бошқа жамоат тадбирларида иштирок этарди. Ләнг-

дон ана шундай инсон билан суҳбатлашиш имконига эга бўла-  
жагидан хурсанд бўлиб кетган эди.

– Жаноб Лэнгдон, қотиллик юз берган оқшом Сонъер сиз  
 билан айнан нималарни муҳокама қилиши мумкинлиги ҳақида би-  
 рор тахминингиз бордир? Бу текширувларга катта ёрдам берган  
 бўларди.

Лэнгдон саволнинг қочиримли эканини англаб, асабийлаша бош-  
лади.

– Ҳеч қандай тахминим йўқ. Бу ҳақида сўрамаганман. Шун-  
дай инсон мен билан учрашмоқчи бўлганидан жуда мамнун әдим.  
Мен Сонъер асарларининг муҳлисиман. Унинг мулоҳазаларини  
кўпинча дарсларда келтириб ўтаман.

Фаш ён дафтарига яна алланималарни ёзиб қўйди.

Улар боришлари лозим бўлган манзилнинг ярмига етишганида  
Лэнгдон рўпарасида ҳаракатсиз икки эскалаторни кўрди.

– Демак, сизларнинг умумий қизиқишлигиниз бор әди, шун-  
дайми? – сўради Фаш.

– Ҳа. Ўтган йил давомида мен жаноб Сонъернинг илмий из-  
ланишларига асосланган китобнинг хомаки нусхаси устида иш-  
ладим. Унинг билимларига қаттиқ ишонгандим.

– Ўша китобингиз қайси мавзуга бағишиланганини билсан бў-  
ладими?

– Унда асосан маъбудага сифиниш билан боғлиқ масалалар,  
аёллик ибтидосининг муқаддаслиги ёритилган. Шунингдек, шу мав-  
зудаги бадиий тасвирлар ва тимсолларга ҳам бағишиланган.

Фаш гўштдор кафти билан бошини силаб қўйди.

– Сонъер бу мавзуни яхши тушунармиди?

– Бу соҳанинг билимдони әди у.

– Тушунарли.

Аммо Лэнгдон капитан Фаш ҳеч нарса тушунмаганини фаҳм-  
лади. Жак Сонъер маъбудалар тимсоллари бўйича дунёдаги энг  
зўр мутахассис ҳисобланар әди. У ҳосилдорлик маъбуласи Уитай-  
ки ва муқаддас аёллик ибтидосига шунчаки қизиқибгина қолмади,  
балки йигирма йиллик нозирлик фаолияти даврида Лувр хазина-  
ларининг кўпайишига ёрдам берди, маъбудалар тасвирларидан ибо-  
рат дунёдаги энг йирик коллекцияни яратди: Дельфадаги кўхна

юнон сағаналари безакларидан тортиб, тиллодан ясалган салтанат ҳассаларигача; тик турган митта фаришталарни эслатувчи қадимги Миср хочларидан тортиб, ёвуз руҳларни ҳайдашда ишлатылган шақылдоқларгача. Нихоят, маъбуда Йисида ўғли Горни қандай вояга етказғанлыгини ифодаловчи ҳайкаллар мажмуси.

— Балки Сонъер сизнинг қўллэзмангиздан хабари бўлгандир? — тахмин қилди Фаш.

Лэнгдон бошини сарак-сарак қилди.

— Кўллэзмам ҳақида ҳеч ким билмасди, у шунчаки хомаки нусха. Бундан ташқари, тахминий режам ҳам бор, уни муҳарриримдан бўлак ҳеч кимга кўрсатмаганман.

Фаш жим бўлиб қолди.

Лэнгдон нима учун шу пайтгача қўллэзмани ҳеч кимга кўрсатмаганлиги ҳақида гапириб ўтиргади. Кўллэзманинг шартли номи «Бой берилган илоҳий назокатнинг рамзий белгилари» бўлиб, у диний тимсолшуносликнинг ўзига хос талқини эди ва бир қанча баҳсларга сабаб бўлиши мумкин.

Лэнгдон эгизак эскалаторларга яқинлашди ва бирдан ёнида Фаш йўқлигини сезиб қолди. Ортига ўтирилгач, хизмат лифтидан бир неча ярд\* берида турган капитанни кўрди.

— Лифтда кетамиз, — деди Фаш эшиклар очилиши билан. — Галереягача ҳали узоқ эканини тушундингиз деб умид қиласман.

Лэнгдон эса жойидан қимиirlамади.

— Нима, чўчияпсизми? — тоқатсизлик билан сўради Фаш лифт эшикларини ушлаб туаркан.

Лэнгдон эскалаторларга маъюслик билан қараганча чуқур нафас олди. Бунинг ҳеч қандай қўрқинчли жойи йўқ, дея ўзини ишонтиришга ҳаракат қилди ва лифт томонга қадам босди. Лэнгдон болалигига қаровсиз қудуққа тушиб кетган ва ёрдамга келишгунча бир неча соатни совуқ сувда типирчилаб ўтказган, ҳалок бўлишига оз қолган эди. Ўшандан бери у лифтлар, ер ости йўллари, метролар ва ҳатто ёпиқ кортларга киришдан ҳам қўрқарди. «Лифт — ишончли ва хавфсиз қурилмалардан бири». ўзини-ўзи ишонтиришга ҳаракат қиласади Лэнгдон ва айни пайтнинг ўзида

---

\*Ярд – 91,44 см га тенг узунлик ўлчови.

бу сўзларнинг биронтасига ҳам ишонмасди. У нафасини ичига ютганча лифт ичига қадам босди, эшиклар ёпилиши билан баданида енгилгина титроқ турди.

Улар икки қават юқорига кўтарилишгунча ўн сонияча вақт ўтди.

– Демак, сиз жаноб Сонъер билан ҳеч қачон мулоқотда бўлмагансиз, шундайми? Почта орқали бир-бирингизга ҳеч нарса юбормаганмисизлар?

Яна ғалати савол. Лэнгдон «йўқ» деган маънода бошини қитмирлатди.

– Йўқ. Ҳеч қачон.

Фаш профессорнинг гапини мулоҳаза қилиб кўраётгандай бошини ён томонга аста энгаштирди. Аммо бирор оғиз сўз қотмади, лифтнинг хромланган эшигига тикилганча тураверди.

Улар тобора юқорилаб боришар, Лэнгдон дикқатини тўрт девордан бошқа нарсага қартишга уринарди. Лифтнинг ялтироқ metall эшигига капитан бўйинбоғидаги тўғноғич аксини кўрди. Кумуш тўғноғич хоч шаклида бўлиб, ўн учта қора ақиқ билан безатилган эди. Лэнгдон бироз ажабланди. Хоч ва ўн учта тошчалар ҳазрати Исо ва унинг ўн икки ҳаворийсининг белгиси-ку. Полиция капитани ўз диний қарашларини бунчалик очиқ намойиш этиши Лэнгдонга ғалати туюлди. Аммо бу ер Франция эканлигини ҳисобга олиш керак. Ушбу мамлакатда насронийлик нафақат дин, балки дунёга келганда бериладиган ҳуқуқ ҳамдир.

Лифт тўхтаб, эшиклар очилди.

Лэнгдон тезгина йўлакка отилди, у Луврнинг машҳур баланд шифтлари ҳосил қилган бўшлиқ томон шошарди. Аммо у ошиққан олам тамомила бошқача бўлиб чиқди.

У иккиланганча тўхтаб қолди.

Фаш ўтирилиб қаради.

– Англашимча, жаноб Лэнгдон, Луврда ёпилгандан кейин бўлмагансиз чоги.

«Ҳеч қачон», ўйлади Лэнгдон. У ўз ҳисларини тушунолмай ҳайрон эди.

Одатда чароғон ёритиладиган музей галереялари ҳозир хира қоронғиликка кўмилган эди. Ҳар доим шифтдан ёғилиб турадиган оқ сутранг нур ўрнига полдан хирагина қизғиши шуъла кўта-

рилиб турибди. Ләнгдон часпакларга ўрнатилган маҳсус ёритишиларни кўрди.

У қоронги йўлакка бир муддат тикилиб, бундай ёритиш усулининг ҳеч қандай файриоддий жиҳати йўқлигини тушуна бошлади. Дунёнинг деярли барча иирик музейларида тунлари пастга ўрнатилган қизғиши ёритгичлар қўлланилади. Бу эса музей ходимлари ва қўриқчилари қай томонга ҳаракатланадиганни кўришга имкон беради. Бундан ташқари, санъат асарларини кун давомида кўмиб турувчи ёруғлик залворидан халос этади. Кучли ёруғлик полотнолардаги бўёқларнинг асталик билан ўчиб боришига олиб келади. Аммо бугун музейда аллақандай зимиштонлик ҳукмрон, ҳамма жойда узун соялар чўзилган, баланд шифтлар остида худди қудуқдаги сингари зулмат қуюқлашган эди.

– Бу ёққа келинг, – деди Фаш ва бирдагина ўнгта бурилиб, бирбири билан боғланиб кеттан галереялар занжири бўйлаб юриб кетди.

Ләнгдон капитаннинг ортидан қолмади, унинг кўзлари қоронтилика кўнига бошлаган эди. Аста-секин атрофдаги мойбўёқ билан чизилган суратлар кўрина борди, худди қоронги хонада расмлар чиқаётганга ўхшайди. Ләнгдонга полотноларда тасвирангандек одамлар уларни шубҳали нигоҳлар билан кузатиб қолаётгандек туюлди. Деворларга ўрнатилган назорат камералари эса гўёки ташриф буюрувчиларни огоҳлантириб тургандай: «Сизларни кўриб турибмиз. Ҳеч нарсага тегманг».

– Буларнинг бари ростманами? – сўради Ләнгдон камераларга ишора қилиб.

– Албатта, йўқ, – жавоб берди Фаш.

Ләнгдон ажабланди. Бундай музейларда видеокузатув анча қимматга тушади ва самара бермайди. Музей эгаллаган жуда катта майдонларда нима бўлаётганини кузатиш учун Луврга бир неча юзлаб техник ходимларни ёллашга тўғри келган бўларди. Шунинг учун ҳам аксарият иирик музейлар «тўхтатиб қолиш» деб номланадиган тизимни ишлатишади. Бирор экспонатга салгина тегиб кетилса бас, тизим ишга тушиб кетади ва шу заҳотиён башқарув пултига сигнал тушиб, барча кириш-чиқиш жойлари дарҳол ёпилади. Ўғри полиция ходимлари етиб келгунга қадар панжара ортида кутиб ўтиришга мажбур.

Олдиндан, мармар йўлак адогидан овозлар акс-садо билан чиқаётган эди. Афтидан, овоз ўнг томонда жойлашган катта тахмон шаклидаги хонадан келар эди. У ердан йўлакка ёрқин ёруғлик қўйилиб турарди.

– Нозирнинг хонаси, – тушунтириди капитан.

Ниҳоят, Лэнгдон Сонъернинг ҳашаматли хонасида. Деворлар илиқ тусдаги ёғочлардан ишланган бўлиб, уларга қадимги усталирнинг асарлари осиб қўйилган. Хонага катта ёзув столи ўрнатилган, унинг устига тўлиқ куролланган рицарларнинг икки футли ҳайкали қўйилган эди. Хонада бир неча агентлар уяли телефонда гаплашишар, нималарнидир ёзишар эди. Улардан бири Сонъернинг ёзув столи ортида ўтирас ва портатив компютерда нималарнидир ёзар эди. Бу тун нозирнинг хонаси судлов полицияси марказий бошқармасининг ҳақиқий штаб-квартирасига айланган эди.

– Жаноблар! – деди Фаш ва барча эркаклар бирданига ўтирилиб қарадилар. – Бирор баҳонани рўйач қилиб бизга халақит қила кўрманг, тушунарлими?

Агентлар тушунганларини билдириб, бирваракайига бошлигини қимирлатишиди.

Бундай буйруқнинг мазмуни равшан эди: Фаш ва Лэнгдонни ҳар қандай вазиятда ҳам безовта қилиш мумкин эмас.

Ҳамкасларини хонада қолдириб, Фаш у ердан чиқди ва Лэнгдонни яна ним қоронғи йўлак бўйлаб бошлаб кетди. Тахминан ўттиз ярларча олдинда Луврнинг энг машҳур Катта галереясига кириш жойи кўриниб турарди. У чексиз йўлакка ўхшар, деворларига энг қимматбаҳо асарлар, яъни италян тасвирий санъатининг ноёб дурданалари осиб ташланган эди. Лэнгдон айнан шу ерда Сонъернинг жасади топилганини фаҳмлади. «Поляроид» билан олинган суратда Катта галереянинг машҳур паркет поли аниқ тасвирланган эди. Улар яқинлашиб келдилар ва шунда Лэнгдон кириш жойи баланд ва қалин пўлат панжара билан тўсилганини кўрди. Шунга ўхшаш панжаралардан ўрта асрларда талончилик қилувчи армиялардан ҳимояланиш учун фойдаланишган.

– Тўхтатиб қолиш тизими, – деди Фаш панжарага яқинлашганларида. Ҳатто қоронғида ҳам тўсиқ қўрқинчли ва ўтиб бўлмас-дек туюларди, гўёки у танкни ҳам тўхтатиб қоладиганга ўхшарди.

Лэнгдон қалин панжара ортидан Катта галеряниң ярим қоронғи лабиринтларига тикила бошлади.

— Сиздан кейин, жаноб Лэнгдон, марҳамат, — деди Фаш.

Лэнгдон ажабланганча ўтирилиб қаради. «Мендан кейин? Аммо қаерга?..»

Фаш панжараниң пастки қисмини күрсатди.

Лэнгдон разм солиб қаради. У илғамаган әкан, панжара иккі футча құтарилиб қўйилган, остидан әмаклаб ўтса бўларди.

— Бу бўлим Луврнинг хавфсизлик хизмати учун ҳали ёпиқ, — изоҳ берди Фаш. — Полициянинг илмий-техник бўлнимидаги йигитларим бу ерни ҳозиргина текшириб чиқишиди. Илтимос, әмаклаб ўтинг.

Лэнгдон панжара асосидаги торгина тирқишига қаради, бу ердан фақатгина қорин билан судралиб ўтиш мумкин эди. У ҳазиллашыптими? Осилиб турган панжара чақирилмаган меҳмоннинг устига исталган пайтда тушиб кетиб, мажақлаб юборишга тайёр турган гильотинанинг ўзгинаси-ку.

Фаш француздада нималардир деб ғулдиради ва соатига қаради. Кейин эса тиэ чўқди ва ўзининг семиз гавдасини бир амаллаб тирқишидан тиқди. Панжараниң нариги томонига ўтиб олгач, у жуссасини қўтарди ва ҳамроҳига тикилиб қаради.

Лэнгдон хўрсинди. У тиззаларини, кейин эса кафтларини паркет полга тиради, қорнига ётиб панжара тагидан әмаклаб ўтди. Ярим йўлда эса твид костюмининг ёқасини темир панжара учига илинтириб олди ва унга бошининг орқа томони билан қаттиқ урилиб кетди.

«Жуда зўр, Роберт, ҳозирги аҳволингга гап йўқ», деди у ўзига-ўзи ва қийинчилик билан оёққа турди. Уни узоқ давом эта-диган тун кутаётган эди.

## БЕШИНЧИ БОБ

Миоррей-Хилл-плейс «Дея асари»нинг янги қароргоҳи ҳисобланади, Нью-Йоркдаги Лексингтон авеню, 243 манзилида жойлашган. Бино қурилишига 47 миллион доллардан ортиқ маблағ сарфланган, минорасидаги 133 000 квадрат фут майдонга қизил ғишт ётқизилган. Лойиҳа муаллифлари «Мей ва Пинска» бюроси меъморлари бўлиб, бинода юздан ортиқ ётоқхоналар, олтита ош-

хона, кутубхоналар, дам олиш учун меҳмонхоналар, матбуот анжумани ўтказиладиган заллар, офислар бор эди. Ўн еттинчи қават тамомила истиқомат учун ажратилган. Иккинчи, саккизиңчи, ўн олтинчи қаватларда эса йўнилган тошлар ва мармар билан безалган ибодаттоҳлар жойлашган. Эркаклар бинога Лексингтон авенюдаги эшикдан, аёллар эса ёнбош кўча томондан киришади. Шундай қилиб, айни бинога кирган эркаклар ва аёллар бир-бирларини на кўришади, на овозларини эшитишади.

Ўша оқшом ўн еттинчи қават апартаментларининг соҳиби епископ Мануэл Арингароса унча катта бўлмаган йўл сумкасига нарсаларини жойлаштириди ва руҳонийларнинг анъанавий қора сутанасини кийиб олди. Одатда у сутанасини қирмизи белбоғ билан боғлаб оларди, аммо бутун оддий одамлар орасида саёҳат қилишига тўғри келади, шунинг учун ўзининг юқори мартабасига дикқатни жалб қиласликни маъқул кўрди. Йирик олмослар қадалган ўн тўрт каратли олтин узуги ва бошга кийиладиган митрасини дикқат билан қарагандагина илгаш, шундагина Арингаросанинг руҳоний эканлигини тушуниш мумкин. Сумкасини елкасидан ошириб олгач, у ичиди қисқа дуони ўқиди, ўз апартаментидан чиқди ва уни аэропортта элтиб қўйишга тайёр турган ҳайдовчининг олдига, вестибюлга тушди. Римгача тижорат рейси билан йўл олган авиарайнер бортида епископ Арингароса иллюминатордан пастга – Атлантика уммонининг қора сувларига тикилар эди. Кун аллақачон боттан, аммо ўзининг баҳт юлдузи яқин орада порлаши муқаррарлигини епископ биларди. «Бугун биз ушбу жангда ғалаба қозонамиз», деб ўйлади у ва бундан атиги бир неча ой олдин унинг салтанатига таҳдид солган душман олдида ўзини мутлақо ожиз сезганлигига яна бир карра ажабланди. «Дея асари»нинг раҳнамоси сифатида ҳаётининг охирги ўн йилини епископ Арингароса ташкилот ғоялари тарғибига бағишилади. Бу диний биродарликка 1928 йилда испан руҳонийси Хосе Мария Эскрива асос солган бўлиб, унинг мақсади асл католик қадриятларга қайтишидир. Ўз аъзоларини «Дея асари» учун ҳамма нарсаларини, ҳатто ҳаётларини ҳам қурбон қилишга ундаиди.

«Дея асари»нинг анъанадорлик фалсафаси Испанияда Франко тузумига қадар пайдо бўлган ва 1934 йили Хосе Мария Эскриванинг «Йўл» номли китоби нашрдан чиққанидан сўнггина (асарда

биродарликка ҳаётни қандай бағишилаш мавзусидаги 999 та муло-хазалар санаб ўтилган эди) унинг дунё бўйлаб ғолибона юриши бошланди. Эндиликда «Йўл» қирқ икки тиљда, тўрт миллиондан ортиқ нусхада нашр қилинди, «Дея асари» эса кўп жойда ўз ҳукмини ўтказа оладиган қудратли кучга айланди. Курраи заминнинг деярли ҳар бир йирик шаҳрида ташкилотнинг бўлимлари фаолият кўрсатади, ўқув марказлари, ҳаттоқи университетлари ҳам бор. «Дея асари» дунёдаги энг тез ривожланаётган ва молиявий жиҳатдан яхши таъминланган католик ташкилоти бўлиб қолмоқда. Арингаросанинг ўзи тан олганидек, диний сурбетлик кенг оммалашган, телевизор экранларидан шубҳали воизлар тушмайдиган ҳозирги даврда «Дея асари»нинг ўсиб бораётган қудрати ва бойлиги тез-тез асосиз гумонлар нишони бўлиб қолмоқда эди.

– Кўпчилик «Дея асари»ни онгни чалғитивчи диний ташкилот деб атайди, – дейишарди унга мухбирлар. – Бошқаларнинг айтишича эса, у маҳфий мутаассиб насроний жамиятидир. Сизлар аслида кимсизлар?

– Униси ҳам, буниси ҳам эмас. Биз католик черковининг бир қисмимиз, – дея тоқат билан жавоб қайтарарди епископ. – Биз кундалик ҳаётимида католик таълимотига астойдил хизмат қилиш ўйуни танлаган биродарликмиз.

– Бу хизмат иффатли бўлиш қасами, черков ушри ва гуноҳларни ўз-ўзини азоблаш орқали ювишни ҳам назарда тутадими?

– Буларнинг бари «Дея асари»нинг фақатгина баъзи аъзолатрига тааллуқлидир, – дерди Арингароса. – «Дея асари»нинг минглаб аъзолари оила қурадилар, ўз жамоаларида Тангрига маъқул бўлган меҳнатни бажарадилар. Бошқалар эса зоҳидона ҳаётни танлайдилар, монастирларда бошқалардан ажralиб танҳо умр кечиришни афзал кўрадилар. Ҳар ким танлашда эркиндир, аммо «Дея асари» жами аъзоларининг муштарак мақсади бор – дунёни янада яхшироқ қилиш. Улар Парвардигор буюрган ишларни бажариш баробарида оламни такомиллаштиришга интиладилар. Биз сафимизга қўшиладиган ҳар бир кишини очиқ юз ва хурсандчилик билан кутиб оламиз.

Аммо ҳар қанча эътирофлару ишонтиришлар бехуда эди. Ҳаммага маълум – оммавий ахборот воситалари қачон қарама шов-

шувли жанжаллар қидириб юришади. «Дея асари»да ҳам аксарият йирик ташкилотлардаги каби ярамас кимсалар учраб турарди. Ахир гуруч курмаксиз бўлмайди-ку.

Икки ой олдин «Дея асари»нинг Ўрта ғарбдаги бўлинмаси бафоят ёмон машғулот устида фош қилинди. У ўз сафига янги аъзоларни мескалин тарқатиш орқали жалб этган. Ушбу наркотик модда одамга сабабсиз шодлик баҳш этади, янги аъзолар эса бу ҳолатни диний жазава деб тушунишган. Университетда ўқийдиган бир талаба ўзининг тиконли боғичини тавсия этилган кунлик меъёрдан икки соат кўп тақиб юриб, оқибатда яраларига инфекция тушиб вафот этган. Яқинда эса Бостонда ёш, бироқ ҳаётдан қўнгли совиган банкир ўз жонига қасд қилган, бундан олдин ўзининг барча давлати, мол-мулкини «Дея асари»га эҳсон қилибди.

Адашган гумроҳлар, деб атарди уларни Арингароса. Бундай одамларга азбаройи раҳми келганидан унинг юраги ээзилиб кетарди. ФҚБ айвоқчиси Роберт Хансеннинг иши эса ҳаммасидан ҳам ошиб тушди. Унинг устидан олиб борилган суд жараёни тўрт томонга овоза бўлиб кетди. Хансен «Дея асари»нинг энг нуфузли аъзоларидан бири бўлишдан ташқари, ахлоқи бузуқ кимса ҳам экан. Судда унинг тубан ишлари рад этиб бўлмайдиган далиллар билан ошкор этилди: бу шахс ўз ётоқхонасига видеокамера ўрнатиб, хотини билан бўлган ишқий алоқаларни тасвирга туширган, кейин эса уни дўстларига намойиш қилган.

– Бундай одамни ҳақиқий католик деб атаса бўладими? – деган эди судя кесатиқ билан.

Шу каби нохуш ҳолатлар «Дея асари» устидан маҳсус кузатув гуруҳи ташкил этилишига олиб келди. Гуруҳнинг интернетда ўз сайти пайдо бўлди, у ерда биродарликнинг собиқ аъзолари «Дея асари» билан боғлиқ даҳшатли воқеалардан огоҳ этардилар. Оммавий ахборот воситалари эса «Дея асари»ни тез-тез «Илоҳий мафия» деб атайдиган бўлиб қолишиди.

«Биз ўзимиз тушунмайдиган нарсадан қўрқаверамиз», ўйлади Арингароса. Оғиз кўпиртириб айлоҳанинос солаётган бу танқидчилар нечталаб инсонлар ҳаётини айнан биродарлик бойиттанылгини билишармикин? Ахир биродарлик Ватиканнинг оқ фотиҳасини олганку! «Ҳа, «Дея асари» папанинг шахсий ҳомийлиги остида!»

Яқында эса биродарлык оммавиіт ахборот воситаларидан ҳам күдратли ва адоваратли күч мавжудларини билди... Күтилмаган бу душмандан Арингароса қаёққа яширинишни ҳам билмай қолган әди. Беш ой муқаддам ғаним шундай қақшатқич зарба бердики, Арингароса шу кунгача ўзини ўнглаб ололгани йўқ.

— Улар ким билан уруш бошлашганини билмайдилар, — ғазаб билан аста шивирлади епископ, иллюминатор орқали Атлантика сувларига тикилганича. Бир зумга унинг нигоҳи ўз аксига қадалди — қора чўзинчоқ юз ва бир қараашдаётқ қўзга ташланувчи пачоқланган қийшиқ бурни. Бурнини Испанияда, миссионерликни эндигина бошлаган даврида уриб синдиришган. Лекин бу жисмоний қусур бутун қўпам аҳамиятта эга эмас. Арингаросанинг қалби гўзал, бадани эмас.

Сутанаси қаватларига беркитилган уяли телефони тўсатдан жиринглаб қолганида самолёт Португалия қирғоҳларидан учиб ўтарди. Арингароса учиш пайтида уяли алоқадан фойдаланишни тақиқловчи қоидалар мавжудларини билади, аммо бу қўнғироқни қўпдан бери кутаяпти.

— Лаббай? — деди руҳоний оҳиста овозда.

— Сайллас пойдевор тошини топибди, — жавоб қилди унга овоз нариги томондан. — У Париждаги Сен-Сюльпик черковига беркитилган экан.

Епископ мамнун табассум қилди.

— Унда биз мақсадга жуда яқин эканмиз.

— Унга тезлик билан эга бўлишимиз мумкин. Лекин сизнинг ёрдамингиз керак бўлади.

— Бажонидил, нима қилишим кераклигини айтинг.

Арингароса телефонни ўчирганида юраги ҳаяжондан қаттиқ тепарди ва у тинчланиш учун яна тун қоронгилигига қўз қадади. Руҳоний ўзи бошлаган воқеалар гирдобида ўйинчоққа айланиб қолгандай әди.

Бу ердан беш юз миля узоқликда эса Сайллас исмли алъбинос тогорача устига энгашганча орқасидаги яраларини юварди. Қизғиш-жигарранг доғлар сувни бирпасда лойқалантириб юборди.

— Мени ўз нуринг билан ювғил ва мен яна тоза бўлайин, — дуо сўзларини пичирларди у. — Мени марҳаматинг билан покиза эт, шунда қордан-да оппоқроқ бўлиб қоламан.

Сайлас бундай рұхий құтарынкиликтің әртүрлілігінің қасиеттің қалыптасуынан шығады. Бундай қолат уни ҳайрон қолдириб, мәхрини товлантириб юборди. Охирғи ўн үйлік давомида Сайлас «Йұл»нинг қоңдаларига қатыый риоя қилар, гунохларидан покланишга уриниб, ҳаётини тұлық үзгартыришга, үтмишда құллашта тұғри келган зұравонликтарни хотирасидан үчириб ташлашта тиришарди. Лекин бугун уларнинг ҳаммаси қайтиб келди. У үзөк үйлар курашган нафрат түйғуси бутун яна керак бўлиб қолди. Үтмиши күэ-очиб юмгунча рұхига хукмрон бўлиб қолганидан у ҳайратда эди. Ўша ножъя ва қисман унүтилган маҳоратини яна ишга солиш лозим.

*«Ҳазрати Исо бизни тинчликсеварлар, меҳр-мухаббаттағы үргатади. У зұравонликни рад этади».* Сайлас бу сүзларни қалбига жо қилган эди. Энди эса Исо душманлари унинг үгитларини йўқ қилиб ташламоқчилар. *«Кимки Парвардигорга қилич билан таҳдид солса, ўзи ҳам қиличдан ажал топади. Кескир ва аёвсиз қиличдан».*

Иккى минг үйлі давомида Исо аскарлари ўз әзтиқодларини ташқи тажковузлардан ҳимоя қилиб келмоқдалар. Бугун Сайласни ҳам уларнинг сағиға чақиришди. Унинг яралари бироз қуриган эди, у узун, қалпоқлы кийимини әгнинг илди. Устки кийими жуда оддий бичиқли, тұқ рангли, құпол жүн ипдан тайёрланған бўлиб, Сайлас уни кийганида оппоқ құллари ва сочлары яққол күзға ташланиб турарди. У арқон билан белини маҳкам боғлагач, қалпоғини бошига ташлаб олди, кейин эса тошойна олдига келди. Қизил күзлари ўз аксига маҳлиё бўлғанча боқарди. Унинг хаёлида воқе-аларнинг фидиракчалари митти мурватлари шитоб билан айланған бошлади.

## ОЛТИНЧИ БОБ

Панжара остидан қисилиб, базёр ўтиб олган Лэнгдон Катта галереяның кириш жойига чиқиб қолған ва ўзини гүёки чуқур жарлик оғзига қараёттандай ҳис қиларди. Галереяның ҳар иккى томонида баландлығы ўттыз фут келадиган яланғоч деворлар қад ростлаган бўлиб, юқори қисми қоронғилик қўйнига шўнғиган эди. Часпакдаги тунги чироқлар махсус симлар ёрдамида шифтда осигурилди.

либ турган да Винчи, Тициан, Караважоларнинг улкан полотнолариға қизғиши шуълаларини ташлаб турарди. Бу ерда натюмортлар, табиат манзаралари, диний маросимлар тасвириланган расмлар, зодагонлар ва дунёниг донгдор кишилари портретларини кўриш мумкин.

Гарчи Катта галереяда италян рассомчилик мактабининг энг сара асарлари тўплами йигилган бўлса-да, аксарият ташриф буюрувчилар фикрича, у ўзининг паркет поллари билан ном чиқарган эди. Қайин паркетларидан қиялатиб терилган пол ўзининг ажойиб геометрик шакли билан лол қилибгина қолмай, балки бир. қарашда киши нигоҳини чалғитар эди: усти ҳар қадамда ўзгариб турадиган пол кўп ўлчами тўрга ўхшаб кетар, бу эса томошабинларда гўёки галерейа бўйлаб сузиб кетаётгандек ҳиссиёт ўйғотарди.

Нигоҳини паркет полнинг жимжимадор чизмаларидан узмай бораётган Лэнгдон куттимаганда бир неча ярд нарироқда, полда ётган нарсани кўриб қолди. У ер полициячиларнинг маҳсус тасмаси билан ўраб қўйилган эди. Лэнгдон ўтирилиб Фашдан сўради:

– Бу нима... Караважоми?! Анави, полда ётган?..

Фаш у томонга қараб ўтирмаёқ бош иргади.

Лэнгдоннинг тахминича, бу расм камида икки миллион доллар турар, аммо ҳозир худди ахлатта ташлаб юборилган эски суратнинг ўзгинаси.

– Нима учун у ерда ётибди?

Унинг овозида янграган ҳайрат ва туғён Фашга умуман таъсир қилмади.

– Бу ерда жиноят содир бўлган, жаноб Лэнгдон. Биз ҳеч нарсага тегмадик.

Лэнгдон нималар содир бўлганлигини тасаввур этишга уринаркан, панжарага тикилди.

Нозирга ўзининг хонасида ҳужум қилишгани аниқ. У қочиб чиқиб ўзини Катта галереяга урган ва девордан полотнони узиб, сигнализация тизимини ишга туширган. Панжара шу заҳотиёқ кириш йўлини тўсиб қўйган. Галереяга кирадиган ва чиқадиган бошқа жой эса йўқ.

Лэнгдон довдираб қолди:

– Демак, нозир босқинчини галереяда қамаб қўйибди-да?

Фаш бошини сарак-сарак қимирлатди:

– Йўқ. Панжара Сонъерни босқинчидан ажратиб қўйган, холос. – Фаш ҳозиргина улар остидан әмаклаб ўтган панжаранинг чивиқларидан бирини кўрсатди, унга тўқ сариқ белги қўйилган эди. – Илмий-техника бўлимидағилар шу ердан порох изларини топишиди. Қотил йўлакда қолган ва панжара орасидан ўқ узган. Сонъер эса мана бу ерда, ёлғизликда ўлган.

Лэнгдон меҳмонхонада кўрсатилган фотосуратни эслади. Ахир агент Колле нозир ўз жонига қасд қилган деганди-ку.

Роберт жуда катта, кимсасиз йўлакка назар ташлади.

– Жасад қаерда?

Фаш хоч кўринишидаги тўғноғичини тўғрилаб қўйиб, йўлида давом этди.

– Галереянинг ниҳоятда узунлигидан хабарингиз бордир?

«Агар янглиши масам, узунлиги ўн беш минг футча келади», хаёлидан ўтказди Лэнгдон. Йўлакнинг кенглигидан ҳам одамнинг юраги энтикиб кетади: бу ерга қарама-қарши ҳаракатланадиган йўловчи поездлар учун темир йўл ётқизса бўлади. Марказ бўйлаб ҳайкаллар ва улкан чинни вазалар тизилган бўлиб, улар нафақат турли мавзудаги кўргазмаларни чегаралайди, балки томошабинлар оқимини ажратишга ҳам ёрдам беради.

Фаш йўлакнинг ўнг томони бўйлаб нигоҳини олдинга қадаганича индамай, шитоб билан қадам ташларди. Лэнгдон эса жаҳоннинг буюк дурданалари олдидан ақалли бир зумга тўхтамай ўтиб кетишини ҳурматсизлик ҳисобларди. «Бундай ним қоронгиликда нимани ҳам кўриб бўларди», дея ўйлади у.

Хира ва қизғиши ёруғлик Ватиканнинг махфий архивларида ишлаган пайтларини ёдига солди, ўшанда Лэнгдон ўлишига бир баҳя қолувди. Бугун иккинчи маротаба Витторияни эслади. У ойлаб Витторияни ёдига олмасди, мана энди қиз тушмагур кун бўйи хаёлини банд этятпти. Лэнгдон атиги бир йил олдин Римда бўлганлигига ишонмасди, ўшандан бери гўё ўн йиллар ўтиб кетгандек. Витториядан энг охирги хабар декабрда келганди. Қисқагина мактубда у Яван денгизига ўзининг физика соҳасидаги изланишларини давом эттириш учун кетаётганлигини ёзиби. Лэнгдон унингдек аёл билан университет ётоқхонасида бахтли яшай

олишини тасаввур ҳам қилолмайди. Аммо у Римдаги учрашувни, ана ўшанда руҳида уйғонган ажыб ҳиссиётни соғина бошлаганди. Лэнгдонда бўйдоқлик ҳаёти, ёлғиз эркак әркинлигининг ҳузур-ҳаловатига бўлган иштиёқ тобора камайиб бормоқда.

Улар галеряя бўйлаб тез-тез юришни давом эттиар әдилар, аммо Лэнгдон ҳалигача ҳеч қандай жасадни учратмади.

– Нажотки Жак Соньер шунча катта масофани босиб ўтолган бўлса?

– Ўқ Соньернинг қорнига теккан, бу эса секин давом этадиган азобли ўлим дегани. У ўн беш-йигирма дақиқа ичидаги ўлган.

Лэнгдон ажаблангандан тўхтаб қолаёзди.

– Сиз айтмоқчисизки, бу ерга етиб келиш учун қўриқчиларга ўн беш дақиқа керак бўлган, шундайми?

– Йўқ, албатта. Ҳавфни билдирувчи сигнал ишга тушиши билан Лувр қўриқчилари тез орада етиб келишган. Аммо Катта галеряяга ўтишнинг иложи бўлмаган, чунки ўл панжаралар билан тўсилиб қолган эди. Улар йўлакнинг охирида кимдир юриб кетаётганини сезишган, лекин ким эканлигини кўра олмаганлар. Қўриқчиларнинг бақир-чақирига эса ҳеч ким жавоб қайтармаган. Жиноят содир бўлгани тахмин қилиниб, қондага кўра полиция чақирилган. Биз ўн беш дақиқада етиб келдик. Кейин бир амаллаб панжарани остидан ўтиш мумкин даражада кўтардик. Мен ўнлаб қуролланган агентларим галеряяни тинтиб чиқиши учун юбордим.

– Хўш?

– Ҳеч кимни топишолмади, – деди Фаш, – ундан бошқа...

Лэнгдон Фаш ишора қилган томонга қаради. Аввалига капитан унга марказдаги катта мармар ҳайкални кўрсатяпти деб ўйлади. Аммо у томонга яқинлашгач эса тамомила янгишганини тушунди. Ҳайкалдан ўттиз ярда берироқда ёрқин нурли доғ кўринди. Таянчга ўрнатилган чироқ қоронғиликка чўмган галеряда ягона ёруғлик оролчасини яратганди. Ана шу ёруғлик марказида гўё микроскоп остидаги ҳашарот каби нозирнинг яланғоч жасади ётарди.

– Суратни кўргандингиз, тўғрими? – деди Фаш. – Сиз учун бу ерда ҳеч қандай кутилмаган ҳолат йўқ.

Жасад томонга яқинлашаётib Лэнгдон ўзини титроқ тутаётганини ҳис қилди. Қаршисида у аввал ҳеч қачон кўрмаган энг фалати ва даҳшатли манзара намоён эди.

Жақ Сонъернинг жасади паркет полда худди фотосуратда акс этганидек ётарди. Майит тепасидан ёғилаётган ёрқин нурдан кўзи қамашиб кетган Лэнгдон хаёлига келган фикрни тўхтата олмади: нозир ҳаётининг сўнгти дамларини мана шундай файриоддий ҳолатни эгаллашга уриниб ўтказган.

Сонъер ёшига нисбатан анча бақувват кўринар, баданидаги барча мушаклари кўзга яққол ташланиб турибди. У эгнидаги ки-йимларини ечиб, полга тартиб билан тахлаган, кейин эса кенг йўлакнинг қоқ марказига чалғанча ётиб олибди. Кўл-оёқлари ҳар томонга чўзилган, гўёки кўзга кўринмас ёвуз кучлар уни тўрт тарафга тортиб, қатл этмоқчи бўлгандай.

Кўкрагидаги кичкинагина қонли доғ ўқ кирган жойни кўрсатиб турарди. Ажабланарлиси, қон жуда кам әди, яра атрофида қора кўлмакча ҳосил бўлган, холос.

Чап қўлининг кўрсаткич бармоғи худди ярага ботириб олингандай қон юқи. Нозир ўз қонини сиёҳ, қорнини эса полотно ўрнида қўллаган кўринади. Ҳа, ҳақиқатан ҳам Сонъер қорнига беш қиррали юлдузни чизибди.

Қорин марказидаги қонли юлдуз жасадга мудҳиш тус берарди. Ана энди Лэнгдон ҳаммасини ўз кўзи билан кўриб, гувоҳ бўлгач кўнглида хавотири кучайиб кетди.

«Буларнинг барини ўзи қилган...»

– Жаноб Лэнгдон, бирор нима демоқчимисиз? – Фашнинг ўткир қора кўзлари унга қадалган әди.

– Бу пентакл, – деди Лэнгдон. Унинг овози галереяравоқлари остида алланечук ғалати, файриоддий эшитилди. – Ер юзидағи энг қадимий белгилардан бири. Исо пайғамбар туғилишидан тўрт минг йил олдин пайдо бўлган.

– Хўш, бу белги нимани билдиради?

Лэнгдон ҳар сафар шу савонни беришганида иккиланиб қоларди. Бу рамзий белги нимани билдиришини айтиш бир қўшиқ бир неча одамга қандай таъсиру этишини тушунтириш билан баробар. Ахир ҳар ким қўшиқни ўзича қабул қиласди, ундан ўзича таъсиранади. Айтайлик, Ку-клукс-кланнинг оқ қалпоғи АҚШда нафрат ва ирқ-чилик рамзига айланган, бироқ Испанияда бундай кийим насроний динига бўлган мустаҳкам ишонч, эътиқодни англатади.

– Бир белги турли хил вазиятларда турлича маънони билдиради, – эҳтиёткорлик билан жавоб берди Лэнгдон. – Қадим замонларда пентакл мажусийларнинг диний рамзи ҳисобланган.

– Шайтонга сифинувчиларнинг белгисими? – сўради Фаш.

– Йўқ, – деди Лэнгдон ва шу заҳотиёқ сўзларни танлашда жуда ҳушёр бўлиши кераклигини тушунди. Ахир бизнинг замонимизда мажусий ёки мажусийлик сўзлари шайтонга сифиниш дея талқин қилинади, аслида бу нотўғри. Мажусий атамаси лотинча pagap сўзидан келиб чиққан бўлиб, «қишлоқ жойларда яшовчилар» маъносини билдиради. Мажусийлар қишлоқ ва ўрмонларда яшар, бир неча бутлардан ташқари, табиат кучларину ҳодисала-рига сигинар эдилар. Насроний черкови эса бундай кўп худоликдан шундай қўрқар эдики, мажусийларни ёмонотлиқ қилишга бор кучини аямади.

– Беш қиррали юлдуз, – тушунтиришга киришди Лэнгдон, – насроний динигача ҳам мавжуд эди. У Табиатга сифиниш ва уни илоҳийлаштиришга тааллуқлидир. Қадимги одамлар бутун дунёни иккига – эркаклик ва аёллик қисмига бўлганлар. Улар табиатдаги кучлар мувозанатини сақловчи маъбуд ва маъбудалар мавжудлигига ишонишган. Эркаклик ва аёллик кучлари тенг бўлган маҳал дунёда ўзаро уйғунлик ҳукм суради, акс ҳолда талотўп юз бериши муқаррар. – Лэнгдон мурданинг қорнини кўрсатди: – Пентакл ер юзидаги ҳаётнинг аёллик ярмини билдиради. Динлар тарихини ўрганувчилар бу рамзни «муқаддас аёллик ибтидоси» ёки «маъбуда» деб аташади. Табиийки, Сонъердек инсонга бунинг можияти яхши маълум эди.

– Демакки, Сонъер ўз қорнига маъбуда белгисини чизибидиа? Лэнгдон бу фикрга қўшилишга мажбур бўлди.

– Бундан ташқари, беш қиррали юлдуз муҳаббат ва гўзаллик маъбудаси бўлмиш Зуҳронинг ҳам тимсолидир.

Фаш полда ёттан нозирнинг яланғоч жасадига назар ташлаб кўйдида, эшитилмайдиган қилиб бир нималарни минфирлади.

– Дастлабки динларнинг келиб чиқиши бевосита табиат билан боғлиқ. Венера маъбудаси ва Венера юлдузи – аслида битта нарса. Маъбуда қоронги осмонда макон қурган бўлиб, турлича номлар билан аталади – Венера, Шарқ юлдузи, Иштар, Астарте.

Буларнинг бари Табиат ва Она ер билан боғлиқ қудратли аёллик ибтидосининг рамзий белгилари ҳисобланади.

Фаш нимадандир безовта әди. У иблисга сиғиниш ҳақидаги фикридан воз кечмаган кўринади.

– Жаноб Лэнгдон, – деди у, – менимча, пентаклнинг шайтонга алоқадорлиги бўлиши керак. Ҳар ҳолда Голливуднинг қўрқинчли фильмларида шундай-ку.

Лэнгдон қовоғини уйди. Беш қиррали юлдуз шайтонпарастлар ҳақидаги сериаллар қолипига айланган әди. Иблисга топинувчилар яшайдиган уйлар деворларига ана шундай юлдузлар расми чизиб ташланар, у ерлар шайтоннинг бошқа рамзий белгилари билан тўлдирилган бўларди.

– Сизни ишонтириб айтаманки, – жавоб берди у, – кинода кўрганларингиз бари ёлғон, тарихий нуқтаи назардан қараганда юлдузнинг шайтоний талқин этилиши мутлақо хотўғридир. Қадим пайтларда беш қиррали юлдуз аёллик ибтидосининг белгиси ҳисобланган, аммо минг йилликлар давомида унинг ҳақиқий маъноси бузилиб кетди. Бунинг учун эса анчагина қон тўкилди.

– Кечирасиз, тушунмадим. Бу билан нима демоқчисиз?

Лэнгдон унинг сўзларини Фаш тўғри англашига шубҳа қилиб, унинг бўйинбоғидаги тўғноғичига қараб қўйди.

– Мен Черковни назарда тутяпман. Маълумки, рамзий белгилар табиатига кўра барқарор ҳисобланади. Аммо Рим католик черкови мажусийлик дини, унинг маъбудларини йўқ қилиш учун астойдил ҳаракат қилди. Бу ҳаракатлар кенг оммани насронийлаштириш йўлидаги қурашнинг бир қисми әди. Ана шу қураш доирасида Ватикан мажусийлик белгиларини ёвузлик тимсолларига айлантириди.

– Ҳўш, давом этинг-чи.

– Бундай ҳолатларни буюк ўзгаришлар даврида айниқса кўпроқ кузатиш мумкин, – деди Лэнгдон. – Замон саҳнасига чиққан ҳар қандай янги куч ўзидан олдинги тимсолларни йўқ қилиш, ҳеч бўлмаганда обрўсизлантириш ёки маъносини бузиб кўрсатишига уринади. Мажусийлик бу аёвсиз жангда ютқизиб қўйди. Шу тарриқа Посейдоннинг уч тиғли найзаси иблис паншахасига, донишманднинг чўққили қалпоғи эса жодугарнинг бош кийимиға айлан-

ди. Беш қирралы Венера тилга олинганда одамлар шайтонни ту-шунадиган бўлишиди. – Лэнгдон бироз тин олиб, яна давом этди: – Минг таассуфлар бўлсинки, АҚШ Мудофаа вазирилги ҳам ўз рамзи сифатида беш қирралы юлдуздан фойдаланади. Бир пайт-лар гўзаллик ва муҳаббат белгиси бўлган пентакл эндиликда уруш тимсолига айланиб қолди.

– Қизиқ, – деди Фаш ва паркет полда чўзилиб ётган жонсиз танага ишора қилди: – жасаднинг бу тарзда ётиши бирор нарсани билдирадими?

Лэнгдон елкаларини қисди:

– Бу шунчаки пентакл ва муқаддас аёллик ибтидоси орасидаги алоқани таъкидлайди, холос.

– Кечирасиз, тушунтириброқ гапирсангиз.

– Буни репликация дейишади. Тимсолни такрорлаш унинг аҳамиятини кучайтиришнинг энг оддий усулидир. Жак Соньер ўзи-нинг жасади беш қирралы юлдузга ўхшаб кетишини истаган. Битта пентакл яхши, иккитаси эса унданда яхши.

Фаш синчков нигоҳи билан Соньернинг бўй-бастига назар со-либ чиқди, кейин эса шундоқ ҳам силлиқ сочларини силаб қўйди.

– Қизиқарли таҳлил, – деди у. – Унинг яланғочлиги ҳақида нима дея оласиз? Нима учун ҳамма кийимларини ечиб ташлаган?

«Яхши савол», ўйлади Лэнгдон. Унинг ўзи ҳам суратни кўри-ши билан бу ҳолатдан ажабланган эди.

– Билмадим, жаноб Фаш. Жак Соньер бу тимсолни нима учун қорнига чизганини ва бундай ғалати тарзда ётиши сабабини айтиб беролмайман. Аммо Соньердек олим беш қирралы юлдузга муқаддас аёллик ибтидосининг тимсоли сифатида қараган бўлиши эҳтимолга жуда яқин.

– Яхши. Айтинг-чи, нима учун Соньер ўз қонидан сиёҳ ўрни-да фойдаланган?

– Ахир кўриниб турибди-ку, ёзиш учун бошқа ҳеч нарса йўқ.

Лэнгдоннинг бу жавобига Фаш эътиroz билдириди:

– Менимча, Соньер полиция томонидан суд-тибиёт текширу-ви ўтказилишини истаган.

– Тушунмадим?

– Унинг чап қўлига бир қаранг.

Ләнгдон мурданинг оппоқ құлға, кафтидан елкасига қадар разм солиб чиқди, аммо ұч нарсани сезмади. Шундан сүңг жасадни айланиб үтіб әнгашди ва нозирнинг бармоқлари каттагина маркерни сиқиб турганини күрди.

– Биз жасадни топганимизда шундай ҳолатда әди, – изоҳ берди Фаш. У устида турли асбоблар, электрон жиҳозлар сочилиб ётган столни тартибга келтира бошлади. – Аввал ҳам айтганимдек, биз жиноят содир бўлган жойда ұч нарсага тегмадик. Сизга бундай ручка тури маълумми?

Ләнгдон маркердаги ёзувни ўқиши учун пастроқ әнгашди: STYLO DE LUMIERE NOIRE

У ажабланган кўйи Фашга қаради.

Максус флуоресцентли сиёҳ тўлдирилган бундай маркерларни одатда музей ходимлари ёки полициячилар ишлатишади, ёзувларини эса фақатгина қоронфида ўқиши мумкин.

Ләнгдон гавдасини тўғрилади, Фаш бу пайтда чироқни ўчиришга улгурди.

Галерея бутунлай қоронгиликка фарқ бўлди.

Атрофдаги зимиstonлика кўзлари аста-секин кўнига бошлаган Ләнгдон Фашнинг гавдасини аранг ажратиб олди. Капитаннинг қўлида нимадир бор әди, ўша матоҳ ўзидан аллақандай қизғиши-сиёҳранг нур тарата бошлади.

– Эҳтимол сизга маълумдир, – деди Фаш, – полициячилар бундай ёритиш услубидан жиноят содир бўлган жойда қон изла-рини ёки бошқа далилларни излашда фойдаланишади. Сиз мана бу ерга бир эътибор беринг-а, ҳайратта тушмай иложи йўқ... – у чироқ нурини жасад томонга йўналтириди.

Ләнгдон кутилмаган бу ҳолатдан титраб кетди.

Унинг юраги тобора қаттиқ уради. Паркет полда, Сонъернинг жасади ёнида ярқироқ тўқ қизил ҳарфлар пайдо бўла бошлаган әди. Во ажаб, нозирнинг сүнгти сўзлари! Ләнгдон сўзларга тикилиб қарап экан, бошидан ўраб турган туман тобора қуюклишиб бораёттанини ҳис қилди.

У кўрганларига яна бир карра кўз югуртириб чиқди ва Фашга юзланди:

– Нима бу ўзи, нимани билдиради?

– Айнан шу саволга сиз жавоб беришингиз керак, месъе.

Худди шу дақиқаларда эса Луврга эндиғина қайтган лейтенант Колле нозир хонасидаги ёзув столига ўрнатилган овоз әшитиш қурилмасини текшираётган әди. У хотиржам бўлавериши мумкин: микрофонлар, умуман овоз ёзиш тизими бенуқсон ишлайти.

«Ҳақиқат тантана қиласидиган онлар яқин», ўйлади Колле.

У табассум қилганча қулоқчинларни тақиб олди ва Катта галерейда кечайдиган суҳбатнинг давомини тинглашга тутинди.

## ЕТТИНЧИ БОБ

Сен-Сюльпис черковининг иккинчи қаватида полига тош ётқизилган ва ўта камтарона жиҳозланган қўш хона мавжуд. Мана, ўн беш йил бўлибди, бу хоналар роҳиба Сандрин Биел учун бошпана ўрнини ўтамоқда. Черков яқинидаги монастирда ҳам унга атаб жой ажратилган, аммо роҳиба қўш хонани афзал кўради. Ибодаттоҳдаги ажойиб осудалик унинг руҳига ҳаловат бағишлайди. Бундан ташқари, иссиқ овқати, ётоги тайёр, телефон ҳам унинг хизматида.

Сандрин Биель черковда хўжалик мудираси вазифасини бажаради. Черковни саришта тутиш, хизматчиларни ёллаш, озиқ-овқатларга буюртма бериш, ибодатхона биносини қўриқлаш, хуллас, диний маросимлар билан боғлиқ бўлмаган ҳар қандай юмуш унинг зиммасида.

Телефон қаттиқ жиринглай бошлаганида роҳиба ўзининг торгина ҳужрасида ухлаб ётарди. У гўшакни кўтариб, ҳорғин овозда сўз қотди:

– Сен-Сюльпис черкови, роҳиба Сандрин эшитади.

– Хайрли тун, опа, – эркак кишининг овози эштилди. – Уйғотиб юборган бўлсам, маъзур тутасиз.

Роҳиба ётогига ўтириб олди. «Қизиқ, соат неча бўлди экан?» У бош руҳонийнинг овозини таниганди. Аббат ўта тақводор одам бўлиб, кечки ибодатдан сўнг дарҳол уйнга кетарди. У ҳеч қачон роҳибани бундай бемаҳалда безовта қилмаган.

– Сизга бир илтимосим бор, – унинг овози нимагадир асабий чиқарди. – Ҳозиргина Америкадан таниқли епископ Мануэл Ариңгароса менга қўнғироқ қилди. Эҳтимол, сиз уни танирсиз?

– «Дея асари» етакчисими?

Роҳиба Сандрин албатта уни танирди. Руҳонийлар орасида Ариңгаросани билмайдиган одам бўлмаса керак. 1982 йили Иоанн Павел II «Дея асари»ни «папанинг шахсий прелатураси» деб эълон қилдию, Ариңгароса бошчиллик қилаётган ташкилотнинг нуфузи кескин ортиб кетди. Ватикан раҳбари бу қарори билан «Дея асари»га ўз диний фаолиятини ошкора амалга ошириш ҳуқуқини берган эди. Тез орада эса бундай марҳамат кўрсатилиши бежиз эмаслиги ҳақида мишмишлар пайдо бўлди: жуда бадавлат бир ташкилот Ватикандаги диний тадқиқотлар институти ҳисобига қарийб бир миллиард ўtkазиби. Шу тариқа «Ватикан банки» деб ҳам аталадиган мазкур институт муқаррар инқироздан қутилиб қолган. Рим папаси эса шу йили «Дея асари»ни ўз паноҳига олди. Роҳиба Сандрин бундай шубҳали тасодифни сезмаслиги мумкин эмас...

– Епископ Ариңгаросанинг билдиришича, – титроқ овозда гап бошлиди аббат, – унга яқин одамлардан бири бугун Парижга келиби...

Сандрин опа ўзини буткул хижолатда қолдирган ғалати илтимосни тоқат билан эшитди.

– Кечирасиз, ўша одам эрталабгача кутолмайдими?

– Менимча, йўқ. Унинг самолёти эрта тонгда учиб кетар экан. У эса Сен-Сюльписда бўлишни бир умр орзу қилган.

– Аммо черковимизга кундузи келгани маъқул эди, қоронфида нимани ҳам кўради?

– Тўғри, гапингизга қўшиламан, аммо... Ҳуллас, уни бир озга бўлса ҳам черковга киритсангиз, менга катта марҳамат кўрсатган бўлардингиз. Ариңгаросанинг айтишича, ўша одам тунги соат бирда келади. Демак, роппа-роса йигирма дақиқадан кейин.

Роҳиба ноилож рози бўлди:

– Ҳа, майли, келаверсин.

Аббат унга миннатдорчилик билдириб, гўшакни қўйди.

Роҳиба Сандрин уйқусини очиш учун иссиқ ўрнида бир неча сония қолиб кетди. У олтмишни қорашиб қўйди, энди аввалгидек

сапчиб турив кета олмайди. Устига-устак ҳозирги қўнғироқ унга малол келди. Умуман олганда, «Дея асари» номини эшитиши билан унинг асаби қўзийди. Ўз-ўзини азоблаш каби ваҳшиёна одатларини қўя турайлик, унинг аъзолари аёлларга худди ўрта асрлардагидек муомала қилишар экан. Эркаклар ибодат қилишаётган пайтда аёллар уларнинг хоналарини тозалашади ва бунинг эвазига сариқ чақа ҳам олишмайди. Кечкунлари аёллар қуруқ полда ухлашаркан, эркаклар учун похол кўрпалар тўшалган; аёллар «илк гуноҳ» учун ўзларини ўзларини кўпроқ жазолашади. Эмишки, улар тақиқланган дараҳтдан мева узиб еган Момо Ҳавонинг гуноҳи учун жавобгар сифатида бутун умр машаққат чекиб яшашлари керак. Бу жуда ачинарли ҳол албатта, ахир ҳозирда кўпчилик католик черковлари аёллар ҳуқуқларини ҳурмат қилишга интиладилар. «Дея асари»да эса бунинг акси. Бироқ нима бўлганда ҳам, роҳиба Сандрин ўз ваъдасини бажариши лозим.

У каравотдан оёқларини осилтириб туширди, кейин оҳисталик билан ўрнидан турди, товонларидан ўтган тош полнинг совуғи бутун танасига тарқалди гўё. Уни титроқ тута бошлади, юрагида эса бирданига алланечук оғриқ пайдо бўлди.

*«Бу нимаси энди? Ишқилиб бирор кор-ҳол бўйласайди».*

Чин тақводор сифатида роҳиба Сандрин қалб хотиржамлигини аллақачон топган эди. Аммо бугун юраги нимадандир безовта. Черковда эса юракни сиқувчи жимжитлик ҳукмрон.

## САККИЗИНЧИ БОБ

Лэнгдон паркет полда шуъланашётган қизил сонлар ва ҳарфлардан нигоҳини узолмас эди. Унингча, Жак Соньернинг ёзгандарни ўлаётган одамнинг хайрлашув сўзларига сира ўхшамайди:

13-3-2-21-1-1-8-5

*Нодон элчи даврида!*

*Нома изла!*

Булар нимани билдиришини Лэнгдон ҳатто тасаввур ҳам қи-лолмасди, аммо Фаш нима учун пентакл Иблисга сифиниш ёки мажусийлик билан боғлиқлиги ҳақидаги тахминни ушлаб олгани аён бўлди.

– Бу рақамларда қандайдир сир яширилган бўлиши керак, – деди Лэнгдон.

– Тўғри, – унинг фикрини тасдиқлади капитан. – Бизнинг криптограф\*лар бу жумбоқ устида ишлашяпти. Рақамлар қотилни кўрсатувчи калит бўлса, ажаб эмас. Эҳтимол, бу ерда қотилнинг телефон рақами ёки ижтимоий суғурта варақчасининг рақами ёзилгандир. Сиз нима дейсиз, улар бирор рамзиийликка эгами?

Лэнгдон яна бир марта рақамларга назар ташлади, уларнинг рамзий аҳамияти, маъносирини очишга кўп вақт кетиши аниқ. Унинг назарида рақамлар таваккалига танланганга ўхшарди. Аммо бу ерда ҳаммаси ғалати: беш қиррали юлдуз, сўзлар, рақамлар – буларнинг ўртасида ҳеч қандай боғлиқлик йўқдай.

– Сиз Сонъернинг барча ҳаракатлари маъбудага сифинишини таъкидлаш учун қилинган дегандингиз, – деди Фаш. – Энди фикрингиздан қайтгандирсиз?

Дарҳақиқат, рақамлар ва тушунарсиз хитоблар Лэнгдоннинг маъбудалар ҳақидаги тахминига умуман мос келмасди.

«Нодон элчи даврида! Нома изла...»

– Бу ерда қандайдир айблов борга ўхшайди, – давом этди у. – Шундай эмасми?

Лэнгдон ҳайҳотдек Катта галереяда қамалиб қолиб, шу ерда ўлимини кутган нозирнинг сўнгги дақиқаларини тасаввур қилишга уринди. Ҳа, Фашнинг сўзларида мантиқ борга ўхшайди.

– Тўғри айтасиз, Сонъер қотилга ишора қилишга уринган кўринади.

– Менинг вазифам эса ўша қотилни топишдан иборат. Жаноб Лэнгдон, сиздан яна бир нарса сўрамоқчиман: ушбу ёзувда рақамлардан ташқари жуда ғалати яна бир нарса бор. Сизнингча, у нима?

Жуда ғалати нарса? Тавба, ўлими яқинлигини билган Сонъер галереяга қамалиб олиб, беш қиррали юлдузни тасвираган, полга эса жумбоқли сўзларини тирнаб ёзган. Саволни бошқача қўйиш керак: бу ерда нима ғалати эмас?

---

\*Криптограф – маҳфий белги ёки ёзувлар билан шуғулланувчи мутахассис.

– Иблис сүзими? – тахмин қилди Лэнгдон. – «Иблиснинг ҳамтовори» деган ибора менга ғалати туюяпти. Қизиқ, у кимни назарда тутган экан-а?

– Менимча, бу ибора ҳечам ғалати эмас, – зардали оҳангда жавоб берди Фаш.

У нима демоқчи эканлигини Лэнгдон тушунмаётган эди.

– Сонъер француз эди, – деди капитан, – Парижда яшарди. Бироқ сўнгти сўзларини инглиз тилида ёзган. Ҳўш, нима учун?

Дарҳақиқат, нозир инглизчани мукаммал эгаллаган эди, лекин ўлими олдидан нима сабабдан айнан француэчага эмас, ажнабий тилга мурожаат эттан, Лэнгдон ана шуни тушунолмасди. Шунинг учун у елкасини қисиб қўя қолди.

Фаш жасаднинг қорнидаги беш қиррали юлдузга ишора қилди:

– Демак, бунинг шайтонга сифиниш билан алоқаси йўқ. Сиз ҳалният шунга ишонасизми?

Лэнгдон энди ҳеч нарсага ишонмаётган эди.

– Тимсол билан матн бир-бирига умуман мос келмаяпти. Ке-чирасиз, менимча, сизга ёрдам бера олмасам керак.

– Балки мана бу вазиятта аниқлик киритар... – Фаш чироқни баландроқ кўтарган эди, жасад атрофида кенгроқ майдонга ёруғлик тушди. – Энди-чи?

Лэнгдон ҳайратдан қотиб қолди: жасад айланана чизиқ ичидা эди. Кўриниб турибдики, Сонъер полга ётиб, ўша маркер ёрдамида ўзини доира ичига жойлаштиришга уринган.

Ана энди ҳаммаси равшан!

– Во ажаб, «Витрувиан одами!» – ҳайқирди Лэнгдон. Нозир ўз бадани воситасида Леонардо да Винчи мўйқаламига мансуб машҳур асар нусхасини яратибди.

Ўрта асрларда «Витрувиан одами» инсон танасининг энг мукаммал тасвири ҳисобланар эди. Бизнинг замонамизга келиб, у анча оммалашиб кетди ва турли расмлар, кийим-кечаклару сум-каларда акс этадиган бўлди. Да Винчи «Витрувиан одами»ни тўғри айланана ичига жойлаштирган ва қўл-оёқларини тўрт томонга чўзиб кўйган.

Айнан мана шу ҳалقا боядан бери жумбоқ бўлиб турган масалани ҳал қилди. Яланғоч эркак танасини ўраб турган доира

эркааклик ва аёллик ибтидосининг уйғунлигини билдирап әди. Энди эса яна бир савол жавобсиз қолмоқда: машхур расмни ўхшатиш Сонъерга нима учун керак бўлган?

– Жаноб Лэнгдон, – деди Фаш, – сиз олимсиз, Леонардо да Винчи қора кучларга ишқибоз бўлганини билсангиз керак. Буни да Винчи асарларида ҳам сезиш мумкин, тўғрими?

Капитаннинг Леонардо да Винчи ҳақида бунчалик батафсил маълумотта әгалиги ҳайратланарли әди, шунинг учун ҳам у шайтонга сифиниш ҳақидағи фикрни олға суроёттан экан-да. Айниқса насроний анъаналари тарихчилари учун да Винчи ҳаёти ва санъатини ўрганиш ҳамиша ўта нозик масала бўлиб келган. Буюк истеъод соҳиби бўлишига қарамай, Леонардо ашаддий бесоқолбоз әди. Бундан ташқари, у табиатдаги илоҳий тартибга сажда қилас, инсон анатомиясини ўрганиш мақсадида жасадларни ёриб кўрар, кундалигига ўз фикрларини мутлақо тушунарсиз дастхат билан, ўнгдан чапга ёзиб қўярди. Ўзини алкимёгар деб ҳисоблаган да Винчи назарида қўроғошинни олтинга айлантириш мумкин әди. Йинсонга абадийлик ато этадиган сув яратишга уриниб, Парвардигорга куфр келтиргани, ақл бовар қилмайдиган даҳшатли азоблаш қуроллари ихтиро қилганини айтмаса ҳам бўлади.

«Тушунмаслик ишончсиэликни түгдиради», ўйлади Лэнгдон.

Да Винчининг насронийлик мавзусидаги асарлари шубҳа билан қарши олинар, черковчилар назарида рассом мунофиқ әди, холос. Тўғри, у Ватикандан юзлаб буюртмалар оларди, аммо бу ишларга қалб қўри билан ёndoшмас, буюртмаларни айш-ишратга пул топиш учунгина бажарар әди. Бахтга қарши, да Винчи жуда ҳазилкаш әди ва кўпинча ўзи ўтирган шохга ўзи болта уриб кўнгилхушлик қиласди. У Ватикандан буюртма олган полотноларда насронийликка мутлақо оид бўлмаган рамзларни чизар, бу билан ҳам ўз эътиқодига содиқ қолар, ҳам черковнинг устидан куларди. Леонардо да Винчининг бундай ажабтовур одатлари Лэнгдонга яхши маълум, у Лондон Миллий галереясида «Леонардонинг сирли ҳаёти. Насроний санъатида мажусийлик тимсоллари» мавзусида маъруза ҳам ўқиганди.

– Сизни нима безовта қилаётганини тушуниб турибман, – деди Лэнгдон, – аммо ишонинг, да Винчи ҳеч қачон жодугарлик

билин шуғулланмаган. Қачон қарама, черков билан гижиллашиб юрган бўлса-да, у юксак истеъдод соҳиби эди.

– Ҳм, шундайми? – шубҳали овозда деди Фаш.

– Шошманг, биласизми ҳозир хаёлимга нима келди? – хурсанд бўлиб гапира кетди Лэнгдон. – Менимча, Сонъер ҳам да Винчининг қарашларига қўшилган ҳолда диндан муқаддас аёллик ибтидоси тушунчасини чиқариб ташлаган черковчиларга қарши борган. Эҳтимол, да Винчининг машҳур расмига тақлид қилган нозир рассом каби черков маъбудани иблисга айлантирганидан азият чеккандир.

Фаш қовоғини согланча уни тингларди.

– Нима, бу билан Сонъер черковни «иблиснинг ҳамтовори» деб атаган демоқчимисиз?

Лэнгдон бундай қатъий саволга тўғридан-тўғри жавоб бериб бўймаслигини тушунди.

– Мен айтмоқчи эдимки, жаноб Сонъер ўз ҳаётини маъбуда тарихини ўрганишга бағишлаган, католик черкови эса маъбудани беобрур қилиш учун ҳеч нарсадан қайтмади. Тушунишмча, Сонъер ўлими олдидан черковдан ихлоси қайтганлигини билдиromoқчи бўлган, холос.

– Ихлоси қайтганлигини билдирган? – Фашнинг овозида қаҳро учқунлари янгради. – Сонъер жуда оширворгандек туюлмаяптими сизга?

Шу ерга келганда Лэнгдоннинг ҳам тоқати тугади.

– Менга қаранг, капитан, сиз мендан фикримни сўраган эдингиз, мана, билганимча тушунтирдим.

– Демак, сиз Сонъернинг ҳаракатини черковга нисбатан айблов деб ҳисоблайсиз, шундайми? Билиб қўйинг, касбим тақозоси билан кўплаб қотилликларни кўрганман. Ўлаётган одам аллақандай сирли ёзувлар ҳақида эмас, қасос ҳақида ўйлашига ақдим етади. Ишончим комилки, Жак Сонъер ҳам қотили ким эканлигини айтишга уринган.

Лэнгдон унга таажжубланиб қаради:

– Аммо унинг ёзувларида ҳеч қандай маъно йўқ-ку!

– Менимча эса, бор.

– Йўқ, – дея ғудранди Лэнгдон жавобан. У қаттиқ чарчаган ва ҳафсаласи пир бўлган эди. – Сонъерга хонасида ҳужум қилиш-

ганини ўзингиз айттандингиз. Бундан келиб чиқадики, қотилни ичкарига нозирнинг ўзи кириттан.

– Тұғри.

– Демак, нозир қотилни билган. Бу ерда қотилга ишора қи-  
лувчи нима бор? – Ләнгдон полдаги белгиларга ишора қылди. –  
Манави рақамларми? Ҳойнақой иблиснинг ҳамтовори ёки ёву-  
ликнинг түркідір? Балки қорнидаги юлдузми? Йўқ, бу жудаям  
чалкаш ва жумбоқли.

Фаш бундай фикр гүё унинг калласига умуман келмагандай  
қовогини уйди.

– Ҳа, тұғри.

– Менинг тахминимча, – гапида давом этди Ләнгдон, – агар  
Сонъер бизга қотилнинг кимлигини айтмоқчы бўлганида, ўша одам-  
нинг исмини ёзиб қўя қоларди, тамом-вассалом.

Сұхбат бошлангандан бери Фашнинг лабларида илк маротаба  
ним табассум пайдо бўлди.

– Буни қаранг-а, – деди у, – шу нарса хаёлимга келмаган  
экан.

«Ҳа, *Фаш чиндан ҳам ўз ишининг устаси*, – деб ўйлади  
Колле қулоқчиндан келаёттган овозни эшитаркан. – *У бошқалар  
ҳатто журъат қила олмайдиган ишларни уddyalайди*».

Мураккаб вазиятларда өсанкирамаслик ва кези келганды нот-  
зик хушомадни ҳам қойиллатиш ҳар қандай полициячининг қўли-  
дан келавермайди. Операцияни бу қадар силлиқ ўтказаёттган Фашга  
ҳавас қиласа арзиди. У гўёки ана шундай ишлар учун туғилган-  
дай. Унинг совуқлонлиги ва сабр-тоқатига ҳатто роботлар ҳам  
ҳасад қиласа керак.

– Жак Сонъернинг қотили ким эканлигини мен биламан, –  
деди Фаш бундан бир соат олдин агентларига йўл-йўриқ кўрсатар  
экан. – Ўзингизни кўрсатиш фурсати келди, ҳеч қандай хатога  
йўл қўймайсизлар, деган умиддаман.

Фаш айнан қандай исботларга асосланиб Ләнгдонни қотил-  
ликда гумон қилаёттанини Колле билмасди. Унинг билгани шуки,  
Буқанинг сезигиси ҳеч қачон панд бермаган. У жуда художўй одам,  
черковдаги ибодатларга ҳафсала билан қатнайди. Фаш буни бо-  
шқа мансабдорлар каби ўзини кўрсатиш учун эмас, балки чин

кўнгилдан қиласди. Бир неча йил муқаддам Рим папаси Парижга келганида унинг қабулида бўлиш учун Фаш барча таниш-билишларини ишга солганди. Энди эса унинг Рим папаси билан тушган сурати хонасида осиғлиқ туради. Ўшандан бери агентлар уни Папа Букаси деб атасади.

Одатда оммавий баёнотлардан ўзини олиб қочадиган Фаш католик черковида баччавозлик билан боғлиқ жанжалга ўзининг кескин муносабатини билдирган эди. «*Бу руҳонийларни икки мартарабдорга осиш керак, – деганди у журналистларга. – Аввало болаларга қарши жиноятлари, кейин эса католик черковининг пок номини булғаганлари учун*».

«Хойнаҳой иккинчи сабаб Фашни кўпроқ ғазаблантирган», ўйлаганди Колле ўшанда.

У компютер қаршиисига ўтириб яна ўзининг бутунги вазифаси – кузатиш билан шуғулланишга киришди. Шу пайт мониторда жиноят содир бўлган бино қаватларининг мукаммал чизмаси пайдо бўлди. Буни Лувр музейининг хавфсизлик бўлимидан олганди. Колле сичқончани қимирлатганча улкан галереялар ва йўлакларни кўздан кечира бошлади. Ниҳоят, қидирган нарсасини топди.

Ана, Катта галереянинг қоқ юрагида миттигина қизил нуқта милтиллаяпти.

Ҳа, Фаш ўз қурбонини юксак маҳорат билан ушлаб турарди. Лэнгдон эса совуққонликда капитандан қолишимас экан.

## ТҮҚҚИЗИНЧИ БОБ

Безу Фашнинг қимматбаҳо уали телефони жиринглаб, Лэнгдон билан бўлаётган суҳбатнинг белига тепди. Жаҳлдан тишлари фижирлаб кеттан Фаш телефон дисплейига қаради – агентлардан бири қўнғироқ қиласди. Бу қанақаси? Ахир безовта қимасликни буюрган эди-ку! Буйруққа хилоф иш туваётган экан, жуда муҳим хабар етказмоқчига ўхшайди.

- Капитан? – гўшақдан шовқинли овоз әшитилди.
- Нима?!  
– Капитан, криптография бўлимининг агенти етиб келди.

Фашнинг лов этиб ёнган ғазаби пов этиб сўнди. Ҳм, криптограф келибди да. Мавриди бўлмаса ҳам, ёмон янгилик эмас. Сонъернинг подаги жумбоқли ёзувларини топилиши биланоқ, Фаш жиноят кўринишлари туширилган фотосуратларни криптография бўлимига жўнаттган эди. Бордию, у ердаги мутахассислар нозир қолдирган жумбоқнинг тагига етишган бўлса, демак, сирли ёзувнинг маъносини топиш мумкин.

– Мен бандман, – деди Фаш хурсанд бўлиб кетганини билдирамаслик учун жиддий овозда. – Криптографга айт, бошқарув пунктида кутиб турсин. Бўшашиб биланоқ у билан гаплашаман.

– У аёл киши, капитан. Агент Софи Невё.

Бу гапни эшитиши заҳоти Фашнинг кайфияти бутунлай тушиб кетди. Унинг фикрича, Софи Невё судлов полицияси бошқармасининг энг катта хатоларидан бири. Ўттиз икки ўшли бу хотим криптографияни Лондонда ўрганган ва бундан икки йил муқаддам, полицияга аёлларни кўпроқ жалб этиш кампанияси даврида ишга қабул қилинганди. Вазирикдагилар Фашнинг «аёллар полиция обрўсини тўқади, кучсизлантириб қўяди» деган баҳоналарига қулоқ солиб ўтиришмади. Барибир Фаш айтганидек бўлди. Софи Невё криптография бўлимида кўринганидан буён ҳамма эркакларнинг кўзи унда. Ишлар эса ўлда-жўлда қолиб кетяпти. Зайфалардан бошқа нимани ҳам кутиш мумкин? Парижлик бу хонимчага гап уқтириб бўлмайди, ўтакетган қайсар у. Британиялик мутахассислар услубини мақтайдеридан француз криптографияси усталарини аллақачон ўзига қарши қилиб қўйган.

– Агент Невё сиз билан учрашмаса бўлмаслигини айтди, – гўшакдан овоз эшитилди. – Мен уни тўхтатишга уриниб кўрдим, аммо Невё хоним галерея томон ийл олди.

Фаш ғазабдан титраб кетди гўё.

– Йўқ, бунисига чидаб бўлмайди! Ахир бу ўзбошимчаликнинг фирт ўзгинаси!

Фаш гапини тутатдию жаги осилиб, кўзлари қонга тўлди. Лэнгдон унга қараб турарди, Лэнгдон ўтирилиб улгурмасидан аёл кишининг ёқимли товуши келди:

– Мени маъзур тутинг, жаноблар.

Ёш ва гўзал аёл йўлак бўйлаб улар томонга енгил қадам ташлаб келарди. Унинг ҳар бир ҳаракатидан назокат ва латофат уфуриб турибди. Эгнига деярли тиззаларига қадар узайган свитер ва қора шим кийиб олган, қалин сариқ-қизғиши соchlari елкасига ёйилиб тушган эди. У Гарварддаги озишни ўйлаб мунтазам парҳезда юрувчи, таннозmallasoch хонимчалардан кескин фарқ қиласарди. Кўринишидан маълум, Софи Невё нафақат тақорорланмас гўзаллик, балки кучли қатъият соҳиби ҳам экан.

Лэнгдонни ҳайратда қолдириб бу хоним тўппа-тўғри унинг ёнига келди ва сўрашиш учун қўлини чўзди:

– Жаноб Лэнгдон, мен судлов полицияси бошқармасининг криптография бўлимидан Софи Невёман, – деди у инглизчалаб французча оҳангда. – Сиз билан кўришиб турганимдан хурсандман.

Лэнгдон унинг нозик қўлини кафтининг орасига олиб сиқаркан яшил кўзларига маҳлиё бўлиб қолди.

Фаш эса бемаҳалда келгани учун Невёни ражиб ташлашга ҳам тайёр эди.

– Капитан, – деди Невё Фаш томонга тезлик билан ўтирилиб – бостириб келганим учун узр, аммо...

– Ҳожати йўқ! – жаҳл билан ғудранди Фаш.

– Мен расмдаги жумбоқнинг жавобини топганимни айтмоқчиман, – давом этди Софи инглизчалаб, Лэнгдонга ҳурмат юзасидан.

Лэнгдоннинг юраги ҳапқириб кетди, Фаш эса қандай жавоб қайтаришни билмай, жим турарди.

– Буни сал кейинроқ тушунтириб бераман, – қўшиб қўйди хоним. – Менда жаноб Лэнгдон учун шошилинч хабар бор.

Фаш ҳам ҳайрат, ҳам ташвиш аралаш сўради:

– Жаноб Лэнгдон учунми?

– Ҳа, – жавоб қайтарди Софи ва Робертта ўтирилди: – Сиз тезда АҚШ элчинонаси билан боғланишингиз керак экан, ватанингиздан хат келиби.

Лэнгдон ажабланди. Қизиқ, кимдан мактуб келиши мумкин? Ҳозир Парижда эканлигини айрим ҳамкаслари билишар эди, холос.

Фашга бу хабар ёқмаганлиги кўриниб турар, унинг кўзларида шубҳа акс эттан эди.

– Элчихонадагилар жаноб Лэнгдоннинг бу ердалигини қаердан билишибди?

– Менимча, улар аввал меҳмонхонага қўнғироқ қилишган, – елкасини қисганча деди Софи, – у ердагилар эса жаноб Лэнгдон судлов полицияси агенти билан кеттанини айтишган бўлса керак.

Фаш безовталаниб қолди:

– Нима? Демак, элчихона ходимлари бизнинг криптография бўлими билан боғланишибди-да?

– Ўйқ, ундай эмас. Мен сиз билан боғланиш мақсадида навбатчига қўнғироқ қилгандим, у эса жаноб Лэнгдон учун хабар борлигини айтиб, етказиб қўйишимни илтимос қилди.

Фашнинг қовогидан чинакамига қор ёғарди, у жавоб қайта-риш учун оғиз жуфтлади, аммо Софи Лэнгдон томонга ўтирилиб бўлган эди.

– Жаноб Лэнгдон, мана бу элчихонанинг телефон рақами, – деди у чўнтағидан буқлоғлиқ қофозни чиқарип. Кейин эса унга маъноли қараб деди: – Сиз гаплашиб бўлгунча мен жаноб Фашга жумбоқнинг ечимини тушунтириб тураман.

– Раҳмат, лекин ҳозир телефонни қаердан топаман, – деди Лэнгдон Софи узаттан варақни оларкан.

Софи чўнтағидан уяли телефонини чиқара бошлаган ҳам эдик, Фаш ёвқараш қилиб, уни тўхтатиб қолди. Унинг кўриниши портлашга тайёр турган Везувий вулқонини эслатарди. Капитан Софидан кўзини узмаган ҳолда қўл телефонини Лэнгдонга узатди.

– Бемалол қўнғироқ қилишингиз мумкин.

Фашнинг шундай гўзал аёлга нисбатан бунчалик ғазабга ми-ниши Лэнгдонни ажаблантириди. У телефонни олди. Капитан эса шу заҳоти Софини бир четга тортганча танбеҳ беришни бошлаб юборди. Ўзи шу Фаш деганлари борган сайин Лэнгдонга ёқмай кетяпти-да. У қорозда ёзилган рақамларни терди.

Гудок товуши эшитилди.

Битта гудок, иккита, учта...

Лэнгдон элчихонадаги оператор овозини эшитишни куттган эди, бироқ автоматик жавоб берувчи қурилма ишга тушиб, таниш овоз гапира бошлади:

– Хайрли кун, сиз Софи Невёга қўнғироқ қилдингиз. Айни пайтда у ўйда йўқ, аммо...

Лэнгдон ўзини йўқотганича Софига ўтирилиб қаради:

– Кечирасиз, Невё хоним, сиз менга...

– Йўқ, номер тўғри, – Софи шошганча Лэнгдоннинг гапини бўлди. – Гап шундаки, элчихонада хабарларни автоматик тарэда қабул қилиш тизими ўрнатилган. Сиз ўзингизга мўлжалланган ахборотни олишингиз учун яна кириш кодини теришингиз керак.

– Аммо... – ажабланганича гап бошлади Лэнгдон.

– Сизга берган варақда яна учта рақам бор.

Софининг қаҳр учқунлари сачраган кўзларида шундай маънони уқиш мумкин эди: «Ҳеч қандай савол берманг! Айтганларимни бажаринг!»

Гангид қолган Лэнгдон қофозда кўрсатилган учта рақамни терди: 454.

– Сиз учун янги хабар бор, – яна овоз келди гўшакдан. Демак, 454 рақами Софи ўйда йўқлигига хабарларни қабул қилиш учун кириш коди бўлиб хизмат қиласкан.

«Мен бу аёлга мўлжалланган хабарни қабул қилишим кетракми?»

– Жаноб Лэнгдон, – асабий оҳангда шивирлай бошлади Софи.

– Мени дикқат билан тингланг: сиз хавф остидасиз. Қаттиқ илтинос қиласман, кўрсатмаларимни сўёсиз бажаришга ҳаракат қилинг!

## ЎНИНЧИ БОБ

Сайлас ўзи учун маҳсус тайёрланган қора «Ауди» машинасида ўтирап ва Сен-Сюльпис черковининг ҳашаматли қиёфасига тикилиб қаарди. Осмонга бўй чўзган бинога икки ёнидаги қўнғироқ-хоналар ҳам, черковнинг бастича узанган устунлар ҳам алоҳида кўрк бағишлайди, ерга ўрнатилган чироқлар эса меъморчиликнинг ушбу ажойиб намунасини тун қоронғилиги ичida гўё ярқироқ шода каби ўраб турибди.

«Бу жоҳиллар пойдевор тошини Тангри таолонинг уйига беркитишишибди».

Биродарлик яна бир карра ўзининг ёлғончилар ва худосизлар деган номига муносиб иш қилиби. Сайлас тезроқ тошни топиб Устозига бериш ва ниҳоят мажусийлар бундан кўп йиллар муқаддам асл тақводорлардан нимани ўғирлашганини билиш истагида ёнарди.

«Пойдевор тоши «Дея асари» құдратига яна қанча күч қўшаркан...»

Сайлас «Ауди»ни черков олдидағи бўм-бўш майдончага тўхтатди, ўта муҳим вазифани бажаришга киришишдан аввал тинчланиш ҳамда диққатини жамлаш учун чуқур нафас олди. Гуноҳларни ювиш мақсадида ўтказилган ўз-ўзини азоблаш маросимидан кейин кенг ярини ҳалим оғрияпти. Аммо Парвардигор марҳаматига эришиш йўлида бу оғриқлар нима бўлти?..

Шундай бўлса-да, унинг қалбини хотиралар изтиробга солмоқда.

– Нафратдан қутилиш керак. Менга қарши борғанларни афв этишим зарур.

Сен-Сюльпис черковининг тош минораларига қараганча Сайлас ич-ичини кемираётган нафратини енгишга ҳаракат қиласди. Ҳар сафар ўтмиши ёдига тушди дегунча уни ана шундай нохуш ҳис чулғаб олади. Кўзига қамоқхона камераси, чириган карамлару одам пешоби кўринар, ўлим исини туйган-дек бўлади. Ҳеч кимга кераги йўқ, ташландиқ одамларнинг умидсизлик ва иложсизлик аламига тўла қичқириқлари, секин йиғлашлари Пиренея тоғлари чўққисидан ўтувчи шамолнинг увиллашига қўшилиб кетар, бу овознинг акс-садоси қулоги остида жаранглаб кетарди гўё.

«Андорра», ўлади Сайлас. Шу заҳотиёқ мушаклари зўриқиб кетганини сезди.

Ақл бовар қилмайди, аммо айнан ўша ерда, Испания билан Франция орасидаги миттигина мамлакатда у совуқдан тишлари такиллаб фақатгина битта нарса – ўлишни истаган эди.

Ўша пайт унинг исми Сайлас эмасди, майли, ҳозир у отонаси берган исмни эсламасин. Уйини тарқ эттанида эндиғина еттига кирганди. Ашаддий пиёниста ота оиласида альбинос ўғил туғилганидан қаттиқ ғазабга келди. У аёlinи хиёнатда айблаб

калтаклагани-калтаклаган эди. Бола онасини ҳимоя қилишга урин-ганида отасининг муштларни топкиларидан бебаҳра қолмасди.

Ана шундай жанжалларнинг биридан сўнг она полга мук туш-дию, қайтиб ўрнидан турмади. Ўғил жонсиз танани қутоқлаганча ўксиб-ўксиб йиғларкан, бу фожиада фақатгина ўзини айбор деб топди.

Унинг кичкинагина жуссасини иблислар эгаллаб олгандаи бўл-ди. У ошхонадан катта пичноқни олиб чиқди-да, каравотда фирт масти ҳолда юэтубан ётган отасининг устига келди ва жон-жаҳди билан пичноқни сукиб олди. Оғриқдан бўкириб юборган ота ўзини ўнглашга уринди, аммо ўғил унинг дуч келган жойига пичноқ сан-чарди. Бу ҳол даҳшатли чинқириқлар жимиб қолгунга қадар да-вом этди.

Кейин эса у ваҳима тўла уйни тарқ этди. Аммо... Марсел кўчалари унча меҳмондўст бўлиб чиқмади. Галати ташқи кўриниши туфайли ўзи каби ёш дайдилар орасидан жой топа олмади. У узоқ вақт ташландиқ фабрика ертўласида бир ўзи қийналиб яшади, қор-нини мевалар ва хом балиқлар ўғирлаб тўйдириди. Чиқиндиҳонадан топилган журнallар унинг дўстларига айланди, улар ёрдамида ўқишни ўрганиб олди. Шошқалоқ вақт гизиллаб ўтар, бола эса ўсиб, кучига куч қўшиларди. Ўн иккига тўлганида ёши каттароқ бир дайди қиз унинг устидан аёвсиз кулиб, овқатини тортиб олмоқчи бўлди. Ал-батта қизнинг қилмиши жазосиз қолмади: у овқат эмас, ўлар ҳолат-га келгунча қалтак еди. Уларни ажратиб қолган полициячилар бо-лага қатъий шарт қўйиши: ё Марседдан бош олиб кетасан ёки вояга етмаганлар қамогига жўнатамиз.

У Тулонга қараб йўл олди. Энди у ўткинчиларнинг нигоҳида ачиниш ва ижирғаниш эмас, балки ҳақиқий қўрқувни кўрар эди. Бола ёнидан ўтаётган одамларнинг ўзаро пичирлашларига гувоҳ бўларди. «Арвоҳ», дейишарди одамлар унинг бўзарган терисига қараб. «Кўзлари шайтонники каби қип-қизил!»

У ҳақиқатан ҳам ўзини арвоҳдек ҳис қила бошлади, бир денгиз портидан бошқасига сузиб юрувчи ва кўзга кўринмайдиган арвоҳ...

Ўн саккиз ёшда эди. Бир шаҳарда консерваланган чўчқа гўшти қутисини ўғирлаётib қўлга тушиб қолди. Икки денгиэзи уни кал-таклай бошлашди, уларнинг оғзидан худди отасига ўхшаб пиво

ҳиди анқирди. Шунда йигитчанинг вужудини чексиз нафрат ва ғазаб ҳисси ўраб олди, кучи эса ўн баравар ошиб кеттандай бўлди. Денгизчилардан бирининг бўйини қўллари билан қайириб ташлади, иккичинчиси эса ҳар тутул полициячилар етиб келдио, омон қолди.

Ана шу воқеадан роппа-роса икки ой ўтиб у ўзини Андоррадаги қамоқхонада кўрди.

– Жин уросин, худди арвоҳдек оппоқсан-а! – қотиб кулишарди уни кўрган маҳбуслар. – Буни қаранглар, агар у арвоҳ бўлса, демак, деворлар орасидан бемалол ўта олади!

Ўн икки йил умри қамоқхонада ўтди, ана шу вақт давомида танаси кўзга кўринмас бўлиб бораёттандек туюлди.

«Мен арвоҳман».

«Танам ўйқ менинг».

«Уни қаранглар... Бу дунёда ёланз ўзи дарбадар кезиб юрибди...»

Бир куни кечаси «арвоҳ» маҳбусларнинг бақир-чақиридан уйғониб кетди. У ухлаб ётган полни ҳам, тош деворларни ҳам ларзага келтираётган қудратли куч нима эканини тушунолмай гаранг эди. Ўрнидан туришга аранг улгурниб қолди, ҳозиргина у ётган жойга жуда катта тош гумбурлаб тушди. Тош қаердан тушганини билиш учун бошини кўтарди, деворнинг ўпирилган жойидан эса ой нур сочиб турганини кўрги.

У тор тешикдан бир амаллаб ташқарига чиқиб олгунига қадар ҳам ер силкиниши тинмади. Рўпарасида тоғ этагидаги ўрмон пайдо бўлди ва ўша томонга жон-жаҳди билан югориб кетди. Очлик ва ҷарчоқ тинкасини қуритиб юборса-да, тун бўйи тинмай фақат олдинга қараб интилди.

Тонготар маҳал ўрмонни кесиб ўтувчи релсларга дуч келди. У ана шу темир излар бўйлаб йўлга тушди, юқ ташийдиган бўш вагонни кўриб қолиши билан ҳаловат илинжида ўзини ичкарига урди. Қанча ухлаганини билмайди, уйғонганида поезд юриб кетаётган эди. Буларнинг бари тушда кечаётганга ўхшарди. «Мен ўлиб қоляпман, шекилли», ўйлади у. Йўқ, кимдир уни аёвсиз қалтаклаётганидан билдики, ҳали тирик экан. Ўша «кимдир» собық маҳбусни ҳолдан тойғунча савалади ва ниҳоят вагондан улоқтириди. Ҳамма ёғи қонга бўялган алфозда қандайдир қишлоқча

атрофида узоқ санғиб овқат излади. У ниҳоят даражада ҳолдан тойгани туфайли шундоққина йўл четига йиқилиб тушди ва ҳушини йўқотди.

Тўсатдан ёруғлик пайдо бўлди ва «арвоҳ» ўлганидан бүён қантча вақт ўтгани ҳақида ўйлай бошлади. «Бир кунми? Балки уч кундир?» Энди бунинг нима аҳамияти бор? У ётган ўрин худди булуғтдек юмшоқ, атроф жуда ширин ифорга тўйинган эди. Ҳазрати Исо ҳам шу ерда экан, унга кулимсираганча қараб турарди. «Қабр тошини олиб ташлашди, – деди у. – Сен қайтадан дунёга келдинг».

У яна уйқуга кетар ва тақрор уйғонар эди. У ҳеч қачон Ҳудонинг борлигига ишонган эмас, аммо кўзини очди дегунча Исони кўряпти. Кровати ёнида овқат пайдо бўлиб қолар, «арвоҳ» ҳаммасини паққос туширап эди. У яна ухлаб қолар ва уйғонганида кўзлари Исонинг меҳрибон нигоҳларига тўқнаш келарди: «Сен нажот топдинг, бўталогим. Менинг изимдан борганилар марҳаматга мұяссар бўлгайлар».

У яна уйқуга кетди.

Оғриқ ва қаҳр аралаш чинқириқ товуш уни уйғотиб юборди. У товуш чиққан томонга аранг юриб келди ва ошхонада барваста бир эркак жиккакроқ кишини дўппослаётганига кўзи тушди. «Арвоҳ» ўзи билмаган ҳолда бақувват эркакни ёқасидан ушлади-да, деворга урди. У йиқилиб тушди ва шу заҳотиёқ ўрнидан туриб, жон ҳолатда қочиб кетди. «Арвоҳ» роҳиб кийимидағи ёш кишининг ёнига келди. Роҳибнинг бурни пачоқланган, қон оқарди. «Арвоҳ» уни кўтариб хонага олиб борди ва авайлаб диванга ётқизди.

– Раҳмат, дўстим, – деди роҳиб французчада қиийалиб ва бўлган воқеани изоҳлагандай бўлди: – Ибодатхона учун йиғилган пул ўғрида катта қизиқиш уйғотади, уни васвасага, нафс балосига дучор қиласди. Ҳа-я, уйқунгда сен французэ тилида гапирдинг. Испанчани ҳам биласанми?

«Арвоҳ» йўқ деган маънода бошини қимирлатди.

– Испинг нима?

У ота-онаси қўйган исмини ҳеч эслолмади. Кўча-кўйда ва қамоқхонада ҳақоратли лақабларни эшигтан, холос.

Роҳиб кулиб қўйди:

– Ҳечқиси йўқ, бу муаммо эмас. Менинг исми-шарифим Мануэл Арингароса, мадридлик миссионерман. Бу ерга ҳазрати Исо шарафига ибодатхона қуриш учун юборилганман.

– Мен қаердаман? – бўғиқ овозда сўради «арвоҳ».

– Овъедодасан, Испания шимолида жойлашган шаҳарчада.

– Бу ерга қандай келиб қолдим?

– Сени кимдир уйимнинг остонасига қўйиб кетибди. Сени парваришладим, чунки касал эдинг. Бу ерда анчадан буён ётибсан.

«Арвоҳ» ўзининг халоскорига зидан қаради. Охириги йиллар ичида унга ким яхши муносабатда бўлганини эслай олмади.

– Раҳмат сизга.

Кейинги кун эрталаб уйғонган «арвоҳ» ўзини анча яхши ҳис қиласади. У каравотнинг бош томонидаги деворга илингган хочга тикилиб қолди. Ҳазрати Исо энди у билан гаплашмаёттанди, аммо унинг ҳаловат бағишлиовчи тафтини ҳис қилгандай бўлди. Кейин у ўтириб олди ва жавонча устидаги газетани олиб кўздан кечира бошлади. Бир ҳафта олдин босилган бу газета французча эди. «Арвоҳ»нинг бадани қўрқувдан титраб кетди. Газетада ёзилишича, тоғда даҳшатли эилзила рўй бериб, қамоқхона вайронага айланнибди, маҳбуслар эса қочиб қолишибди. «Энг хавфли жиноятчилар ҳам озодликда юришибди», дея якунланган эди мақола.

Юраги қаттиқ ура бошлади. «Демак, роҳиб менинг кимлигимни билар экан-да?» У ўрнидан сақраб турди. «Энди қаёқка қочсан экан?»

– Сенга ҳаёт йўлини кўрсатувчи китобни олиб келдим, – орқасидан овоз келди шу пайт.

«Арвоҳ» қўрқиб кетди ва ўтирилиб қаради.

Эшик олдида роҳиб туарди. Унинг бурнига пластир ёпиштирилган, қўлида эса Инжил бор эди.

– Мана, сен учун француз тилидагисини топдим. Белгилаб қўйилган жойини ўқи.

«Арвоҳ» ишонқирамайгина китобни олди.

Белгиланган боб Сайлас исмли маҳбус ҳақида бўлиб, у яланғоч ва калтакланган ҳолда зинданда ётганича Ҳудога ҳамдлар айтарди. «Арвоҳ» 26-байтгача ўқиди ва кутилмаган ҳолдан қалқиб кетди.

«... бирданыга ер қаттық силкинди ва зулмат эшиклари ўз-ўзидан ёпилиб қолди....»

«Арвоҳ» күзларини роҳибга қадади.

У эса мулоиммлик билан табассум қилди:

– Модомики исминг йўқ экан, бугундан бошлаб сени Сайлас деб атайман.

«Арвоҳ» довдираганича бошини қимирлатди. «Менинг исмим – Сайлас».

– Энди нонушта қилиш вақти келди, – деди руҳоний. – Агар ибодатхона қурилишига ёрдам беришни истасанг, сенга қуч керак бўлади...

Ўрта ер денгизидан йигирма минг фут баландликда гирдобли оқимга тушиб қолган самолёт силкинар, йўловчиларнинг бари асабийлашар эди. Аммо епископ Арингароса атрофидаги гала-ғовурни ҳатто сеъмади ҳам. Унинг ўйлари «Дея асари» ва ушбу ташкилотга чамбарчас боғлиқ бўлган ўз келажаги ҳақидаги ўйлар билан банд эди. У Парижда ишлар қандай кетаётганлигини билиш истагида бетоқатланар, Сайласга қўнғироқ қилишни жуда хоҳларди. Афсуски, Устоз бундай қилишни тақиқлаган.

– Бу хавфсизликни таъминлаш учун чора, – деди у Арингаросага. – Электрон алоқа воситаларини яхши тушунаман, менга ишонаверинг, ҳамма гапларингни пойлаб эшитишлари мумкин. Бунинг оқибати эса жуда ёмон бўлиши аниқ.

Арингароса Устози ҳақ эканлигига ақди етарди. Умуман олганда, у жуда эҳтиёткор одам. Ҳатто Арингароса ҳам унинг ҳақиқий исмини билмайди. Устоз унинг фикрларига қулоқ тутиш, буйруқларни эса сўёзсиз бажариши лозимлигини бир неча марта исботлаб берган. Айнан утина биродарликнинг тўрт етакчинининг исмини аниқлай олди. Шундан кейин Арингароса тамомила амин бўлдик, фақатгина Устоз «Дея асари»ни мақсадлар сари ҳеч иккиланмай, дадил етаклай олади.

– Епископ, – деди унга Устоз, – мен ҳаммасини ўйлаб қўйганиман. Режаларимиз амалга ошиши учун Сайлас бир неча кун фажат менинг қўнғироқларимга жавоб беришига тўғри келади. Иккоковингиз умуман гаплашмаслигингиз керак. Мен эса Сайлас билан ишончли воситалар орқали боғланиб турман.

- Унга ҳурмат билан муносабатда бўлишга сўз берасизми?
- Епископ, тақводор одам энг катта ҳурматга сазовордир.
- Жўду яхши.
- Бу тадбирлар сизни, Сайлласни ва омонатимни сақлаш учун қилиняпти.

– Омонатни?

- Мабодо тараққиётдан ҳам олдинда бўлишга интилишлик сизни қамоққа етаклаб борса, менинг барча меҳнатларим ҳавога учиб кетади.

– Ҳа, буниси ёмон, – кулимсиради епископ. – Ҳудо ёр бўлсин!

«Йигирма миллион евро ва йигирма миллион доллар», ўйларди епископ самолёт иллюминаторидан пастта қараганича. «Бундай катта омонат учун кам эмасмикан бу мукофот?»

Устоз ва Сайллас панд бериб қўймаслари аниқ. Ахир пул ва эътиқод кўп нарсаларга қодир...

## ЎН БИРИНЧИ БОБ

– Нима, шунчаки сонлар ўйини?! – деди Фаш ғазаб тўла нигоҳини Софига қадаб. – Сизнингча, бу рақамлар Сонъернинг аҳмоқона математик ҳазилидан бошқа нарса эмасми? Гавба, ўйлаб-ўйлаб топган нарсасини қаранглар-а!

Фаш бу хонимчанинг сурбетлигидан ўзини йўқотиб қўйган эди. Рухсатсиз бостириб келгани камлик қилгандай, боядан бери ўз фикрини ўтказишга уринмоқчи бўляпти.

– Бу код жуда ҳам оддий, Жак Сонъер уни осонлик билан ечишимизга ишонган, – тушунтириди Софи ва свитерининг чўнта-гидан варақ чиқариб Фашга узатди. – Мана, коднинг ечими.

Фаш вараққа тикилиб қаради.

*1-1-2-3-5-8-13-21*

– Буни қандай тушуниш керак? – ўшқирди у. – Сиз сонларни тескари тартибда қўйиб чиқибсиз, шу холосми?

Софи безбетларча қулиб жавоб берди:

– Ҳудди шундай.

Фаш энди ўкира бошлади:

– Агент Невё, бунақанги аҳмоқгарчилик билан қаерда шуғуллангансиз, билмайман, аммо маслаҳатим шуки, иложи борича тезроқ ўша ерга даф бўлинг! – У ҳалиям телефонда гаплашаётган Лэнгдонга ташвишли назар ташлаб қўйди. Афтидан Америка элчихонасидагилар қандайдир ёмон хабар етказиши, шекилли, Лэнгдоннинг чеҳраси тундлашиб боради.

– Капитан, – деди Софи атайин менсимагандек оҳангда, – сиз ҳозир кўриб турган сонлар тўплами тарихдаги энг машҳур математик прогрессиядан ўзга нарса эмас.

Фаш дунёда машҳур математик прогрессиялар мавжудлиги ҳақида ҳеч ҳам әшитмаган әди, агент Невёнинг гапириш оҳангига эса унга умуман ёқмаяпти.

– Бу Фибоначчи кетма-кетлиги дейилади, – деди Софи ва боши билан Фашнинг қўлидаги қоғозга ишора қилди. – Мазкур прогрессияда ҳар бир рақам аввалик иккита соннинг йигиндинсига тенг.

Фаш рақамларга тикилиб қолди. Ҳа, агент Невё ҳақ, аммо бу нарсалар билан Сонъернинг ўлими орасида қандай алоқа бор, капитан шуну тушунмас әди.

– Фикримча, Сонъер полга ёзган рақамлар билан Фибоначчи кетма-кетлигининг мос келиши тасодифий ҳол эмас.

– Ҳўп, шундай ҳам дейлик, унда Жак Сонъер буни нима учун қилганлигини тушунтириб беринг-чи? У нимани назарда тутган?

Софи елкасини қисди:

– Ҳеч нарсани назарда тутмаган. Бу шунчаки криптографик ҳазил, холос.

Фаш тутақиб кетган әди. У важоҳат билан Софига яқинлашди.

– Умид қиласанки, бундан бошқа тузукроқ тахминингиз бордир?

Бу гап Софига ёқмади, унинг чиройли қошлари уюлди, кўзларидан эса қаҳр учқунлари сачради.

– Капитан, бугун нималарга дуч келганинги эни ҳисобга олиб, Жак Сонъер сизлар билан ўйнашмоқчи бўлганини билиш зарар қилмас деб ўйловдим. Аммо кўриниб турибдики, сиз тамомила бошқача фикрдасиз. Шундай экан, мен криптография бўлимни директорига учраб, бизнинг хизматларимизга муҳтоҷ эмаслигинги эни билдириб қўйишимга тўғри келади.

Гапини тугатгач, Софи кескин бурилди ва йўлак бўйлаб чиқиш томонга қадам ташлаб кетди. Фаш ҳайрон бўлганча унинг ортидан кузатиб туар әди. «*Нима, агент Невё эсини еганми?*» Бундай журъаткорлик унга қимматга тушиши мумкин, хизмат мавқеи якун топиши ҳам эҳтимолдан холи эмас.

Фаш Лэнгдонга ўтирилди. У ҳали ҳам қулоғига телефонии босганча АҚШ элчихонаси хабарини тинглаб турарди. «*АҚШ элчихонаси...*» Капитан Фаш бу ёруғ оламда ёмон кўрадиган нарсалар жуда кўп, бироқ уларнинг бирортаси ҳам Фашнинг ғазаби-ни АҚШ элчихонасичалик қаттиқ қўзғатмайди.

Парижга келадиган америкалиқ меҳмонлар туфайли Фаш АҚШ элчиси билан олишгани-олишган. Ахир Судлов полициясининг марказий бошқармаси деярли ҳар куни америкалиқ талабаларни наркотиклар сақлаганлиги ва истеъмол қилганлиги, бизнесменларини вояга етмаган фоҳишалар билан алоқаси, сайдендерни эса дўконлардаги майда ўтириклар ва жамоат мулкига зарар етказгани учун ҳибсга олади. Қонунга кўра, бундай ишларга АҚШ элчихонасининг аралашибга ҳаққи бор ва элчихона ҳуқуқидан қойилма-қом тарэда фойдаланади. Америкалиқ қонунбузарлар Франциядан ўз ватанларига қайтариб юборилади, у ерда эса уларни ҳеч ким жавобгарликка тортмаслиги тайин.

Элчихона бу тахлит қилмишини тўхтатай демайди. Фашнинг назаридаги судлов полициясини «ахталаш»дан бошқа нарса эмас. Яқинда «Пари матч» газетаси антиқа карикатурани чоп этди: Фаш америкалиқ қонунбузарни тишлишга уринаётган полиция кучути кўринишида тасвирланган. Кучук минг чўзилгани билан американлик жиноятчига ҳеч етиб ооломасди, чунки унинг занжири Америка элчихонаси деворига боғланган әди.

«*Ишқилиб бугун ҳам элчи билан жанжаллашмасам гўргайди, – ўйлади Фаш. – Мухими асабийлашмаслик керак*».

Ва ниҳоят Лэнгдон суҳбатни тугатди. Унинг кўриниши жуда ёмон әди.

– Тинчликми? – сўради Фаш ундан ва телефонии олаётib профессорнинг терлаб кетганлигини кўрди. Лэнгдон «йўқ» дегандек бош чайқаб қўйди.

«*Уйидан ёмон хабар келган бўлса керак*», тахмин қилди Фаш.

– Бахтсиз ҳодиса юз берибди, – ғўлдиради Лэнгдон юзида ғалати ифода билан. – Менинг бир дўстим... Мен эртага эрталаб уйга учеб кетишим зарур.

– Жуда ёмон бўлти, ҳамдардлигимни қабул қилинг, – деди Фаш синовчан нигоҳини ундан узмай ва йўлакдаги ўриндиққа ишора қилди: – Балки бир оз ўтириб дам оларсиз?

Лэнгдон ўриндиқ томонга бир неча қадам ташладио, бироқ фикрини ўзгартириди, шекилли, тўхтаб қолди.

– Мен ҳожатхонага бориб келишим керак, – деди у хижолат чеккандай.

– Ҳа... албатта. Келинг, бир неча дақиқалик танаффус ташкил қиласиз. – У қўли билан ўzlари келган узун ва қоронги йўлакка ишора қилди: – Ҳожатхоналар мана шу томонда, шундоққина нозир хонасининг орқасида.

Лэнгдон иккиланар эди. Кейин эса Катта галерея йўлакларидан бирига ишора қилди:

– Менимча, шу йўлакнинг охирида ҳам бор эди, шекилли.

Ҳа-я, Катта галереянинг адогида иккита ҳожатхона бор.

– Сизни кузатиб қўйими? – мулоzамат кўрсатди Фаш.

– Шарт эмас. Мен бир неча дақиқа ёлғиз қолмоқчиман.

Фашнинг кўнгли хижил тортиб қолди. Яхшики, Лэнгдон кетаётган йўлакнинг охири берк, чиқиш эса қарама-қарши томонда жойлашган. Ёнгин хавфсизлиги қоидаларига кўра бино қўшимча чиқиш жойлари билан таъминланган, аммо Сонъер сигнализацини ишга тушириши билан уларнинг бари ўз-ӯзидан ёпилиб қолган эди. Энди очилган бўлса ҳам аҳамияти йўқ, чунки ҳар бир ташки эшикни судлов полицияси агентлари қўриқлаб туришибди. Лэнгдон ҳеч қаёққа қочиб кета олмайди.

– Мен сизни Сонъернинг хонасида кутаман, – деди Фаш. – Биз яна айрим нарсаларни муҳокама қилиб олишимиз керак.

Лэнгдон «Хўп» деб бошлини қўминалтдио қоронғиликда ғойиб бўлди.

Фаш қовоғини солганча қарама-қарши томонга қараб юриб кетди. Панжара остидан ўтиб, Катта галереядан чиқди ва йўлак бўйлаб тез-тез қадам ташлаб Сонъернинг хонасига бостириб кирди.

– Софи Невёнинг бинога киришига ким рухсат берди? – ва-жоҳат билан сўради у.

– У соқчиларга кодни ечганини айтганди, – юрак ютиб жавоб қайтара олди Колле.

Фаш у ёк-бу ёққа назар ташлагач сүради:

– У кетдими?

– Ие, Невё сиз билан бирға әмасми?

– Ық, у кетди, – деди Фаш қоронғи йўлак томонга қараб.

Кўриниб турибдикি, Софининг кайфияти яхши бўлмаган, шунинг учун кетаётib йигитларнинг олдига кириб ҳам ўтмаган.

Фаш чиқаверишдаги соқчиларга қўнғироқ қилиб Софини тўхтатиб қолишни бујурмоқчи бўлди, аммо дарҳол бу қароридан қайтди. Ҳозир унга хонимча керак әмас, муҳимроқ ишлари кўп.

«Агент Невё билан кейинроқ шуғулланаман», ўйлади у. Капитан учун агент Невё аллақачон ишдан ҳайдаб юборилган, буннинг учун қўлидан келадиган ҳамма имкониятларини ишга солади.

Фаш бир неча сония стол устидаги риңдар ҳайкалини ўйланганича томоша қилиб турди. Сўнгра Коллега мурожаат қилди:

– Сиз уни кузатяпсизми?

Колле «ҳа» дегандай бошини қимирлатди ва компютер мониторини Фаш томонга буриб қўйди. Мониторда бино чизмаси бор бўлиб, TOILETTES PUBLIQUES деб ёзилган хонада қизил нуқта миътилаётган эди.

– Яхши, – деди Фаш ва сигарета тутатди. Кейин эса чиқиш томонга йўналди. – Мен қўнғироқ қилишим керак. Кузатиб туринглар, Лэнгдон ҳожатхонадан бошқа ҳеч қаерга кирмасин.

## ЎН ИККИНЧИ БОБ

Лэнгдон боши ғовлаганча йўлак бўйлаб юриб бораарди. «Қизик. Софи нима учун бундай ғалати хабар қолдирдийкин?» Йўлак охиридаги ҳожатхоналар эшикларида ҳаммага маълум кўрсаткичлар аниқ кўриниб турарди. Лэнгдон эркаклар бўлимига йўл топгач, эшикни очиб ичкарига кирди ва чироқни ёқди.

Ичкари бўм-бўш эди.

У фикрларини жамлаб, нималар содир бўлаётганини мушоҳада қилиб кўрмоқчи бўлди. Тавба, кўз кўриб, қулоқ әшитмаган воқе-

алар юз беряпти-я, биронга айтиб берсанг, ўлақолса ишонмайды. Лэнгдон раковинага яқинлашиб, юзини совуқ сувда ювди. Эндинга қороз сочиққа артинаётган ҳам әдикі, әшик ғичирлаб очилиб, Софи Невё күринди.

— Худога шукур, шу ерда экансиз! — деди у ортидан әшикни өхиста ёпаркан. — Биласизми, вақтимиз жуда оз.

Лэнгдон Судлов полицияси марказий бошқармасининг криптография бўлими мутахассисига саросимали ҳолда қараб турарди. Атиги бир неча дақиқа олдин унинг хабарини тинглаб туриб, Лэнгдон бу аёл ақдан озган бўлса керак, деб ўйлади. Аммо Софи Невёнинг самимилигини, сўзларида ёлғон йўқлигини ички бир ҳиссият билан сезаётган эди.

«Мени диққат билан тингланг: сиэ хавф остидасиз. Қаттиқ илтимос қиламан, кўрсатмаларимни сўзсиз бажаришга ҳаракат қилинг!»

Лэнгдон шундай қилишни маъқул кўрди. У яқин дўсти автоҳалокатта учрагани ва зудлик билан АҚШга учиб кетиши кераклигини айтиб, Фашни алдаган эди. Кейин эса ҳожатхонага қараб йўл олди.

Мана, Софи унинг қаршисида турибди. Катта галереяга қаранданда бу ер анча ёруғ экан, аёлнинг юзи яққол кўриниб турарди. Ҳаракатларидаги кескинлик ва қатъийликка қарамай чеҳраси ниҳоятда назокатли, чиройли кўзлари эса синчков боқади. Лэнгдон уни кўриши билан Ренуар мўйқаламига мансуб асарларни эслади: гўзаллиги нигоҳларидаги сирлилик билан уйғулашган аёл образи...

— Мен сизни огоҳлантириб қўймоқчи эдим, жаноб Лэнгдон, — гап бошлади Софи. Унинг овози кафел деворлар ичидаги қаранглаб чиқарди. — Сизнинг ҳар қадамингиз қузатув остида.

— Қузатув остида? Нима учун? — Софи телефонда буни тушунтирган эди, аммо Лэнгдон шахсан унинг ўзидан эшлишини хоҳлади.

— Чунки Соњернинг қотиллигига гумон қилинаётган ягона киши сиз бўласиз.

Демак, Софининг айтишига қараганда, уни Луврга рамзлар бўйича мутахассис сифатида эмас, асосий гумондор тариқасида

чақиришган экан<sup>да</sup>. Лэнгдон ўзи билмаган ҳолда полициячилар-нинг сўроқларига жавоб бераверган. Полициядагилар унинг асаблари саволларга дош беролмай, жиноятни бўйнига олади деб умид қилишгандир ҳойнаҳој.

— Пиджагингизнинг чап чўнтағини текшириб кўринг<sup>-а</sup>, нима борлигини кўрасиз, — деди Софи. — Айнан шу нарса орқали улар сизни таъқиб қилишмоқда.

Лэнгдон унга ишонқирамагандек қараб турарди.

— Қаранг, қараб кўраверинг.

Роберт қўлини твид пиджагининг чап чўнтағига суқиб, пайпаслаб кўрди. «Ҳеч нима йўқ<sup>-ку</sup>. Софи ҳазиллашяптими нима бало<sup>?-а</sup>» Йўқ, ҳартугул қўлига алланарса илаҳди ва Лэнгдон уни эҳтиёткорлик билан чиқариб томоша қила бошлади. Кўринишидан тутмачага ўхшайдиган, қаттиқ нарса. Бунақасини у ҳеч қачон кўрмаган.

— Нима бу?

— Кузатиш учун маҳсус маёқча, — жавоб берди Софи. — Бу нарса обьектнинг ҳаракатланиши ҳақида компьютерга маълумот юбориб туради ва йўлдош алоқа асосида ишлайди. Демак, обьект ер юзининг қаерида бўлса ҳам уни кузатиб туриш мумкин бўлади. Тушунгандирсиз, маёқча сизда экан, ҳеч қаёққа қочиб кета олмайсиз. Уни пиджагингиз чўнтағига меҳмонхонага келган агент солиб қўйгани аниқ.

Лэнгдон меҳмонхона номеридаги воқеани эслади. У шошилиб душ қабул қилди, кейин кийинди ва эшик олдида агент унга пиджагини узатган эди. «Кўчада ҳаво салқин, — деган эди у. — Париж баҳори қўшиқларда куйланганидек эмас». Лэнгдон агентга миннатдорчилик изҳор қилиб, пиджагини кийиб олганди.

— Маёқча ҳақида аввалроқ айтганимда, Фашнинг ёнидаёқ уни чўнтағингиздан чиқариб олган бўлардингиз, — тушунтириди Софи. — Улар сизни қочиб кетади деб ўйлашган, бу эса шубҳаларини яна бир карра кучайтиради, холос.

— Нега энди қочишим керак экан<sup>?-а</sup> — хитоб қилди Роберт. — Ахир мен айбдор эмасман<sup>-ку</sup>!

— Фаш эса бундай фикрда эмас.

Лэнгдон аччиқланган кўйи маёқчани ташлаб юбориш учун ахлат қутиси томон йўналди.

– Йўқ, кераги йўқ! – Софи унинг қўлини ушлаб олди. – Чўн-тагингизда тураверсин. Агар ташлаб юборсангиз компютерга маълумот бормай қолади ва маёқчани топиб олганлигингиз аён бўла-ди. Кейин эса нималар юз бериши мумкинлигини тасаввур қила-веринг, – у маёқчани Лэнгдоннинг қўлидан олиб, такрор чўн-тагига солиб қўйди. – Ҳозирча сизда туриб турсин.

Лэнгдоннинг юраги гижимлаб қўйгандек бўлди.

– Сизнингча, Фаш нима учун мени қотилликда гумон қилияпти?

– Гумон қилиши учун етарли асослари бор, – жавоб берди Софи. – Энг муҳим далилни эса Фаш ҳозирча сиздан яширяпти.

Лэнгдон энди тамомила гангид қолган эди, у ҳайратланганича Софига тикилиб қолди.

– Соњер полга ёзиб қолдирган матн эсингиздами?

Лэнгдон «ҳа» дегандек бошини қимирилатди. Сўзлар ва рақам-ларни жуда яхши әслайди.

– Ўша матннинг тўртинчи қатори ҳам бор эди, Фаш уни ҳам суратта олдириб қўйган, аммо сиз келгунингизга қадар полдан ўчиритириб ташлаган.

Софи свитери чўнтағидан фотосуратнинг компютерда чиқа-рилган нусхасини олди ва уни оҳиста оча бошлади.

– Бундан бир неча соат олдин Фаш жиноят содир бўлган жойнинг фотосуратларини бизнинг бўлимга юборган эди. У Со-њер ўлимидан олдин нима демоқчи бўлганлигини топиб бериши-мизга умид қилган. Мана, матннинг тўлигини ўқиб кўринг, – шундай деда Софи варақни Лэнгдонга узатди.

Лэнгдон вараққа тикилар экан ўз кўзларига ишонмас эди. Охирги сатрони ўқидиу бошидан учаёэди, аъзойи баданига тит-роқ кирди.

13-3-2-21-1-1-8-5

Нодон элчи даврида!

Нома изла!

P.S. Роберт Лэнгдонни топинг!

## ҮН УЧИНЧИ БОБ

Лэнгдон ёзувга аллақанча вақт тикилиб қолди. «Роберт Лэнгдонни топинг...» У ўйлаб ўйига ета олмасди: бундай ёзув қолдиршга Сонъерни нима ундаиди экан? Сабабини ҳатто тасаввур ҳам қилиш қийин.

– Фаш нега сиэдан гумон қилаёттганини энди тушунгандирсиз? – сўради Софи.

Боя «Буқа» жуда хурсанд бўлиб кеттан эди, бунинг сабабини Лэнгдон ана энди англади: марҳум қотилнинг исмини ёзиб қолдирганда яхши бўлмасмиди, деган эди у капитанга.

– Йўқ, ҳеч ақлга сифмайди, – хитоб қилди у ҳам ҳайрат, ҳам ғазаб тўла оҳангда. – Жак Сонъерни ўлдириш менга нима учун керак?

– Айнан шу саволга Фаш ҳали жавоб топа олганича йўқ, – қуруққина қилиб деди Софи.

– Ахир мен жиноят содир бўлган пайт меҳмонхонада әдим, – ўзини оқлашга тушди Лэнгдон, – у ерга маърузам тугаши биланоқ борганман. Портъе ҳам буни тасдиқлаши мумкин.

– Фаш уни сўроққа тутиб бўлган. Портъенинг айтишича, сиз номерингиз калитини тахминан соат ўн яримларда олгансиз. Қотиллик эса соат ўн бирларда содир этилган. Меҳмонхонадан билинтирмай чиқиб, кимнидир ўлдиришга ўттиз дақиқа вақт бемалол етади.

– Йўқ, Фаш барибир ҳеч нимани исботлай олмайди!

Софининг кўзлари ҳайратдан катта-катта очилиб кетди.

– Қанақасига исботлай олмас экан, жаноб Лэнгдон? Исмингиз жасад ёнида, полга ёзиб қолдирилган ахир! Бундан ташқари, Сонъернинг кундалигига сиз билан бугун учрашмоқчи эканлиги қайд этилган. Учрашув пайти қотиллик содир бўлган вақтга тўғри келяпти. Сизни ҳибсга олиш ва бошқармага олиб бориб сўроққилиши учун Фашда етарлича асос бор.

Ҳа, Софи ҳақ. Энди бу ёғига ишнинг адвокатсиз битмаслигини Роберт тушунди.

– Ахир мен одам ўлдирганим йўқ, – деди у ожизона.

Софи чуқур хўрсинди.

– Унутманг, Францияда қонун полициячиларни ҳимоя қиласы, жиноятчиларни әмас. Буни ҳам қүя туринг, мана энді журналистларга гап топылди. Эртага улар Жак Соньернинг ўлыми ҳақида ҳамма ёққа айлоғаннос солишилари тайин, ўзингиз ҳам биласыз, у Парижда анчагина таниқлы киши әди. Мұхбирлар баёнот берішини талаб қилиб Ғашни тинч қўйишмайды, шунинг учун ҳам капитан ақалли битта гумондорни ушлаб туриши керак.

Лэнгдон ўзини тамомила чорасиз сезаёттан әди.

– Буларни нима учун менга айттаётганингизни билсам бўладими?

– Чунки, жаноб Лэнгдон, мен айбингиз йўқлигига юз фоиз ишонаман! – Софи унинг кўзларига тик боқди. – Яна шунинг учунки, бу машмашага аралашиб қолишингизэда қисман менинг ҳам айбим бор.

– Кечирасиз, тушунмадим?..

– Гап шундаки, полдаги нома менга мўлжалланиб ёзилган.

Лэнгдон қандай жавоб қайтаришни билмас, мияси гўё фикрлашдан тўхтаб қолгандай әди.

– Сонъер сизнинг бундай ноқулай аҳволга тушиб қолишингизни ўйламаган, – гапида давом этди Софи. – Чунки ҳаётининг сўнгги дақиқаларида жуда шошган, ўйлаб ўтиришга вақти бўлмаган. У қолдирган рақамлар эса ҳеч қандай маънога эга әмас, уларни криптографлар эътиборини тортиш учунгина ёзган. Аниқроғи, айнан мен у билан боғлиқ қандай воқеа юз берганини тезроқ аниқлашим учун ҳам шундай йўл тутган.

Лэнгдоннинг боши айлануб кетди. Софининг ақли ўзидали, йўқми, буни тушуна олмасди. Аммо агент унга ёрдам бермоқчига ўхшайди. «*Роберт Лэнгдонни топинг...*» У Сонъернинг сўнгти илтимосини бажо келтириш ниятида Лэнгдонни қидириб топган.

– Айтингчи, нома айнан сиз учун қолдирилганини қандай билдингиз?

– «Витрувиан одами» ёрдамида, – жавоб қайтарди Софи. – Леонардо да Винчининг бу асари менга жуда-жуда ёқади. Диққатимни тортиш мақсадида Жак Сонъер шу асардан фойдаланган.

– Шошманг, шошманг! Демак, Сонъер сиз ҳақингизэда билган экан-да?!

Софи бошини қимирлатиб тасдиқлади.

– Билиш ҳам гапми... Мени кечиринг, ҳаммасини бир бошдан айтиб беришим керак эди. Гап шундаки, Сонъер ва мен...

Софи жим бўлиб қолди. Унинг гапиришида ўтмишини чуқур қайгу ва алам билан эслайдиган одамнинг оҳангি бор эди. Софи ва Жак Сонъер яқин алоқада бўлган... Дарвоқе, кекса француз эркаклари ўзларига ўшгина ўйнаш орттириб юришади-ку. Лэнгдон қаршисида турган гўзал аёлга қараганча шу хақида ўйлади.

– Биз ўн йилча олдин уришиб қолгандик, – шивирлагандай гапира бошлади Софи. – Ўшандан бери деярли гаплашмаганимэ. Бутун эса бўлимимизга кўнгироқ қилиб, Сонъер ўлдирилганлигини айтишиди, фотосуратларни юборишгандаёқ тушундимки, бу нома менга аталган.

– Ўз танаси орқали «Витрувиан одами»ни кўрсатгани учун шундай хулосага келдингизми?

– Бунинг учунгина эмас. Нома охиридаги P.S.\* ҳарфлари шунчаки ишора эмас, балки менинг исимимни билдиради.

– Нима? Исмингиз Софи Невё-ку!

– Ҳа. Сонъер билан бирга яшаганимизда эса у мени Малика Софи\*\* деб чақиради. P.S. эса Малика Софининг қисқартирилгани. У пайтлар мен кичкинагина қизалоқ эдим.

– Нима, Сонъер билан анчадан бери танишмидингиз?

– Ақлимни таниганимдан бери, – унинг кўзларида ёш қалқинди. – Жак Сонъер менинг бобом эди...

## ЎН ТЎРТИНЧИ БОБ

– Лэнгдон қани? – сўради Фаш хонага кираётиб ва сигаретадан чуқур тортиб қўйди.

– Ҳали ҳам ҳожатхонада, – жавоб қайтарди лейтенант Колле мониторга тикилганча.

– Бунча узоқ қолиб кетмаса?

\*P.S. – постскриптум, хат охирида қўшимча гап олдидан қўйиладиган ишора.

\*\*P.S., яъни Princess Sofi, таржимаси – Малика Софи.

Шахсан ўзи ишонч ҳосил қилиш учун у Колленинг елкаси оша мониторга қаради: қызил нүкта милтиллаганча шуъаланиб турарди. У ерга бориб Лэнгдон нима қалаётганини текшириб кўришдан Фаш ўзини зўрға тийди. Майли, истаганча ҳаракат қилиб қолсин, ана шунда ҳеч қандай шубҳага бормайди. Лэнгдон ўз оёғи билан қайтиб келиши керак. Аммо кеттанига ўн дақиқача бўлди. Бу жуда узоқ вақт.

– У кузатув ҳақида билиб қолдимикан? – сўради Фаш.

– Йўғ-е, балки ўзини ёмон ҳис қилаётгандир. Агар маёқчани топиб олганида, албатта уни ташлаб юборган ва қочишга уриниб кўрган бўларди.

Фаш кўл соатига қараб кўйди.

– Жуда яхши. Унда кутиб турамиз.

Аммо кўриниб турибдики, Фашни гумонлар тинч қўймаяпти. Колле бутун капитаннинг асаблари жуда таранглигидан ажабланди. Ҳар доим босиқлик билан иш кўрадиган Фаш ортиқча ҳајонга бериллаётганини сездириб қўймоқда әди. Гўё бу иш унинг учун алоҳида аҳамиятга эгадай.

«Ҳайрон бўлмаса ҳам бўлади.– ўйлади Колле. – У Лэнгдонни ҳибсга олиши тайин». Фаш яқиндагина вазирлар маҳкамаси ва журналистларнинг аёвсиз танқидига учради: унинг жиноятларни очишдаги анчагина қўпол усуллари, чет давлатлар элчихоналари билан тинимсиз тортишиши, идорасини янги технологиялар билан таъминлаш мақсадида ҳаддан зиёд кўп маблағ сарфлаши кўпчиликка ёқмаётган әди. Бугун эса худди ўша юқори технологиялар ёрдамида американлик Роберт Лэнгдоннинг ҳибсга олиниши танқидчилар оғзини ёпиб қўйиши мумкин. Ундан кейин Фаш яна бир неча йиллар мобайнида ўз иши билан хотиржам шуғулланади, кейин эса уни иззат-икром билан нафақатга кузатиб қўйишади.

Тўғри, Софи Невёнинг кутилмаган ташрифи ишга бир мунча ҳалақит берди, аммо бунга эътибор бермаса ҳам бўлади. Ҳозир у кетди, энди Фаш ўзини хотиржам сезавериши мумкин. Энг катта далил – Лэнгдоннинг исми жасад ёнида ёзиг қолдирилганлиги ошкор этилганича йўқ. Профессорнинг ўзи бу даллани кўрганида қандай аҳволга тушар экан-а.

- Капитан, сизни сўрашяпти – агентларидан бири қўлида теленефон гўшагини ушлаб турар, юзи ташвиши эди.
- Ким экан? – сўради Фаш.
- Криптография бўлимининг директори.
- Хўш?
- У Софи Невё ҳақида гаплашмоқчи, шекилли...

## ЎН БЕШИНЧИ БОБ

Ва ниҳоят фурсат келди.

Сайлас қора «Ауди»дан тушиб, атрофни синчков нигоҳи билан кузатиб чиқди. Эгнидаги кенг сутанаси тунги шабадада тинмай ҳилпирап эди. «Ҳа, буюк ўзгаришлар шамоли эсмоқда», хаёлидан ўтказди у. Бугун амалга оширилажак топшириқ ундан нафақат жисмоний куч-кувватни, балки ақл-идрок билан иш тутишни ҳам талаб қиласди. Шуни ўйлаган Сайлас ич чўнтагидан Устоз тақдим этган пистолетни чиқарди ва машина ичига қўйди.

«Парвардигор даргоҳида ажал қуролига ўрин ийќи.

Вақт алламаҳал бўлиб қолгани учун черков олдидағи кенг майдон кимсасиз эди, фақаттина ҳув нарироқда бир жуфт ёшлар кечикиб келган сайёҳдар машиналари ёнида соподан ишланган эсталикларни намойиш этишилоқда. Йигит ва қизнинг дуркун қоматини кўриб Сайласнинг кўнглида ажаб ҳислар уйғониб кетди. Уйғониб кетди-ю шу заҳотиёқ тақатақ кесилди: белига осилган боғичи ўзининг ўтқир учларини сонига аёвсиз қадай бошлаган эди. Мана, ўн йилдан ошибники, Сайлас тана билан ҳис қилиш мумкин бўлган ҳар қандай лаззатдан маҳрум, буни ҳатто хаёлига ҳам келтирмайди. «Йўл»нинг қонуни шуни тақозо этади. У «Дея асари» учун кўп нарсадан воз кечган, кўп нарсадан мосуво, бироқ бунинг эвазига ортиқроғини олишига ишончи комил эди. Ҳирсларини тийиб юриш уччалик қийин эмас. Бир маҳаллар хор-зорликда ўтказган кунлари ва қамоқхонада жинсий зўравонликдан чеккан азоблари олдида бундай синов ўзига ҳам ёқиб кетади.

Андорра қамоқхонасида ўтириб чиққанидан буён Францияга илк маротаба келиши. Она юрт тупроғи унинг қалбидаги соғинч

хисларини эмас, аксинча оғриқли хотираларни үйғотиб юборди. «Аввалы Сайлас ийүк энди, мен қайтадан түгилғанман», деди ўзига-үзи. Бугун Тангрига хизмат қилиши учун гунох – қотилликка қўл уришига тўғри келади. Аммо бу гуноҳи кечирилиши ва ўрнига савоб олишини у жуда яхши билади.

«Имон-эътиқодинг сен бардош бера оладиган уқубатлар билан ўлчанади», дерди унга Устоз. Оғриқ ва азоб нима эканлиги эса Сайластга кундай аён ва бу мashaққатлар Яратганнинг иродаси билан юз бериши фақаттина роҳат бағишлайди.

– Мен Тангри наздида маъқул ишни қилмоқдаман, – дея шивирлади Сайлас черковнинг катта ва залворли эшиги томон юраркан.

Остонада турганча ичкарида ўзини нималар кутаётганини ўйлаб чуқур-чуқур нафас олди.

«Пойдевор тоши мақсадларимиға етишишига ёрдам беради»

У арвоҳники каби оппоқ қўллари билан эшикни уч маротаба тақиллатди. Бир дақиқа ўтар-ўтмас ғичирлаган товуш эшитилиб эшик очилди.

## ЎН ОЛТИНЧИ БОБ

«Қизиқ, – ўйларди Софи, – Луврдан чиқиб кетмаганимни тушуниб етиши учун Фашга қанча вақт керак бўларкан?»

Унинг гапларини эшитиб Лэнгдон караҳт бўлиб қолган эди. Уни бу ерга чақиргани ва бор гапни айтиб бериб тўғри иш қилганига Софи шубҳалана бошлади.

«Хўш, нима қилишим керак эди?»

У бобосининг қуруқ полда оёқ-қўлларини узатганча, яланғоч ёттанини тасаввур қилди. Қачонлардир Софи бобосини жуда-жуда яхши кўради, бугун эса унга унчалик ҳам жони ачимаётганидан ажабланди. Жак Соньер набираси учун бегонага айланганига анча бўлган. Софи йигирма иккига кирган маҳал улар ўртасидаги ришта батамом узилган эди.

Ўшанда у Англияда таҳсил оларди. Уйга мўлжалланганидан бир неча кун эрта қайтди ва...

Кошки ўша манзарани кўрмаганида эди.

Софи бобосидан бундай номаъқулчиликни умуман кутмаганди. У Сонъернинг ялиниб-ёлворишиларию тушунтиришларига қарамай ўзи туғилиб ўсган уйни тарк этди.

Бу воқеа ҳақида ҳеч қачон ҳеч кимга оғиз очмасликка қасам ичди. Сонъер эса у билан ярашиш йўлларини излар, беҳудага тинимсиз мактуб йўлларди. Софи бобосининг илтимосларига фақатгина бир марта жавоб берди: ундан умуман қўнғироқ қилмасликни ва одамлар олдида учрашмасликни талаб қиди. У Сонъернинг тушунтиришлари қилган ишидан ҳам даҳшатлироқ бўлиб чиқишидан қўрқар эди.

Жак Сонъер эса чекинмади ва Софининг уйидаги тортма очилмаган хатларга тўлиб кетди. Аммо бугунги қўнғироғи Софини тамомила гангитиб қўйди.

— Софи, — автомат жавоббергичдан қарияларга хос ҳорғин овоз эшитилди, — шу пайтгача талабингни бажариб, сенга қўнғироқ қилмадим. Ишон, бундай қарорга келишим мен учун осон бўлмади. Бироқ гаплашиб олишимиз зарур. Биласанми, жуда кўнгилсиз воқеа рўй берди.

Софининг юраги ҳапқириб кетди, шунча йилдан кейин яна бобосининг овозини эшитиш унга ғалати туюлиб кетди. Сонъернинг майин ва илтижоли оҳанги эса болалик дамларини эсга солди.

— Сендан ўтинаман, гапимни охиригача эшит, — деди бобоси инглизчалаб. Сонъер набираси билан ҳали у кичкиналиқ пайтиданоқ инглиз тилида гаплашар эди. «Французча билан мактабда шуғулланасан. Уйда эса инглиз тилини ўрганганинг яхши», дерди у. — Мендан ҳар доим хафа бўлиб юришинг яхши эмас-ку. Шу йиллар ичida юборган хатларимни ўқидингми? Наҳотки ҳеч нарсани тушунмаган бўлсанг? — У бирпас жим қолди. — Биз учрашишимиз керак. Иложи борича тезроқ. Ахир менга раҳминг келсин, озгина вақт ажратиб, Луврга қўнғироқ қил. Менимча, ҳар иккимизнинг ҳаётимиизга жиддий хавф соя соляпти.

Софи ўйланганча телефонга тикилиб қолди. «Хавф? У нима демоқчи ўзи?»

— Маликам менинг, — бобосининг овози нимагадир қалтираб чиқарди, — сендан кўп нарсаларни яшириб келдим ва бунинг эва-

зига меҳрингдан бебаҳра яшадим. Нимаини қилган бўлсам, сенинг хавфсиэлигингни ўйладим. Энди эса бор ҳақиқатни ошкор этиш пайти етди. Илтимос, учрашайлик, сенга оиласнг ҳақидаги сирни айтиб бераман. Мен қўнғироғингни кутаман.

«*Нима, оиласнг ҳақида?*» Ахир унинг ота-онаси тўрт ёшлигида ўлиб кетишган. Кўпrikдан дарёга қулаб тушган машинада онаси ва отасидан ташқари, бувиси ҳамда укаси ҳам бўлишган. Софи бир куннинг ўзида меҳрибонларидан айрилиб қолган эди. Ўша ҳалокат ҳақида газетада босилган хабарларни ҳали ҳам қутичасида сақлайди.

Софи ошхона ўртасида титраганча турар ва бобоси телефонда қолдирган хабар ҳақида ўйларди. Туриб-туриб хаёлига келган фикр жуда жўялидай туюлиб кетди: бу бир баҳона, холос. Сонъер кўпдан бери у билан учрашмоқчи бўлиб юрар, бунинг учун турли важлар кўрсатарди. Балки бобоси оғир касалдири, неварасини охиригина ротаба кўринб қолиш илинжиде шу гапларни ўйлаб топгандир.

Софи қўнғироқ қилмади. Қилмоқчи ҳам әмасди. Энди эса кундузги шубҳалар ўринини ғамгин ўйлар эгаллаб олди. Жак Сонъерни музейда ўлдириб кетишибди. Бобоси ўлими олдидан унга атаб жумбоқди нома қолдирибди. Тўғри, номанинг маъносини ҳали тушуниб етганича йўқ, аммо охиригина сўзлар шифрли эканми, демак у Софига аталган.

Сонъер турли кодлар, шифрлар, бошқотирма ва сўз ўйинларининг ашаддий мухлиси эди. Софида криптографияяга қизиқиши ўйғонишига ҳам айнан бобоси сабабчи. У ўн икки ёшидаёқ «Ле монд» газетасидаги ҳар қандай кроссвордни мустақил равища еча оларди. Бобоси эса уни инглизча бошқотирмалар, математик жумбоқлар, шифрлаш асосларига ўргата борди. Болаликдаги қизиқиши қизалоқнинг келажагини белгилаб берди: эндиликда у Судлов полицияси марказий бошқармасида шифрловчи бўлиб ишлайпти.

Номани ўрганиб чиққан Софи бобоси бир-бирига мутлақо нотаниш одамлар, яъни невараси ва Роберт Лэнгдонни учраштирумочи бўлганини фаҳмламай қолмади.

Аммо бир савол тинчлик бермайди: нима мақсадда?

Роберт Лэнгдоннинг ҳайрат акс этган нигоҳлари у ҳам ҳеч нарсадан бехабар эканини билдириб турарди.

– Бугун бобом билан нима учун учрашмоқчи әдингиз? – сўради Софи.

Лэнгдон бу саволдан бутунлай ўзини йўқотиб кўйди.

– Учрашувни унинг котибаси тайинлаганди, менга қўнғироқ қилганида сабабини айтмади, мен ҳам сўрамабман. Менимча, бобонгиз француэ черковларида мажусийлик тимсоллари ҳақидаги маърузаларимни эшигган бўлса керак. Бу эса унда қизиқиш ўй-фотган бўлиши мумкин.

Бу гапга Софининг ишонгиси келмади. Ахир унинг бобоси мажусийлик тимсоллари борасида энг зўр билимдан эди. У ўтакетган одамови бўлиб, Лэнгдонга ўхшаган америкалик профессорлар билан валақлашиб ўтиришга вақт ажратмасди. Учрашмоқчи бўлибдими, демак бирор жиддий сабаби бўлган.

Софи хўрсинди ва Лэнгдонга ҳақиқатни айтишга қарор қилди:

– Бобом кундузи қўнғироқ қилганида у ва мен хавф остида эканлигимизни айтган. Сизнингча, бу нимани билдириши мумкин?

Лэнгдон афсуслангандай бош чайқади.

– Узр, бу ҳақида бирор нима дейишим қийин.

Софи индамади. Ҳожатхонанинг кўчага қараган кичкинагина деразаси олдига келди-да, уни очиб пастга қаради. Улар қирқ футча баландликда туришибди экан. Софи яна хўрсинди ва кўз олдида намоён бўлган кўчани томоша қила бошлади. Ана, Сена дарёсининг чап қирғоғида Эйфел минораси ёрқин нурларга чўм-ганча қад ростлаб турибди. Шундоққина тўғрида эса Зафар арки. Ўнг томонда Сакре-кёр ибодатхонаси тун қоронгусида ҳам ўзининг бор гўзаллигини кўз-кўз қилмоқда.

Улар Луврнинг энг узоқ, Карузел майдонига туташ ғарбий қанотида әдилар. Вақт кеч бўлишига қарамай бу ерда машиналар қатнови тинмаган. Тунда дўконларга маҳсулотлар тарқатиб юрадиган юқ автомобиллари светофор олдида яшил чироқ ёнишини кутиб туар, уларнинг қизил чироқлари эса Софига кўз қисгандек туюларди.

– Қизиқ, бобонгиз ўлими олдидан нима демоқчи бўлган? – деди Лэнгдон Софи томонга яқинлашаркан. – Бу жумбоқни қандай ечиш мумкин?

Софи деразадан ўтирилди. Робертнинг овозида самимийлик бор эди. Бошига тушган шунча кўргуликларга қарамай у чиндан ҳам ёрдам бермоқчи эди. Софи судлов полицияси Лэнгдон ҳақида тайёрлаган материалларни кўриб чиққанди. Лэнгдон олим киши. Ҳақиқий олимлар эса англашмовчиликларни ҳазм қила олмайдилар.

«Бу томондан биз ўхшашимиз», ўйлади Софи. Балки Лэнгдон ўзи билмаган ҳолда бирор мұхим маълумотни ошкор әтар? Аммо у қандай ёрдам берар экан деб кутиб ўтиришга фурсат йўқ. Вақт жуда тифиз.

– Безу Фаш сизни исталган дақиқада ҳибсга олиши мүмкін, – деди Софи. – Мен эса сизни музейдан чиқариб юбора оламан. Бироқ биз биргаликда ҳаракат қилишимиз керак.

Лэнгдоннинг кўзлари қинидан чиқиб кетгудай бўлди.

– Нима, сиз менга қочишни таклиф қилмоқчимисиз?

– Энг маъкули ҳам шу. Агар Фаш сизни қўлга олса, у ҳолда француз қамоқхонасида бир неча ҳафта, балки ойлаб қолиб кетишингизга тўғри келади. Агар ҳозироқ бу ердан чиқиб кета олсан, АҚШ элчинонасига етиб оламиш ва Америка ҳукумати сизнинг ҳуқуқларингизни ҳимоя қиласди. Мен эса қотилликка алоқангиз йўқлигини исботлашга уриниб кўраман.

Афтидан Софининг сўзлари Лэнгдонни қониқтирумaganга ўхшайди.

– Қочишни ҳатто хаёлга ҳам келтириб бўлмайди. Ҳар бир эшикда Фашнинг қуролланган соқчилари турибди. Агар бизни қочиб кетаётганимизда отиб ташлашса ҳам, қочишменинг ўзиёқ айбдор эканлигимга исбот бўлади. Яхшиси, полдаги нома сизга аталганлигини Фашга айтишингиз керак.

– Албатта, айтаман, – шошганча ваъда берди Софи, – фақат Америка элчинонасигача етиб олганимиэдан кейин. Элчинона эса бу ердан атиги бир миля узоқликда, холос. Тушунинг, Фаш билан Луврда турганча музокара олиб бориш хатарли. Бугун у айбингизни исботлаш учун қўлидан келган ҳамма ишни қиласди. Ҳибсга олмай турганига сабаб шуки, у янги далил-исботлар топиш илинжида.

– Ахир қочиб кетишим унинг гумонларини тасдиқлайди-ку!

Шу пайт Софининг свитери чўнтағида уяли телефони жиринглаб қолди. Фаш қўнғироқ қиляпти! Софи телефонии ўчириб, яна чўнтағига солиб қўйди.

— Жаноб Лэнгдон, — гапида давом этди у, — сизга охирги саволимни беришм керак. Эҳтимол келгуси ҳаётингиз айнан шу саволнинг жавобига боғлиқ бўлиши мумкин. Билиб қўйинг, полда исмингиз ёзилгани сизга қарши бевосита далил бўла олмайди. Лекин Фаш одамларимизга асосий гумондор сиз эканингизни айтди. Илтимос, ўйлаб кўринг-чи, яна қандай сабаб туфайли Фаш сизни айбдор деб ҳисоблаяпти?

Бир неча сония жим тургач, Лэнгдон жавоб берди:

— Йўқ, бошқа ҳеч қандай сабаб йўқ.

«Демак, Фаш ёлғон гапиряпти», ўйлади Софи. Бу ёлғоннинг сабабини эса у билмайди. Шуниси аниқки, Безу Фаш нима қилиб бўлса ҳам бутун Лэнгдонни панжара ортига жўнатишга қатъий аҳд қилган. Софи ҳам анойилардан эмас, Лэнгдон унинг ўзига ҳам керак. Шундай экан ягона чора қоляпти – профессорни Америка элчихонасига олиб бориб қўйиш.

Софи яна бир бор деразадан пастга қараб, ергача бўлган масофани чамалаб кўрди. Ҳа, қирқ футча келади. Бундай баландликдан сакраса, Лэнгдон камида иккала оёғини ҳам синдириб олади.

Софи қарорини ўзгартириб ўтиrmайди: ўзи хоҳлайдими ёки йўқми, Роберт Лэнгдон Луврдан фойиб бўлиши керак.

## ЎН ЕТТИНЧИ БОБ

— Нега энди Софи қўнғироққа жавоб бермаяпти? Бу нимаси? – норозилик билан деди Фаш. – Ишқилиб рақамларни тўғри тердингизми? Мен аниқ биламан, у телефонии доим ўзи билан олиб юради.

Колле бир неча дақиқадан буён Софига қўнғироқ қилиб тушишга уринарди.

— Балки қуввати тугаб, телефони ўчиб қолгандир.

Криптография бўлими директори билан бўлган суҳбатдан сўнг Фаш нимадандир ташвишлана бошлаган эди. Гўшакни жойига

қўйиши биланоқ у Колленинг олдига кирди ва агент Невё билан боғланишни буюрди. Афсуски, алоқага киришишнинг ҳеч ҳам иложи бўлмас, Фаш худди қафасдаги ўйлбарсдек ўзини у ёқдан-бу ёқка урар эди.

– Бўлимдан нега қўнғироқ қилишибди? – қизиқсинди Колле. Фаш у томонга кескин бурилди.

– Иблиснинг ҳамтовори ва ёвуэликнинг турқи ўртасида ҳеч қандай боғлиқлик топа олишмаганини айтиш учун, – кесатди катитан.

– Шу холосми?

– Йўқ. Ҳартугул Сонъер ёзган рақамлар Фибоначчи кетмателлиги эканлигини ҳам аниқлашибди.

– Қизиқ бўлди-ку, – деди Колле ҳайрон бўлганча, – ахир бу нарсаларни биэзга билдириш учун агент Невёни юборишганди чоғи.

– Йўқ, Невёни улар юборишмаган экан.

– Нима!?

– Директорнинг айтишича, биздан материал тушиши биланоқ барча гурӯҳларни чақиритириб иш бошлишни буюрибди. Агент Невё етиб келгач эса, фақат Сонъернинг расмларини кўздан кечирган ва бир оғиз гапирмай оғисдан чиқиб кетган. «Невёдан ўпкалаб бўлмайди. Суратлар уни жуда хафа қилгани аниқ», деди директор.

– Хафа қилган? Нима, у мурдаларнинг расмини ҳеч кўрмаган эканми?

Бир оз сукутдан сўнг Фаш жавоб берди:

– Бўлимдаги ходимлардан бири айтиби: Софи Невё Жак Сонъернинг невараси экан. Мен буни билмаган эдим, директорнинг ҳам хабари бўлмаган.

Колле бу янгиликдан бутунлай довдираб, нима дейишни билмай қолди.

– Невё бу ҳақида ҳеч қачон гапирмаган, эҳтимол камтарлик қилгандир. Балки машҳур одамнинг невараси сифатида унга му-рұваттүрк муродларни истамаган бўлса, ажаб әмас.

«Суратларни кўриб эзилиб кетгандир бечора. – ўйлади Колле.

– Бобосининг иши бўйича бўлумга чақиришилгани эса кўнгилсиз

тасодиғдан бошқа нарса эмас». Аммо Софининг хатти-харакатлари лейтенантга мантиқсиәдай туюлаверди. «Түгри, Сонъер қолдирған рақамлар ынғандиси Фибоначчи кетма-кетлиги эканлигини Софи дарҳол тушунған ва келиб буни биэзга айтди. Бироқ нима учун ўз ҳамкасларига ҳеч нима демади?»

Колле ўйлай-ўйлай шундай холосага келди: Сонъер ўз ўлими билан боғлиқ ишга криптографлар ва Софининг эътиборини жалб этиш мақсадида жумбоқди нома қолдирған. У номанинг иккинчи қисми орқали неварасига бирор маълумотни етказмоқчи бўлган-дир? Қизиқ, бу қандай маълумот бўлиши мумкин? Лэнгдоннинг бу ишга қандай алоқаси бор?

Лейтенант Колле бу саволларга ҳатто тахминий жавобларни ўйлаб топмасидан музей ичидаги сокинликни сиреналарнинг қаттиқ чинқириги бузиб юборди. Катта галереянинг аллақайси ерида сигнализация ишга тушиб кетган эди.

– Тревога! – дея бақирди агентлардан бири кузатув асбобла-рига қараганча. – Катта галереяда! Эркаклар ҳожатхонасида!

Шу тобнинг ўзида Фаш Колленинг ёнида пайдо бўлиб қолди:

– Лэнгдон қаерда?

– Ҳали ҳам ҳожатхонада, – жавоб берди Колле ва мониторда шуълаланиб турған қизил нуқтани кўрсатди. – Ие, у ойнани синдириди, шекилли. – Лэнгдон бунга журъат қила олади деб лейтенант ҳечам ўйламаганди. Нима бало, профессор эсини еганми, ахир Луврнинг иккинчи қаватидан пастга сакраш ўлим билан баробар-ку! Юмшоқроқ тушаман деса, дераза тагида на ўт ўсади, на бута. Шундоққина пастдан серқатнов йўл ўтган. – Эй Худойим! – хитоб қилди Колле кўзини монитордан узмаган ҳолда. – Лэнгдон дераза рафининг энг қирғоғида турибди!

Аммо Фаш ҳам бекор турмаган эди. «MR-93» маркали тўп-пончасини қинидан сугураётib хонадан отилиб чиқиб кетди.

– Ё тавба! – ўрнидан туриб кетди Колле. Қизил нуқта музей деворларидан ташқарига чиқди. Мана, у аввал титради, кейин бир лаҳза қотиб қолди, ниҳоят девордан тахминан ўн ярд нарида тўхтади-қолди.

Колле мониторга Париж харитасини чиқарди ва уни кузатув тизими орқали текшириб кўрди. Энди у маёқча қаерда жойлашганини аниқ билар эди.

Маёқча энди ҳаракатланмас, Карузел майдонида тўхтаб қолганди.

## ЎН САККИЗИНЧИ БОБ

Фаш Катта галерейнинг лабиринтлари бўйлаб югуриб бораркан радиотелефон орқали Колле билан боғланди.

– У пастга сакраб, Карузел майдонида тўхтаб қолди, – хабар берди Колле. – Шундоқина дераза тагида турибди. Э Худо, менимча, Лэнгдон ўз жонинга қасд қилди шекилли.

Фаш унинг гапларини тинглар, аммо жавобан бирор оғиз гапирмасди. У фақат югуради. Йўлаклар унга ниҳоясиzdай туюлиб кетди. Соњнернинг жасади ёнидан ўтаётib галерея охидан ёруғлик чиқаётганини кўрди. Сирена товуши тобора баландлаб борарди.

– Шошмай туринг! – Колленинг яна ҳаяжонли овози әшитилди. – У ҳаракатланаяпти. Демак, у тирик! Лэнгдон тирик экан!

Фаш эса охири йўқ галерейларни сўкканча олдинга қараб югарарди.

– Лэнгдон борган сари тезроқ ҳаракат қиласпти! – бақириди Колле. – Майдон бўйлаб кетяпти. Тўхтанг-чи... у жудаям тез югуряпти! Ақл бовар қилмайди!

Ниҳоят рўпарада ҳожатхона эшиги кўринди. Колленинг овози сиреналарнинг чинқириғига қўшилиб кетаётган эди.

– У машинада бўлса керак! Ҳа, машинада. Мен била олмаяпман...

Колленинг овози энди бутунлай узилиб қолди. Фаш э... гўп пончасини ўқталганича эркаклар ҳожатхонасига бостириб киёнди. Қулоқни тешадиган шовқиндан афтини бужмайтирган кўйи у ерни кузатишга киришди.

Бўлмалар кимсасиз эди. Қўл ювиш хонасида ҳа... зоф учрамади. Шу тоб Фашнинг кўзлари хонанинг охиридаги синди-

рилган ойнага тушди. У югурга солиб ташқарига назар солди. Пастда Лэнгдон күрінмас әди. Ахир бундай баландликдан ҳар қандай одам сакраганда жароқат олиши турған гап.

Хайрият, сигнализацияни үчириб қўйиши да Колленинг овози яна эшитила бошлади:

— ...жанубга томон ҳаракатланяпти... жуда тез... Карузел кўпригидан ўтъяпти!

Фаш чапга қаради. Карузел кўпригида устига кўк рангли тент қопланган, тиркамали улкан юк машинаси жануб сари ҳаракатланар әди. Капитан хаёлига келган фикрдан сесканиб кетди: бир неча сония олдин светофорнинг қизил чироғи ёнган ва юк машинаси нақ дераза тагида тўхтагану Лэнгдон пастга сакраган.

«Жуда қалтис таваккалчилек!» ўйлади Фаш. Ахир Лэнгдон тент тагида нима борлигини билмаган-ку. Агар у ерда пўлат трубалар бўлса-чи? Ёки цемент, борингки, майли чиқиндилар ортилгандир. Қирқ фут баландликдан сакраш? Бу фирт телбалик!

— У буриляпти! — бақиради Колле. — Сен-Пере кўпригига қараб буриляпти!

Ҳақиқатан ҳам юк машинаси тезликни камайтириб ўнгта, кўпроқ томонга бурилди. «Бузоқнинг югургани сомонхонагача», ўйлади Фаш кўздан йўқолиб бораётган машинани кузатар экан. Колле аллақачон рация орқали кўчада навбатчилек қилаётган агентлар билан боғланган ва юк машинасини қувиб этиш тўғрисида буйруқ берган. Қочоқ қайси томонга кетаётганини аниқлашга эса маёқча ёрдам беради. Хуллас, қанчалик уринмасин, Лэнгдон барibir қўлга тушади.

Фаш револьверини қинига солиб, чиқиш сари йўналар экан Колле билан боғланди:

— Машина келтиринглар. Уни ҳибсга олишаёттанида ёнида бўлмоқчиман.

Лэнгдон ва Софи эса қоронғиликда, ҳожатхоналардан атиги ўн беш ярд нарида, галереядан бу ерга киришни тўсиб турувчи пардевор орқасида яшириниб турар эдилар. Улар эндигина бекинган ҳам эдиларки, шундоққина ёnlаридан қўлида тўғпонча билан Безу Фаш ўтган ва эркаклар бадрафхонасига кириб кетганди.

Охириги олтмиш сония Лэнгдон учун худди тумандек ўтди.

У ҳожатхона ўртасида турар ва ҳеч қандай жиноятга қўл урма-ганини такрорлаб, қочишни рад қиласди. Бу пайтда эса Софи сигнализация ўтказгичлари ўрнатилган ойнани кузатишида давом этарди. Кейин эса пастга қаради, гўё ергача бўлган масофани чамалаётгандек бўлди.

— Менинг ёрдамим билан бу ердан албатта чиқиб кетасиз, — деди у.

«Яна қанақанги ёрдам?» ажабланди Лэнгдон. У ҳам Софи нинг ёнига келиб пастга тикилди. Шундоққина дераза тагида светофорнинг қизил чироғи ёнди ва тиркамали катта юк машинаси келиб тўхтади. Ортилган юкни бегона кўзлардан асраш мақсадида тиркама устига тент тортилган әди. Лэнгдон шериги нима қилмоқчи бўллаётганини фаҳмладио қўрқиб кетди.

— Йўқ, Софи, мен ҳечам пастга сакрамайман. Бу ахир ўлим билан баравар-ку.

— Маёқчани менга беринг, — деди Софи унга жавобан.

Лэнгдон чўнтағидан кичкинагина металл дискчани излаб топди. Софи уни олиши билан раковина олдига югуриб келди. Маёқчани каттагина совун бўллаги устига қўйди ва совунга ёпишиб қолгунча бармоғи билан эзаверди.

У совун бўллагини ҳаракатларини саросима ичидаги кузатиб турган Робертнинг қўлига тутқазди, ўзи эса раковина тагидаги ахлат учун мўлжалланган челакни олди. Лэнгдон ҳали оғиз очиб улгур-масидан дераза олдига илдам келди ва челак билан ойнага урди. Ойна чил-чил синди.

Шу заҳотиёқ сиренанинг қаттиқ чинқириги янгради.

— Совунни беринг! — қичқирди Софи. Лэнгдон унинг буйруғини бажарди..

Софи дераза рафидан эгилганча тахминан ўн ярда нарида турган юк машинасини мўлжалга ола бошлади. Светофорнинг сариқ чироғи ёндио, Софи бор кучи билан совун бўллагини отиб юборди.

Совун машина устидаги тентнинг шундоққина қирғонига учиб тушди. Яшил чироқ ёниб юк машинаси жойидан қўзғалди, совун бўллаги эса сирғалиб тирқиш орқали кузов ичига тушиб кетди.

— Табриклайман, — деди Софи Лэнгдонга ва унинг қўлидан ушлаб олиб эшик томон йўналди. — Сиз ҳозиргина Луврдан қочиб кетдингиз.

Айни ўша пайт улар Фашнинг югуриб келаётганини кўрдилар ва ўзларини қоронғилик қўйнига урдилар.

Сигнализация товуши тингач, энди бошқа овозлар ҳам қулоқча чалина бошланган эди: полиция машиналари сиреналарини чит-йиллатганча Луврдан узоқлашяпти. Ҳа-ҳа, полиция кетмоқда! Фаш ҳам бошқаларга қўшилиб жўнаб қолгандир!

– Тахминан бу ердан эллик метрлар нарида қўшимча чиқиш жойи бор, – деди Софи. – Энди соқчилар йўқ, музейдан чиқиб кетишимиз мумкин.

Лэнгдон бошини қимирлатиб қўйди. Гапиришга ҳожат йўқ. Танишганларига ҳали қўп вақт бўлмади-ю, у Софининг ақл-затковати ва эпчиллигига ишонч ҳосил қилиб ултурган эди.

## ЎН ТЎҚҚИЗИНЧИ БОБ

Сен-Сюльпис черкови Париждаги энг ажойиб тарихий обидалардан бири саналади. Ушбу черков Миср маъбудаси Исида шарапифга бунёд этилган қадимий ибодатхона харобалари ўрнида қурғилган бўлиб, меъморий жиҳатдан машҳур Нотр-Дам жомесининг кичик нусхасига ўхшайди. Бу ерни кўплаб таниқли кишилар зиёрат қилганлар – маркиз де Сад ва шоир Бодлер унинг салобатидан ҳайратта тушган, Виктор Гюго никоҳ тўйини ана шу даргоҳда ўтказган. Черков мактабида сақланадиган ҳужжатларнинг гувоҳлик беришича, аввалги замонларда ибодатхона тури махфий жамиятларнинг учрашув жойи сифатида ҳам хизмат қилган.

Айни дамда Сен-Сюльпис черковида тун ўз ҳукмронлигини ўрнатган, чор атрофи сокин эди. Роҳиба Сандрин Сайлласни ичкарига бошлаб кирди. Унинг ҳаракатларидан асабий ҳолда әканини сезиш қийин эмасди. Сайллас бундан ажабланмади. Гайритабиий кўриниши одамларда қўрқув ўйғотишига у аллақачонлар ўрганиб кетган.

– Сиз америкаликомисиз? – сўради роҳиба.

– Аслида Францияда туғилганман, – жавоб берди Сайлас. – Роҳибликни Испанияда қабул қилганман, ҳозир эса АҚШда таҳсил оламан.

– Францияда туғилиб, биэнинг черковга ҳеч келмаганмисиз? Буни деярли гуноҳ деб ҳисоблаш мумкин. Сен-Сюльпис кундузи жуда чиройли кўринади.

– Бунга асло шубҳа қилмайман. Шундай пайтда мени черковга киригтанингиз учун катта раҳмат!

– Шахсан аббатнинг ўзи илтимос қилди. Афтидан, дўстларингиз анча нуфузли кишилар, шекилли.

«Улар қанчалик баобўрў эканлигини сен ҳамто тасаввур ҳам қила олмайсан», хаёлидан ўтказди Сайлас.

У роҳиба Сандрин ортидан юриб келаркан, черков ичида умуман ҳашамат кўринмаслигидан ажабланди. Машҳур Нотр-Дам ибодатхонасидан фарқли равишда бу ер анча салқин ва кўримсиз эди. Нотр-Дамнинг деворий суратлари рангдор қилиб ишланган, меҳробига эса тилла суви юритилган ва ёғочдан моҳирона ясалган безаклар ўрнатилган. Безаклардан холилик Сен-Сюльпис ичини янада кенгроқ қилиб кўрсатарди. Сайлас ҳайратланганича шифтдаги ёғоч қовурғаларга тикилиб борааркан, ўзини худди тўнтариб қўйилган қадимий кема ичида юргандек ҳис қилди.

«Тўғри-да, жуда ўринли қиёслаш», деб ўйлади у. Ҳадемай биродарликнинг кемаси ҳам афдарилиб, денгиз тубига ғарқ бўлажак. Сайлас иложи борича тезроқ ишга киришишни истар, роҳиба эса унга ҳалақит берарди. Жиikkаккина бу аёлни гумдон қилиш қийин иш эмас, бироқ у ўта зарур ҳоллардагина куч ишлатишга ўзига-ўзи сўз берган эди. «Бу аёл Яратганинг хизматида. биродарлик айнан шу черковга пойдевор тошини беркитгани учун у айбдор эмас. Бошқаларнинг гуноҳи учун уни жаёлаб бўлмайди».

– Мен жуда хижолатдаман, хоним, сизни бемаҳалда безовта қилдим.

– Ҳечқиси йўқ. Ахир Париждан кетиб қолар экансиз. Биэнинг черковни кўрмасдан кетсангиз бўлмас. Айтинг-чи, қизиқишиларингиз меъморчилик соҳасидами ёки тарих бўйича?

– Умуман олганда, хоним, менинг барча қизиқишиларим динга қаратилган.

Роҳиба мулоиймлик билан табассум қилди.

– Бу албатта тушунарли. Сўраганимнинг сабаби, томоша қилдиришни нимадан бошлишни билмай турибман.

Сайлас кўзларини меҳробдан уэй демасди.

– Томоша қилдиришга ҳожат йўқ. Шундоғам мени деб анча вақтингиз кетди. Бу ёғига ўзим амаллайман.

– Кўяверинг, – деди роҳиба. – Барибир ўрнимдан турдим-ку.

Сайлас тўхтади. Улар бир текисда тизилган ўриндиқларнинг биринчи қаторига етиб келишган, меҳробгача атиги ўн беш ярда қолган эди. Сайлас ўзининг бор салобатли гавдаси билан роҳиба томонга ўтирилди ва унинг қизил кўзларига қараб аёлнинг қалқиб кеттанини кўрди.

– Биласизми, хоним, Парвардигор уйида худди томошагоҳда юргандек юришга одатланмаганман. Агар қарши бўлмасангиз, Тангри таолога ёлғиз ўзим ибодат қилмоқчиман, атрофни эса кейинроқ кўздан кечирарман.

– Баҳузур ибодат қилаверинг, – жавоб берди роҳиба, – мен орқа ўриндиқларнинг бирода ўтириб тураман.

Сайлас юмшоқ, аммо оғир қўлни роҳибанинг елкасига қўйди:

– Овора бўлманг. Шундоқ ҳам сизни уйғотиб юборганим учун ўзимни айбдор сезяпман. Қолишингизни сўраш эса ҳаддан ошиш бўлади. Сиз кетаверинг. Мен эса ибодат қилиб бўлгач, черковин-гизни томоша қиласман. Кейин эса чиқиш йўлини топиб, ўзим кетавераман.

– На чора, – охири ён босди роҳиба, – сиз шуни хоҳлар экансиз, мен нима ҳам дердим.

Сайлас унинг елкасидан қўлинни олди.

– Ташаккур. Ҳайрли тун, хоним. Тангри сизни ўз паноҳида арасин.

– Сизни ҳам, – роҳиба Сандрин зинапоя томонга юра бошлиди. – Ғақат илтимос, кетаёттанингизда эшикни зичлаб ёпишни унутмасангиз.

– Хўп бўлади.

Сайлас роҳиба зинапоялардан кўтарилиб, чиқиб кетишини кузатиб турди. Кейин эса ўтирилиб, меҳроб қаршисида тиз чўкаркан боричининг ўткир учлари баданига қадалиб бораёттанини ҳис қиласи.

«Рахм-шафқат ва қудратда чексиз Тангрим, бугун амалга оширажак ишимни Сенга бағишилайман».

Меҳробдан анча баландда, нақшинкор панжара ортига яшириниб олган роҳиба Сандрин сутана кийған тунги меҳмонга хавотир аралаш тикилиб турарди. Унинг вужудини қоплаган қўрқув ҳисси бу ердан тезроқ қочишга ундарди. «Балки бу одам менга хабар берилган душмандир», ўйлади роҳиба. Балки шу бугун бундан бир неча йиллар ичган қасамини бажо келтиришига тўғри келар. Ҳозирча эса роҳиба жойидан жил-масликка ва меҳмоннинг ҳар бир қадамини кузатиб туришга қарор қилди.

## ЙИГИРМАНЧИ БОБ

Пардевор орқасидан чиққан Лэнгдон ва Софи Катта галеря бўйлаб сассизгина қўшимча зина томон юардилар.

Лэнгдонни бир савол қўйнарди. Бугунги воқеалар ривожидаги кескин бурилиш уни хавотирга солмай қўймади. «Судлов полицияси капитани менга қотилликни ёпишишига уриняпти. Хўш, нима учун?»

– Биласизми, балки полдаги номани Фашнинг ўзи ёзиб қўйгандир?

Софи ҳатто қайрилиб ҳам қарамади.

– Йўқ, бундай бўлиши мумкин эмас.

– Ахир мени қамаш учун у жон-жаҳди билан ҳаракат қиляпти-ку!

– Фаш айнан нимани ёзган деб ўйлайсиз? Фибоначчи кетма-кетлигиними? Ёки Р.С.ними? Да Винчи асарига ўхшатмани дерсиз? Йўқ, бундай ишларни фақат менинг бобом қилиши мумкин.

Софи ҳақ әди. Беш қиррали юлдуз, да Винчининг машҳур расми, маъбуда тимсоли, Фибоначчи кетма-кетлиги... Тимсоллар изчиллиги дейишади буни олимлар. Ҳаммаси бир-бири билан узвий боғлиқ.

– Бугун қўнфироқ қилганида бобом муҳим бир нарсани айтмоқчи бўлган, – деди Софи. – Ишончим комилки, полдаги нома ўша маълумотни айтишга уринишдир. Унинг нималигини аниқлашга эса сиз ёрдам бера оласиз.

Лэнгдон қовоғини уйди. «Нодон әлчи даврида! Нома изла!» Бу сатрларнинг қандай маънога эгалигидан у мутлақо бехабар, тушунтириб беришга ожиз эди. Ана шу жумбоқли сўзларни кўргандан бүён ҳар дақиқада қандайдир муаммо дуч келяпти.

– Чиқишига оз қолди, – деди Софи янайм илдам қадам ташлаб.

– Биласизми, балки бобонги қолдирган номадаги рақамлар бошқа сатрларни тушуниш учун қалит бўла олар? – тахмин билдириди Лэнгдон. Бир маҳаллар у қадимий қўлёзма устида ишлаган, унинг эпиграфидаги рақамлар ёрдамида қолган сатрларни ўқиб чиққандир.

– Мен бутун оқшом давомида шу рақамлар устида бош қотирдим. Йиғиндилар, тенгликлар, кўпайтмалар... Йўқ, ҳеч нарса чиқмаяпти. Математик нуқтаи назардан қараганда шунчаки танланган рақамлардан бошқа нарса эмас. Ҳуллас, криптографик бемаънилик.

– Аммо улар Фибоначчи кетма-кетлигининг бир қисми-ку. Демак, оддий тасодиф бўлиши мумкин эмас.

– Тўғри, тасодиф эмас. Фибоначчи кетма-кетлиги ҳам, номанинг инглиз тилида ёзилганлиги, жасаднинг жойлашиши, беш қиррали юлдуз ҳам – буларнинг бари менинг эътиборимни тортиш учун қилинган.

– Пентакл ҳақида нима дея оласиз?

– Дарвоқе, сизга айтишга улгурмагандим. Беш қиррали юлдуз билан болалигимданоқ танишман. Мен бобом билан таро ўйнардим, кўрсаткич қартам қаҷон қарама пентакллардан иборат бўларди. Шубҳасиз, бобом менга ён босарди, ўша пайтлардан бошлаб, пентакл биз учун ўзига хос белгига айланган.

Лэнгдон ажабланди. «Улар таро ўйнашган эканми?» Ўрта асрларда пайдо бўлган ушбу қарта ўйини хурофий белгиларга шунчалик тўла әдики, Лэнгдон ўзининг янги қўлёзмасида тарога бағишлиган алоҳида боб ажратди. Аввал бошдаёқ таро қартала-ри черков томонидан тақиқланган дунёқарашларни хуфёна тарқатиш воситаси ҳисобланган. Бугунги кунга келиб эса улар фолбин-ларга асқотяпти, холос.

«Таро қарталаридағи кўрсаткич тўйплам мұқаддас аёллик ибтидосини ифодалаган, – ўйлади Роберт. – Ҳаммаси яна беш қиррали юлдузга бориб тақаляпти».

Улар ёнғин пайтида чиқишига мүлжалланған құшымча әшикка етиб келдилар ва Софи оқисталик билан әшикни очди. Хайрият, бу сафар сигналызация ишга тушиб кетмади. Улар тор зинапоялардан пастға туша бошладилар.

— Бобонгиз беш қирралы юлдуз ҳақида гапирганида, — деди Лэнгдон Софига ортидан аранг етишиб бораркан, — санамга сиги-ниш ёки католик черкови тақиқлари ҳақида әсламаганми?

Софи «йўқ» дегандай бош чайқади.

— Мени кўпроқ бошқа нарсалар қизиқтираради. Масалан, «Ило-ҳий мутаносибликлар», РНІ сони, Фибоначчи кетма-кетлиги ва ҳоказо.

Софи Лэнгдонни яна бир карра ажаблантирган эди.

— Бобонгиз сизга РНІ сонини тушунтириб берганми?

— Ҳа, албатта...

Роберт зиналарни ҳатлаб ўтаркан, РНІ ҳақида ўйлай бошлади. Эҳтимол Сонъернинг ишораларидан мантиқий изчиллик келиб чиқса ажаб әмас.

*Да Винчи... Фибоначчи кетма-кетлиги... пентакл...*

Санъатшунослик тарихидаги асосий тамойиллардан бири ақл бовар қилмайдиган йўл орқали ана шу учликни ўзаро боғлаб тургандай гўё.

Хаёллари Лэнгдонни Гарвардга тортиб кетди. Мана, у аудиторияда, доскага «Санъатда рамзиј ишоралар» деб аталувчи мавзуни ёзмоқда. Мавзуз остида эса унинг севимли сони битилган: 1,618.

Талабаларга ўтирилган Лэнгдон уларнинг қизиқиши билан қара-шаёттанинни кўрди.

— Ҳўш, ким айтади, бу қандай сон?

Энг охирги қаторда ўтирган математикачи Стетнер кўлини кўтарди:

— Бу РНІ сони.

— Баракалла, Стетиер, — дейди Лэнгдон. — Шундай қилиб танишинглар — РНІ сони. У бир бутун мингдан олти юз ўн сак-кизга тенг бўлиб, тасвирий санъатда энг муҳим сон ҳисобланади. Нима учунлигини биласизларми?

— Чиройли бўлгани учунми? — луқма ташлайди Стетнер.

Талабалар пиқиллаб кула бошлайдилар.

— Гарчи сизларга ғалати түюлса-да, — дейди Лэнгдон, — Стетнер ҳақ. РНІ сони коинотдаги әңг чиройли сон сифатида тан олинган.

Кулгилар ҳайратта алмашинали. Стетнер мамнун кулимсира-ганича ўтирибди.

Лэнгдон талабаларга РНІ сонини тушунтиришга киришади: ушбу сон Фибоначчи кетма-кетлигидан олингандир. Мазкур математик прогрессияда иккита құшни сонларнинг йиғиндиси галдаты сонга тенг бўлади. Бундан ташқари, иккита ёнма-ён соннинг бўлинмаси 1,618, яъни РНІ сонига яқиндир!

Бу ҳали ҳолваси. РНІ сони ер юзидағи жами тирик мавжуд яратилишида асос бўлиб хизмат қиласи. Наботот ва ҳайвонот олами вакиллари ва ҳатто одамлар ҳам жисмоний мутаносибликларга бўлинганд бўлиб, улар эса ўз навбатида тахминан РНІ сонининг бирга нисбатан илдизига тенгдир.

— РНІ сони табиатнинг ҳамма ерида мавжуд бўлиши, — давом этади Лэнгдон, — барча тирик мавжудотлар ўртасида ўзаро алоқа мавжудлигига ишорадир. Авваллари РНІ сони Худо томонидан белгилаб қўйилган деб ҳисобланарди. Қадимий олимлар бир бутун мингдан олти юз ўн саккизи «илоҳий мутаносиблиқ» деб аташган.

— Кечирасиз, — дейди биринчи қаторда ўтирган ёш қиз, — мен биология факультетининг охирги босқичида таълим оламан. Шу пайтгача табиатда «илоҳий мутаносиблиқ» мавжудлигини қузатмаган эканман.

— Қузатмаганмисиз? — истеҳзо билан жавоб қайтаради Лэнгдон, — ари уясидаги әркак ва урғочи ариларнинг ўзаро алоқасини ўрганиб ҳам-а?

— Йўқ, ҳеч қачон. Билишимча, асалари уясида урғочилари әркагига нисбатан кўпроқ бўлади.

— Тўппа-тўғри. Агар дунёдаги исталган ари уясидаги урғочи арилар сонини әркак арилар сонига бўлсангиз ҳар доим бир хил натижка чиқишини биласизми?

— Наҳотки?

— Ҳа, ишонаверинг — РНІ сони.

Қизнинг оғзи очилиб қолди.

– Бўлиши мумкин эмас!

– Жуда ҳам мумкин-да! – дейди Лэнгдон. У табассум қилганча слайдлар намойишини бошлайди. Биринчи бўлиб доскада кунгабоқар расми пайдо бўлади. – Кўриб турганингиздек, кунгабоқар уруғлари соат милига қарама-қарши, спиралсимон жойлашган. Қани топинг-чи, ҳар бир спирал диаметрининг кейинги спирал диаметрига нисбати қанақа?

– РНІми? – бир овоздан сўрашади талабалар.

– Худди шундай! – Лэнгдон бир слайд кетидан иккинчисини кўрсата бошлайди: маккажӯҳори сўтасининг спиралсимон ўралган барглари, ўсимликлар бандида баргларнинг жойлашиши, ҳашаротлар таналарининг бўғимсимон қисмлари. Буларнинг бари тузилишига кўра «илоҳий мутаносиблик» қонунига бўйсунадилар.

– Ақл бовар қилмайди! – хитоб қилади талабалардан бири.

– Тўғри-ю, бироқ бунинг санъатга қандай алоқаси бор? – савол ташлайди кимдир.

– Жуда ўринли савол бўлди, ташаккур!

Шундай дея Лэнгдон яна битта слайд кўрсатади – Леонардо да Винчи айлана ичидаги тасвирилган яланғоч эркак расми. Мазкур асар римлик буюк меъмор Маркус Витрувий шарафига «Витрувиан одами» деб аталган. Витрувий ўзининг «Меъморчилик ҳақида ўн китоб» асарида «илоҳий мутаносиблик» ҳақида ажойиб фикрлар келтирган.

– Инсон танаси тузилишини ҳеч ким да Винчидек яхши тушунмаган. У ҳатто жасадларни ёриб кўрап, скелет суяклари мутаносиблигини ўрганарди. Айнан да Винчи биринчи бўлиб инсон танаси «қурилиш блоклари»дан ташкил топғанлиги ва улар ўртасидаги нисбат РНІ га teng эканлигини исботлаган.

Талабалар профессорга шубҳа билан қарашарди.

– Менга ишонмаяпсизлар, шундайми? – хитоб қилади Лэнгдон. – У ҳолда уйда душ қабул қилишдан олдин чеварларнинг метр ўлчагичини ҳам олволинг, – баъзи йигитлар бу гапдан ҳиринглай бошлади. – Бу йигитларга ҳам, қизларга ҳам тегишли. Бошингизнинг қоқ учидан полгача бўлган масофани ўлчанг ва уни бўйингизга бўлиб кўринг. Ана шунда қандай натижага чиқишини кўрасизлар.

- Наҳотки РНІ чиқади? – ишонқирамай сўрашади талабалар.
- Худди ўзи – РНІ. Яна мисол келтиришимни хоҳлайсиз-ларми? Елкангиздан бармоқларингиз учигача бўлган масофани ўлчанг, кейин уни тирсагингиздан бармоқларингиз учигача бўлган масофага бўлинг. Тағин РНІ. Сондан тиззагача бўлган қисмни тиззадан полга қадар бўлган масофага бўлинг – РНІ. Кўл бармоқлари суяклари, оёқ бармоқлари суяклари: тақрор ва тақрор – РНІ. Шундай қилиб, муҳтарам талабалар, сизларнинг ҳар бирингиз «илоҳий мутаносиблик»нинг тирик ва ёрқин мисолисиз.

Аудитория ичи қоронғи бўлса-да, Лэнгдон талабаларнинг ҳайратдан оғизлари ланг очилиб қолганини кўриб туради. У яйраб кетди. Бундай лаҳзалар Лэнгдонга жуда-жуда ёқиб тушади.

– Кўриб турибсизларки, оламда алғов-далғовлик ҳукмрондек туюлса ҳам, аслида унда яширин тартиб ўрнатилган. РНІ сонини кашф эттан қадимги одамлар Ҳудо оламни яратишда ишлатган пойдевор тошини топишганига ишонишган ва Табиатта сажда қила бошлиғанлар. Бунинг сабабини тушуниш қийин эмас. Ҳудонинг яратувчанлик маҳорати табиатда яққол намоён. Кўпчилигимиз мажусийлар сингари Табиатни мадҳ этамиз, аммо бу нима учун қилинишини тамомила англаб етмаймиз. Ваҳоланки, «илоҳий мутаносиблик»ка оид анъаналар бизга қадим пайтлардан етиб келган. Инсон ҳар доим ҳам Табиат гўзалигига маҳлиё бўлиб келган, санъатни эса Ҳудо яратган гўзаликка тақлид дейиш мумкин. Шундай экан, дарсларимиз давомида санъатдаги «илоҳий мутаносиблик»ка мисоллар келтирсан, ажабланиб ўтиранг.

Шундан сўнг Лэндон ярим соат давомида машҳур рассомлар асарларида «илоҳий мутаносиблик» намуналарини кўрсатди ва мисол тариқасида Микеланжело, Албрехт Дюрер, да Винчи ишларини слайдларда намойиш этди. Шунингдек, РНІни меъморчиликда ҳам учратиш мумкин экан: юнонларнинг Парфенонида, Миср эҳромлари ва ҳаттоқи БМТнинг Нью-Йоркдаги қароргоҳи қурилишида ҳам. Моцарт сонаталарида, Бетховеннинг Бешинчи симфонияси, Барток, Дебюсс ва Шубертнинг асарларида, Страдивари скрипкасида ҳам РНІни кўрса бўлади.

– Хулосада эса яна рамзларга қайтамиз, – дейди Лэнгдон ва доскага яқинлашади. У доскага беш қиррали юлдуз тасвирини

чизади. – Бу белгини сизлар билан бутун семестр давомида ўрганиб чиқамиз. Унинг номи пентаграмма ёки қадимгилар атаганидек пентакл. Кўп асрлар давомида кўпгина халқлар маданиятларида бу тимсол ҳам илоҳий, ҳам сеҳри ҳисобланган. Нима учунлигини ким айтиб беролади?

Биринчи бўлиб Стетнер қўйини кўтаради:

– Чунки сиз пентограммани чизаёттанингизда чизиқлар ўзўзидан «илоҳий мутаносиблик»ка мувофиқ келувчи қисмларга бўлинади.

Лэнгдон маъқуллаб бошини қимиранлатади:

– Офарин! Ҳа, беш қиррали юлдузлардаги чизиқлар қисмларнинг ўзаро нисбати ҳар доим РНІ сонига тенгдир, бу эса ушбу белгини «илоҳий мутаносиблик»нинг олий ифодасига айлантиради. Айнан шу сабаб беш қиррали юлдуз ҳамиша гўзаллик ва мукаммалликнинг тимсоли бўлиб келган, маъбуда, муқаддас аёллик ибтидоси билан боғлаб келинган.

Аудиториядаги қизларнинг бари табассум қиласидар.

– Унутманг, бугун биз Леонардо да Винчи билан юзаки танишдик, аммо бу семестрда уни ўрганишга жуда кўп вақт сарфлаймиз. Леонардо аёллик ибтидоси билан боғлиқ қадимий динларнинг ҳақиқий муҳлиси бўлганлиги исбот қилинган. Эртага мен сизларга унинг машҳур «Махфий ибодат» асарини кўрсатаман ва у муқаддас аёллик ибтидосига сажда қилишнинг ажойиб намуналаридан бири эканлигини кўриб чиқамиз.

– Мабодо ҳазиллашяпсизми? – кимнингдир овози келади. – Шахсан мен бу расмни ҳазрат Исо ҳақида деб ўйлардим.

Лэнгдон қувлик билан кўзини қисади:

– Рамзлар баъзан қандай жойларда яширинган бўлишини сиз ҳатто тасаввур ҳам қила олмайсиз!..

– Бўлақолинг! – шивирлаб шошилтирди уни Софи. – Нималарни ўйлаб қолдингиз? Биз манэйлга деярли етиб келдик.

Лэнгдон хотираларидан чалғиди ва бошини кўтариб тор, яхши ёритилмаган зинапояларда турганлигини кўрди. Кутимаганда хаёлига келган фикр уни қаттиқ ларзага соглан эди.

*Нодон элчи даврида! Нома изла!*

Софи ундан кўзини узмас эди.

«Шунчалар оддийми? Бўлиши мумкин эмас», ўйлади Лэнгдон.

Ха, айнан шу ерда, Луврнинг зинапояларидан пастта одимлаётиб, РНІ сони ва Леонардо да Винчи ҳақида ўй сурган Лэнгдон ўзи ҳам кутмаган ҳолда Соньернинг жумбоқли номасига ечим топган эди.

— Афтидан иблиснинг ҳамтобоги! Оҳ, ёвузликнинг турқи қурсин! – ҳайқорди Лэнгдон. – Мен унинг ечимини топдим! Жуда оддий экан!

Софи тўхтади ва унга ажабланган кўйи қараб қолди. Ахир ана шу сатрлар устида бутун оқшом бош қотириб, ҳеч қандай натижага эриша олмаган эди. Лэнгдон эса унинг ечимини жуда оддий экан деяпти.

— Ўзингиз айтгандингиз, – давом этди Лэнгдон ҳаяжонли овозда, – Фиbonаччи кетма-кетлиги қачонки ундаги рақамлар маълум тартибда қўйиб чиқилсагина маънога эга бўлади, деб. Акс ҳолда, бу шунчаки математик бемаънилик бўлиб қолаверади.

У нималар демоқчилигини Софи ҳеч тушунолмасди. Фиbonаччи кетма-кетлигидаги сонлар криптография бўлимини ишга жалб этиш мақсадида ишлатилган деб ўйларди. Демак, бобосининг мақсади бошқача бўлган экан-да? У чўнтагидан Соньер қолдирган нома нусхасини олди ва яна қўз югуртириб чиқди.

13-3-2-21-1-1-8-5

*Нодон элчи даврида!*

*Нома изла!*

Қизиқ, бу сонларнинг қандай маъноси бор экан?

— Фиbonаччининг бузуб кўрсатилган кетма-кетлиги бу – қалиттир, – деди Лэнгдон Софининг қўлидаги қофозни оларкан. – Сонларни номанинг қолган қисмини ечиш кераклигига ишора деб тушуниш керак. *Нодон элчи даврида! Нома изла!\** Бу жум-

\*Асарнинг русча таржимасида ушбу ибора «На вид идола родич! О мина зла!» тарзида берилган. Агар ушбу жумладаги ҳарфлар ўрни алмаштириб чиқласа, юқоридаги ибора ҳосил бўлади. Айни берилган мисраларнинг ҳам ўрни алмаштирилиб ўқилса «Леонардо да Винчи! Мона Лиза!» сўзлари келиб чиқади.

лалар ўз ҳолица ҳеч қандай маънога эга эмас, тартибсиз ёзилган ҳарфлар тўплами, холос. Матннинг маъносини тушуниш учун ҳар-фларнинг ўрни алмаштириб чиқилса кифоя.

— Сизнингча, бу нома анаграмма экан-да? — У Робертнинг кўзларига тикилиб қолган эди.

Софининг овозидаги ишончсизлик ва шубҳани илғаш қийин эмасди. Буни тушунса бўлади. Оммавий қўнгилхушлик ҳисобланган анаграммаларнинг тарихи узоқларга бориб тақалиши ва улар рамзлар билан боғлиқларини камдан-кам одам билади.

Лэнгдон индамайгина пиджагининг чўнтағидан ручка чиқарди, номадаги ҳарфларнинг ўрнини алмаштириб, ҳосил бўлган сўзларни Софига кўрсатди:

*Леонардо да Винчи! Мона Лиза!*

## ЙИГИРМА БИРИНЧИ БОБ

Мона Лиза...

Зинапоя супачасида турган Софи қаттиқ ҳайратдан ўзига келомас, улар Луврдан иложи борича тезроқ чиқиб кетишлари кераклигини унутгандай эди.

Бобоси қолдирган жумбоқли номанинг ечими шунчалар осон экан-а. Софи эса буни умуман хаёлига кетирмаган эди. Ахир у мураккаб криптографик таҳдиллар билан ишлашга одатланган тажрибали мутахассис, оддий сўз ўйинларига кўпам қизиқмайди. Аммо қизиқиши керак экан.

— Сира ақлим етмаяпти, — деди Лэнгдон Соньер қолдирган нома нусхасини томоша қиларкан, — бобонгиж жон талвасасида ҳам шундай жумбоқли анаграммаларни қандай яратдийкан?

— Бунга ажабланмаса ҳам бўлади, бобом ёшлигиданоқ сўз ўйинларининг ашаддий ишқибози бўлган, — жавоб берди Софи. — Эҳтимол, Мона Лиза анаграммасини у аввалроқ тузиб қўйгандир.

«Бугун эса ана шу анаграммадан код сифатидан фойдаланишига мажбур бўлган», хаёлидан ўтказди у.

Софи туйқусдан сесканиб кетди, қулоғига Жак Соньернинг овози чалингандай туюлган эди:

Леонардо да Винчи!

Мона Лиза!

Қизиқ, ёруғ олам билан видолашаёттан маҳал бобоси нима учун машхур сурат номини ёдга олди экан?

Софи қачондан бери худди шу савол устида бош қотираёттан әди. Хәёлида гүжғон ўйнаёттан фикрларни бирма-бир таҳдил қилиб күришга уринар, аммо бирор жүяли тұхтамга келолмай қийналып кеттанди. «Шошма-чи, – деди у ўзига-ўзи, – балки булар бобомнинг охирги сүзлари әмасдиր?»

«Мона Лиза»нинг олдига бориши керак! Бобоси у ерда бирор маълумот қолдирған бўлса ажаб әмас. Ахир бу полотно Саль де Эта деб аталувчи кичик залда осиглиқ туради. Зал эшиги билан Жак Соньеर ўлдирилган жой ораси эса атиғи йигирма метр келади холос.

«Бобом ўлими олдидан «Мона Лиза»нинг олдига борганди бўлса-чи!»

Софи нима қилишини билмай қолди. Тўғри, энг биринчи навбатда Лэнгдонни музейдан чиқарып юбориш керак, аммо ички ҳиссиёти эса бошқа бир ишни қилишга ундарди. У чуқур хўрситиб қўйди: болалик хотиралари яна ёдига тушиб кеттанди.

У Луврга илк маротаба келганида олти ёшли қизалоқ әди. Бобоси антиқа совға тайёрлаб қўйганини айтиб, уни музейга етаклаб келди.

– Биласанми, «Мона Лиза» жуда бебаҳо санъят асари ҳисобланади, – деган әди бобоси уни кимсасиз галереялардан олиб ўтаркан.  
– Бундай дурдоналар сақланадиган жойлар дунёда унча кўп әмас.

Қизалоқ баланд шифтлар ва ялтиратиб артилган полни томоша қиларкан, ўзини жуда-жуда кичкина ҳис қилди. Музейда ҳеч кимнинг йўқлиги уни чўчитар, бироқ буни билинтирмасликка тиришарди. У лабларини қаттиқ қимтиганича кичкинагина қўлчасини бобосининг катта кафти орасидан тортиб олди.

– Юр, юрақол, яқин қолди, – деди Соньеर. Улар Луврнинг энг машхур залига яқинлашаёттан әдилар. Бобоси нимадандир хурсанд, бир оз ҳаяжонланарди. Софининг эса уйга кетгиси келарди. «Мона Лиза» нусхаларини турли китобларда кўрган, бу расм унга кўпам ёқавермасди. Тавба, одамлар унга тикилиб қандай завқ олишади, тушуниш қийин.

- Зерикдим, – пичирлади қизалоқ.
  - Зерикдим?
  - Ха, Лувр жуда зерикарли жой экан, уйга кетайлик.
- Бобоси кулиб юборди:
- Унда́й дема, сенга жуда қизиқарли нарсаларни кўрсатаман ҳали.

Софи лабларини чўччайтирганча юришда давом этди. Улар кичкина залга киришгач, атрофга кўз югуртириб чиқди. Бу ер ҳам кимсасиз экан. Ўнг томонда, девор марказига биргина сурат осилган бўлиб, ўқ ўтмайдиган ойна ичига жойлаштирилган эди. Бобоси кираверишда тўхтади, сўнг Софини сурат олдига боришга ишора қилди.

- Борақол, Софи. Бу хоним билан яккама-якка учрашиш ҳар кимга ҳам насиб этавермайди.

Софи аста-секин юриб борди. У «Мона Лиза» ҳақида жуда кўп бор эшигтан, айни дамда ўзини маликанинг олдига яқинлашадек сезарди. Ойна қаршисига келгач, бошини кўтариб суратга тикилди.

Худди ўзи. Софи бу суратни китобларда кўп кўрган. Ҳақиқий «Мона Лиза» уни умуман ҳайратта солмади. Унга таниш бўлиб кетган чеҳра гўё китоб саҳифасидан қараб турганга ўшарди. У бирор нима содир бўлишини кутгандек сурат қаршисида узоқ туриб қолди.

- Хўш, қалай? – шивирлади бобоси унинг ёнига келиб. – Чиройли, тўғрими?

– Ҳм. Жуда кичкина экан.

Сонъер табассум қилди.

– Ахир сен ҳам кичкина ва чиройлисан-ку.

«Ҳечам чиройли эмасман-да», ўйлади Софи. У ўзининг қизғиши сочларию сепкил тошган юзини ёмон кўрарди. Устига-устак синфидаги барча ўғил болалардан баландроқ, кучлироқ ҳам эди. У яна «Мона Лиза»га қаради ва бошини сарак-сарак қимирлатди:

- У китобларда кўрганимдан ҳам ёмонроқ экан. Юзи қанақадир...
- Туман қоплагандек, – унинг гапини илиб кетди бобоси.
- Ха, туман қоплагандек.
- Бу сурат сфумато деб аталувчи услугда чизилган, – тушун-

тириди Соњер, – бундай услуг жуда қийин ҳисобланади, ҳар қандай рассом ҳам бу даражада чизолмайди.

Шундай бўлса-да, сурат Софига ҳечам ёқмаётган эди.

– У худди ҳеч ким билмайдиган бир сирдан хабардор одамдай қараб турибди. Мактабдаги болалар ҳам бирор сирни билишса шундай қарашади.

Бобоси кулиб юборди.

– Бир ҳисобда, у шунинг учун ҳам машхур. Одамлар «Мона Лиза» нима учун шундай табассум қилишини топишга уринмоқчи бўладилар.

– Сиз буни биласизми?

– Балки биларман, – бобоси Софига кўзини қисиб қўйди. – Кун келиб, бу ҳақида албатта сенга гапириб бераман.

Софи аччиқланганча оёқчаларини полга уриб қўйди.

– Ахир айтгандим-ку, ҳар хил сирларга тоқатим йўқ деб!

– Маликам, – деди Соњер кулиб, – ҳаётнинг ўзи турли сирасорларга тўла. Ҳамма нарсани бирданига билиб олишнинг иложи йўқ...

– Мен унинг олдига боришим керак, – деди Софи хотирларига барҳам бериб. Унинг овози қандайдир бўғиқ чиқди.

– «Мона Лиза»нинг олдигами? – тахминан сўради Лэнгдон. – Ҳозироқми?

– Ҳа. Ўзингиз ҳам биласиз, мени қотилликда гумон қилишаётгани йўқ. Таваккал қилиб кўраман. Бобом менга нима демоқчи бўлганлигини албатта билишим керак.

– Элчихона нима бўлади?

Лэнгдонни шундай пайтда ташлаб кетаётгани учун Софи ўзи ни айбдор сезарди, аммо бошқа чораси йўқ. У бир қават пастдаги металл эшикка ишора қилди.

– Шу эшикнинг олдига боринг. Ёритилган кўрсаткичларга қараб юраверинг, улар сизни чиқиши жойига олиб боради. Кичкиналигимда бобом кўпинча айни шу эшикдан олиб ўтарди. Кейин эса назорат турникетига\* етиб борасиз. Тунда улар автомат тарзда

\*Турникет – кириш-чиқиш жойларида одамларни битта-битта ўтказиш учун ўрнатилган айланма ғов.

очилади, – у машинасининг калитини Лэнгдонга узатди. – Менниң қызыл «Смарт» им хизмат машиналари тұхтайдыган жойда турибди. Бу ердан әлчихонага қандай етиб боришни биласиэми?

Лэнгдон калитни оларкан бошини силкиди.

– Илтимос, мендан хафа бўлманг, – деди Софи мулоийим товушда. – «Мона Лиза»нинг ёнида бобом менга бирор нарса қолдирғанига ишончим комил. Эҳтимол калитми ёки қотилликка ишора қилувчи бирор нарсами. Биратўла менга қандай таҳдид хавф солаёттанини ҳам билиб оламан.

– Модомики, сизнинг ҳаётингизга хатар туғилган экан, бобонгиз бу ҳақида полга ёзиб қўя қолса бўлмасмиди? Бунақангি жумбоқлар, сўз ўйинларининг нима кераги бор?

– Менимча, бунинг сабаби битта – бобом бу тўғрида бошқалар билишини хоҳламаган. Ҳатто полиция ҳам. У «Мона Лиза»нинг олдига айнан мен биринчи бўлиб боришимни истаган.

– Мен ҳам сиз билан бораман!

– Йўқ! Ахир полиция Катта галереяга қайтиб келиши мумкин. Сиз әлчихонага боришингиз керак. Иложи борича тезроқ!

Лэнгдон иккиланаар эди. Афтидан, олимларга хос қизиқувчалик ўзини қутқарип қолишга интилишдан устун келаёттанди.

– Борақолинг! – Софи унга миннатдорлик билан табассум қилди.

– Элчихонада кўришамиз, жаноб Лэнгдон.

– Хўп, лекин учрашувга фақат битта шарт билан розиман.

Софи унга ажабланиб қаради.

– Қанақа шарт?

– Мени жаноб Лэнгдон деб чақиришни бас қиласиз.

Профессор айёrona кулиб турарди.

– Омад ёр бўлсин, Роберт, – Софи ҳам табассум билан жавоб қайтарди унга.

Лэнгдон биринчи қаватта тушиши биланоқ димогига зифир ёғи ва алебастрнинг ҳиди урилди. Узун ўйлакнинг ҳар иккى томонида санъет асарлари таъмирланадиган устахоналар жойлашган эди. Йўлак охирида, шундоққина эшик тепасида эса «ЧИҚИШ» деган ёзув ёниб турарди.

У шаҳдам қадамлар ташлаб бораркан, бугун рўй берган во-кеалар ҳақида ўйлади. Буларнинг бари даҳшатли тушга ўхшайди.

Қанийди уйғониб кетса-ю, Кембрижда, ўз уйида бўлиб қолса.  
«Мен полиция таъқибидан қочиб юрибман. Лувр деразасидан  
сакрашимга бир баҳя қолди... Бебошликнинг нақ ўзгинаси-я!»

Унинг хаёлидан Сонъер қолдирган анаграммалар чиқай демасди,  
«Мона Лиза» ёнидан Софи нимани топишига эса қаттиқ қи-  
зиқиб қолди. Балки у ерда ҳеч нарса йўқдир. Булар ҳали ҳолва,  
Лэнгдонни бошқа нарса чинакамига ташвишга солиб қўйганди:

*P.S. Робертни топинг.*

Сонъер полга унинг исмини нима учун ёзиб қолдирган? Келиб,  
Софига анаграммаларни ечишга ёрдам бериши учунми?

Ҳайтовур, бунинг учун әмасдири.

Лэнгдоннинг анаграммалар ечиш борасидаги қобилиятидан  
Сонъер мутлақо бехабар әди. Бундан ташқари, Софи анаграмма-  
ларни ўзи ҳам еча олишини намойиш этди: айнан у биринчи бўлиб  
пoldаги рақамлар Фиbonаччи кетма-кетлиги эканини айтди. Тез  
орада номанинг қолган қисмини ҳам ҳал қиласа ажабмас.

«Хўш, у ҳолда Сонъер нима сабабдан «Роберт Лэнгдонни  
топинг» деб буюрди экан? Унинг неварасига нима учун керак  
бўламан? Бунда қандай маъно бор? Нега энди айнан менинг  
исмимни ёзган?»

Лэнгдон бирданига тақатақ тўхтади. Титраганича чўнтакларини  
тита бошлади ва Сонъер қолдирган номанинг нусхасини олди.  
Қоғоздаги сўнгти сатрга тикилиб қолди.

*P.S. Робертни топинг.*

Илк икки ҳарфлар...

*P.S.*

Уни гўё ток ургандек бўлди. Бўлди, ҳаммаси тушунарли, ҳам-  
маси равшан энди! Жак Сонъер бутун оқшомда нимаики қилган  
бўлса, бари мантиққа, маънога эга!

Лэнгдон ҳамон титрар ва ҳозиргина қилган кашфиётининг оқи-  
батларини топишига уринарди. У шарт бурилди-да, орқа томонга  
ютургудай бўлиб юра бошлади.

Ишқилиб вақти етармикан?

Йўқ, бунинг аҳамияти йўқ...

## ЙИГИРМА ИККИНЧИ БОБ

Сайлас мәхроб қаршиисида тиз чүкканча ўзини худди ибодат қилаётгандай тутар, аслида эса черков ичини диққат билан күэдан кечиради. Сен-Сюльпіс ҳам ўз замонасанынг аксар черковлари сингари улкан хоч шаклида қурилған бўлиб, хоч чизиқлари ке-сишган нуқта нақ гумбазнинг тагида эди. «Йўқ, пойдевор тоши бу ерда эмас», ўйлади у.

Сайлас ўнг томонга, ўриндиқлар тугаган жойга қаради. Худди шу ерни барча қурбонлари бир овоздан тилга олишган эди. Кул-ранг гранит полга кавшарлаб ёпиштирилган ингичка мис тасма ярим қоронғиликда кучсизгина йилтиар, у чизгичдаги каби қисм-ларга ажратилганди.

Пойдевор тоши Сен-Сюльпіс черковида яширилгани ҳақида-ги хабарни Устоз шубҳа билан қаршилади. Шунда Сайлас биро-дарлик аъзолари айнан шу ибодатгоҳни тилга олишганини, яна қандайдир мис тасма тўғрисида гапиришганини айтди. Устоз қат-тиқ ҳайратта тушибди: «Сен ахир Атиргул чизиғи ҳақида гапирияп-сан-ку!»

У Сайласга черков меъморчилигининг ўзига хос хусусиятлари ҳақида гапириб берди: тошга ётқизилган мис тасма черков бино-сини қоқ ўқи бўйича – шимолдан жануб томонга бўлиб ўтарди. Сен-Сюльпіс қурилишидан аввал бу ер мажусийлар ибодатхона-си бўлиб, улар мис тасмадан қуёш соати ўрнида фойдаланишган. Жанубий девордаги тешикдан тушувчи қуёш нурлари чизиқ бўйи-ча силжир ва шу тариқа одамлар вақтни аниқлашар эди.

Атиргул чизиги шимолдан жануб томон ўтган бўлиб, кўп аср-лар давомида сайёҳларнинг корига яраб келди. Глобусда уни ме-ридиан деб ҳам аташади. Умуман олганда, глобусда Шимолий ва Жанубий қутбларни боғловчи жуда кўп чизиқлар ўтказилган эди-ки, денгизчилар улардан қайси бири Атиргул чизиги, бошқача айтганда, нолинчи узунлик деб баҳслашар эдилар.

Эндиликда нолинчи меридиан Лондон, Гринвичда жойлашган.

Ваҳоланки, 1888 йилга қадар нолинчи узунлик Париж, аниқ-роғи, Сен-Сюльпіс черкови орқали ўтган эди. Ҳозир буни ҳеч ким әсламаса-да, у ерда Атиргул чизиги сақланиб қолган.

— Демак, афсонада айтилганидек, пойдевор тоши Атиргул чизиги остида экан, — деди Устоз.

Сайллас ўрнидан туаркан, балкон томондан келган шитирлаш товушини эшитмади. У уч бора чүқинди ва ўтирилиб, мис тасма сари юриб кетди.

Айни шу маҳал эса авиалайнер шассиси Римдаги Леонардо да Винчи халқаро аэропортининг учинчи йўлагига тегди ва енгилгина зарба мудраб ўтирган епископ Арингаросани уйғотиб юборди.

— Венвеною а Roma,\* — овоз келди радиокарнайдан.

Арингароса ўриндиқдан кўтарилди ва сутанасининг бурмала-рини тўғрилаб қўйди. Унинг лабларига табассум қалқиган эди, бундай шодон қиёфада уни камдангкам кўриш мумкин. Епископ бу лаҳзаларни жуда узоқ, интиқлик ва юрагида хавотир билан кутди. Мана энди Парвардигорнинг марҳамати билан ҳаммаси бошқача бўлади.

Шояд бугун Парижда мўлжалланган режалар амалга ошса, яқин кунларда Арингароса бутун насоро оламида энг қудратли одамга айланажак.

## ЙИГИРМА УЧИНЧИ БОБ

Софи ҳаллослаб югуриб келди-да, «Мона Лиза» сақланадиган Саль де Эта залининг баланд эшиги олдида тўхтаб қолди. Ичкарига киришдан аввал йигирма ярд нарида ётган бобосининг жонсиз танасига ихтиёрсиз назар ташлади.

У бобосининг руҳи олдида ўзини айбдор ҳис қиласётган эди. Сонъер ўн йил давомида ярашиш учун кўп бора қўл чўэди, бироқ у истамади. Бобоси юборга: ҳатларни эса очиб кўрмай жавон тортмасига ташлаб қўяверди. «Ахир у мени алдади! Ўзининг шармандали гуноҳларини мендан яширди! Хўш, нима қилишим керак эди?»

У бобосини ўз ҳаётидан чиқариб ташлади. Батамом ва узил-кесил.

Мана энди Жак Сонъер ўлган бўлса-да, унга қандайдир сирни етказишга уриняпти.

---

\*Римга хуш келибсиз (италиянча).

Софи икки табақали оғир әшикларни итарди. Остонада турғанча түрі түртбұрчак шаклидаги зални күзден кечира бошлади. Залда хира қызығыш нур таралип турарди. Әшикнинг шундоқ рүпарасыда Ботичеллиниң улкан полотноси осиғлиқ, унинг тагига эса сакқизбұрчаклы дитван қўйилган. Бу диван Луврнинг энг машхур экспонатини кўришга келгандарни бир лаҳза ўтириб, тин олишга чорлаётгандай туяларди.

Бордию бобоси «Мона Лиза»нинг ёнида бирор хабар қолдирған бўлса, буни ҳойнаҳой «кўринмайдиган» маркерда ёзган. Ана шуни ўйлаган Софи орқасига бурилиб, жасад ёнига борди. Ило-жи борича унга қарамасликка уринаркан, асблолар солингган кутини кавлаштириб, кичкинагина ултрабинафша нур сочувчи фонарни топди. Уни свитерининг чўнтагига тиқиб, зал томон ошиқди.

Эндигина остона ҳатлаб ўтган эди ҳамки, йўлакда қадам то-вушлари эшистилди. Товуш борган сайин яқинлашиб келарди. «*Ё Худо! Кимдир келяпти-ку!*» Ярим қоронғилик қўйнидан алла-кимнинг шарпаси чиқиб келди-ю, Софи орқага тисарилди.

– Мана қаерда экансиз! – деди нақ рўпарада пайдо бўлган Лэнгдон. Уни кўргач, Софи енгил тин олди.

– Роберт, бу ерга нега қайтдингиз? Ахир музейдан кетишин-гиз керак эди-ку! Агар Фаш...

– Сиз қаерда эдингиз? – унинг гапини бўлди Роберт.

– Фонарчани олгани боргандим. Агар бобом менга хабар қол-дирган бўлса...

– Айтингчи, Софи, – Лэнгдон мовий кўзларини унга қаттиқ тикди. – P.S. ҳарфлари сиз учун алоҳида аҳамиятта әгами?

Овозлари акстсадо билан бутун галереяга тарқашидан чўчиган Софи Лэнгдонни енгидан ушлаб, зал томон тортди. Кейин эса икки табақали әшикни оҳиста ёниб қўйди.

– Ахир айтгандим-ку, бу Малика Софи сўзларининг бош ҳарфлари, деб.

– Эсимда бор, аммо сиз ҳарфлар билан бошқа ҳеч қаерда тўқнаш келмаганмисиз? Балки бобонгиз бу ҳарфларни ўзгача тарзда ҳам ишлатгандир? Масалан, монограмма\* кўринишида?

\*Монограмма – исми, отасининг исми ва фамилияси бош ҳарфларидан тузилган безак шаклидаги шартли белги.

Савол Софини ажаблантириди.

«Роберт қандай қилиб фаҳмлади экан?»

Түқиз ёшга тұлиши араfasида бу ұарфларни ұқиқатан ҳам монограмма шаклида күрган әди. Яширилган совғаларни топиш умидида бобосига билдирмай бутун уйни тинтиб чиқди. «Қизиқ, бу сафар бобом менга нима тайёрлаб қўйди экан?» үйларди у. Эринмай ҳамма шкафлару жавонларни очиб кўрди. «Мен орзу қилган қўғирчоқни сотиб олган бўлса-я? Қаерга яширидийкан?»

Ҳеч нарса тополмагач, ҳафсаласи пир бўлди. Бобосининг хобгохини кўздан кечирмади холос, у ерга кириш эса мутлақо тақиқланган. Барibir болаларга хос қизиқувчанлик устун келди. Секингина ётоқхона эшигини очиб, ичкарига мўралади. Бу пайтда бобоси пастдаги меҳмонхонада ухлаб ётарди.

«Бирровга кираману чиқаман!»

Софи гичирлайдиган полда оҳиста юриб бориб, кийимлар солинган шкаф тортмаларини бирма-бир кўриб чиқди. Ҳеч нарса йўқ экан. Кейин әгилиб кроват тагини текшироди. Йўқ. Бобосининг ёзув столига келди ва ғаладонларини тортиб кўра бошлади. Аммо қўғирчоқни у ердан ҳам тополмай хуноби ошиб бораради. Ва ниҳоят энг пастки ғаладонни очдию, ичиди қоп-қора кийимни кўриб оғзи очилиб қолди. Бобосини бундай кийимда ҳечам кўрмаган. Софи қора кийимни, яна аллақанча латта-путталарни бир томонга сурган әди, ғаладоннинг орқа бурчагида нимадир ялтираганини кўриб қолди. Ие, тилла-ку! Занжирилар чўнтак соатига ҳам ўхшаб кетади, лекин бобосининг бундай соати йўқлигини Софи яхши билади. Қаттиқ ҳаяжонланганидан қизалоқнинг юраги қинидан чиқар даражада ураётган әди.

Кўлинни чўзиб занжирни олди, унга бриллиантлар қадалган олтин калитча осиб қўйилиби. Оғиргина экан бу калитча. Ялтирашиничи! Софи нафасини ичига ютганча уни томоша қила бошлади. Қизиқ, одатда калитлар текис, тишчали бўлади, бу калит эса цилиндр шаклида бўлиб, кўндаланг кесимида учбурчак жойлашган әди, ҳаммаёғи ботиқчалар билан қопланган. Учиди эса квадрат шаклидаги хоч бор бўлиб, бир-бири билан кесишган томонларининг узунлайлари ўзаро teng әди, худди «қўшув» белгисига ўхшаб ке-

тарди. Хочнинг қоқ ўртасини ғалати белги безаб турарди: ўзаро чирмашиб кетган иккита ҳарф, худди гулга ўшаш кетган.

– Р.С. – деда шивирлади Софи ҳарфларга тикиларкан. – Нимани билдирап экан?

– Софи!

У бобосининг овозидан сесканиб кетди, орқасига ўтирилиб қарамоқчи бўлдию қўлидаги калитни полга тушириб юборди. Соњер эшик олдида турар, Софи эса кўзларини кўтариб унга қарашга ботина олмасди.

– Мен... мен... туғилган кунимга аталган совғани қидираётган әдим, – деди Софи тутила-тутила. У яхши иш қилмаганини тушубниб турарди.

– Софи, калитни ол, – аччиқланганча жавоб қайтарди бобоси.

У бўйруқни бажарди.

– Бошқаларнинг шахсий ҳаётини ҳурмат қилиш лозим, – деди Соњер унинг ёнига тиэзалаб ўтираётиб ва эҳтиётлик билан неварасининг қўлидаги калитни олди. – Билсанг, бу оддий калит эмас. Агар уни йўқотиб қўйганингда борми...

Бобосининг дилгир товушидан Софи ўзини янаем ноқулай сезза бошлади. Яхшиси бақириб берса бўларди.

– Бобожон, илтимос, мени кечиринг.

– Яна бир карра қайтараман, Софи, бошқа одамларнинг шахсий ҳаётини ҳурмат қилиш керак. Бу доимо ёдингда бўлсин.

– Хўп бўлади, бобожон!

– Майли, бу ҳақида бошқа пайт гаплашармиз. Ҳозир эса боғдаги гулларнинг ўтини ўрамиз.

Софи чопқиллаганча боққа чиқиб кетди.

Эртасига эрталаб Софи бобосидан совға олмади. Рости, кечаги иши учун ҳеч қанақанги совғадан умид қилмаёттанди. Бобоси кун бўйи унга яқинлашмади, ҳатто туғилган куни билан табриклаб ҳам қўймади. У хафа бўлганича ухлагани кириб кетди, ўрнига ётаётниб эса ёстиги устидан табрикнома топиб олди. Оддий эмас, жумбоқли табрикнома. Жуда хурсанд бўлиб кетди. «Мен бунинг нималигини биламан! Ўйин! «Хазиналар ови» деб номланадиган ўйин!»

Софи топишмоқни ечишга тушиб кетди. Жавоб излаб у хонадан-бу хонага чопиб, шу тариқа бутун ўйни кезиб чиқди. Ниҳоят

бобосининг жумбоқ жавобига кўрсатган ишораларига қараб, яна ётоқ-хонасига қайтиб келди. Йичарига отилиб кирдию тақатақ тўхтаб қолди. Хона ўртасида янгигина қызил велосипед турар, рулига каттагина чиройли бант тақиб қўйилган эди. Софи севинганидан қичқириб юборди.

— Биламан, сен қўғирчоқ сўрагандинг, — деди бобоси. У хона бурчагида кулимсираганча турарди. — Лекин бу совға сенга кўпроқ ёқса керак деб ўйладим.

Эртаси кундан бобоси уни велосипед ҳайдашга ўргата бошлиди. У велосипедни орқасидан ушлаганча йўлакчада югуриб борарди. Софи майсазорга чиққанида мувозанатини йўқотиб қўйди ва улар бақириб кулганча ўтга йиқилиб тушишди.

— Бобожон! — Софи бобосини кучоқлаб олди. — Калит учун мени кечиринг! Қилган ишимдан қаттиқ уялдим.

— Биламан, азизам, биламан. Сени кечирдим, сендан узоқ вақт хафа бўлиб юролмайман. Боболар ва набиралар доимо бир-бирларини кечиришлари лозим.

— У ниманинг калити ўзи? Бунақасини ҳеч қачон кўрмаганман, бирам чиройлики!

— Қутичанинг калити, — жавоб берди бобоси узоқ жимлиқдан сўнг. — Унинг ичida кўлгина сирларимни сақлайман.

Софи эркаланиб лабларини чўччайтирди.

— Уф-ф! Сирларни ёмон кўраман!

— Вақт-соати етиб, сен уларни билиб оласан, улар сенга ёқиши тайин.

— Ўша калитда ҳарфлар бор экан, гул ҳам.

— Ҳа-а, у менинг севимли гулим, номи — Лиза гули. Шунақаси бизнинг боғда ҳам ўсади, ўзи оппоқ, ҳиди жуда ёқимли. Англиядай гулни лилия деб аташади.

— Биламан! Менга ҳам ёқади бу гул.

— Унда сен билан келишиб оламиз, — бобоси қошларини кулагили чимириб олди, — бу калит ҳақида ҳеч кимга оғиз очмайсан. Вақти келиб, уни сенга совға қиласман.

Софи ўз қулоқларига ишонмасди.

— Ростданми?

— Чин сўзим. Калитни албатта сенга бераман, ахир унда сенинг исминг битилган.

– Ие, қанақасыга? Калитда P.S. ҳарфлари ёзилган, менинг исиммің әсса бутунлай бошқа ҳарфлардан бошланади-ку!

Бобоси овозини пастлатди ва уларни ҳеч ким әшитмаёттеганлигига ишонч ҳосил қилиш учун атрофга қараб олди.

– Қулоқ сол, Софи. P.S. – сенинг мағфий кодинг.

Қызининг күзлари ҳайратдан катта-катта очилиб кетди.

– Менинг мағфий кодим?

– Ҳа. Бу ҳарфлар Малика Софи деган сүэлардан олинган.

– Мен ҳеч қанақанги малика әмасман-ку! – қиқирлаб күлди у.

– Мен учун әсса маликасан.

Үша кундан әзтиборан бобоси билан калит ҳақида умуман гаплашмади. У әсса малика Софи бўлиб қолди. Софи үша воқеани әслаганича жим турар, уни айрилиқ азоби эзарди.

– Қизиқ, – шивирлагандай гапириди Роберт, – бу ҳарфларни аввал ҳам кўрганмисиз?

Софи калит ҳақидаги сирни ҳеч кимга очмасликка сўз берган әди. Аммо энди қасамни бузиш пайти келди. Роберт Лэнгдон Софига ёрдам беришини бобоси хоҳдаган.

– Ҳа, кўрганман. У пайлари кичкина қизалоқ әдим.

– Қаерда?

Софи иккиланиб қолди.

– Бобом учун муҳим бўлган бир буюмда.

Лэнгдон Софининг кўзларига қаттиқ тикилди:

– Айтингчи, ҳарфларнинг ёнида бирор тимсол ҳам бормиди?

Дейлик, Лиза гули?

– Ҳа... – ҳайратдан орқага тисарилиб кетди Софи. – Лекин сиз буни қаердан биласиз?

– Ишончим комилки, бобонгиз мағфий жамият аъзоси бўлган. Қадимий мағфий биродарликнинг аъзоси.

Софи сесканиб кетди. Буни ўзи ҳам тахмин қиласади. Ўн йил давомида буни унтишга ҳаракат қилиб келди. Энди әсса үша тахмини ўз тасдигини топиб турибди.

– Лиза гули ва P.S. ҳарфларининг бирикмаси биродарликнинг рамзи ҳисобланади, – деди Лэнгдон.

– Сиз буни қаердан биласиз? – хавфсираб сўради Софи. «Эй Худойим, ишқилиб, унинг ўзи ҳам үша мағфий биродарликнинг аъзоси бўлмасин-да».

– Бир пайтлар ана шу биродарлик ҳақида мақола ёзишимга түғри келганди, – Лэнгдоннинг овози ҳаяжондан титрар эди. – Гап шундаки, мен махфий жамиятларнинг тимсолларини ўрганман, бу касбимнинг бир қисми ҳисобланади. Бу биродарлик Францияда жойлашган бўлиб, Сион Приорати деб аталади. Бутун Европадаги энг нуфузли кишиларни ўз сафига жалб қилган. Умуман олганда, у ер юзидағи энг қадимги махфий жамиятлардан биридир.

Софи бу биродарлик ҳақида ҳеч эшитмаган эди.

– Биродарлик аъзолари орасида кўплаб буюк шахслар бўлган. Ботичелли, Исаак Ньютон, Виктор Гюго, – у бирпас жим турдиди, кейин қўшиб қўйди: – Леонардо да Винчи ҳам.

– Нима, да Винчи ҳамми?

– Ҳа. У ҳатто 1510-1519 йиллар орасида биродарликка бошчиллик қилган. Бобонгизнинг Леонардо асарларига қизиқишини тушигани мумкин. Уларнинг икковини ҳам биродарлик аъзоси бўлгай, маъбудага сифиниш, мажусийлик тимсоллари ва черковга нафрат каби жиҳатлар уларни бирлаштириб турган.

– Демак, улар маъбудага сажда қилишган экан-да?

– Ҳа. Бундан ташқари, биродарлик чексиз қудрат ато этувчи қадимий сирни сақлаб келади.

Софи эшитганларига ишонгиси келмасди. «Махфий биродарлик жамияти? Маъбуда сизиниши? Леонардо да Винчи бошлиглик қилган?» Буларнинг бағи бемаънилилек туюларди. Аммо... ўша ўн йил олдинги воқея яна ёдига тушиб кетди. «Балки ўша воқея ҳаммасига ойдинлик киритар?»

– Биродарликнинг ҳозирги аъзоларининг исми қатъян сир сақланади, – деди Роберт. – Болалигингида сиз кўрган ҳарфлар ва гулнинг тасвири бобонгиз биродарлик аъзоси бўлганини тасдиқлади.

«Бундан келиб чиқадики, – ўйлади Софи, – Лэнгдон бобом ҳақида кўп нарсаларни гапириб бериши мумкин экан. Лекин ҳозир эмас».

– Фаш сизни ҳибсга олишига йўл қўёлмайман, Роберт. Биз ҳали кўп нарсаларни муҳокама қилишимиз керак. Сиз қочинг! Тезроқ!

Лэнгдон Софининг овозини деярли эшитмади. У юзага чиқа-ётган күхна сирлар, деярли унут бўлаёзган тарих ҳақида ўй сурарди. У аста-секинлик билан ўтирилди ва қизғиш нурга чўмган машҳур полотнога қаради.

*Лиза гули... Мона Лиза...*

Тез орада Сион Приоратио Леонардо да Винчи ҳақидаги сирлар очилишини Лэнгдон қалбан ҳис қилиб турарди.

Худди шу пайт Луврдан бир неча миля узоқликда, Ногиронлар уйи орқасидаги кўчада ўзини тамоман йўқотиб қўйган юк машинаси ҳайдовчиси автоматлар мўлжали остида турар ва судлов полициясининг капитани фазабдан бўкирганича қандайдир со-вун бўлагини Сенанинг қора сувларига отишини кузатарди.

## ЙИГИРМА ТЎРТИНЧИ БОБ

Сайлеснинг асаблари таранг тортилган, вужудидаги жами томирлару мушаклар жўшиб-кўпираётган эди. Черковда ёлғиз эканлигига ишонч ҳосил қилиш учун атрофга яна бир карра кўз ташлади, кейин эса тиз чўқди.

*«Шу ерда. Пойдевор тоши Атиргул чизигининг остида».*

Сайлес ерни пайпаслаб кўрди. Тоштахталарни силжитиш мумкинми кан? Ахир бирор дарз ҳам кўринмайди-ку. У бармоқларини буқканча полни тақиллатиб кўра бошлади. Айниқса мис тасма ўтган ҳар бир тоштахтани тақиллатиб, дикқат билан эшитиб кўрарди. Ва ниҳоят тоштахталардан бири ғалати товуш берди.

*«Шу ерда ковак бор!»*

Сайлес мамнун табассум қылди. Демак, қурбонлар алдашмаган экан!

У қаддини ростлади. Тоштахтани кўтаришга ярайдиган бирор анжом топиш ниятида теваракка кўз югуртира бошлади. Панжара ортида ўтирганча уни кузатаётган роҳиба Сандрин эса бақириб юбормаслик учун оғзини қўллари билан маҳкам ёпиб олди. Унинг тахминлари тўғри бўлиб чиқаётган эди. Бемаҳалда келган бу меҳмоннинг нияти черковни зиёрат қилиш бўлмагани аниқ.

*«Махфий топшириқ билан келган у! – хаёлидан ўтказди роҳиба. – Бунақанги топшириқ олган битта сен эмас...»*

## ЙИГИРМА БЕШИНЧИ БОБ

АҚШ әлчихонаси Елисей майдони яқинида, Габриэл авеню-сидаги ихамгина бинолар мажмуасида жойлашган әди. Бугун бу ерда навбатчилік қилаёттан қыз бекорчиликдан «Тайм» журналини ўқиб ўтиради. Ногаң телефон жиринглаб қолди.

– Алло, АҚШ әлчихонаси әшитади.

– Хайрли кеч, – саломлашды кимдир инглизчалаб француэча оханғда, – менга ёрдамнан керак әди, – гапираёттан одам мұлойим мұомала қилишга уринар, бироқ овозидаги бүйруқона ва асабий оҳанг шундоқ сезилиб турарди. – Билишимчә, автомат тизимнегизге Роберт Лэнгдон номимга хабар келган экан. Ағсуски, кириш коди ёдымдан күтарилиби. Агар ёрдам бериб юборсангиз, сиздан жуда миннатдор бўлар әдим.

Навбатчи қыз ҳайрон бўлди.

– Кечирасиз, сәр, бу хабар анча олдин келган бўлса керак. Гап шундаки, хавфсизликни таъминлаш мақсадида бундан иккى йил олдин ўша тиэзим ечиб олинган. Номингизга хабар келганини сизга ким айтди?

– Демак, сиэда қўнғироқларни қабул қилиб олишнинг автомат тизими йўқми?

– Йўқ, сәр. Хабарлар энди навбатчи томонидан ёзиб қўйилади. Исмингизни ким деб айтдингиз?

Аммо гўшак қўйиб бўлинган әди.

Ҳафсаласи пир бўлган Безу Фаш Сена соҳили бўйлаб юра бошлади.

«Жин урсин. Лэнгдон әлчихонага қўнғироқ қилмабди. Унда ким билан гаплашиди экан?»

Шу пайт қўзи қўл телефонига тушиб қолдию хаэина топган одамдай севиниб кетди.

«Ахир Лэнгдон менинг телефонимдан фойдаланган әди-ку!»

Фаш телефоннинг терилган рақамлари рўйхатини кўрсатувчи менюга кириб, Лэнгдон қўнғироқ қилган рақамни топди. Париж рақами ва кириш коди – 454. Фаш шу заҳотиёқ рақамларни тера бошлади.

Бир неча лаҳзадан кейин аёл кишининг овозини әшитилди.

– Хайрли кун, сиз Софи Невёга құнғироқ қылдингиз, – овоз әшитилди гүшакдан. – Айни пайтда у үйда йўқ, аммо...

Фашнинг миясига қон урилгандай бўлди ва кириш кодини теришига киришди – 4...5...4...

## ЙИГИРМА ОЛТИНЧИ БОБ

Лэнгдон ҳеч қаёққа кетмаслигини яна бир карра таъкидлагач, Саль де Этанинг ичкарисига қадам қўйди. Уни ҳаяжон босарди, қачон буюк санъат асарини кўргани борса, доимо шундай ҳолатта тушади. Кўзини қисганча қизғиши ёруғликка қаттиқ тикиларкан, чап томонда саккиз бурчакли диванга қўзи тушди. Узоқдан қарангандаги диван ялтироқ паркет сатҳидаги танҳо оролчани эслатарди.

Ниҳоят, Лэнгдон девордаги тўғрибурчакли ойнани кўрди. Мана шу ойна ортида дунёдаги барча санъат ихлосмандларини ҳайратта солувчи, да Винчининг рассом сифатидаги энг улкан ютуғи ва шоҳ асари – «Мона Лиза» турибди. Леонардо да Винчи бу асаридан ҳеч қачон ажралмас, саёҳатга чиқса ҳам ўзи билан бирга олиб кетарди. Мусаввирдан ҳар сафар бунинг сабабини сўраганларида, аёл гўзаллигининг мукаммал ифодаси ҳисобланган мазкур асадардан айро бўлиш қийинлигини айтарди.

Баъзи санъатшунослар да Винчининг «Мона Лиза»га бунчалик қаттиқ боғланганига бошқа сабаб бор дейишар эди. Мишмишларга кўра, «Мона Лиза» қатларида сирли нома яширинган эмиш. Аммо қўпчиликнинг фикрича, «Мона Лиза»нинг энг катта сири – бу унинг табассумидир.

«Унинг ҳеч қандай сирни йўқ, – ўйлади Лэнгдон суратта яқинлашар экан. – *Мутлақо*».

Бундан бир неча ой олдин Лэнгдон «Мона Лиза»нинг сирли табассуми ҳақида Эссекс Федерал қамоқхонаси маҳбусларига маъруза ўқирди. Ушбу семинар Гарвардда ишлаб чиқилган дастурнинг бир қисми бўлиб, аҳолининг энг қолоқ табақалари, шу жумладан, маҳбуслар орасида ҳам маданият ва санъатни тарғиб этишини кўзда тутган эди. Лэнгдоннинг ҳамкаслари ҳазиллашиб бу дастурни «Маҳбуслар учун маданият» деб аташарди.

Маъруза қамоқхона кутубхонасида ўтарди. Маҳбуслар Лэнгдонни қизиқиш билан тинглашар, қўполроқ бўлса ҳам зукколик билан луқмалар ташлашарди.

— Шуни сезиш мумкинки, — дер эди Лэнгдон асарнинг девордаги катталашибирлган нусхаси олдида юаркан, — аёл юзи орқасидаги фон, яъни уфқ кўриниши бир текис эмас. Чап томони ўнгига нисбатан анча пастда жойлашган.

— Нима, да Винчи бу суратни чизаётганида кайфи бўлганми? — сўради маҳбуслардан бири. Лэнгдон мийигида кулиб қўйди.

— Йўқ, да Винчи унчалик ичавермас эди. Буни рассомнинг устамонлиги дейиш мумкин. Олимларнинг таъкидлашича, аёллик ва эркаклик ибтиносига мувофиқ чап аёллик, ўнг эса эркаклик томони ҳисобланган. Да Винчи аёллик назокатининг муҳлиси эди, шу сабабли ҳам уфқни қийшайтириб чизиш орқали Мона Лиза нинг юзини улугвороқ кўрсатишга ҳаракат қилган. Умуман олганда, да Винчи аёллик ва эркаклик ибтидоси орасида мувозанат топишга уринарди. Мусаввирнинг фикрича, кимнинг қалбида ана шу икки ибтидо муроса қилолса, ўша одамни маърифатли ҳисоблаш мумкин.

— Айтингчи, жаноб Лэнгдон, — сўради чайиргина йигит, — «Мона Лиза» — бу да Винчининг аёл кийимида тасвирланган сурати эмиш, шу тўғрими? Буни кўпчиликдан эшитганман.

— Балки шундайдир, — жавоб қайтарди Лэнгдон. — «Мона Лиза» ва да Винчи автопортретининг компьютер таҳлили шуни кўрсатдики, ҳар иккисининг юзи асосий антропометрик\* кўрсаткичлар бўйича мос тушади. Мусаввир нимани назарда туттганлиги бизга қоронғи, бироқ шу нарса аниқки, «Мона Лиза» эркак ҳам, аёл ҳам эмас. Бу асарни икки ибтидо уйғулугининг тасвири дейиш мумкин.

— Жаноб Лэнгдон, сиз Гарварддаги олимлар тилида гапиряпсиз. Ундан кўра, қийналиб ўтирасдан, Мона Лиза ҳақиқий тасқара деб қўя қолсангиз бўларди.

Лэнгдон қаҳқаҳ отиб кулиб юборди.

---

\*Антропометрия – антропология фанида одам танаси ва аъзоларини ўлчашга асосланган текшириш усули.

– Эҳтимол, сиз ҳақдирсиз. Айтингларчи, Миср маъбути Амон ҳақида ҳеч эшитганмисиз?

– Жин урсин! Албатта! – хитоб қилди бақувват әркак. – Ахир у әркаклик қуввати маъбути-ку! Боши қўйникига ўхшайди.

– Офарин, тўпта-тўғри! Дарҳақиқат, Амонни қўй бошли әркак сифатида тасвирлашган. Ривоятларга кўра, у ишқий муносабатларда жуда жўшқин бўлган, унинг қайрилган шохлари эса жинсий қувватининг ортиқлигини билдиради. Сизлар Амоннинг жуфти ким бўлганини биласизларми? У қадимги Мисрда ҳосилдорлик маъбудаси ҳисобланган, исми қандай эди?

Маҳбуслар миқ этмай ўтиришарди.

– Изис ёки Исида, – деди Лэнгдон ва қўлига бўр олиб, доскага маъбуда исмини ёэди. – Қадимда ушбу маъбуда исмини пиктограмма\* кўринишида ёзишган, пиктограммани эса Л“ИЗА деб ўқиш мумкин.

Лэнгдон яна бир нималарни ёэди ва доскадан бир қадам ортга чекинди.

### АМОН Л“ИЗА

– Хўш, нима ҳосил бўлганини тушуняпсизларми? – сўради у.

– Вой Ҳудойим! Мона Лиза... – ҳайратдан бақириб юборди маҳбуслардан бири. Лэнгдон тасдиқ маъносида бошини қимирлатди.

– Кўриб турганингиздек, жаноблар, Мона Лизанинг юзигина жумбоқли эмас. Унинг исми әркаклик ва аёллик ибтидолари уй-фунлигини ифода этади. Мона Лизанинг сирли табассуми сабаби ҳам балки шундадир...

– Бобом бу ерда бўлган! – хитоб қилди Софи. Лэнгдоннинг хаёллари шу лаҳзадаёқ тарқаб кетди. Софи суратдан ўн футча нарида чўйкалааб олганди. У қўлидаги фонарча билан паркет полдаги доғга ишора қилди.

Аввалига Лэнгдон ҳеч нарсани кўрмади. Кейин эса у ҳам Софининг ёнига чўйкалади. Полда бир томчи суюқлик қуриб қолган эди. «Қон-ку!» Ҳа, Софи ҳақ экан, Жак Соньер ҳақиқатан ҳам ўлимни олдидан «Мона Лиза»нинг ёнига келган.

\*Пиктограмма – қадимда қўлланилган тасвирий ёзув.

– Бобом бу ерга шунчаки келмаган, – шивирлади Софи ва ўрнидан турди. – Ишончим комил, менга яна бир хабар қолдирган бўлиши керак. – У сурат олдига югуриб келди ва унинг остидаги полни, кейин эса ён-атрофни қўлидаги фонарча билан ёритди. – Ҳеч нима йўқ!

Худди шу пайт Лэнгдон ўқ ўтмас ойнада хира нурланишни илғаб қолди. У Софининг қўлидан ушлаб фонарчани сурат томон йўналтириди.

Улар яшин ургандек турган жойларида қотиб қолишли.

Ойнада, Мона Лизанинг юзи бўйлаб кўндалангига ёзилган олтита сўз фонар ёруғида аниқ қўриниб турарди.

## ЙИГИРМА ЕТТИНЧИ БОБ

Жак Сонъернинг хонасида ўтирган Колле гўшакни қулоғига қаттиқроқ босаркан, эшиттан гапларига ишонгиси келмасди. «*Фаш нималар деялти ўзи?*»

– Маёқча совун бўлагида эканми? Лэнгдон уни қандай билдийкан?

– Софи Невё айтган, – жавоб берди Фаш.

– Нима учун?

– Бунисини билмадим, аммо Лэнгдонга айнан Невё ёрдам берганини тасдиқловчи аудиоёзувни ҳозиргина тингладим.

Колле нима дейишни билолмай қолди. Бу Невё деганлари нималар қилиб юрибди? Энди Фашда судлов полицияси операциясини агент Невё бузиб юборганилиги ҳақида далиллар бор. Уни ишдан бўшатиб юборишлари аниқ, балки судга ҳам беришар.

– Капитан, Лэнгдон ҳозир қаерда экан?

– Музейда. Яна бирор жойда сигнализация ишга тушиб кетмадими?

– Йўқ.

– Ҳеч ким Катта галереяга кираверишдаги панжара остидан ўтмадими?

– Йўқ, биз у ерга музей соқчинини қўйиб қўйдик. Худди сиз буюргандай.

– Яхши. Демак, Лэнгдон Катта галерейнинг бирор ерида бўлиши керак.

– Катта галерейдами? У ерда нима қилади?

– Луврнинг соқчиси қуролланганми? – саволга савол билан жавоб қайтарди Фаш.

– Ҳа, у соқчиларнинг энг каттаси.

– Уни чақириб олинг, – буйруқ берди Фаш. – Ҳамма одамларни чиқиш жойларини қўриқлашга ташлаш керак. Лэнгдон қочиб кетишини истамайман. Яна соқчиларга айтиб қўйинг, агент Невё Лэнгдон билан бирга бўлса керак.

– Ие, агент Невё кетган деб ўйловдим.

– Нима, сиз унинг чиқиб кетганини кўрдингизми?

– Йўқ, бироқ...

– Кўчада навбатчилик қилган бизнинг одамларимизнинг бирортаси ҳам унинг чиқиб кетганини қўришмаган. Қандай кириб келганини эса қўришган.

Колле Невёнинг сурбетлигидан ва ўйламай иш қилишидан жуда ҳайрон бўлганди. «Наҳотки, у ҳам бино ичиди бўлса?»

– Қани, тезда ҳаракатта тушинглар! – бақирди Фаш. – Мен қайтиб боргунимча Лэнгдон ва Невё ушланган, қўлларига киshan солинган бўлсин!

Юк машинасининг ҳайдовчисини қўйиб юборгач, Фаш ўз одамларига кўрсатмалар бера бошлади. Ҳа, Роберт Лэнгдон бугун уни анчагина ташвишга солиб қўйди. Энди эса Лэнгдонга агент Невё ёрдам бераётгани ҳисобга олинса, аввал ўйланган режаларни амалга ошириш бир мунча қийинлашади.

Шуларни ўйлаган Фаш таваккал қилмасликка қарор қилди.

У одамларининг ярмини Луврга қайтариб юборди, қолганлари эса Париждаги АҚШ элчинонаси томон йўл олиши.

## ЙИГИРМА САККИЗИНЧИ БОБ

Лэнгдон ўқ ўтмайдиган ойнага ёзилган сўзларни ҳайрат билан кўздан кечирарди. Бу сўзлар Мона Лизанинг сирли табассуми узра нотекис соя ташлаганча буғланиб кетаётганга ўхшарди.

– Приорат, – шивиrlади Лэнгдон, – бобонгиз биродарлик аъзоси бўлганлиги яна бир марта тасдиқланди!

Софи унга таажжуб билан қаради.

– Сиз бунинг маъносини биласизми?

– Ҳа, – фаромуш ҳолда бошини қимиrlатди Лэнгдон. – Бу сўзлар биродарликнинг энг асосий фалсафий қарашини ифода этади.

Софи саросима ичиди сирли сўзларга қаттиқ тикилди:

## **ИНСОН ТАФАККУРИНИНГ АЛДАМЧИ ЙЎЛЛАРИ ШУНЧАЛАР ҚОРОНГИ**

– Гап шундаки, – деди Лэнгдон, – биродарлик аъзоларининг фикрича, насронийлик пайдо бўлган пайт бутун дунёда ёлғон-яшиқ ғоялар учриб кетди: муқаддас аёллик ибтидоси қадрсизлантирилиб, ўрнига эркаклик ибтидоси кўкларга кўтарилади. Сион Приорати бундай адолатсизликка қарши курашиб мақсадида маъбудага сифиниш анъанасини яратган.

Софи жавоб бермади, у ҳамон сўзларга тикилиб туради.

– Рим императори Константин\* ва унинг ворислари дунёдан матриархал мажусийликни супуриб ташлаб, патриархал насронийликни ўрнатишган. Бу иш муқаддас аёллик ибтидосига қора чапланиши эвазига амалга оширилди, натижада насронийлик учун маъбуданинг ҳеч қандай аҳамияти қолмади.

– Демак, бобом мени шу ёзувни топишга ундаган экан-да, – деди бунга жавобан Софи ўйчан турганча. – Менимча, у яна нимадир демоқчи бўлган.

Лэнгдон Софининг фикрини уққандай бўлди.

“У яна битта код бор деб ҳисоблаяпти чоги”.

Аммо Сонъер қолдирган иборанинг яширин маъноси бор ёки йўқлигини профессор билмас эди.

“Ҳа, инсон тафаккурининг алдамчи ўйлари чиндан-да қоронги».

Ҳозирги таҳдикали ва нотинч дунёда насроний черкови тарғиб этаётган ээгу ишларни ҳеч ким инкор этолмайди. Аммо тан олиниши лозим бўлган яна бир аччиқ ҳақиқат ҳам бор: черков тарихи

\*Константин – эрамизнинг IV асрода ҳукмронлик қилган Рим императори, мажусийлик анъаналарини сақлаб қолган ҳолда насронийларни қўллаб-куватлаган.

эўравонлик ва фирибга тўлиб-тошиб ётиди. Мажусийларни насторонийликка киргизиш ва аёллик ибтиносига сифиниш билан боғлиқ динларни йўқ қилиш мақсадида ташкил этилган қонли хоч юришлари нақ уч аср давом этди, ўзгача Фикрловчиларни бостириш усуллари ҳам ўта шафқатсиз кечди.

Католик инквизицияси инсоният тарихида, муболағасиз айтиш мумкинки, энг қонли китобни нашр этди. Китобнинг номи «Жодугарлар болғаси» бўлиб, унда дунёни «эркин Фикрловчи аёллар хавфи»дан огоҳ этилар ва руҳонийларга жодугарларни қандай қилиб топиш, қийинаш, йўқ қилиш тўғрисида йўл-йўриқ кўрсатиларди. «Жодугарлар» сафига эса барча олималар, роҳи-балар, лўли аёллар, илоҳий кучлар ва Табиат қудратига ишонувчи аёллар, умуман олганда, «Табиатта қизиқиши шубҳали бўлган» ҳар қандай аёл киритилди. Черков ҳатто турғуқни енгиллаштириш мақсадида ноанъанавий дори-дармонлар қўллайдиган дояларни ҳам ўлимга маҳкум этди. Чунки мутаассибчилар турғуқ пайтидаги оғриқлар аёлларга Момо Ҳаво қилган гуноҳ<sup>\*</sup> эвазига Тангри томонидан берилган жазо деб ҳисоблашар эди. Жодугарларни овлаш уч аср давом этди ва Черков бу вақт мобайнида беш миллион аёлни гулханда ёқиб юборди.

Черковнинг шафқатсиз саъй-ҳаракатлари ўз самарасини бермай қолмади: ўша қонли кунларнинг асорати ҳали-ҳануз сақланиб келяпти. Дунё бўйича аёллар орасида диний раҳнамолар йўқ. Эр-как ва аёлнинг нафақат жисман, балки руҳан қўшилишини ҳам билдирувчи қовушиш уят иш сифатида қораланадиган бўлиб қолди. Сутана ва жубба кийган руҳонийлар ҳаттоки табиий майларидан ҳам кўрқадилар. Буни иблиснинг найранглари деб ўйлашади, гўёки иблис ўзининг вафодор шериги бўлмиш... аёл ёрдамида уларни йўлдан оздирар эмиш.

Она Замин эркаклар оламига айланиб қолди, уруш ва вайронкорлик маъбуллари ўз ҳунарларини кўрсатишмоқда. Муқаддас аёллик ибтиносига қилинган ҳужум дунёда беқарорликни юзага келтириди, Она Ер турли низолар, аёлларга қарши жамиятлар ва бепарволикдан қаттиқ азият чекмоқда...

---

\*Момо Ҳавонинг жаннатда тақиқланган мевадан еб қўйгани назарда тутилягти.

— Роберт, — шивирлади Софи, — бу ерга кимдир келяпти!

Шу пайт Лэнгдон йўлакда тобора яқинлашаётган қадам товушларини эшилди.

— Бу ёқса келинг! — Софи шундай деб фонарни ўчирган эди залга қоронғилик чўқди.

Лэнгдон ҳеч нарсани кўролмасди. «Бу ёқса эмиш. Бунақанги зимиштсонда қаёқса бораман?» Ҳарқалай кўзи қоронғиликка ўргандиу Софининг шарпасини илғаб олди. Софи диван томонга югуриб бориб, унинг ортига яширинди. Роберт ҳам эндигина унинг ортидан йўл олган эдики, ваҳимали ҳайқириқ уни тўхтатиб қолди.

— Тўхта!

Луврнинг хавфсизлик хизмати агенти револьверини ўқталганча эшикдан кириб келарди. У нақ Лэнгдоннинг юрагини мўлжалга олган эди. Профессор ихтиёрсиз равишда қўлларини тепага кўтарди.

— Ёт! — баланд овозда буйруқ берди агент. — Тез!

Буйруқни бажаришдан бошқа илож йўқ эди. Агент сакраб келиб Лэнгдонни бир тепди ва оёқ-қўлларини ёйишга мажбурлади.

— Яхши эмас, жаноб Лэнгдон, — деди у револьверини Лэнгдоннинг курагига тиаркан.

Лэнгдон шу ҳолатида ҳам кинояли таққослашдан ўзини тутиб туролмади. «Худди Витрувиан одамидек ётибман-а, — ўйлади у. — *Фақат юзтубанман, холос*».

## ЙИГИРМА ТЎҚҚИЗИНЧИ БОБ

Сайлас меҳробдан оғир темир шамдонни олиб Атиргул чизиги олдига қайтиб келди. Қулранг мармарни кўздан кечирар экан, уни шовқинсиз силжитишнинг иложи йўқлигини тушунди.

Мармарга темир билан урса, акс-садоси бутун черков бўйлаб тарқалади.

Роҳиба Сандрин эшитиб қолса-я? Ҳойнаҳой ҳозир у ухлаб ётгандир, аммо шовқиндан уйғониб кетиши аниқ. Сайлас бундай вазиятларда таваккал қилмасликни афзал кўрарди.

*"Шамдоннинг учиға латта ўраш керак".*

У атрофга аланглаб қаради, бироқ меҳроб устидаги ёпинчиқдан бошқа нарсани кўрмади. Йўқ, ўзини тақводор ҳисоблайдиган одам учун буни ишлатиш ноқулай. «Ахир сутанам бор-ку», хаёлига келган фикрдан қувониб кетди у. Нима қилибди, черковда бир ўзи бўлса. У сутанасининг томоқни бўғиб турадиган боричини ечган эди, кийими шу заҳотиёқ сирғалиб полга тушди. Кийим тушдию ўзи эса оғриқдан сесканиб кетди: қўпол жунли мато орқасидаги янги яраларига тегиб кеттанди.

Сонидаги боричини ҳисобламаганда, у буткул яланғоч эди. Сайллас сутанасининг этаги билан шамдоннинг учини ўради. Кейин эса мўлжаллаб туриб кулранг тоштахтанинг қоқ ўртасига урди. Бўғиқ овоз эшитилди-ю тош кўчмади. Бор кучи билан яна бир марта урган эди, бу сафар тоштахтага дарэ тушди. Ва ниҳоят учинчи уриннишда Сайллас уни ёриб ташлади, тош бўлакчалари полга сочилиб кетди, бир қисми эса тагидаги чуқурчага тушди.

**Хуфя жой!**

Чуқурни тош парчаларидан тозалагач, чўқкалаб пастга қаради. Қаттиқ ҳаяжонланганидан чаккаларига тинимсиз қон уради. У оппоқ қўлини чуқурга суқиб, ерни пайпаслаб кўра бошлади. Ҳеч нарса йўқ. Қўлини сал нарироқча, Атиргул чизиги остигача узатдию, шодликдан довдираф қолди: “Наҳотки! Наҳотки топган бўлсан!” Сайллас топилмани бармоғининг учида, эҳтиёткорлик билан тортиб олди. Кейин эса қаддини ростлаб қўлидаги қалингигина тош бўлагига тикилди. Унга нималардир ўйиб битилган эди. Сайллас ёзувни ўқиди ва бир неча сония муқаддам вужудини тит-рататеётган ҳаяжон ўрнини энди чексиз ҳайрат эгаллади. У пойдевор тошида бирор ҳарита ёки йўналишни кўрсатувчи ишоралар бўлади, деб ўйларди. Бироқ тошга атиги шугина ўйилган эди:

**Аюб 38:11**

Инжилдан иқтибос-ку! Шунча куч сарф қилиб Инжилдан парчалар битилган тош топибди-да. Ҳа, биродарлик аъзолари диндорларни мазах қилиш учун ҳеч нарсадан қайтишмайди!

**Аюб. Ўттиз саккизиңчи боб. Ўн биринчи байт.**

Сайллас бу байтни ёддан билмас эди. Шуниси маълумки, Аюб китобида Парвардигорга бўлган иймони туфайли оғир синовларга

дуч келган киши ҳақида баён қилинади. “Тасодифни қаранглар-а”, мийигида қулиб қўйди Сайлас. Унинг юрагида яна бир бор умид учқунлари порлаган эди.

Тепада яшириниб ўтирган роҳиба Сандрин эса қўрқувдан дир-дир титрарди. Атиги бир неча дақиқа олдин роҳиба бу ердан югуриб чиқишига ва ўз бурчини адо этишга ҳозир эди. Аммо ўша лаҳза чақирилмаган меҳмон сутанасини ечиб ташладиyo, инсон танасига хос бўлмаган оппоқ терини кўрган роҳиба даҳшатдан қотиб қолди: роҳибининг кенг яғрини қонли чандиқлар билан тўла эди. Ҳатто узоқдан ҳам бу яраларнинг янги эканлигини пайқаш қийин эмас.

“Уни хипчин билан аёвсиз савалашибди!”

У тиканли боғич Сайласнинг сонида қолдирган қонли доирани ҳам кўрди. “Бу нимаси? Инсон танасини шундай азобларга дуҷор этиши нимага керак?” Роҳиба Сандрин «Дея асари» аъзо-лари амал қиладиган одатларни мутлақо ҳазм қила олмайди. Би-роқ ҳозир бунақа нарсаларни ўйлаб ўтиришнинг мавриди эмас. «Дея асари» пойдевор тошини қидирмоқда!”

Қонга белангтан Сайлас хотиржамлик билан сутанасини кийиб, бурмаларини тўғрилаб қўйди. Қўлидаги тошни маҳкам қисганча Инжил турган меҳроб томон юра бошлади.

Роҳиба Сандрин яширингандан жойидан чиқаркан, иложи борича нафас олмаслик ва овоз чиқармасликка тиришди. Зинапоялардан шошилиб тушди-да, ўз хонасига отилиб кирди. Шу заҳотиёқ ёғоч кровати ёнига чўйкалаб, унинг тагидан муҳрланган конвертни олди. Роҳиба Сандрин ичига телефон рақамлари ёзилган бу конвертни уч йил олдин беркитиб қўйган эди.

Конвертни шошилиб очди ва қалтироқ бармоқлари билан ра-қамларни тера бошлади.

Сайласнинг бармоқлари ҳам ҳаяжондан қалтиради. У тошни меҳроб устига қўйиб, зарҳал таглиқда турган чарм муқовали Ин-жилни қўлига олган ва Қадимги Аҳд<sup>\*</sup>дан Аюб китобини қиди-рарди. Ва ниҳоят, керакли бобни топди, кўрсаткич бармоғини

\*Қадимги Аҳд – Таврот ва Забурни ўз ичига олувчи китоб. Исо алайҳисса-ломга тушган Инжил эса Янги Аҳд деб аталади.

юргизганча ўн биринчи бобни ўқирилган, вужудини даҳшат қоптаб борарди. Кўзларига ишонмагани учунми, ўша байтни саросима ичидан бошқатдан ўқиб чиқди:

*...ШУ ЕРГАЧА ЕТИБ КЕЛДИНГ ВА БОШҚА ҲЕЧ ҚАЁҚҚА ЎТИБ КЕТОЛМАССАН. ХУДДИ ШУ ЕРДА ТАКАББУРОНА ФАЛАЁНЛАРИНГ ЯКУН ТОПАЖАК.*

## ЎТТИЗИНЧИ БОБ

Лувр қўриқлаш хизматининг бошлиғи Клод Груар «Мона Лиза» қаршисида юэтубан ётган Лэнгдонни оёқлари билан босиб олган, бутун вужуди ғазабга тўлган эди. «*Бу аглаҳ Жак Соньерни ўтирибди-я!*» Клод учун ҳам, унинг одамлари учун ҳам Соньер оталаридай бўлиб қолганди. У Лэнгдонни ҳозироқ отиб ташла-моқчи бўлдию, ўзини тутиб қолди. Яхиси, жазолашни Фашга ҳавола этган маъқул, капитан бу америкаликни шундай азобларга солсинки, ёруғ дунёга келганига пушаймонлар бўлсин.

Клод белидаги радиосўзлашув мосламасини сугириб олди ва ёрдам сўраш мақсадида ўз одамлари билан боғланишга уриниб кўрди. Аммо гўшакда фақат шитирлаган товушларгина эшитилар эди. Залга кўшимча равишда ўрнатилган электрон қўриқлаш жиҳозлари алоқага халал берадиган эди. «*Майли, эшик олдидаги уланниб кўраман*», ўйлади Клод. Робертни орқасидан мўлжалга олганча у эшик томон тисарилиб юра бошлади. Икки қадам ташлати турган жойида тош қотди. «*Жин урсин, бу нимаси?*»

Хона ўртасида қандайдир қоронги кўланка пайдо бўлган эди. Одамга ўхшайди шекилли?! Демак, яна кимдир бор экан-да!

– Кимсиз? – бақирди Груар. Унинг юраги қинидан чиққудай урар, энди кимни мўлжалга олишни қаерга қочишни билолмасди.

– ПИТБ, – аёл кишининг хотиржамгина жавоб бергани эшитилди. У қўлидаги фонарча билан полда ниманидир қидирар эди.

«*Полициянинг илмий-техника бўлими*». Қўриқлаш бўлими бошлиғи терлаб кетди. «*Ҳамма агентлар кетиб бўлган деб ўйлабман*». У ултрабинафша нурли фонарчани таниди, судлов полици-яси агентларининг ҳаммасида бор шунақаси.

– Исмингиз нима? – саросима ичиди бўкирди Груар.

– Бу мен – Софи Невёман.

Бу исем Груарга таниш эшитилди. «Эҳ-ҳа, эсладим, бу Жак Сонъернинг невараси-ку!» У Луврга қизалоқлик пайтида келарди, бунга кўп вақт бўлди. «Йўғ-е, бўлиши мумкин эмас!» Соњнернинг набираси билан алоқалари узилиб кетганидан у хабардор эди.

– Сиз мени танийсиз! Роберт Лэнгдон бобомни ўлдиргани йўқ. Менга ишонсангиз бўлади.

Клод Груар эса бу гапга ишонмоқчи эмасди. «Қўшимча ёрдам сўраш керак!» У яна одамлари билан уланишга ҳаракат қилди, бироқ радиоалоқа ҳануз ишламаётган эди. Груар полда ётган Лэнгдонга револьверини ўқталганича асталик билан эшик томонга юрмоқчи бўлди. Бир қадам ташлаган эди ҳамки, Софи зални кесиб ўтиб, «Мона Лиза»нинг қаршисидаги катта полотнони титкилаёттанини кўриб қолди.

Бу қайси асар эканини эслаган Груарнинг ҳаяжондан тишлари фижирлаб кетди.

«Жин урсын, нима қиляпти у?»

Ўзини хотиржам кўрсатишга уринаётган бўлса-да, Софи ҳам қаттиқ ҳаяжонланар, пешонасини совуқ тер босганди. У ҳали ҳам полда чўзилиб ётган Лэнгдонга қараб қўйди. «Бардам бўлинг, Роберт! Мен деярли нишон олдидаман». Соқчининг ўқ отмаслигига ишонган Софи дикқатини асосий мақсадига қаратди: Леонардо да Винчининг яна бир ноёб асари атрофини ултрабинафша нур ёрдамида синчковлик билан қўздан кечира бошлади. Аммо на пол, на деворда, полотнонинг ўзида ҳам Софи излаган нарса йўқ эди.

«Бу ерда албатта нимадир бўлиши керак!»

Бобосининг бошқа чораси қолмаганига унинг ишончи комил эди.

Полотно анчагина катта бўлиб, баландлиги беш футча келарди. Да Винчи унда ғалати манзарани тасвирлаганди: нокулай ҳолатда ўтирган Биби Марям, чақалоқ Исо, Яхё пайғамбар (унинг ҳам чақалоқлик пайти) ва фаришта Уриел\* – уларнинг бари чўққили

\*Уриел ёки Уриил – насронийликда етти буюк фариштадан бири. Ислом динидаги Истрофил ва қисман Аэроил фариштага тенглаштирилади.

қоялар устида. Софи қизалоқлигидә ҳар сафар «Мона Лиза»ни томоша қилиб бўлгач, бобоси уни албатта мана шу асар олдига етаклаб келарди.

«Мен шу ердаман. бобожон! Ҳозирча ҳеч нарсани кўрмаяпман!»

Софи қўриқлаш хизмати бошлиғи ўз одамларини ёрдамга чакиришга уринаётганини эшитиб қолди.

«Ўйласангчи, каллангни ишлат!»

У «Мона Лиза» устидаги ойнага ёёилган сўзларни хаёлига келтириди: *Инсон тафаккурининг алдамчи йўллари шунчалар қоронги. Ҳозир у кўздан кечираётган асар ўқ ўтказмайдиган ойна билан ҳимояланмаган эди. Бобоси бундай дурдона устига ёзув битиб, ҳеч қачон булғамаган бўларди. Шунда унинг калласига тўсатдан ялт этиб бир фикр келиб қолди: «Орқа томонини ҳам текшириб кўрсам-чи».* Полотно узун арқонларга осилган эди. Софи суратнинг чап томонидан тортиб, орқасини кўздан кечира бошлади. Дафъатан фонарча ёруғида алланарса ялтираб кетди. У нурни ўша томонга йўналтириди: сурат ва ёғоч рамка орасидаги тирқишдан тилла занжирчанинг учи осилиб тушган эди.

Софи ҳайратдан донг қотиб қолди: ахир бу тилла калитнинг занжирик-ку! Уни тўққиз ёшга тўлиш арафасида кўрган эди. *“Вақт соати етиб, қалинча албатта сенини бўлади”*, деган эди бобоси ўшандада. Мана, Сонъер ўлаётуб ўз ваъдасининг устидан чиқибди.

Ана энди тушунарли: бобоси бугун уюштирган сўз ўйинларидан мақсад шу калитни топиш бўлган. Калитча полиция қўлига тушишини истамагани учун Сонъер уни суратнинг орқасига яшириб қўйган экан-да. Бунақангি жумбоқларни ечиш учун юксак истеъдоду топқириликнинг ўзи камлик қиласиди. Бунинг учун Софи Невё бўлиб туғилиш керак эди.

– Ёрдамга келинглар! – бақирди соқчи.

Софи занжирчали калитни суғуриб олди ва фонарчага қўшиб чўнтағига солиб қўйди. Сурат ортидан мўралаб, раџия орқали боғланишга уринаётган Груарни кўрди. У Лэнгдонни мўлжалга олганча эшик томон тисарилиб борарди.

“У ҳеч ким билан боғлана олмайди”, хаёлидан ўтказди Софи.

Бу залга келгандар "Мона Лиза"ни кўришганини суюнчилаш мақсадида таниш-билишларига беҳуда қўнғироқ қилиб овора бў-лишарди. Чунки зал электрон ҳимоя тизими билан шунчалик тўл-дириб ташланган эдик, уяли телефонлар ташқарига чиқилгачгина ишлаб кетарди.

– Тўхтанг! Акс ҳолда мен суратни парчалаб ташлайман! – Софининг таҳдидли овози зални тутиб кетди. У шошилинч тарзда бирор қарор қабул қилиши кераклигини ўйлаган, яна бир бор Леонардо да Винчи ёрдамидан фойдаланаётган эди.

Груар ўтирилиб қарадио турган жойида тошдек қотди.

– Ё Парвардигор!

Софи полотнони ечиб олган ва ундан қалқон ўрнида фойда-ланаётган эди. Сурат уни деярли тўлиқ тўсиб турарди. Груар сиг-нализация ишга тушиб кетмаганидан ҳайрон бўлди. "Ҳа-я, ало-ҳида турадиган асарларнинг хавфсизлик тизими бугун ишла-гани йўқ-ку".

Шу маҳал полотнонинг ўртаси шишиб қолди, Биби Марям, чақалоқ Исо ва Яхё пайғамбарнинг фира-шира тасвири буриша бошлади.

– Йў-ў-қ! – бақирди даҳшатга тушган Груар. Софи асарнинг қоқ ўртасига тиззасини ботириб турарди. – Йўқ!

У Софини мўлжалга олмоқчи бўлдию, кўлидан ҳеч нарса кел-маслигини тушуниб қолди. "Ахир суратга қаратта отолмайман-ку. – ўйлади у. – Нак олти миллион доллар туради-я!"

– Қурол ва рацияни полга қўйинг! – буйруқ берди Софи. – Акс ҳолда суратни тиззам билан эзib ташлайман.

Соқчининг тинка-мадори қуриб боши айланиб кетаётган эди.

– Ўтинаман, кераги йўқ! Бу ахир «Мадонна форда» асари-ку! – у рацияни револьверини ерга қўйди, қўлларини эса тепага кўтарди.

– Раҳмат, – деди Софи. – Бундан кейин ҳам айтгандаримни қилсангиэ, ҳаммаси яхши бўлади.

\* \* \*

Бир неча сониядан сўнг улар Саль де Этани тарқ этишаркан, Клод Груар қаҳр ва қўркувдан дағ-дағ титраганча полда чўзилиб ётарди. Софи ва Лэнгдон эса қўшимча зинадан пастга тушгунча

бир оғиз ҳам гаплашишмади. Профессор қўлидаги тўтпонча зилдай оғирлигидан ҳайрон бўлар, айни пайтда юраги қинидан чиққудай бўлиб уради. У ўйланиб қолди: “Софи ҳозиргина эзиб ташла-моқчи бўлган асарнинг қанчалар бебаҳо эканини билармикан?”

– Гаровнинг ўта қимматини танладингизда ўзиям, қойилман!

– “Мадонна форда”ми? Уни мен эмас, бобом танлаган. Ўша суратнинг ортида менга кичкинагина нарса қолдириди.

Лэнгдон унга ҳайратланиб қаради:

– Буни қандай билдингиз? Бобонгиэ нима учун айнан шу асарни танлабди?

– Инсон тафаккурининг алдамчи йўллари шунчалар қоронги! – голибона табассум қилди Софи. – Роберт, мен аввалги икки анаграммаларни ечолмадим. Аммо учинчисини топишим керак әди!

## ЎТТИЗ БИРИНЧИ БОБ

– Улар ҳалок бўлишибди! – зорланиб гапиради роҳиба Сандрин. Гўшакнинг нариги томонида ҳеч ким жавоб бермас, фақатти-на қўнғироқларни автомат ёзиб оловчи қурилманинг ишлагани эши-тиларди. – Ўтинаман, гўшакни кўтаринг, уларнинг бари ҳалок бўлишибди!

Рўйхатдаги учта рақамлар бўйича қилинган қўнғироқлар даҳ-шатли хабарларни келтирди – ўкириб йиғлаётган бева, жиноят содир бўлган жойга чақирилган детектив, етим бўлиб қолган оиласи тинчлантираётган руҳоний. Учови ҳам ўлдириб кетилибди. Энди эса биргина чора – сўнгти телефон рақамига қўнғироқ қилиш қол-ди. Аммо қўнғироққа ҳеч ким жавоб бермаётган әди. Гўшакда янграган овоз абонент исмини айтмади, сим қоққан одамдан хабар қолдиришни сўради холос.

– Пол бузилди! Учала шеригингиз ҳам энди ҳаётда йўқ!..

Роҳиба Сандрин телефон рақамлари эгалари билан шахсан таниш эмасди, бу рақамларига фақатгина бир ҳолатда қўнғироқ қилишга рухсат берилган.

“Агар полни бузиб, маҳфий түйнукни топишса, – ўргаттан әди ташқи кўриниши әсда қолмайдиган бир киши, – бу

юқоридагиларга талофат етганини билдиради. Ана шунда ақалли бирортамизга ўлим билан таҳдид қилинган ва у мажбуран ёлғон гапирган бўлади. Сиз ҳаммага қўнгироқ қилиб, огоҳлантириб қўйишинги ё керак. Биэга панд бериб қўймасликка ҳаракат қилинг".

Хавфдан огоҳ этишнинг ишончли ва хавфсиз усули. Роҳиба бу режанинг оддийлигидан ҳайрон бўлган эди: агар биродарларнинг биронтаси таҳдидга учраса, у ёлғон гапириши мумкин. Ҳудди шу ёлғон бошқаларни хатардан огоҳ этишга сабаб бўлади. Бутун эса бирданига уч биродар ҳалок бўлибди.

– Илтимос, жавоб беринг, – умидсиз оҳангда шивирларди роҳиба. – Қаердасиз, қаердасиз-а?..

– Қани гўшакни жойига қўй-чи! – эркак кишининг бақиргани эшиитилди орқадан.

Роҳиба Сандрин чўчиб тушди ва овоз келган томонга астагина ўтирилди. Эшик олдида темир шамдонни кўтарганича тунги меҳмон турар эди. Бутун вужуди титраётган роҳиба гўшакни жойига қўйди.

– Уларни ўлдирдим, – деди Сайлас, – тўртовини ҳам. Улар мени алдашибди. Энди гапир, пойдевор тоши қаерда?

– Бундан хабарим йўқ! – самимий оҳангда жавоб қайтарди роҳиба. – Бу бошқаларнинг сири.

Сайлас ўликникидай оппоқ қўллари билан темир шамдонни маҳкам ушлаганча роҳиба томонга яқинлаша бошлади.

– Ахир сен черковда хизмат қиласан-ку! Ўша абллаҳларга ҳам-товоқ бўлдингми?

– Ҳазрат Исо биэга кўплаб ҳақиқатларни айтиб берган, – жасурлик билан унга тикилди роҳиба Сандрин. – Аммо ушбу ҳақиқатлардан бирортасини ҳам «Дея асари» ишларида кўрмаяпман.

Сайласнинг қизил кўзлари ғазабдан чақнаб кетди. Кўлидаги шамдонни баланд кўтарди-да, бор кучи билан роҳибанинг бошига туширди. Роҳиба Сандрин ерга гурсиллаб йиқиларкан, ҳаётидаги сўнги фикр хаёлидан ўтди:

Уларнинг тўртови ҳам ўлди.

Бебаҳо сир абадий йўқолди.

## ҮТТИЗ ИККИНЧИ БОБ

Луврнинг гарбий қанотида ишга тушиб кетган сигнализациянинг чинқириқ товушидан Тюильри боғини макон туттан каптарлар чўчиб, пириллаб учиб кетишиди. Музейдан тун қўйнига шошиб чиққан Софи ва Лэнгдон яна шундай суръатда майдонни кесиб ўта бошладилар. Узоқда полиция машиналарининг сиреналари увилларди.

– Ана менинг машинам! – Софи майдон четида турган кичкинагина, олди тўмтоқ қизил машинага қўли билан ишора қилди.

“Буни қаранг-га, – хаёлидан ўтказди Лэнгдон, – машина деганиям шунаقا кичкина бўларканми?”

– Бу – «Смарт», – тушунтира кетди Софи, – юз километрга атиги бир литр бензин “ейди” холос.

Лэнгдон олд ўриндиқча бир амаллаб сиғиб ўтириши биланоқ, Софи машинани ўт олдириди ва “Смарт” кескин силтанганча тош тўсиқдан ошди, кейин эса йўлкадан физиллаганча ўтиб, кичик айланма йўлга чиқиб олди.

Софи тезлик тепкисини охиригача босди, Луврдан узоқлашишмаса аҳвол чатоқ. Чунки полиция машиналарининг чинқириғи тобора қаттиқроқ эшитилар, ён кўзгудан уларнинг ёрқин чироқларини кўриш мумкин эди. Эллик ярдча олдиндаги чорраҳада қизил чироқ ёнса ҳамки, Софи тезликни камайтиришни ўйламасди. Лэнгдон бутун вужуди билан гужанак бўлиб олди.

– Софи!..

Чорраҳага деярли етиб келгачгина Софи машина тезлигини камайтириди, у ёқ-бу ёққа қараб олгач яна тепкини охиригача босди ва чапдаги кўчага кескин бурилди. Чорак миляча юргач, улар Елисей майдонининг кенг авенюсида елиб кетишарди.

Лэнгдон тор ўриндиқда орқага аранг бурилиб, машина ойна-сидан Лувр томонга қаради. Улар энди таъқибдан холи эдилар. Полиция машиналари музей олдига йифила бошлабди.

– Жўда ғалати бўлди-ку! – деди ўзини бир оз босиб олган Лэнгдон.

Чамаси Софи унинг гапини эшитмади. У йўлдан кўзларини узмасди. Йўлнинг ҳар икки томонида эса донри бутун Парижга

кетган ҳашаматли дүконлар тизилиб ётиди. Яна бир миляча юришса бас, АҚШ әлчихонасига етиб боришади. Ләнгдон бүшашганича ўзини ўриндиқ суюнчигига ташлади.

Ха, Софининг уддабуронлигига қойил қолиш керак!!

Боя у сурат ортида бобоси нимадир қолдирғанини айттанди. “Сүнгги номамикан? Сонъер хуфя жойлар танлашга жуда устамон экан-да. “Мадонна форда” асари бугунги тимсоллар занжирида етишмәттән яна бир ҳалқа эди. Сонъер ўзининг ҳар бир ҳаракати билан да Винчининг сирли ижодига бўлган қизиқишини намойиш этишга уринган кўринади.

– Дарвоқе, сурат ортига нима яширилган экан? – сўради Ләнгдон.  
– Кейинроқ, әлчихонада кўрсатаман.  
– Кўрсатаман? – ажабланди Роберт. – Демак, у сизга буюм қолдирибди-да?

– Ха. У лилия гули ва P.S. ҳарфлари билан безатилган.

Профессор ўз қулоқларига ишонмасди.

Қизил “Смарт” кескин равиша ўнгта бурилди. Мана, улар маҳбатли «Де Крийон» меҳмонхонаси ёнидан ўтиб, яшилликларга бурканган дипломатлар туманига етиб келишди. АҚШ әлчихонаси шу ерда жойлашган. Ана энди хотиржам нафас олса бўлади.

Софининг фикри-хаёли чүнтагида калитда эди. Уни илк маротаба кўрганида, ўшанда кичкина қизалоқ эди, жуда ҳайрон бўлганди. Полиция бошқармасидаги иши уни кўп нарсага ўргатди, шу жумладан, хавфсизликни таъминловчи воситалар ҳақида тўлиқ тасаввурга эга бўлди. Энди бу ёрдиоддий калит кўпам сирли туюлавермайди. “Лазер ёрдамида ишланган матрица.\* Амалда бундай калитнинг нусхасини ясаб бўлмайди”.

Олтин калитча билан нимани очиш мумкинлигини Софи ҳатто тасаввур қилолмайди. Бу борада унга фақат Роберт ёрдам берishi мумкин. У калитни аввал кўрмаган бўлса-да, устидаги рамзларни тўппа-тўғри тасвирлаб берди. Калитнинг учидаги хоч бор, демак, у бирор насроний ташкилотга тегишилдир балки. Бироқ лазер ёрдамида тайёрланган матрицали калитдан қайси черков фойдаланиши мумкин, Софи шунга ҳайрон эди.

\*Матрица – ўйма қолин.

“Бобом сира ҳам насроний бўлган эмас-ку!”.

Бу гап ўн йил олдин ўз тасдигини топган. Баҳорнинг илиқ кунларидан бирида Софи Парижга самолётда учиб келди. Шарл де Голл аэропортидан такси ушладио, тўғри уйига йўл олди. “Мени кўриб бобом жуда хурсанд бўлиб кетадилар-да!” ўйларди у. Софи Англиядаги коллежда криптографияни ўрганаар, баҳорги таътилга кутилганидан бир неча кун олдин чиқсан эди. Тезроқ бобоси билан кўришишни, ўқишдаги муваффақиятлари ҳақида тўлибтошиб сўзлаб беришни хоҳларди.

Бахтта қарши бобоси уйда йўқ экан, ҳойнаҳоӣ Луврда ишга кўмилиб ётгандир. “Ахир бугун якшанба-ку!” бирдан эслаб қолди. Дам олиш кунларида бобоси камдан-кам ҳоллардагина ишлайди. Якшанба куни у одатда...

Софи кулимсираганча гараж томонга югурди: машина жойида эмас. Жак Соньеर Париж шимолидаги дала ҳовлисига борадиган бўлсагина машинадан фойдаланади, қолган пайтлари эса “тўрт оёқли арава” гаражни банд этади, холос. Софи ўйлаб ўтирмаёқ дала ҳовлига отланди. У Лондонда кечган шовқин-суронли кунлардан чарчаган, табиатни, тоза ҳаво ва далаларни соғинганди. Дўистидан машинасини сўраб олдида, дарҳол йўлга тушди. Манзилга эса жуда кеч, соат ўн бирга яқин етиб келди. Дала ҳовли ўрмон четида, тепаликлар ён бафрида жойлашган эди. Ишқилиб бобоси ухлаб қолмаган бўлсин-да.

Уйда чирокълар ёниқлигини кўриб Софи хурсанд бўлиб кетди. Аммо ҳовли олдидаги катта майдон машиналар билан лиқ тўлалигидан эса оғзи очилиб қолди. Бу ерда «Мерседес»лар, «БМВ», «Ауди», ҳаттоқи «Роллс-ройс»лар ҳам бор экан.

Мана сизга одамови Жак Соньеर! Уни ҳеч кимга қўшилмайди, дегувчилар бекорларни айтибди. Вақтни қандай ўтказишни билар экан бобоси! Софининг йўқлигидан фойдаланиб кеча ўтказмоқчи бўлибди-да. Қимматбаҳо машиналарга қараганда меҳмонлар анчагина баобрў кишилар, шекилли.

Софи шоша-пиша ичкарига кирмоқчи бўлиб, эшик тутқичини тортиди. Лекин эшик берк эди. Тақиллатиб кўрди, ҳеч ким жавоб бермади. Ҳайрати ошганча уйни айланиб ўтди ва қўшимча эшикдан кирмоқчи бўлди. Ажабки, бу эшик ҳам берк.

У диккәт билан теварак-атрофга қулоқ тутди: водий бүйлаб эсаётган дайди шамолнинг увиллашигина қулоққа чалинарди. Уй ичиди эса тиқ этган товуш йўқ.

На мусиқа садоси ва на одамлар овози.

Уйни яна бир марта айланиб ўтди-да, тахлоғлиқ ўтиналар устига чиқиб, меҳмонхонага мўралади. Қизиқ, у ерда зоф кўринмайди. Афтидаи, биринчи қаватда умуман ҳеч ким йўқ, шекилли.

*“Шунча одам қаерга кетдийкан?”*

Софининг юраги тинимсиз деспинарди. Омборхонага югуриб борди-да, бобоси тарашалар тагига яшириб қўйган калитни олди. Кейин эса ўша калит билан эшикни очиб, уйга кирди. Даҳлизга ўтиши билан ўнг деворда ёниб-ўчаётган қизил чироқни кўрди.

*“Бобом сигнализацияни ёқиб қўйибди. Жуда ғалати-ку!”*

У шоша-пиша кириш кодини терди ва қизил чироқ ўчиб қолди.

Уй худди ҳеч ким яшамайдигандек ҳувиллаб ётарди. Иккинчи қаватдан меҳмонхонага тушгач, нима қиларини билмай тек қотди. Бобоси ва келган меҳмонларнинг қаерга ғойиб бўлишгани, бу ерда нималар содир бўлиши мумкинлигини ўйлар, ҳатто бирорта ҳам тахмини йўқ, эди.

Кутилмаганда қулоғига нимадир чалинди.

Бўғиқ овозлар. Пастдан келяпти, шекилли. Софи чўккалааб олди-да, энгашиб полга қулоқ тутди. Ҳа, адашмабди, овозлар аниқ пастдан келаётган эди. Кимлардир қўшиқ куйлаяпти чоғи ёки дуо ўқишаптимикан? Софи чўчиб тушди. Ахир уйда ертўла йўқ-ку, овозлар эса пастдан келяпти.

*“Балки ертўла борлигини бобом менга айтмагандир”.*

Софи атрофга аланглаб қарай бошлади. Меҳмонхонада нимадир ўзгарган. Ана! Шарқий деворда, камин ёнида осилган ва бобоси жуда қадрлайдиган қадимий гилам бир томонга сурис қўйилибди. Унинг орқасида эса ёғоч девор очилиб қолган эди.

Софи деворга яқинлашгани сайн овозлар баландлашиб борарди. У қулоғини ёғоч деворга тутди. Одамлар дуо ўқишаётганга ўхшайди, аммо ҳеч нимани тушуниб бўлмаяпти.

*“Демак, девор ортида ҳам хона бор экан-да!”*

У деворни пайпаслаб кўрар экан, бармоқлари кичкинагина тешикка кириб қолди. Қойил, яширин эшик-ку! Бир қарашда эшик

борлигини англаш амри маҳол. Софи қаттиқ ҳаяжонланар эди. У Англиядан бобосини кўриш учун елдай учиб келган эди, бу ерда эса мутлақо кутилмаган воқеаларга рўбарў келяпти. У тешикчага бармогини тиқди ва ичидаги бўртиқни босди. Оғир эшик сассизгина бир томонга сурилди. Энди ичкаридаги овозлар яққол эши-тилаётган эди.

Софи эшикдан ўтиб, айланма зина орқали пастта туша бошлади. Юзига салқин ҳаво урилди. Мана, бир неча пиллапоя қолди ва ниҳоят тош пол ҳам кўринди. У нафасини ичига юттанча ичка-рига мўралади.

Ертўла форга ўхшаб кетарди, деворларга машъалалар ўрнатиб қўйилган. Ўртада эса ўттизтacha одам айлана ҳосил қилганча ту-рарди.

*“Мен туш кўряпман, – деди Софи ўзига-ўзи. – Фақат туш-дагина шунақа нарсаларни кўриш мумкин”*. Одамларнинг бари ниқоб тақиб олишганди. Аёллар юпқа матодан тикилган кенг кўйлак кийишган, оёқларида эса зарҳал сандал бор. Улар юзларига тутиб олган ниқоблар оқ бўлиб, қўлларида тилларанг золдирлар. Эркакларнинг кийими ҳам, ниқоби ҳам қора рангда. Одамлар қандайдир дуони ўқиганча у томондан-бу томонга тебранишар, ҳаммалари айлана марказига кўз тикишган эди. У ерда нима бор-лигини эса Софи кўролмас эди.

Дуо ўқиши тобора тезлашиб, баландлашиб бораарди. Бирдан ҳам-ма айлана маркази томон бир қадам ташлади ва чўқкалаб олди. Ана шундагина Софи улар сажда қилаётган нарсанни кўриб қолди. Кўрди-ю, даҳшатдан ўзини орқага ташлади: томогига нимадир тиқилди, кўнгли бехузур бўлди ва шу заҳотиёқ тепага ўқдек отилди. Яширин эшикни бир амаллаб беркитди ва ташқарига чиқиб машинасига ўти-ди-ю, ҳўнграб йиғлаганча Парижга қайтиб кетди.

Ертўлада кўрган манзара ҳеч қачон ёдидан кўтарилемайди.

Софи шу куниёқ ҳамма нарсаларини йиғиштириди ва болалиги ўтган жонажон уйни тарқ этди. Мехмонхонадаги стол устида эса бобосига дала ҳовлининг калити ва нома қолдириди: *«Мен ўша жойда бўлдим. Мени топишга асло уринманг...»*

– Софи! – унинг хаёлларини Лэнгдоннинг овози бўлиб юбор-ди. – Тўхтанг! Тўхтасангиз-чи!

Софи жон ҳолатда тормозни босди ва икковлари ҳам олдинга қалқиб кетишиди.

— Нима? Нима бўлди?

Лэнгдон олдиндаги узун кўчага ишора қилди.

Тахминан юз ярда наридаги чоррача судлов полициясининг икки машинаси билан тўсилган эди.

“Элчихонага йўл йўқ энди!”

Лэнгдон асабий қулимсиради:

— Менимча, биз бутун элчихонага етиб боролмаймиз, шекилли...

Олдинда икки полиция “Смарта” тўхтаган жойга қараб туришарди.

«Майли, — деди Софи ўзига-ўзи, — орқага қайтамиз, фақат секинлик билан».

У машинани орқага бурди ва улар келган йўлларидан қайтиб кета бошладилар. Чорраҳадан узоқлашишлари билан машина шиналарининг чийиллаб, сиреналарнинг ишга тушгани эшигилди.

Софи бўралатиб сўқинганча тезликни ошириди.

## ЎТТИЗ УЧИНЧИ БОБ

Софи элчихона ва консулхоналар ёнидан елдай учиб ўтиб, машинани ён кўчага олиб чиқди. Кейин эса ўнга буриб, Елисей майдонининг кенг йўли бўйлаб ҳайдаб кетди.

Лэнгдон муштларини шунчалик қаттиқ сиқиб олган эдик, ҳатто бармоқларининг сувякларигача оқариб кетди. У тез-тез орқасига бурилиб, уларни ҳеч ким таъқиб этмаётганини текшириб қўярди. Ҳозир асаблари жуда таранг. “Рост-да, одамга аlam қиларкан, — ўйларди у, — ҳеч қандай гуноҳим йўғу, ашаддий жиноятчицек қочиб юрибман”. У ўзича ҳеч қандай қалтис ишга қўл ургани йўқ. Софи эса ундан сўраб ўтирамай, маёқчани Лувр деразасидан улоқтириб юборди. Ана шундан кейин бошланди ҳаммаси. Улар АҚШ элчихонасидан узоқлашганлари сари Лэнгдоннинг ўзига бўлган ишончи камайиб бораарди. Тўғри, ҳозирча улар полициядан қочишга муваффақ бўлишиди, аммо ҳар қандай қочоқликнинг ҳам поёни бор-ку.

Бир қўли билан машина рулини бошқариб кетаётган Софи, иккинчи қўли билан свитерининг чўнтагини титкилади ва қалитчани чиқариб Лэнгдонга узатди.

- Мана, Роберт, бобом сурат орқасида қолдирган нарса шу.  
Профессорни ҳаяжон чулғаб олганди. У калитни дикқат билан күэдан кечира бошлади.
- Бу калит лазер ёрдамида тайёрланган, – тушунтириди Софи.  
– У фақат электрон назорат қурилмасига тиқилади. Энди ағдариб, нариги томонини кўринг-га.

Лэнгдон калитни ағдарди-ю, ҳайратдан оғзи очилиб қолди. Калит учидаги хочнинг қоқ марказида моҳирона ўйиб ишланган P.S. ҳарфлари худди лилияга ўхшаб турарди.

– Софи! Ахир бу мен сизга айтган лилия гули-ку! Сион Приоратининг расмий герби!

У антиқа калитдан кўз узолмай қолди. Ажабтовур уйғунлик: юқори лазер технологиялари ва асрий тарихга эса тимсол. Калит эса ўтмиш қўйинда яшириниб ётган кунларни ҳозирги замон билан боғловчи кўприкка ўхшайди.

– Бобом ўзининг кўтігина сирларини сақладиган қути айнан шу калит билан очилишини айтган эди.

Жак Сонъер қандай сирларни сақлаши мумкинлиги ҳақидаги ўйининг ўзиёқ Лэнгдонни хавотирга соларди. Биродарлик калитдан қай мақсадда фойдаланишини эса ҳатто тасаввур ҳам қилолмайди. Дейлик, Приорат мислсиз қудрат ва ҳукмронлик ато этувчи сирни жон-жаҳди билан ҳимоя қиласди. Аммо калитнинг бу ишга нима алоқаси бор?

– Калит нимани очишини биласизми? Ақалли тахминингиз бордир? – сўради Лэнгдон.

Савол Софининг ҳафсаласини тамомила пир қилиб қўйди.

– Мен... буни сиз биласиз деб ўйловдим.

Лэнгдон қўлидаги калитни айлантирганча жим бўлиб қолди.

– Менимчча, бу насронийларники шекилли.

Бироқ профессор бу гапга ишонмайди. Насронийлар хочнинг горизонтал чизиги вертикал чизигига нисбатан қисқароқ бўлади. Томонлари тенг ушбу хоч эса насронийларни билан бир яром минг йил аввал пайдо бўлган.

– Шуни айтишим мумкинки, бундай хоч “тинчликсевар” ҳи-собланади. Томонлари тенг бўлгани учун уни азоблаш воситаси сифатида ишлатиб бўлмайди.\* Хочнинг томонлари эркаклик ва

---

\*Яъни жазога мустаҳиқ этилган одамни унга михлаб бўлмайди (Тарж.)

аёллик ибтидосининг бирлашувини билдиради, бу эса ўз навбатида Сион Приоратининг фалсафасига тўла мосдир.

Софи ҳорғин кўзларини унга қадади:

- Демак, ҳеч қандай тахмин йўқ экан-да?
- Йўқ.
- Майли, қалит нимани очиши ҳақида кейинроқ ўйлаб кўрамиз. Ҳозир эса хавфсизроқ жойга етиб олишимиз керак.

Лэнгдон «Ритц» меҳмонхонасидаги шинамгина номерини сотинч билан эслади. Минг таассуфлар бўлсинки, айни пайтда у ёққа боролмайди.

– Америка университетидаги ҳамкасларимдан биронтасини-кига борсак-чи?

– Тўғри келмайди. Безу Фаш ҳамма танишларимизнинг уйини бирма-бир текшириб кўради.

– Ахир сиз Парижда яшайсиз-ку, бирор ишонганингиз бордир?

– Тушунинг, Фаш барча телефон қўнғироқларимни, электрон почтамни текшириб кўради, ишхонамдаги ҳамкасларимни сўроқка тутади ва ким билан мулоқотга киришишимни аниқлайди. Меҳмоихонадан жой олишнинг эса маъниси йўқ. Чунки у ерда рўйхатдан ўтиш талаб қилинади.

Лэнгдон хўрсишиб қўйди: Луврдаёқ Фашга ўзини топшириб қўя қолгани яхшимиди.

– У ҳолда, элчихонага қўнғироқ қиласиз. Мен вазиятни ту-шунтираман, шундан кейин элчихонадагилар бизга ўз одамларини юборишади. Учрашув жойини белгилаб...

– Нима, учрашув жойини? Фараҳ ҳам эви билан-да, Роберт. АҚШ элчихонасининг тартиблари фақаттинга унинг ҳудудида амал қиласи. Та什қарида эса сиз Франция қонунларига бўйсунишга мажбурсиз. Ҳўп, элчихона кимнидир юборди, дейлик, ўша одамни француз полицияси излайтган жиноятчилар билан ҳамкорликда айблашлари тайин. Бунга эса асло йўл қўйиб бўлмайди. Бир амаллаб элчихона ҳудудига ўтволиб, ёрдам сўрасангиз – бу бошқа гап. Аммо улардан Франция қонунини бузишни сўрашингиз, – у бозини сарак-сарак қиласи, – амалга ошмайдиган иш, хомтама бўлмай қўя қолинг. Истасангиз, ҳозирнинг ўзидаёқ элчихонага қўн-

ғироқ қилиб күринг: юз бериши мүмкін нохушликлар олдини олиш учун Фашга таслим бўлиши маслаҳат беришади. Ва албатта, барча дипломатик воситаларни ишга солиб, суднингadolатли ўтишига ёрдам беришни ваъда қилишади. Ана шунаقا. – Софи Елисей майдони бўйлаб саф тортган ҳашаматли дўконларга қараб қўйди.

– Ёнингизда қанча пул бор?

Лэнгдон ҳамёнини текшириб кўрди.

– Юз доллар бор экан, озгина евро ҳам. Нимайди?

– Кредит картагчи?

– Бор.

Софи ниманидир режалаштираётгани аён эди. Рўпарада, Елисей майдони ниҳоясида Зафар арки бўй кўрсатди. Бу ёдгорлик Наполеоннинг жанг жадалларда эришган ютуқлари шарафига бунёд этилган. Зафар аркининг шундоққина орқасида эса айланма йўл бор.

– Ҳозирча полициядан қутулдик, – деди Софи. – Агар шу машинада беш дақиқа юрсак, улар яна изимиизга тушишади.

“У ҳолда машина ўғирлаймиз, – хаёлидан ўтказди Лэнгдон.

– Биз барибир жиноятчилармиз-ку!”

– Нима қилмоқчисиз ўзи?

– Ҳозир кўрасиз, – жавоб берди Софи айлана йўлга кескин буриларкан.

Лэнгдон хаёлга толди. Бугун бу аёлга бир неча марта ишонди, мана оқибати. Майли, бўлар иш бўлди. Энди бу ёғига ҳам унинг гапига кириб, таваккал қилаверди. Ҳар ҳолда Софи тантиқ хотимчалардан эмас экан. Иродали, мураккаб вазиятларда ҳам ўзини йўқотиб қўймайдиган, мушоҳадали аёл.

У енгини шимариб Микки Маус тасвири туширилган қўл соатига қараб қўйди. Бу соатни кўрган одам ажабланмай қолмайди. Аммо Лэнгдон учун у қадрли – болаликдан эсдалик, ўн ёшга тўлганида ота-онаси совға қилишган. Дисней қаҳрамони билан танишув унинг учун ўзига хос туртки бўлди: ўшандан эътиборан шакл ва ранг сеҳрини ўрганишга киришди. Соат вақтни билдиришдан ташқари, кўнгли ёш бўлиб қолишига ҳам ёрдам беради. Айни дамда эса Микки Маус тунги иккidan эллик бироқ дақиқа ўттанини кўрсатмоқда эди.

Улар Париж шимолига қараб йўл олишди. Иккита чорраҳадан, кейин эса Мальзэрб хиёбонидан ўтишди. Дипломатлар яшайдиган ям-яшил туманни тарқ этиб, кўримсизгина ишчилар маҳалласига чиқиб қолишиди. Лэнгдон ана шундагина қаерга келишаётганини пайқаб қолди.

Сен-Лазер вокзали.

Ана, поездлар терминалининг ойнаванд гумбази кўринди. Европа вокзалларидан кечаю кундуз одам уэилмайди. Ташқарида турган сандвич ва минерал сув сотовчилар бақир-чақир қилиб харидор чорлашар, кутиш залидан эса орқаларига рюкзакларини осволган бир гуруҳ болакайлар чиқиб келишарди. Улар кўзларини ишқалағанча атрофга аланглаб қарашар, қайси шаҳарга келиб қолишганини тушунмаётгандга ўхшашарди. Сал нарироқда эса икки нафар политицичи адашиб қолган саиёҳларга йўл кўрсатиш билан овора.

Софи ўзининг кичкинагина машинасини қатор тиэзилиб турган таксилар ёнига тўхтатди. Лэнгдон ундан нима қилмоқчилигини сўраб улгурмаёқ, машинадан тушиб кетди ва рулда ўтирган таксичилардан биро билан сұхбатлаша бошлади.

Лэнгдон машинадан тушаётуб Софи таксичига бир даста пул туваётганини кўриб қолди. Ҳайдовчи “хўп” дегандай бош силкидио, шу заҳотиёқ қаёққадир жўнаб кетди.

- Нима бўлди? – сўради у Софидан
- Юринг, – деди Софи саволга жавоб қайтармай, – поездга чипта оламиз.

Эҳ, элчинонага бир қадам қолганида ортга қайтишга мажбур бўлишиди. Энди эса шу бемаҳалда узоқ саёҳатга чиқишади шекилли.

Воқеалар ривожи Лэнгдонга умуман ёқмаётган эди.

## ЎТТИЗ ТЎРТИНЧИ БОБ

Епископ Арингаросани Леонардо ва Винчи аэропортида кутиб олган ҳайдовчи кичкинагина қора «Фиат»да ўтиради. Ватикан хизматчилари папанинг маҳсус нишони ва байроқчаси билан безатилган лимузинлардан фойдаланишган дамларни у яхши эслайди. У кунлар аллақачон ўтиб кетган, ҳеч қандай дабдаба қолмади

ҳозир. Түғри, Ватикан бундай тежамкорликни хайрли ишларга күпроқ маблағ ажратиш учун қилинди, дея таъкидлайди. Аммо Арингаросанинг назарида, бу хавфсизликни таъминлашга мүлжалланган чорадан ўзга нарса эмас. Эндиликда Европанинг күплаб давлатларида насроний динига эътиқод қилиш анчайин хатарли бўлиб қолди, ҳазрат Ислого бўлган муҳаббатини ошкор этувчи киши қутурган буқа қаршисида қизил латта ҳилпиратувчи тореадорга тенг.

Кенг сутанаси этакларини йиғиштирганча Арингароса машина ўриндигига чўкди.

*“Римга энг охирги саёҳатим. – хўрсинди у. – Ҳаётимдаги энг узун тун”.*

Худди ҳозиргидай беш ой муқаддам ҳам Гандольфо саройига отланган эди. Унга Ватикандан қўнғироқ қилишдию, зудлик билан Римга етиб келишини талаб қилишди. Сабабини эса айтиб ўтиришмади. Ҳа, Католик черковининг олий раҳбариятига боғлиқ сирлар ошкор бўлмаслиги учун Ватикан ҳар нарсага таъиёр.

Шошилинч чақирув “Дея асари” яқиндагина эришган катта муваффақият – Нью-Йоркда ҳашаматли қароргоҳнинг қуриб битирилиши билан боғлиқ, папа ва унинг ёрдамчиларига танқид учун баҳона топилди деган тахмин Арингаросага ёқмади. Ахир «Аркитекчурел дайжест» журнали бу бинони кўкларга кўтариб мақтаб, «католицизмнинг замонавий шаҳар манзарасига узвий мос тушувчи ёрқин маёғи» деб таърифлаганди. Шу ўринда таъкидлаш жоиз: энди Ватиканда «замонавий» деган сўзни унчалик хушламай қўйишиди, айниқса бу сўз черков ишларига алоқадор бўлса.

Арингароса истагига қарши ўлароқ Римга йўл олди. У аксар мутаассиб руҳонийлар сингари ҳозирги папа маъмуриятини ёқтирас, бир йилгина олдин тахтга ўтирган янги папанинг ҳар бир ишини сергаклик билан кузатарди. Ўзининг муросасозлиги билан ном чиқарган ҳазрати олийларининг Католик черковига раҳбарлик қилиш даври Ватикан тарихидаги энг мураккаб ва эндиҳияти паллага тўғри келиб қолди. Жуда тез әришилган юксак мартарадан асло эсанкирамаган папа вақтни бекор ўтказмоқчига ўҳшамайди. У кардиналлар орасида ўзига кўпроқ хайриҳоҳ бўлганиларга таяниб, папа салтанатининг янги вазифасини эълон қилди: «Ватикан

таълимотини янгилаш ва католик мазҳабини учинчи минг йиллик талабларига мослаш».

Бу сўзлар Арингаросага хавфли кўринди. “*Папа ўзиға ҳаддан зиёд зеб бериб юбормоқда, – ўйларди у. – У, Католик черкови талаблари замонавий дунё воқеликларига мувофиқ эмас, дегувчилар қалбини забт этиши ниятида. Майлику-я, бироқ бу ишни Парвардигор қонунларини қайтадан ёзиши эвазига амалга оширомочки, шекилли*”.

Шунда Арингароса папа ва унинг маслаҳатчиларига черков қонунларини юмшатиш эътиқодга нисбатан хоинлик эканини уқдиришга уринди ва бунинг учун ўзининг сиёсий кучидан фойдаланди. «*Дея асари*»га хайриҳоҳларнинг кўплиги ва ташкилотнинг банкдаги катта-катта пуллари ҳисобга олинса, бу сиёсий кучнинг таъсири қанчалар қамровли экани кундай равшан бўлади. У шунга ўхшаш аввалги ҳаракатлар салбий якун топганини алоҳида қистириб ўтди: зиёратчилар сони ҳам, хайр-эҳсон миқдори ҳам кескин камайиб кетган, жойлардаги қавмларга бошчилик қилиш учун руҳонийлар етишмай қолганди.

“Черков одамларга қатъий ва аниқ кўрсатмалар бериши лозим, – дерди Арингароса. – Бепарволикнинг оқибати эса ёмон бўлади”.

Ўша тун аэропортдан чиқишигач, улар Ватиканга эмас, бошқа томонга кетишаёттанини пайқаб қолди.

– Қаерга кетяпмиз? – сўради у ҳайдовчидан.

– Альбан-Хилзга. Учрашув Гандольфо қасрига тайин қилинган.

“*Папанинг ёзги қароргоҳида-я?*”

Арингароса у ерга ҳеч қаҷон бормаган ва боришга кўзи учиб тургани ҳам йўқ. Ўн олтинчи асрда бунёд этилган ушбу қасрда папанинг ёзги қароргоҳидан ташқари, Ватикан расадхонаси ҳам жойлашган эди. Ватиканнинг илм-фанга бўлган қизиқиши епископ Арингаросага ҳечам маъқул эмас. Фан ва эътиқодни бирбирига аралаштиришдан қандай маъни бор? Чин эътиқодли киши илм-фан билан жиддий шуғулланмаслиги даркор, акс ҳолда янглиш тушунчаларга бериллиб кетади. Қолаверса, эътиқоднинг ҳақдигини исботлаш учун моддий тасдиққа ҳожат йўқ.

Ҳатто узоқдан қараганда ҳам Гандольфо қасрининг улуғворлиги яққол кўриниб туради. Мазкур иншоот қадимги меъморчиликнинг мумтоз намунаси ҳисобланар, ортидаги тоғ манзараси билан жуда яхши уйғунлашиб кетганди. “Иккита алюмин гумбазлар ўрнатилгани қаср кўринишини бузиб қўйибди”, хаёлидан ўтказди Арингароса. Ваҳоланки, Европанинг энг яхши расадхоналаридан бири айнан шу гумбазлар остида жойлашган.

Эндигина машинадан тушган Арингаросанинг истиқболига ёш бир руҳоний югурниб келди.

– Хуш келибсиз, епископ жаноблари. Менинг исмим Мангано, шу ерда фалакшунослик билан шуғулланаман.

Арингароса тўнгиллаб алиқ олди ва йигитнинг ортидан холл томон йўналди. Хона дидсизларча безатилиби: деворларга Уйғониш даври асарлари ва фалакшуносликка оид турли хил расмлару ҳариталар осиб ташланган эди. Улар кенг мармар зинадан кўтарилиб боришаркан, епископ деворда илмий конференциялар ва маърузалар ўтказилиши, шунингдек, маҳсус фалакшунослик эксперсиялари уюштирилиши ҳақидаги эълонларни кўриб қолди. “Қизиқ-ку, – ўйлади у, – зиёратчиларнинг имон-эътиқоди борасида қайғуриш ўрнига, Ватикан ўз кучи ва вактини нималарга сарф қилмоқда?”

Ватикан ақлдан озган кўринади. Эркатой боласининг ҳар қандай хархашасини бажаришга тайёр, аммо қатъийлик кўрсатиб, унга асл қадриятларни ўргатишга эринадиган ота-онага ўхшаб қолибди. У замонавий тараққиётнинг жами инжиқликларини кўтаришга тайёр турибди.

Юқори қаватдаги кенг йўлак охирида икки табақали баланд эшик кўринди. Эшикка “ФАЛАКШУНОСЛИК КУТУБХОНАСИ” деб ёзиб қўйилибди.

Арингароса Ватиканнинг машҳур Фалакшунослик кутубхонаси ҳақида эшигтан эди. Миш-мишларга қараганда, бу ерда йигирма беш минг жилдан зиёд нодир китоблар, жумладан, Коперник, Галилей, Кеплер, Ньютон сингари буюк олимларнинг ҳам асарлари сақданар экан. Бундан ташқари, айнан шу кутубхонада папа черковнинг олий раҳбарияти билан учрашар ва мазкур суҳбатларнинг дараги Ватикан ташқарисига чиқиши мутлақо мумкин эмасди.

Баланд эшикка яқынлашар экан, унинг ортида ўзини қандай хабарлар кутаётгани ва мана шу учрашув даҳшатли воқеалар занжирини бошлаб беражагини Арингароса ҳатто тасаввур ҳам қилмаган эди. Кутубхонадан бир соат ўтгачгина чиқди ва у ерда эшитганлари қанчалар мудҳиш оқибатларга олиб келиши мумкинligини аниқ ҳис қилди. “Атиги олти ой қолибди. – ўйлади у. – Тангри биэга ёр бўлсин!..”

Ҳозир эса яна қора «Фиат»да ўтирган епископ қалтироқ қўлларини мушт қилиб тукканча ўша биринчи учрашув ҳақида эсларди. “Ҳаммаси яхши бўлади”, ўзига- ўзи тасалли берди у. Аммо Устознинг ҳанузгача қўнғироқ қилмаёттанидан хавотирлана бошлади. “Ахир Сайлас пойдевор тошини топган бўлиши керак эди-ку!”

Тинчланишга уринаркан бармоғидаги узукнинг қизғиши қўзига тикилди. Унинг юзаси моҳирона ишланган олмослар билан безалган эди. Бу узук нима бўлти! Епископ Арингароса тез орада қўлга киритадиган ҳукмронлик олдиди уммондан бир томчи, холос у!

## ЎТТИЗ БЕШИНЧИ БОБ

Сен-Лазер биноси ичидаги Европанинг бошқа вокзалларидағи каби одатий манзара: ўтган-кетгандан ёрдам сўровчи бошпанасиз дайдилар, мижоз кутиб сигарет чекаётган ҳаммоллар ва албатта саргузаштталаб ўшлар – айримлари рюкзакларини ёнбошларига қўйганча уйқуни уришар, қолганлари плейерни варанглатиб мусиқа тинглашарди.

Софи бошини кўтариб поездларнинг келиб-кетиши вақтини кўрсатувчи каттакон таблога қаради. Оқ ва қора чизиқларда манзиллар ва рақамлар алмашар, маълумотлар тинимсиз янгиланиб турарди. Лэнгдон ҳам электрон таблога тикилиб қолди, унинг энг юқори қаторида қуйидаги ёзув пайдо бўлди:

ЛИЛЛЬ – ТЕЗКОР – 3:06

– Афсус, эртароқ жўнайдигани йўқ экан, – деди Софи. – Нима ҳам қилардик, Лилль бўлса Лилла.

Лэнгдон соатига қаради – 2:59. “Эртароқ дегани нимаси? Ахир поезд етти дақиқадан сўнг жўнайди, биз эса ҳали чипта олганимиз йўқ”.

Худди шу пайт Софи унинг фикрини уққандай чиптахона томонга ишора қилди:

- Бориб, кредит картангиз орқали иккита чипта сотиб олинг.
- Майли-я, аммо кредит картани доим кузатиш мумкин-ку...
- Тўлпа-тўғри.

Лэнгдон ортиқча эътироуз билдириб ўтиромай, унинг айтганини бажарди. Чипталарни эса Софининг қўлига тутқазди.

Улар платформага чиқишганида радиокарнайдан эълон янг-ради: “Париж – Лилль йўналиши бўйича қатнайдиган тезю-рар поезд учинчи йўлдан жўнашга тайёр”. Аммо Софи Лэнг-донни учинчи йўлга эмас, буткул қарама-қарши томонга етаклаб кетди. Ён вестибюл, тунги тамаддихона олдидан ўтишди, кейин эса қандайдир узун йўлакдан юриб, сокин кўчага чиқиб қолишибди.

Улар кўриниши билан йўлкада турган таксининг чироқлари ёниб ўчди. Икковлари ҳам орқа ўриндиқча чўкишдию, машина жойидан силжиди. Софи свитери чўнгагига солиб қўйган чипталарни олди-да, майда-майда йиртиб, ойнадан ташлаб юборди.

“Етмиш доллар шамолга соврилди-я”. хўрсиниб қўйди Лэнгдон.

Машина шимол томонга қараб йўл олган эди, де Клиши кў-часига етишгачгина таъқибдан қутилишганини Лэнгдон тушуниб қолди. Кўчанинг ўнг томонида Монмартр, кейин эса ўзининг ҳай-ратомуз гумбази билан Сакре-Кёр ибодатхонаси бўй кўрсатди. Софи ҳайдовчига аниқ бир манзилни айтмай, шаҳар ташқарисига олиб чиқишини сўраган эди. Лабларини қаттиқ қимтиб олганидан аёнки, у энди нималар қилиш кераклигини ўйлаб ўтирибди.

Лэнгдон эса қўлидаги калитни кўзига яқин туттганча, ундан яна бирор маълумот топишга уринарди. Аммо кўча чироқлари ёруғида махфий жамият гербидан бошқа ҳеч нарса кўринмади.

- Ўлай агар, ҳеч нарсани тушунмадим, – деди у.
- Нима ҳақида гапиряпсиз, Роберт?
- Мана шу калитни деб бугун бошимизга қанча ғалва орттири-дик, айбимиз бўлмаса ҳам полициядан қочиб юрибмиз. Энди эса калитни нима қилишини билмаяпмиз. Ахир бобонгиз фақат қув-лашмачоқ ўйнаб юришимизни истамагандир.
- Тўғри.

– Яхшилаб әсланг-чи, бобонгиз сурат орқасида бирор нома қолдиғандир.

– Ийк, мен ҳамма ёқни яхшилаб қараб чиқдим. Калитдан бўлак ҳеч нарса йўқ эди у ерда.

– Ха, майли. Биласизми, менимча, калит яқинда тозаланган бўлса керак, ундан спиртли әритманинг ҳиди келяпти. Мана, – у калитни Софининг димоги остига олиб келди.

– Ха, тўғри. Нариги томонидан эса ҳид янайм кучлироқ кепяпти.

– Шошманг-чи... – Лэнгдон хочнинг кўндаланг қисмини синчилаб текшира бошлади. Унинг баъзи жойлари худди сув теккандек ялтиради. – Фонарчантис ёнингиздами?

Софи чўнтагидан ултрабинафша нурли фонарчани чиқарди. Лэнгдон уни ёқиб, ингичка нурини калитга йўналтириди.

Калит юзасида шу заҳоти ҳарфлар пайдо бўлди. Махсус маркер билан, шошилинч тарзда ёзилибди, лекин ўқиса бўлади.

– Ана, – деди профессор кулиб, – спирт ҳиди қаердан келаётганини энди билиб олдик.

Софи ҳайратдан катта-катта очилган кўзлари билан ҳарфларни ўқий бошлади:

#### АҚСО КЎЧАСИ, 24

– Ие, бобом менга манзил қолдирибди-ку!

– Қаерда бу кўча? – сўради Лэнгдон.

– Билмайман, – Софи шундай деб ҳайдовчига ўтирилди. – Connaissez-vous la Rue Haxo?\*

Ҳайдовчи бир лаҳза ўйланиб қолди ва бош ирғади.

– Бу кўча шаҳар чеккасида, теннис кортлари яқинида, – жавоб қайтарди у французчалаб.

– Биз у ерга эудлик билан боришимиз керак.

– Фақат Булон ўрмони орқалигини тезроқ бориш мумкин. Ҳўш, ҳайдайверайми?

Софининг қовоғи уйилди. «Falva» сизроқ йўналишни танлашса бўларди-ю, бироқ ҳозир бошқа илож йўқ.

– Майли.

\*Ақсо кўчаси қаерда жойлашганини биласизми? (франц.)

“Роберт у ердаги манзарадан оғзи ланг очилиб қолиши аниқ”, хаёлидан ўткаэди у.

Софи яна қалитга қаради: Аксо күчасида нима жойлашган бўлиши мумкин? Черковми? Балки биродарликнинг қароргоҳидир?

У чуқур хўрсиниб қўйди. Ўн йил олдин бобосининг дала ҳовлисида кўрган маҳфий маросим ёдига тушиб кетган эди.

— Роберт, мен сизга бир сирни очишими керак... — у бир сония жим бўлиб қолди. — Ундан олдин эса Сион Приорати ҳақида гапириб берсангиз. Нима билсангиз, барини.

## ЎТТИЗ ОЛТИНЧИ БОБ

«Мона Лиза» осиғлиқ залдан чиқаётган Безу Фаш қўриқлаш хизмати бошлигининг дудмол тушунтиришларидан ғазаби қайнаб кетди. Софи билан Лэнгдон унинг қуролини олиб қўйишган эмиш.

— Ўша лаънати суратта қараб отавермайсанми! — бақирди у Груарга.

Яхшиямки, лейтенант Колле келиб қолди, акс ҳолда Клод Груар яна қанча ҳақоратларни эшитишига тўғри келарди.

— Капитан, — деди Колле. — Ҳозиргина рациядан эшитиб қолдим, агент Невёнинг машинаси топилибди.

— Элчихона олдиданми?

— Йўқ, вокзалдан. Улар Лиллга иккита чипта олишган экан, поезд ҳозиргина жўнаб кетиби.

Фаш Груарга кетавериши мумкинлигини ишора қилди, кейин эса шивирлагандай гап бошлади:

— Эҳтимол улар бизни лақиллатмоқчи бўлишгандир. Майли, кўрамиз. Дарҳол энг яқин бекатдаги полиция билан боғланинг. Поездни тўхтатиб, бошидан охиригача тинтиб чиқишин. Лэнгдонга Невё ёрдам берадиган экан, ҳамма нарсани кутса бўлади улардан. Невёнинг машинаси жойида тураверсин. У ерга фуқаро кийимидаги детективлардан юборинг, балки машинани олиб кетгани келиб қолишар. Одамларимиз вокзал атрофидаги барча кўча-

ларни қараб чиқишин, улар пиёда йўлга тушган бўлиши ҳам мумкин. Вокзалдан автобуслар қатнайди-а?

– Йўқ, бунақангемаҳалда автобуслар юрмайди. Таксичилар навбатчилик қилишади, холос.

– Жуда соз. Ҳайдовчилардан суриштириинг, эҳтимол бирор нарсани кўришгандир. Кейин такси компанияси билан боғланиб, қочоқларнинг суратини юборинг. Мен эса Интерполга қўнғироқ қиласман.

– Ишни ошкора қилмоқчимисиз? – ажабланиб сўради Колле.

Тўғри, бу фикр Фашнинг ўзига ҳам ёқмаётган эди, аммо бошқа чора йўқ.

Ҳозир қочоқларнинг асаби жуда таранг. Уларга нималар кетраклигини эса тахмин қилиш қийин эмас: транспорт, яшаш учун бошпана ва нақд пул. Ана шу уч омилини кузатиб туриш Интерполга чўт эмас. Лэнгдон ва Софининг суратлари Париждаги барча транспорт бошқармалари, меҳмонхоналар, банкларга юборилади. Қарабисеки, қочоқларда ҳеч қандай имконият қолмайди. Шаҳардан чиқиб кетишининг иложи йўқ, яширинишга жой топишолмайди, ҳисобларидан пул олишолмайди. Одатда бундай вазиятларда қочоқлар саросимага тушиб қолишиади ва албатта, қандайдир аҳмоқликка йўл қўйишади. Айтайлик, машина ўғирлашади ёки бирорта дўконни талашади. Иложисизликдан кредит карталарини ишга солишиади. Қандай хатога йўл қўйишмасин, охири барибир қўлга тушишиади.

– Фақат Лэнгдонни қўлга тушироқчисиз, шундайми? – сўради Колле. – Софи Невёни ҳам топширмассиз? Ахир у бизнинг агентимиэз-ку!

– Шундай топширайки! – ўшқирди Фаш. – У Лэнгдон учун ҳар қандай номаъкулчиликдан тап тортмаяпти. Мен унинг ҳужжатлари билан шугуулланмоқчиман. Ҳаммасини – дўстлари, оиласи, шахсий алоқаларини текшириб кўриш керак. Нима сабабдан бундай йўл тутяпти, билмайман, аммо қилмишлари унга жуда қимматга тушиади!

– Мен алоқада бўлиб турайми ёки қидиувга қўшилайми?

– Яхшиси, вокзалга боринг. У ерда одамларимизни бошқариб турасиз. Лекин ҳар бир ишни мендан берухсат қиласманг. Тушунарлимисиз?

– Хўп бўлади! – деди ва Колле хонадан югуриб чиқиб кетди. Фаш дераза олдига борди. Ойнаванд эҳром бу ердан яққол кўриниб турарди. “Шундоққина бўрнимнинг тагидан қочиб кетишиди-я, – ўйлади Фаш. – Аллақандай ўқитувчию, шифрларни счувчи қиз! Ҳа, майли. Тонггача албатта қўлга тушираман”.

## ЎТТИЗ ЕТТИНЧИ БОБ

Булон ўрмонига қандай лақабларни тақашмайди дейсиз бу парижликлар. “Лаззат макони!” Машҳур рассом Босх<sup>\*</sup>нинг шу номдаги асарини кўрган одам гап нимадалигини тушуниб олади. Асарда тасвиrlанган ўрмон дараҳтлари қора рангда бўлиб, шоҳлари бирбирига чирмашиб кетган. Турли муттаҳам ва қаллоблар, ахлоқсизликда учига чиққанлар паноҳ топадиган масканнинг айнан ўзгинаси. Атрофга қоронғилик чўкиши билан эса Булон ўртасидан ўтган йўл бўйлаб оппоқ... баданлар пайдо бўлади. Танасини сотиш эвазига ҳар қандай истакни адо этишга тайёр юзлаб аёллар ва эркаклар...

Лэнгдон Сион Приорати ҳақида гапиришга чоғланиб, фикрларини жамлагунча машина ўрмон ичига кириб, тош ўйлдан кета бошлади. Энди эса хаёллари ҳар томонга тарқаб кетяпти. Чунки машина чироғини кўришлари билан, Булоннинг тунги “эгалари” ўз “маҳсулотлари”ни кўз-кўзлашга киришиб кетишганди. Ҳали она сути оғзидан кетмаган қизечалар, бақувват, мушаклари ўйнаб турган негр йигит, дўндиққинаmallасоч аёл...

Кўнгилсиз бу манзарадан кўзларини теэгина олиб қочган профессор чуқур хўрсинди.

– Сион Приорати ҳақида гапириб бермоқчи эдингиз, – эслатди Софи.

Лэнгдон бош ирғади. Атрофдаги муҳит у айтмоқчи бўлган афсона руҳига ҳеч-да мос эмас. Нимадан бошласа экан? Биродарлик тарихи минг йилдан ошиқ даврни ўз ичига олади ва та-

\*Босх – XV аср охири, XVI аср бошларида яшаб, ижод қилган голланд рассоми.

саввурга сиғмайдиган сиртасрорлар, хоинликлар, тазийқлар, ҳатто папа амрига мувофиқ ўтказилган қийноқлар силсиласидан иборат.

– Сион Приорат Биродарлигига, – сўз бошлади у, – 1099 йили француз қироли Годфруа де Буйон Қуддусда, шаҳарни ишғол қилганидан сўнг асос солинган.

Софи ҳикояни диққат билан тинглай бошлади.

– Ривоятта кўра, қирол Годфруанинг ўта муҳим сири бор эди. Ҳазрат Исо замонидан бери отадан ўғилга ўтиб келаёттан шу сир туфайли у чексиз қудрат ва салтанатга эришган. Годфруа ўлимидан сўнг сир йўқ бўлиб кетишидан қўрқарди, шунинг учун ҳам Сион Приоратига асос соглан. Приораттага сирни авлоддан-авлодга узатиш вазифаси юкланди. Баҳт ўтиб, биродарликка Қуддусдаги Ирод ибодатхонаси\* ҳаробалари остига ўта муҳим ҳужжатлар яширилгани ҳақидаги маълумот келиб тушади. Ибодатхона эса шоҳ Сулаймон маъбади вайроналари устига қурилган эди. Биродарликнинг фикрича, ўша ҳужжатлар қирол Годфруа сирининг ҳаққонийлигини тасдиқлайди, улар шундай таъсири кучига әгалик, ҳужжатларга әгалик қилиш учун Чёрков ҳеч нарсадан қайтмаган бўларди.

Бу гапдан Софининг нигоҳларида шубҳаланиш акс этди.

– Приорат ҳужжатларни ҳаробалар тагидан олиб чиқиш ва йўқолиб кетмаслигини таъминлашга қарор қиласди. Бунинг учун тўйқиз нафар рицардан иборат маҳсус ҳарбий бўлинма ҳам ташкил этилади. Бўлинмага «Ҳазрат Исо ва Сулаймон маъбадининг фақир рицарлари ордени»\*\* деган ном берилган. Бироқ у асосан тамплиерлар ордени сифатида машҳур.

Софи мамнун кулимсиради: бу атама унга таниш эди.

Лэнгдон тамплиерлар ордени ҳақида жуда кўп маърузалар ўқинган. У билардики, тамплиерлар борасида эшилтган одамлар уларнинг қандай ҳодисалар гирдоби билан алоқадор эканидан воқиғ әмаслар. Олимларнинг назарида тамплиерлар тарихи анчайин шубҳали, аниқ маълумотлар ва афсоналар шунчалик қоришиб кетганки, ёлғон қаердаю ҳақиқат қаердалигини билиб бўлмайди. Кей-

\*Ҳозир унинг ўрнида Ҳазрат Умар масжиди жойлашган.

\*\*Орден – маҳфий диний ташкилот, жамият.

инчалик Лэнгдон ўз маърузаларида тамплиерлар ҳақида гапирмай қўйди, чунки ҳар сафар гапга ноаниқ маълумотлар қўшилиб кетарди.

– Қизиқ, тамплиерлар ордени махфий ҳужжатларни қўлга киритиш учун туэилган экан-да? Мен эса уларнинг вазифаси Муқаддас замин\*ни ҳимоя қилиш деб ўйларканман.

– Кўпчилик шундай ўйлади. Зиёратчиларни ҳимоя қилиш фояси одамларни чалғитиш учун ўйлаб топилган, холос. Тамплиерларнинг Муқаддас заминда туришларидан асл мақсад эса ҳаробалар остидан ҳужжатларни чиқариб олиш эди.

– Ҳўш, ўша ҳужжатларни топишганми улар?

Лэнгдон кулимсиради.

– Буни ҳеч ким аниқ билмайди. Аммо аксар олимларнинг Фикрича, тамплиерлар чексиз қудрат ато этувчи ниманидир топишган.

Шундан кейин Лэнгдон тамплиерларнинг олимлар томонидан маъқулланган тарихини қисқача гапириб берди: бу рицарлар Муқаддас заминга иккинчи салб юриши даврида келиб қолишган. Улар қирол Болдуин II\*\*га мурожаат этиб, насроний зиёратчиларни ҳимоя қилишлари, кейин эса ҳеч ким ҳақ тўламагани учун қашшоқлашиб қолишганини айтиб, қасамлар ичишли. Рицарлар қиролдан ибодатхона ҳаробаларида яшашга ижозат беришини сўрашади. Рухсат теккач эса, Муқаддас заминнинг қоқ марказига жойлашиб олишган.

Истиқомат учун бундай жойнинг танланиши бежизга эмасди. Махфий ҳужжатлар айнан шу ҳаробалар остида – ер юзидаги энг муқаддас жойда эканлигига улар қаттиқ ишонишган. Аниқроқ айтганда, бу ер яхудо динининг нақ юраги эди. Рицарлар бир неча йил давомида ҳаробадаги тошларни кавлаб, ҳужжатларни излашди. Ба ниҳоят, тўққиз йил деганда улар ўз мақсадларига эришишди ва топилган хазинани олиб Европага жўнашди. Шундан кейин уларнинг таъсир кучи мислсиз даражада ортиб кетди.

Тамплиерлар Ватиканга зуфум ўтказишганми-йўқми, буни ҳеч ким билмайди. Аниғи шуки, папа Иннокентий II маҳсус ёрлиқ

---

\*Муқаддас замин – яъни. Қуддус шаҳри.

\*\*Қирол Болдуин – XI-XII асрда яшаган Қуддус қироли.

чиқарып, тамплиерларга чексиз ҳокимият олиб берди. Уларнинг ишига ҳеч ким, ҳатто қиролу олий руҳонийлар ҳам аралаша олмас эди.

Табиийки, тамплиерлар бундай имкониятдан фойдаланмай қолишишади. Улар сиёсий таъсиrlарни ёйиш мақсадида сафларини кенгайтиришди, ўнлаб мамлакатларда катта-катта амлоказларга эгалик қила бошлишди. Рицарлар хонавайрон бўлган қироллик оилала-рига хотамтойлик билан қарзлар беришар, бунинг эвазига эса ўз манфаатлари ҳимоя қилинишини талаб этишарди. Уларнинг бой-лиги ва куч-қудрати тинимсиз ортиб борарди.

1300 йилга таҳтга ўтирган папа Климент V га тамплиерлар йиққан ҳокимият умуман ёқмади. У Франция қироли Филипп IV билан тамплиерлар орденининг олийнасаб етакчиларини йўқ қилиш ҳамда уларнинг бойликларини қўлга киритиш бўйича маккорона режа ишлаб чиқди. Папа бутун Европага ҳарбий буйруқлар тар-қатди: буйруқ барча мамлакатларда бир вақтда – 1307 йилнинг 13 октябр тонгида очилиши лозим эди.

Ўша тонг мактублар очилдию ҳамма ҳайратдан қотиб қолди. Эмишки, папага уйкусида Тангри таолодан ваҳий тушиб, тампли-ерларнинг бари хурофотчилар экани билдирилибди. Рицарларнинг ишамали иблисга сажда қилиш, баччавозлик, хочни ёмонлаш, Худога шак келтириш ва шунга ўхшаш гуноҳлардан иборат экан. Гўёки, Парвардигори олам Климент V га заминни бундай осий-лардан тозалашни, ҳаммасини йигиб шаккокликларини тан олма-гунларича азоблашни буюрганимиш.

Папанинг ваҳшиёна режаси ҳеч бир қийинчилксиз амалга ошди. Шу куни тамплиерларнинг катта гуруҳи қўлга олинди, шафқатсиз қийиноқлардан сўнг бидъатгўйлар сифатида оловга ташланди. Ўн учинчи сананинг жума кунига тўғри келиши хосиятсизлик бел-гиси, деган гап ўша мудҳиш воқеанинг асоратидир.

– Демак, тамплиерларнинг барини қириб ташлашибди-да? – сўради Софи.

– Ундей эмас, тамплиерлар ҳали ҳам бор, лекин турлича ата-лади. Папанинг ёлғон айболовлари ва тамплиерларни йўқ қилиб ташлашга бўлган уринишларига қарамай, айрим рицарлар ҳало-катдан омон қолишиди. Албатта, Климент V нинг асл мақсади

махфий ҳужжатларга эгалик қилиш бўлган. Бироқ ҳужжатлар сувга чўккандай изсиз йўқолганди. Ваҳоланки, улар аллақачон тамплиерларнинг яширин ҳомийси – Сион Приоратига сақлаш учун топширилган эди. Бир оз муддат ўтиб, Ватикан тинчлангач, Приорат ҳужжатларни Париждан олиб чиқиб кетди.

– Қаерга олиб кетишган?

Лэнгдон елкасини қисди.

– Буни фақат биродарлик аъзоларигина билишади. Махфий ҳужжатлар шу кунгача қидибувлар манбаи бўлиб қолмоқда. Табиийки, уларни бир неча бор қайтадан яширишган. Агар охирги мишишларга ишонадиган бўлсак, ҳужжатлар ҳозир Буюк Британия ҳудудида.

Энди Софининг ҳафсаласи пир бўлган эди.

– Юз йиллар мобайнида, – давом этди Лэнгдон, – махфий ҳужжатлар ҳақидаги афсона оғиздан-оғизга кўчиб ўтган. Ҳужжатлар, уларнинг одамлар устидан ҳукмронлигини ва уларга алоқадор ҳамма нарсани битта сўз билан – Сангрил деб атай бошлидилар. Бу ҳақида юзлаб китоблар ёзилган.

– Сангрил? Бу қанақа сўз? “Қон” маъносини билдирувчи французча sang ёки испанча sangre сўэларига алоқаси йўқми?

Лэнгдон бош чайқади. Тўғри, ана шу ҳужжатлар сабаб жуда кўп қонлар тўқилди, бироқ Сангрилнинг у сўэлар билан боғлиқлиги йўқ.

– Сангрил ҳақида афсоналар кўп. Шуниси аниқки, Приорат уни қаттиқ қўриқлади ва ҳақиқатни ошкор этиш учун қулай тарихий паллани пойлаяпти.

– Бу қанақангни ҳақиқат?

Лэнгдон чукур хўрсиниб қўйди.

– Биласизми, Сангрил жуда қадимий сўз ҳисобланади. Йиллар ўтиб у янгича, замонавий атама билан алмашди, – у бир лаҳза сукут сақлади. – Бу сўэни айтишим билан ёдингизга тушиши аниқ, дунёдаги ҳар киши у ҳақида албатта эшитган.

– Йўқ, – дарров эътироэ билдириди Софи, – шахсан мен эшитмаганман.

– Аминманки, эшитгансиз, – табассум қилади Лэнгдон. – Бу – Граал косаси.

## ЎТТИЗ САККИЗИНЧИ БОБ

Софи кўзларини катта-катта очганича Робертга тикилиб қолди. “У ҳазиллашмаяптими!”

– Граал косаси?

– Ҳа. Граал косаси – бу Сангрилдир. Француздаги Sangraal сўзидан олинган, бу сўз эса San Greal га айланганини пайқаш қийин эмас.

“Муқаддас Граал!.. Буни нега дарҳол фаҳмламадим-а?” Бироқ Софи ҳозиргина эшиктан гапларга тўла ишона олмаётган эди.

– Мен ҳар доим Граални коса, жом деб ўйлардим, – деди у. – Сиз эса Сангрил махфий ҳужжатлар тўплами, деяпсиз.

– Тўғри, лекин Сангрил ҳужжатлари Муқаддас Граалнинг бир қисми, ҳазинасининг ярми, холос. Ҳужжатлар эса коса билан бирга ибодатхона ҳаробалари остида қолиб кетган. Улар ёрдамида Граалнинг асл моҳиятини англаш мумкин, буни тамглиерлар яхши билишган.

“Граалнинг асл моҳияти?”

Софи ўзини буткул йўқотиб қўйди. Ахир Граал косаси ҳазрат Исо махфий оқшом<sup>\*</sup>да ишлатган идиш эмасми?

– Сион Приоратининг фикрича, Граал ҳеч қанақангиди идиш эмас, у ҳақидаги афсона қудратли бир нарсани таъкидлаш учун истиора, холос, – у бир лаҳза жим тургач, яна давом этди: – Ўша нарса эса бутун бобонгиз бизга айтмоқчи бўлган нарса билан ҳам, муқаддас аёллик ибтиносига ишора қилган тимсоллари билан ҳам ўзаро мувофиқ келади.

– Майли, сиз айтганча бўлақолсин, – деди Софи. У кулиб турса-да, Лэнгдоннинг гапларига ҳалиям ишонқирамаётган эди. – Граал идиш эмас экан, унда айтингчи, нима ўзи у?

Лэнгдон бу саволни куттган, аммо унга қай тарзда жавоб қайтаришга иккиланаётган эди. Жавобни эса тарихий маълумотларга таянмасдан бериб бўлмайди. Бир неча ой муқаддам муҳарририга қўллэзмасини олиб борганида, унинг юзида ҳам худди шундай тажжубланиш пайдо бўлганди.

\*Насроний эътиқодига кўра ҳазрати Исо ва ўн иккى ҳаворийнинг йигилиши.

– Демак, сен шундай деб ўйлайсан... – деди муҳаррир қўли-даги шаробли қадаҳни стол устига қўяркан ва Робертта тикилиб қолди. – Жиддий ёзганмисан? Бундай бўлиши мумкин эмас!

– Мутлақо жиддий! Ахир бунинг учун бир йил тадқиқотлар, илмий изланишлар олиб бордим.

Нью-Йорклик машҳур муҳаррир Жонас Фаукман эчки соқолини асабий силарди. Ўзининг ёрқин фаолияти давомида файриоддий ғояларга бой кўплаб китобларга дуч келган, бироқ бунақасини биринчи марта кўриши.

– Мени тўғри тушун, Роберт, – деди у анчадан кейин ўзига келгач, – ишларинг менга ҳар доим ёқкан. Бордию бу китобинг ҳам нашр этилишига рухсат берсам, норозилик намойишчилари нашриётим олдидан кетмай қолишади. Қолаверса, обрўйингта ҳам путур етиши аниқ. Сен олим кишисан, тарихчисан, Гарварддай университетда дарс берасан. Арзимаган долларни деб олди-қочди гапларни тарқатиб юрмассан?! Бу тахминларингни тасдиқловчи далил-исботинг борми ўзи?

Лэнгдон табассум қилганча пиджагининг чўнтағидан варақ чиқариб Фаукманга узатди. Бу машҳур тарихчиларнинг эллик номдан иборат китоблари рўйхати эди. Китобларнинг аксарияти илм оламида жуда машҳур, номларининг ўзининг бевосита Лэнгдон назариясига тасдиқ бўла оларди. Фаукман рўйхатга кўз юргутириб чиқди, унинг юзида Ер думалоқ эмас, балки текис эканлигини тўсатдан билиб қолган одам каби ҳайрат ифодаси зоҳир эди.

– Айрим муаллифлари жуда яхши биламан. Улар ҳақиқий тарихчилар!

Лэнгдон истеҳзоли кулди:

– Кўриб турибганингдек, Жонас, бу фақат менинг назариям эмас. Ҳеч бир тарих китобида эса Граал косаси рамзий нуқтани назардан тадқиқ қилинмаган. Ушбу назария ҳисобига топган иконографик далилларим ҳам анчайин ишонарлидир.

Фаукман рўйхатдан кўз узмас эди.

– О, Ҳудойим! Қироллик тарих жамияти аъзоси сэр Любо Тибинг ёзган китоб ҳам бор экан бу ерда!

– Тибинг деярли бутун умрини Граал косасини ўрганишга бағишилаган. Тўғриси, менга илҳом бериб турувчи ҳам айнан у.

Биласизми, аксар олимлар фикрига кўра, Граал косаси инсоният тарихида энг кўп изланган хазинадир. У ҳақида кўплаб афсоналар пайдо бўлди, баъзи кишилар уни умр бўйи қидиришди, низолар, урушлар олиб боришли, қонлар тўкилди. Хўл, Граал оддий бир коса ҳам дейлик, унда нима учун одамлар, айтайлик, тиканли чамбар\* ёхуд хочга эмас, айнан унга кўпроқ қизиқишган? – Лэнгдон табассум қилди. – Нима учунлигини ана энди сиз ҳам биласиз.

Фаукман ишонқирамайгина бош силкиди.

– Граал косаси ҳақида жуда кўп китоб ёзилган экан, аммо Граал назарияси нима учун машҳур эмас?

– Чунки бу китоблар асрлар давомида шаклланган тасаввурни енга олмайди. Бу тасаввур эса барча халқлар орасида кенг ёйилган бир китоб таъсирида вужудга келганини унутмаслик керак.

– Ишқилиб «Гарри Поттер»да ҳам Граал косаси ҳақида ёзилган дея кўрма! – деди Фаукман қўзларини ола-кула қилганча.

– Аэзизим, мен Инжил ҳақида гапирияпман.

Муҳаррир бўшашиб кетди.

– Ўзимам шундай деб ўйловдим...

– *Laissez-le!*\*\* – Софининг чинқириғидан Лэнгдоннинг хаёллари тарқаб кетди. – Дарҳол ўчириб қўйинг!

Такси ҳайдовчиси қўлига радиоузатгич микрофонини олиб, нимадир гапирмоқчи бўлар, Софи эса унга бақиради.

Лэнгдон нималар бўлаёттанини дарров тушуна олмади: Софи кескин ўтирилди-да, унинг пиджаги чўнтағига қўл солиб, револьверни чиқарди ва уни ҳайдовчининг чаккасига тиради. Ҳайдовчи шу заҳотиёқ қўлидаги микрофонни тушириб юборди ва қўлларини боши узра кўтарди.

– *Aptetez!* – бақиради Софи унга.

Ҳайдовчи буйруққа бўйсунган ҳолда машинани тўхтатди. Лэнгдон ана шундагина радиоприёмникдан келаётган таксомотор ноҳзимининг овозини эшилди:

\*Насроний эътиқоди бўйича ҳазрат Исонинг бошига ўлими олдидан кийдингилган чамбар.

\*\*Қўйинг (франц.)

— ....qui s'appelle Agent Sophie Neveu...\* — радиоприёмник бир марта шитирлаб олди. — ...Et un Américain, Robert Langdon...\*\*

“Демак, улар бизнинг қаердалигимизни билишибди-да”, ўйлади асаблари таранглашиб бораётган Лэнгдон.

— Descendez! — ўшқирди Софи. — Йўқол бу ердан!

Кўркувдан дағ-дағ қалтираёттан ҳайдовчи машинадан тушди ва қўлларини кўтарганча нари кетди. Софи машина ойнасини тушириб, уни нишонга олган эди.

— Роберт, рулга ўтинг. Машинани энди сиз ҳайдайсиз.

Лэнгдон у билан баҳсласиб ўтиради. Ҳайдовчи эса уларни бўралатиб сўкар, қўлини эса ҳалиям кўтариб турарди.

— Бу ўрмоннинг ажойиботларини яхшилаб томоша қилиб бўлгандирсиз деб ўйлайман...

— Керагидан ортиқ, — энсаси қотгандай жавоб берди профессор.

— Жуда яхши. Энди бу ердан түёғимиэни шиқиллатиб қолишимиз керак. Кетдик!

Лэнгдон тезликни ўтказиш қутисига қарадию, юзи буришиб кетди. “Жин урсин!”

— Софи, балки ўзингиз ҳайдаганингиз маъқулдир?

— Олға!

Ўрмон ичидан бир неча бекорчилар чиқиб келиб, нима бўлаётганини томоша қилиш мақсадида тўплана бошлашди. Бир аёл эса уяли телефонидан қаёққадир қўнғироқ қилди. Шу маҳал машина шиналаридан ўт чиққудай бўлиб, кескин олдинга интилди ва худди шох ташлагандай юриб кетди. Тўпланганлар дуч келган томонга қочиб қолишли. Телефонда гаплашаётган аёл эса ўзини аранг буталар орасига урди, машина уни уриб кетишига бир баҳя қолган эди.

— Секинроқ, Роберт! Эсингиз жойидами, нималар қиляпсиз ўзи?

— Сизни огоҳлантирмоқчийдим! — бақирди Лэнгдон жавобан.

— Мен фақат узатмалар қутиси автоматлаштирилган машиналарни ҳайдайман!

---

\*Софи Невё исмли агент (франц.)

\*\*Ва американлик Роберт Лэнгдон (франц.)

## ҮТТИЗ ТҮҚҚИЗИНЧИ БОБ

Лабрюйер күчасидаги гиштин уйнинг оддийгина жиҳозланган хонасида кўп бора уқубат чекишга тўғри келган эди, аммо уларнинг бирортасини ҳам айни дамда Сайлласнинг танжонини кемираётган азоблар билан солиштириб бўлмайди. “Мени алдаши! – алам билан ғудранди у. – Барча ҳаракатлар зое кетди!”

Биродарлар ўз сирларини очишдан кўра ўлимни афзал билишди. Устоэга қўнғироқ қилиб, бу ҳақида гапиришга Сайлласнинг мажколи қолмади. Пойдевор тоши қаерга яширилганини билувчи одамлардан ташқари, шундоққина черковнинг ўзида роҳибани ҳам ўлдирди. “У Парвардигорга осий эди! “Дея асари”ни лаънатлади!”

Сайллас қотилликни ғайрихтиёрий тарэда қилган бўлса да, бироқ роҳиба Сандриннинг ўлими вазиятни қаттиқ чигаллаштиради. Жасадни кўргач, аббат нима деркин? Сайлласни Сен-Сюльпис черковига киритишни сўраб Арингароса унга қўнғироқ қилганди-ку! Тўғри, у аёл жасадини каравотига ётқизиб, устига чойшаб ёпиб қўйди, бироқ бошдаги жароҳатни сезмаслик мумкин эмас. Қолаверса, полдаги тешикни билинтирмай кўмиб ташламоқчи бўлиб, улдасидан чиқолмади.

Топшириқни бажаргач, «Дея асари»да яширинишни мўлжаллаган эди. Ҳаётини Нью-Йоркдаги қароргоҳда тоатибодат ва осудалик билан ўтказишни ҳар доим орзу қилган. Энди эса у ерга қадам босиш жуда хавфли. “Мени бу ерда ҳеч ким қидирмайди”. ўйлади у. Лекин Арингаросадек таникли одам ўзини қаёққа ҳам урарди.

«Мен епископ ҳаётини хавф остига қўйдим».

Сайллас ерга тикилганича ҳаёт қилвирилклари ҳақида хаёл сурарди. У Арингаросадан бир умр қарэдор. Епископ унинг ҳаётини сақлаб қолди, ўқитди; яшashi учун мақсад кўрсатди.

– Дўстим менинг, – дерди унга Арингароса, – сен альбинос бўлиб туғилдинг, лекин бошқаларга устингдан кулишларига йўл қўйма. Наҳотки тушунмасанг, Тангри таоло бежиз сени оппоқ қилиб яратиб, бошқалардан ажратиб қўймаган. Чунки сен азиৎсан, сени буюк ишлар кутмоқда!

Арингаросанинг ўтилари сабабми, вақт ўтиб Сайллас ўзига бутунлай бошқача назар билан қарай бошлади.

“Мен беғуборман. Мен оппоқман. Мен чиройлиман. Мисли фариштаман”.

Шу пайт қулогига отасининг овози эшитилгандаи туюлди:

– Сен бадбашара маҳлуқсан! Ароxoҳнинг ўзгинасисан!

Сайллас тиз чўкди-да, гуноҳлари мағфират этилишини сўраб, ибодат қилишга тутинди. Кейин эса әгнидаги сутанасини юлқиб олиб, ўзини-ўзи жазолай бошлади.

## ҚИРҚИНЧИ БОБ

Булон ўрмонидан эсон-омон чиқиб олишгач, Лэнгдон машинани тўхтатди.

– Яхсиси, ўзингиз ҳайдай қолинг, – деди у Софига.

Улар жой алмашишгач, де Лоншан хиёбони бўйлаб ғарб томонга йўл олишди.

– Аксо кўчаси қаерда жойлашган? – сўради Лэнгдон. Спидометр мили эса 100 сонига яқинлашаётган эди.

– Таксичи Ролан-Гаррос стадиони яқинида деганди. Мен у жойни биламан.

Профессор чўнтағидан яна олтин калитни чиқарди, уни кафтида салмоқлаб кўрди. Ҳозир содир бўлаётган ҳодисалар занжирида бу калит қанчалар катта ўрин тутишини қалбан ҳис қилди. Эҳтимол айнан шу калит туфайли у озодликка эришар.

Софига тамплиер-рицарлар ҳақида сўзлаб берәтиб бир жиҳатта эътибор қаратди: калитта Приорат рамзи туширилганидан ташқари, унинг ташкилот билан бошқа умумийлиги ҳам бор. Томонлари тенг бўлган хос нафақат мувозанат ва мутаносибликни билдиради, балки рицарлик орденининг белгиси ҳамдиц. Тамплиерларнинг узун оқ кийимига ҳам худди шундай хоч тасвири туширилган эди.

Лэнгдон калит нимани очиши мумкинлигини ўйлай бошлади. “Балки Граал косаси яширилган жойни очар?” Ўзининг фикридан киноя қилиб кулиб қўйди. Мишмишларга кўра, Граал косаси 1500 йили Англиядаги черковларнинг бири остига кўмиб қўйилган.

*“Буюк даҳо да Винчи замонида”.*

Иккинчи минг йилликнинг илк асрларида биродарлик нёб ҳужжатларни бир неча бор қайта беркитишига түғри келди. Тарихчилар фикрича, ҳужжатлар Қудусдан Европага олиб келингач, сақлаш жойи олти марта ўзгартирилди. Одамлар Граал косасини сўнгти бор 1447 йили кўришган. Ўшанда ёнгин оқибатидаги ҳужжатлар йўқ бўлиб кетишига бир баҳя қолган, хайриятки, уларни оловдан олиб чиқишига улгуришди. Ҳужжатлар солинган тўрт сандиқ шунчалик оғир эдики, ҳар бирини олти киши базўр кўтариб, хавфсиз жойга элтишди. Шундан кейин Граал косасини кўрдим дегувчи одам топилмади.

*Фақатина мишишлар. Бироқ ушбу ҳазина Буюк Британияда, қирол Артур\** заминида яширилгани ҳақидаги фикр кенг тарқалган.

Шу ўринда икки муҳим омилни ёддан қўттармаслик лозим.

*Леонардо да Винчи Грааль косаси қаерга яширилганини биларди.*

*Эҳтимол, ҳазина ҳалиям Британиядадир.*

Граал косасини қидирувчилар да Винчи асрлари ва қундаликларини синчилаб ўрганишлари бежизга эмас. Улар шу орқали ҳазина яширилган жойни топишга умид қилишади. Айримлар “Мадонна форда” суратидаги тоғлар Шотландия тепаликларига ўшшаб кетади, дейишади. Бошқаларнинг фикрича эса, “Махфий ибодат”да ҳавориийларнинг ғалати тартибда ўтириши ҳам ҳазинага ишорамиш. Яна бир тахмин ҳам борки, Лэнгдон уни ҳечам маъқулламайди: “Мона Лиза”нинг рентгенли таҳдилида аниқланишича, аввалига суратда маъбуда Исаданинг шокиласи тасвиранган эмиш. Кейинроқ эса рассом номатъум сабабга кўра уни ўчириб ташлаганмиш. Аммо ҳаворанг шокила билан Граал косаси ўртасида қандай боғлиқлик бўлиши мумкинлигини Лэнгдон умуман тасаввур қиломайди. Шундай бўлса-да, бу тахмин интернетда қизғин муҳокама қилинади.

*“Ҳа, одамлар сирли нарсаларни хуш кўришади”.*

Жумбоқлар эса тобора кўпайиб бормоқда. Яқинда машҳур итальян санъатшуноси Маурицио Сузарини «Нью-Йорк таймс»

---

\*Кирол Артур – афсоналарга кўра, Англияни бирлаштирган ҳукмдор.

газетасида эълон қилган «Леонардонинг тутунли пардаси» номли мақола бутун дунёда шов-шув бўлиб кетди. Мақолада айтилишича, да Винчининг “Жодугарлар ибодати” асари қатларида қандайдир сир яширин эмиш.

Серазини фикрича, бўёқлар қатлами остида кулранг-яшил рангларда чизилган «Жодугарлар ибодати» этюди ҳақиқатан ҳам да Винчи мўйқаламига мансуб, суратнинг ўзи эса уники эмас. Аллақандай номаълум рассом Леонардо вафотидан бир неча йил кейин хомаки расмни устидан бўяб чиққан экан. Буни ҳам қўя туринг, суратнинг инфрақизил нурлар ва рентген ёрдамидаги таҳлили шуни кўрсатдики, ўша муттаҳам этюдни аслига путур етказиш мақсадида бўяб ташлаган. Леонардо да Винчи бу полотнода ҳақиқатда нимани тасвирлагани ва унга етказилган зарар кўлами қанчалигини эса ҳеч ким айтиб беролмайди...

– Балки қўлингиздаги қалит Граал косаси яширилган жойни очгандир? – Софининг саволи Лэнгдоннинг хаёlinи бўлди.

– Йўқ, бу фикрга қўшила олмайман. Қолаверса, Граал косаси Франция эмас, балки Англия ҳудудига яширилган деб ҳисобланади.

– Ахир энг маъқул тахмин ҳам шу эмасми? – гапини маъқуллашда давом этди Софи. – Бу қалитта Сион Приоратининг рамзи туширилган ва биз уни биродарлик аъзосидан олдик. Граал сирини эса, ўзингиз айтгандек, кўп асрлар давомида айнан биродарлик сақлаб келган.

Софининг мулоҳзалари мантиқли бўлса-да, Лэнгдон уларни қабул қилолмаётган эди. Приорат Граални Францияга қайтариш ва шу ерда абадий сақлашга қасам ичганлиги ҳақида мишишлар юради. Аммо бу гап тарихий тасдиғини топмаган. Бордию. Приорат қасамнинг устидан чиқиб, Граални Францияга олиб келган тақдирда ҳам рю Аксодаги манзил бундай ҳазина учун сўнгти паноҳ бўлиши умуман ақлга сиғмайди.

– Йўқ, Софи, шахсан мен бу қалит ва Граал косаси бирбирига алоқадор бўлиши мумкин деб ҳисобламайман.

– Нима, Граал Англияда яширилгани учунми?

– Фақаттина бунинг учун эмас. Приорат аъзолари кўп бўлса-да, Граал косаси яширилган жойни тўрт киши, яъни улуғ уста ва унинг уч ноиби билган холос. Бу тўртлик сараланиши учун эса ўн

йиллаб вақт керак бўлган. Менимча, бобонгиз Сион Приорати-нинг оддий аъзоси бўлган.

“Йўқ, биродарликда бобомнинг мавқеи катта бўлган, буни аниқ биламан”, хаёлидан ўтказди Софи.

— Агар бобонгиз ўша тўрт кишидан бири бўлганда ҳам, буни сизга, биродарлик аъзоси бўлмаган одамга, ҳеч қачон айтмас эди.

Софи ўйланиб қолди. Дала ҳовлида кўрганларини Лэнгдонга сўзлаб берсинми? Балки пайти келгандир? Ахир бу сирни ўн йилдан бери дилида сақлаб келяпти, бирорвга айтишга эса номус қиласди.

— Мана у! — бақириб юборди Лэнгдон ва олдинда кўринган Ролан-Гаррос теннис мажмуасига қўли билан ишора қиласди.

Софи машинани ўша томонга ҳайдади. Тор кўчаларда бир оз айлангач, улар Аксо кўчаси бошланадиган чорраҳага чиқишиди. Энди керакли манзилни топиш қолди, холос.

Йигирма тўртингчи уйни қидиракан, Софи нуқул черков ёки ибодатхона гумбазига кўзи тушишини ўйларди. “Нима, қанақангиз черков? Ахир бу кўчада факат турли идораю ташкилотлар бинолари жойлашган экан-ку!”

— Мана, етиб келдик, — деди у бир маҳал ва рўпарадаги бинога имо қиласди.

Квадрат шаклидаги замонавий бино. Олдига тенг томонли ул-кан хоч қўйилган бўлиб, неон чироқлари ёруғида аниқ кўриниб турарди. Жочнинг остида эса қуйидаги ёзув бор эди:

### ЦЮРИХ ДЕПОЗИТАР БАНКИ

Лэнгдон черков ҳақидаги тахминини Софига айтмаганидан хур-санд бўлди. У тимсоллар бўйича мутахассис сифатида яширин маъноларни улар умуман мавжуд бўлмайдиган жойлардан излашга ўрганган эди. Томонлари тенг хоч эса Швейцариянинг ҳам рамзий белгиси бўлиб, байроғида акс этгани Лэнгдоннинг хаёлидан мутлақо кўтарилиб кетибди.

Ҳартугул биттга сир очилди.

Софи билан Лэнгдоннинг қўлидаги қалит Швейцария депозитар банки сейфининг қалити бўлиб чиқди.

## ҚИРҚ БИРИНЧИ БОБ

«Фиат» машинасидан тушган епископ Арингаросанинг аъзойи бадани совуқ шамолдан жунжикиб кетди. Баланд тоғ чўққиларидан эсиб, Гандольфо қасри деворларини силаб-сийпаловчи совуқ шамол унга ҳам ўз заҳрини саншиб ўтганди. «Иссикроқ кийиниб олсан бўларкан», ўйлади епископ. У бутун вужудини қоплаган титроқни енгишга тиришар, ўзини қучсиз ва ҳолсиз кўрсатишни асло истамас эди.

Қаср деярли қоронгулик қўйнига чўмган, фақат энг тепасидағи ойналардан ёруғлик таралиб туради. «Кутубхона, – хаёлидан ўткаэди Арингароса. – Ухламай кутиб ўтиришишибди». У бошини этганча кириш томон йўналаркан, расадхона гумбазларига қара-масликка ҳаракат қилди.

Эшик олдида уни уйқусизликдан кўзларини аранг очаётган руҳоний кутиб олди. Арингароса бу йигитча билан беш ой муқаддам учрашган, ўшанда у анчагина илтифотли кўринган эди. Бугун эса мулоzамат қилишга тоби йўққа ўхшайди.

– Биз хавотирлана бошлаган эдик, муҳтарам епископ, – деди руҳоний ва қўл соатига қараб қўйди. Бироқ у энсаси қотаётганини яшириб ўтирасди.

– Минг бор узр. Ҳозирги авиакомпанияларга ишонч қолмаяпти ўзи.

Бунга жавобан руҳоний бир нималарни ғўлдиради-да, шундай деди:

– Сизни тепада кутишмоқда. Мен кузатиб қўяман.

Кутубхона анчагина кенг бўлиб, полидан шифтига қадар қорамтири ёғоч билан қопланган эди. Деворлар бўйлаб эса китобларга лиқ тўла баланд жавонлар қад кўтариб турибди. Полга қаҳраболи мармар плиталар ётқизилган, атрофи қора базальт билан ўраб чиқылган. Бу эса бир вақтлар мазкур бино сарой бўлганини эслатади.

– Хуш келибсиз, епископ, – овоз янгради хонанинг нариги бошидан.

Арингароса бу кимнинг овози эканини аниқламоқчи бўлди, бироқ бунағанги хира ёруғликда одамни ажратиб олиш жуда муш-

кул. Бу одамлар бугун юз беражак воқеадан хижолат тортгандай ўзларини қоронғилик қўйнига урган кўринишиади.

Арингароса савлат тўқканча қадам босарди. Ниҳоят хонанинг нариги томонига қўйилган узун стол ортида уч кишининг қораси кўринди. Епископ ўртада ўтирган кишини дарҳол таниди: Ватикан котибиятининг семизгира раиси, у барча ҳуқуқий масалаларни олиб бораради. Ёнидагилар эса италян кардиналлари экан.

Арингароса стол томонга йўналди.

– Бамаҳал безовта қилганим учун маъзур тутинг. Кутавериб чарчаган бўлсангиз керак.

– Ҳечқиси йўқ, – деди дўмбоқ қўлларини каттакон қорнига қўйиб олган котиб. – Узоқ жойдан етиб келганингиз учун сиздан миннатдормиз. Қаҳва ичасиёми ёки бирйўла тамадди қилиб оласизми?

– Ташаккур, яхшиси ишга ўтақолайлик, ҳали самолётта улгуришим керак. Демак, бошлаймизми?

– Майли, – жавоб қайтарди семиз киши. – Сиз куттанимиздан кўра тезроқ ҳаракат қилдингиз...

– Шундайми?

– Ҳа, ихтиёргиэда яна бир ой бор эди.

– Сизлар бундан беш ой аввал ташвишингизни изҳор қилган әдингиз, – деди Арингароса. – Шундай экан, имиллашга ўрин йўқ.

– Сиз ҳақсиз. Сизнинг илдам ҳаракатингиздан бафоят мамнунмиз.

Арингароса узун столни кўздан кечириб чиқди: устида каттагина қора портфел бор эди.

– Мен сўраган нарса шунинг ичидами?

– Ҳа, – андак саросимали оҳангда гапирди котиб. – Назаритмизда, бу илтимос...

– Бир мунча қалтис, – унинг гапини илиб кетди кардиналлардан бири. – Бу ердаги маблағ жуда катта, балки бошқачароқ йўл билан олиб кетарсиз?

– Айни пайтда хавфсиэлигим мени қўпам қизиқтираётгани йўқ.

Парвардигор наноҳида асраса, йўлимгэ ҳеч нарса тўсиқ ўйла олмайди.

Аммо котибнинг ҳам, кардиналларнинг ҳам нигоҳида иккилашиш зоҳир эди.

– Портфелга мен сўраган маблағнинг ҳаммаси солинганми?

Котиб бошини ирғади:

– Ҳа. Ватикан банкининг йирик қийматдаги облигациялари.

Бутун дунёда нақд пул ўрнида қабул қилинади.

Арингароса столга яқинлашиб портфелни очди, ичида облигацияларнинг иккита йирик ўрами бўлиб, ҳар бирига Ватикан муҳри босилган эди.

Котиб безовталаниб қолди.

– Агар нақд пул берганимизда биз ўзимизни анча хотиржамроқ ҳис қилган бўлардик.

«Бунча нақд пулни олиб кетишнинг иложи йўқ», ўйлади Арингароса. Портфелни ёпаркан уларга жавобан сўз қотди:

– Облигациялар қиймат жиҳатидан нақд пулга тенг деган эдингиз.

Кардиналлар бир-бирларига саросимали қараб олишгач, улардан бири деди:

– Тўғри, шундай дегандик. Бу облигацияларни кузатиш осон, улар албатта Ватикан банкига олиб келади.

Арингароса кулгидан ўзини базўр тийиб турарди. Устоз худди шу сабаб ҳам Ватикан банкидан пулларни облигациялар кўринишида олишни маслаҳат берганди. Бу ҳам ўзига хос эҳтиёт чорада. «Мана энди ҳаммамиз битта тўрдами».

– Менимча, биз ҳеч қандай қонунни бузганимиз йўқ, – деди Арингароса. – Ахир «Дея асари» Ватиканнинг шахсий прелатураси ҳисобланади, аъло ҳазратлари эса пулни нимага лозим кўрсалар, ўша нарсага сарф қилишга ҳақлидирлар.

– Ҳа, тўғри, аммо барибири... – котиб бутун гавдаси билан ўзини олдинга ташлади, курси эса унинг оғирлигидаги гичирлаб кетди. – Сиз бу маблағдан қандай фойдаланасиз, буни билмаймиз. Мабодо бирор англашилмовчиллик рўй берса...

– Сизлар олдимга қўйган талабни ҳисобга оладиган бўлсак, – унинг гапини бўлди Арингароса, – бу пуллардан қандай фойдаланишим билан ишингиз бўлмасин.

Орага узоқ ва оғир сукунат чўкди.

«Мен ҳақ эканлигимни улар жуда яхши тушуниб туришибди», кўнглидан ўтказди Арингароса.

– Хўш, қандайдир қоғозларга қўл қўйишим керакдир?

Руҳонийлар ундан тезроқ қутулиш ниятида бўлса керак, бир неча қоғозни тезлик билан олдига суринг қўйишиди.

Арингароса ҳар бир вараққа тикилиб қаради, уларга папа муҳри босилган эди.

– Бу қоғозлар менга юборилган нусхалар билан бир хилми?

– Ҳа, албаттага.

Епископ ҳужжатларни имзолар экан, ҳеч нимани ҳис қилмаёт-ганидан ажабланди. Аммо қаршисидаги кишиларнинг эса елка-ларидан тоғ ағанагандай бўлди.

– Ташаккуримиэни қабул қилинг, епископ, – деди котиб. – Черков сиз кўрсатган хизматларни ҳеч қачон унутмайди.

Епископ портфелни кўтариб олди, айни пайтда қўлида жуда катта куч ва ҳукмронлик борлигини тушуниб туради. Тўртовлон бир-бирларига нимадир демоқчи бўлгандай бир муддат жим қо-лишиди. Кейин эса Арингароса бурилди-да, эшик томон йўналди.

– Епископ! – чақириди кардиналлардан бири.

– Лаббай? – бўсағада турган Арингароса ортига ўгирилди.

– Айтингчи, ҳозир қаерга кетяпсиз?

Бу савол шунчаки қизиқишдан сўралмаганини аниқ эди.

– Парижга, – лўндагина жавоб берди у ва хонадан чиқиб кетди.

## ҚИРҚ ИККИНЧИ БОБ

Туну кун ишловчи Цюрих депозитар банки мижозларга аноним хизмат кўрсатиш турлари билан ном чиқарган. Банкнинг Кувала-Лумпур, Нью-Йорк ва Парижда ҳам бўлимлари фаолият юритар, сўнгти йилларда хизмат кўрсатиш доирасини анча кенгайтирди. Банкнинг асосий даромади аноним сейфлардан тушади. Мижоз ўзининг бирор қимматбаҳо ашёсини – акция ва облигациялардан тортиб ноёб полотноларгача – исм-шарифини ошкор этмай шу ерга жойлаштириши, омонатни истаган пайтда яширинча олиб кетиши мумкин. Сейфлар эса энг замонавий ҳимоя технологиялари билан таъминланган.

Софи машинани маҳобатли дарвозалар олдида тўхтатди. Дарвоза тепасига ўрнатилган қузатув камераларининг кўзлари уларга қадалган эди. Бундан Лэнгдон ўзини ноқулай сеза бошлади. Чунки Луврдагидан фарқли равишда бу камералар ростмана бўлиб, кўрган нарсани тасвирга оларди.

Софи машина ойнасини тушириб, дарвозага ўрнатилган электрон таблони кўздан кечириб чиқди. Экрандаги кўрсаткичлар бир неча тилларда ёзилган, энг юқори сатр эса инглизчада эди:

### КАЛИТНИ КЎЙИНГ

Софи чўнтағидан хочли олтин калитни олди. Экран тагида учбуручак шаклидаги тешикча кўринниб туради.

— Менимча, калитмиз тўғри келади, — деди Лэнгдон.

Софи калитни тешикка тиқиб, ичкарига итарди. Калитни бурашга ҳожат йўқ экан, чунки пўлат дарвозалар шу заҳотиёқ икки томонга силжий бошлади. Улар ичкарига киришлари биланоқ эса ёпилиб қолди. Қаршиларида иккинчи дарвоза туради. Қизил «Смарт» худди шлюздаги кема каби қамалиб қолди.

Лэнгдоннинг аъзойи бадани жимиirlаб кетди. «Ишқилиб бу дарвоза ҳам очилсинда».

Ҳартутул олтин калит панд бермади. Улар иккинчи дарвозадан ҳам ўтиб, кичикроқ ер ости гаражига кириб боришиди. Чор атрофда ним қоронғилик ҳукмрон эди. Гаражнинг нариги томонида бинога кириладиган кулранг темир эшик кўринди, унинг олдинга эса қип-қизил гилам тўшаб қўйилиби.

— Қуролни яхшиси шу ерда қолдирганингиз маъқул, — деди Софи эшик яқинида машинани тўхтатар экан.

«Бажонидил», ўйлади Лэнгдон ва револьверни ўриндиқ тагига яшириб қўйди.

Улар машинадан тушиб, эшикка яқинлашишди, қизиги, унинг умуман тутқичи йўқ эди. Дарвоздаги сингари электрон: табло ҳам кўринмади, лекин учбуручак тешиги бор экан.

— Буниси энди фақат банк хизматчилари учун экан-да, — деди Лэнгдон.

— Олга, унда! — Софи калитни тешикка солиши билан ичкарига аста-секин очила бошлади.

Цюрих депозитар банкнинг вестибюли ўзининг ҳашамдорлиги билан Лэнгдонни ҳайратга солди. Одатда банклар ичи мармар ва гранит билан безатиб қўя қолинади, бу ерда металл панеллар ва михпарчинлар ялтираб турарди. Ҳамма ёқда — пол, деворлар, эшиклар, устунларда ҳам қулранг металл безакларни кўриш мумкин, ҳатто вестибюлдаги ўриндиқлар ҳам металдан ишланганга ўхшайди. Гўё банкнинг ичи улкан сейфнинг ўзгинаси.

Баланд стол ортида турган йирик гавдали навбатчи йигит улар томон қаради. Кейин эса томоша қилиб тургани кичкина телевизорни ўчирди да, уларни табассум билан кутиб олди. Алп қомати, қўлтиғи остига тўппонча осиб олганига қарамай у жуда илтифотли ва хушмуомала экан.

— Bonsoir\*, — деди у. — Сизларга қандай ёрдам беришим мумкин?

Европанинг барча ташкилотлар ва муассасаларида меҳмонларни икки хил тилда кутиб олиш одатий ҳолга айланган. Меҳмонлар эса ўзлари учун қулай бўлган тилни танлаб олишади.

Бироқ Софи сўз қотмади, индамайгина қалитни стол устига қўйди. Қалитни кўриши билан йигит гавдасини тўғрилаб олди.

— Тушундим. Марҳамат қилинг, йўлак охиридаги лифтта чиқа-сизлар. Мен ҳозир ходимимиzioni огоҳлантириб қўяман, у сизларни кутиб олади.

— Нечанчи қаватта чиқамиз? — сўради Софи қалитни қайтариб оларкан.

Навбатчи ғалати қараб қўйди.

— Лифт қайси қаватда тўхташини қалит айтиб беради.

— Ҳа-я! Ёдимдан кўтарилибди.

Улар лифтта чиққунларига қадар навбатчи кузатиб турди ва лифт эшиклари ёпилиши билан телефон гўшагини кўтарди.

У ҳеч кимни огоҳлантириш ниятида эмасди, чунки бунга ҳожат йўқ.

Мижоз маҳсус қалит билан биринчи дарвозани очиши биланоқ сейф сақловчиларига дарҳол маълумот келиб тушади.

Навбатчи банкнинг тунги бошқарувчиси рақамларини терарди. У яна телевизорни ёқди, янгиликлар дастури эндигина тугаётган

---

\*Салом (франц.)

әкан, экранда Софи Неве ва Роберт Лэнгдоннинг йирик тасвири пайдо бўлди.

- Алло! – гўшакдан бошқарувчининг овози эшигтилди.
- Бизда кутилмаган ҳолат юз берди.
- Нима бўлди?
- Франдуз полицияси икки кишини изламоқда.
- Хўш?
- Ўша одамлар ҳозиргина банкка кириб келишди.
- Жин урсин! – сўқинди бошқарувчи. – Мен ҳозир месъе Берне билан боғланаман.

Соқчи гўшакни қўйиб қўйди ва шу заҳотиёқ Интерпол рақамларини тера бошлади.

Лэнгдон ҳайрон эди, лифт тепага қўтарилемас, худди жарга қулаётганга ўхшарди. Неча қават босиб ўтишди, билмайди. Ва ниҳоят эшиклар очилдио, бу расво лифтдан қутылганига хурсанд бўлиб кетди.

Эшик олдидаги уларни ёши ўтиңқираган, истараси иссиққина ходим кутиб олди.

– Хуш келибсизлар, – деди у. – Марҳамат қўлиб ортимдан юрсангиз.

Шундай дея бурилди-да, тор йўлак бўйлаб юриб кетди.

Улар бир нечта йўлакдан ўтишгач, мустаҳкам пўлат эшик олдидаги тўхташди.

– Мана, етиб келдик, – у эшикни очиб, меҳмонларни ичкарига таклиф қилди.

Роберт билан Софи бутунлай бошқа оламга тушиб қолгандай бўлишди. Бу хона қиммат меҳмонхонанинг ҳашаматли хонасига ўхшар эди. Ерга қалин шарқ гиламлари тўшалган, эман дарахтидан ишланган мебеллар, юмшоқ ўриндиқлар қўйилган. Хона ўртасидаги катта стол устида перье ичимлиги шишласи, ёнида иккита билур қадаҳ турибди.

«Ҳа, швейцарияликлар бунақа ишларни қотиришиади». хаёлидан ўтказди Лэнгдон.

– Менимча, бу ерга биринчи марта келишингиз, шундайми? – сўради ходим.

Софи истар-истамас бош ирғади.

– Тушунарли. Калитлар кўпинча авлоддан-авлодга мерос бўлиб ўтади, илк маротаба келган мижозлар эса ўзларини ўнғай-сиз сезишади. Бу албатта, табиий ҳол. Чунки улар бизнинг тартиб-қоидалар билан ҳали таниш бўлишмайди, – у ишора билан меҳмонларни ўтиришга таклиф қилди.

– Калитлар баъзида мерос бўйича ўтади дедингиз-а? – сўради Софи.

– Ҳа, худди шундай. Калит – Швейцария банкидаги ҳисоб дегани. Ҳисоб рақамлари эса кўпинча мерос қилиб қолдирилади. Олтин ёмби ва бошқа қимматбаҳо нарсаларни сақлашга келсак, депозитар сейфни ижарага олишнинг энг қисқа муддати эллик йил. Ҳақи олдиндан тўланади.

– Эллик йил дедингизми? – ажабланиб сўради Лэнгдон.

– Бу энг қисқа муддат. Агар мижоз хоҳласа, сейфни яна ҳам узоқроқ муддатга ижарага олиши мумкин. Бордию эллик йил ичida сейфни ҳеч ким сўраб келмаса, у йўқ қилинади. Сизлар ўз омона-тингизни ҳозироқ кўрмоқчимисиз?

– Ҳа.

– Ушбу хона тамомила сизларнинг ихтиёргизда. Бу ердан чиқишим билан сейфни очиб, ичидаги нарсани истаганча томоша қилишингиз, ўрнидан жиљдиришишингиз, қайтадан жойлаштиришишингиз мумкин. Сизга тегишли қути-сейф эса мана бу ёқдан чиқиши керак, – у худди аэропорт юхонасидағи каби тасмали конвейер ўрнатилган девор томонга ишора қилди. Кейин эса электрон табло тагидаги учбурчак тешинки кўрсатди: – Калитни шу ерга қўясиз-лар. Компьютер калитингиз мувофиқлигини тасдиқлаши биланоқ кириш кодини терасиз ва қутингиз пастдаги асосий сейфдан узатиб берилади. Ишни битиргач, қутини яна конвейерга, калитни эса тешинка қўясиз, ўша жараён тескари тартибда тақрорланади. Шундай қилиб, мулкингизга тўлиқ дахлисилик кафолати берилади. Кути ичida нима борлигини ҳатто банк хизматчилари ҳам билишмайди. Бирор савол туғилиб қолса, хона ўртасидаги столда чақирув тутгаси бор, ўшани босинг.

Софи ниманидир сўрамоқчийди, бироқ телефон жиринглаб қолди. Кутимаган бу қўнғироқдан ходим довдираб қолди.

– Кечирасизлар! – у стол ёнидаги телефон гўшагини кўтарди:  
– Лаббай?

Кўнгироқ қилган одам хавотирилди хабар айтди, шекилли, ходиминг ранги оқариб кетди.

– Хўп, хўп, келишдик, – у гўшакни жойига кўйди-да, асабий табассум қилди: – Кечирасизлар, сизларни ёлғиз қолдиришимга тўғри келади. Ўзингизни худди уйингиздагидек ҳис қилинглар.

– Шошмай туринг! – уни тўхтатди Софи. – Кетишдан олдин бир нарсани тушунтириб берсангиз, боя код теришимиз кераклигини айтдингиз, тўғрими?

– Ҳа, албатта. Аксар Швейцария банкларида бўлгани каби бизда ҳам депозит қутилар рақамларга боғланган, мижоз исмига эмас. Сизларда қалит ва бошқа ҳеч ким билмайдиган рақамлар бор. Бу эҳтиёт чора сифатида қилинган. Ахир қалитни йўқотиб қўйсангиз ундан кимдир фойдаланиши мумкин-ку.

Софи иккиланааб қолди.

– Мабодо валинеъматим менга ўша рақамларни қолдирмаган бўлса-чи?

Банк ходимининг юраги безовта тепарди. «Улар жуда шубҳали, ниманидир яширишяпти!»

– У ҳолда яна бир ходимимизни ёрдамга чақираман, – сохта жилмайди у. – У тезда етиб келади.

Ходим ташқарига чиқди-да, эшикни маҳкам тортди. Софи ва Лэнгдон қамалиб қолишган эди.

Шу маҳал шаҳарнинг бошқа томонида, Шимолий вокзал биносида иш олиб бораётган агент Колленинг телефони жиринглаб қолди.

– Интерполга маълумот келиб тушибди, – деди Безу Фаш. – Поездни унутинг. Лэнгдон ва Невё ҳозиргина Цюрихнинг депозитар банкига киришибди. Одамларимизга айтинг, зудлик билан у ерга етиб боришин.

– Жак Соньер уларга нима демоқчи бўлганлиги ҳақида янги фикр борми?

– Икковини ҳибсга олсангиз, шахсан ўзим сўраб бераман, – кесатиқли жавоб қайтарди Фаш. – Аксо кўчасидаги йигирма тўртинчи уй. Тушунарлимиз!

– Худди шундай!

Колле рация орқали ўз одамлари билан боғланишга киришди.

## ҚИРҚ УЧИНЧИ БОБ

Цюрих депозитар банки Париж бўлимиининг директори Андре Берне банк тепасидаги ҳашаматли уйда яшарди. Уйн шинам, баражут қопланган мебелларга тўла бўлишига қарамай, у ҳамиша Сен-Луиганъ “Иль кўчасида уйи ёки данғиллама ҳовлиси бўлишини орзу қиласади. Ахир у ерда ҳақиқий буюк шахслар билан сұхбатлашиши мумкин, бу ерадагига ўхшаб зерикарли ва ёқимсиз бойваччалар билан эмас.

«Нафақага чиқсан. – хаёлларга бериларди Берне, – ертўлани камёб бургунд виноси билан тўлдириб ташлайман, меҳмонхонани эса Фрагонар ёки Бушенинг суратлари билан беҳайман. Қуналарини Лотин кварталида кўхна мебеллар ва ноёб китобларни излаш билан ўтказаман».

Бугун эса Бернени ухлагани қўйишмади. Уйғонгач, роппа-роса олти ярим дақиқадан сўнг банкнинг ер ости йўлагида кетиб борарди. Аммо ташқи кўринишидан шахсий тикувчиси билан сартароши камида бир соат уринганга ўхшайди. У эгнига чиройли ипак костюмини кийиб олди, бўйинбогини эса йўл-йўлакай боғлади. Берне тунда ҳам мижозларни кутиб олишга ўрганиб қолган, чунки улар дунёнинг турли бурчакларидан келишади. Уйқудан бир зумда уйғонишини эса Африканинг масан қабиласи жангчиларидан ўрганган. Бу жангчилар кўз очиб-юмгунча ухлаб ётган ўринларидан туриб, жанговар ҳолатта ўта олишади.

«Мен ҳам жангга тайёрман, – ўйлади Берне. – Қойилмақом ўхшатиш бўлди-да ўзиям». Унинг банкida олтин калити бор мижозларга ҳар доим алоҳида эътибор қаратилади. Бироқ француз судлов полицияси қидираётган мижозларнинг олтин калит билан келиши эса уни жуда нозик аҳволга солиб қўйди. Мижоз ашаддий жиноятчи бўлиши мумкинdir, банк эса унинг омонати ҳақидаги сирни ҳатто судда ҳам ошкор этмайди.

«Атиги беш дақиқа. Уларни банкдан чиқариб юбориш им учун беш дақиқа вақтим бор».

Агар тезроқ ҳаракат қиласа, кўнгилсиз оқибатларнинг олдини олиш мумкин. «Ҳа, улар ростдан ҳам банкка киришиди, лекин мижозимиз бўлишмагани ва кириш кодлари йўқлиги учун қай-

тариб юбордик». Полицияга худди шундай дейди. Навбатчи-нинг Интерполга қўнғироқ қилгани умуман ортиқча бўлиди. Шов-шув кўтаришнинг нима кераги бор? Яна соатига ўн беш евро ҳақ олади бу галварс!

Эшик олдида тўхтаган Берне чуқур нафас олди ва лабларига ширин табассум қўндириди-да, хонага шамол мисол отилиб кирди.

— Хайрли кеч, — саломлашди мижозлар билан. — Мен Андре Бернеман. Сизларга қандай ёрдам беришим мум... — у ҳаяжон-ланганидан гапини тутата олмади. Бу аёлни банкда, устига-устак бунақангни вазиятда кўраман деб ҳеч ўйламаганди.

— Кечирасиз, биз аввал ҳам учрашганмизми? — сўради Софи. У банкирни танимади, аммо Берне унга худди арвоҳни кўргандек тикилиб қолган эди.

— Йўқ... — базўр жавоб қайтарди Берне. — Менимча... учрашмаганмиз. — У ўзига келиб яна сохта табассум қилди. — Ёрдам-чимнинг айтишича, сизларда олтин калит бор экан-у, лекин ҳисоб рақамини билмас экансиз, шундайми? Қолаверса, бу калитни қаердан олганингизни билсан бўладими?

— Уни менга бобом топширган, — деди Софи Бернедан кўзини узмай. Жаноб директорнинг асабийлашаёттани шундоққина кўриниб турарди.

— Тушунарли. Бобонгиз калитни берибди-ю, рақамларни айтмабди-да?

— Бунга улгурмади. Уни бутун оқшомда ўлдириб кетишибди. Берне турган жойида қалқиб кетди.

— Нима?! Жак Соньер ўлдими? — унинг кўзларида ҳақиқий қўрқув намоён бўлди. — Аммо... қандай қилиб?

Энди эса ажабланиш навбати Софига келган эди:

— Сиз бобомни танирмидингиз?

Андре Берне юмшоқ ҷарим ўриндиқча ўзини ташлади.

— Биз Жак Соньер билан яқин дўст әдик. Уни қачон ўлдиришибди?

— Бир неча соат олдин. Луврда.

— Сизларга жуда муҳим бир саволни беришим керак, — у аввал Лэнгдонга, кейин эса Софига синчковлик билан тикилди. — Иккоковингиздан бирингиз унинг ўлимига даҳлдормисиз?

– Йўқ! – хитоб қилди Софи. – Ҳеч қандай дахлимиз йўқ!

Берненинг қовоғи солиқ эди. У бир муддат жим ўтири.

– Суратларингизни Интерпол ҳамма ёққа тарқатиб чиқиби. Шунинг учун ҳам таниб қолдим. Сизлар қотилликда айбланяпсизлар.

Софининг бутун вужуди музлаб кетди. “Демак, *Фаш Интерполга мурожаат қилибди-да?!*” Капитан бу ишдан яхшигина манфаат кутяпти чоғи. Шундан сўнг Софи Лэнгдон ким эканлиги-ю, Луврда нималар бўлганини қисқача айтиб берди.

– Бобонгиз ўлаётib жаноб Лэнгдонни топишни буюрибдими? – ажабланди Берне.

– Ҳа. Мана бу калитни ҳам қолдирибди, – Софи олтин калитни стол устига кўйди.

Берне калитта қаради, аммо қўлига олмади.

– Бўлдими? Бошқа ҳеч нарса қолдирмабдими? Масалан, хатми ёки бирор қофозми?

– Йўқ. Шунинг ўзи.

– Калитни ишлатиш учун ўнта рақамдан иборат кириш кодини билиш керак, – ночор хўрсинди Берне. – Акс ҳолда ундан ҳеч қандай фойда йўқ.

Бу ўнта рақамни топиш учун ўн миллиард хил эҳтимолни кўриб чиқишига тўғри келади. Агар шифрлаш бўлимидағи энг кучли компьютерлар бараварига ишга солинган тақдирда ҳам, бунинг учун бир неча ҳафта кетади.

– Тушуниб турибмиз, месъе. Балки сиз ёрдам бера оларсиз деб ўйлагандик.

– Афсуски, бу ўринда қўлимдан ҳеч нарса келмайди. Мижозларнинг рақамларини ўзлари ва компьютер билади, холос. Банкимизда маҳфийлик шу тарэда таъминланади. Албатта, ходимларимизнинг хавфсиэлиги ҳам.

Табиийки, банк таваккал қилишни хоҳламасди. Кимдир калитни ўғирлаши, кейин эса банк ходимларини гаровга олиб, рақамларни айтишга мажбурлаши мумкин-да.

– Ақалли бирор тахминингиз бордир? Бобом бу ерда нимани сақлаган?

– Йўқ, ҳатто тахмин ҳам айта олмайман. Бу қонун-қоидаларимизга зид.

– Месеъ Берне, вақтимиз жуда кам, – деди Софи. – Сиз билан очиқ-тойдин гаплашишга ижозат берсанғиз, – у калитни ағдариб, Сион Приорати нишонини күрсатди. – Ушбу белгі ҳақида нима дея оласиз?

Берне лилия гулиға қаради, унинг юзида аниқ ифодани күриш мушкул эди.

– Қайдам. Күпчилик мижозлар ўз калитларини турли нишонлар билан безаб олишади. Ўшанақалардан биридиr-да.

Софи чуқур хўрсинди.

– Бу – «Сион Приорати» номи билан машхур маҳфий жамиятнинг рамзи ҳисобланади.

Бу сафар ҳам Берне қилт этмади.

– Билмас эканман. Биз бобонгиз билан асосан бизнес ҳақида гаплашардик, – у бўйинбоғини тўғрилаб қўйди.

– Месеъ Берне, – унга босим кўрсатишга давом этди Софи, – бобом бутун менга қўнғироқ қилиб, иккевимизнинг ҳам ҳаётимизга катта хатар туғилганини, айрим нарсаларни топширмоқчи эканligини айтганди. Мана шу калитни қолдирибди. Энди эса бобом ҳаёт эмас. Тушунинг, сиз берадиган ҳар қандай маълумот жуда муҳим бўлиши мумкин.

Берненинг пешонасида майдага терлар кўринди.

– Бу ерга тез орада полиция етиб келади, шунинг учун зудлик билан кетишинингиз керак.

Софи ҳам жуда ташвишли эди. Аммо “чиқмаган жондан умид” қабилида яна бир уриниб кўрмоқчи бўлди.

– Бобом оиласа ҳақидаги ҳақиқатни айтиб бермоқчиди. Балки сиз оиласа ҳақида биларсиз?

– Мадемуазел, билганим шуки, оиласигиз аъзолари автоҳалокатда вафот этишган, у пайтда сиз жуда кичкина бўлган эксансилиз. Жеке сизни яхши кўради. Сиз у билан кўришмаёттанингиз ҳақида бир неча марта афсус билан гапирган.

Софи нима дейишини билолмай қолди.

– Айтинг-чи, – суҳбатга аралашди Лэнгдон, – нима деб ўйлай-сиз, сейф ичидаги нарса Сангрилга алоқаси бўлиши мумкинми?

Берне унга ғалати қараб қўйди.

– Нимани назарда тутганингизни тушунмадим, – шу пайт қўл телефони жиринглаб қолди. – Ҳа! Нима? Полиция? – унинг юзи-

даги ташвиш аломатлари янаям аниқроқ күрина бошлади. Берне француздын аллақандай күрсатмалар берди ва бир дақиқадан сүнг вестибюлга тушишини айтди. Телефонни үчиргач эса, Софи-га қаради: – Полиция одатдагидан күра тезроқ келибди.

Аммо Софи бўш қўл билан қайтиш ниятида эмасди.

– Уларга ҳозиргина чиқиб кеттанимиэн айтинг. Банкда тинтут ўтказишмоқчи бўлса, албатта ордер талаб қилинг. Шунда озмоз вақт ўтади.

– Хоним, Жак билан дўстлигимиз ҳаққи сизларга ёрдам берадан. Шошманг, бир дақиқа... банкдан билинтирмай қандай чиқиб кетишингиз мумкинлигини ўйлаб кўрай. Қолаверса, мени бу ишга аралашиб қолишим мутлақо мумкин эмас, – у ўрнидан турди-да, шошганча эшик томон йўналди. – Сизлар шу ерда кутиб туринглар, бир неча кўрсатмалар бериб қайтиб келаман.

– Тўхтанг, сейфни қандай очамиз? – сўради Софи.

– Кечирасизлар, бу масалада ёрдам бера олмайман.

У чиқиб кетди.

Софи ўйланиб қолди. Балки рақамлар бобоси ўн йил давомида ўйллаган хатлардан бирортасига ёзилгандир. Хатларни очиб кўрса бўларкан-а.

Шу пайт Лэнгдон томонга ўтирилди-ю, юзидағи табассумни кўриб ҳайрон бўлди.

– Нимага хурсандсиэ, Роберт?

– Сизнинг бобонгиз ҳақиқий даҳо!

– Тушунтириб гапирсангиз-чи!

– Ўнта рақам! Ишончим комилки, бобонгиз уни айнан бизга қолдирган!

У чўнтағидаги қоғозни чиқариб, стол устига қўйди.

13-3-2-21-1-1-8-5

Афтидан иблиснинг ҳамтовори!

Оҳ, ёвузликнинг турқи қурсин!

P.S. Роберт Лэнгдонни топинг!

## ҚИРҚ ТҮРТИНЧИ БОБ

– Ўнта рақам... – шивирлади Софи қоғоздан күзини узмай.  
13-3-2-21-1-1-8-5

“Бобом ҳисоб рақамини Луврда ёзиб қолдирған экан-да!”

Паркет полга ёйылған Фибоначчи кетма-кеттегінің биринчи марта күрганида, бундан маңсад терговга криптография бўлими-ни, демакки, Софини ҳам жалб этиш, деб ўйлаганди. Сал ўтиб эса бу рақамли анаграмма эканини, кейинги сатрлар маъносини топиш учун хизмат қилишини тушунди. Мана энди гувоҳи бўлганидек, айни шу рақамлар бобоси ўз сирларини яширган сейфнинг калити ҳам экан.

Лэнгдон эса аллақачон электрон табло қаршисида туради. Стол устидаги қоғозни олди-да, Софи ҳам ўша ёққа ошиқди.

Табло тагида худди банкка киришдаги каби учбурчак тешик кўриниб туради. Экранда эса Швейцария депозитар банкининг хоч шаклидаги рамзи намоён. Бақтни бекор ўтказмай, Софи қалитни тешикка сўқди. Экрандан хоч тасвири йўқолиб, ёзув пайдо бўлди:

### ҲИСОБ РАҚАМИ

Ўнта рақам... Софи овоз чиқариб, уларни айтиб турди, Лэнгдон эса компьютерда тера бошлади.

### ҲИСОБ НОМЕРИ 1332211185

Охирги рақам киритилиши билан бир неча тилдаги ёзув чиқди. Энг биринчи сатр инглиз тилида эди:

### ЭХТИЁТ БЎЛИНГ

Илтимос, КИРИШ тутмасини босишдан олдин ҳисоб рақами тўғри терилганлигини текшириб чиқинг.

Компьютер ҳисоб рақамингизни қабул қилмаса, хавфсиали-гингиизни таъминлаши маңсадида тизим автомат равишда ўз ишини тўхтатади.

– Ҳм, тушунарли, – деди Софи қовоқ уйғанча. – Афтидан, имкониятимиз жуда чекланганга ўхшайди.

Одатда банк карталарининг эгалари пин-кодни уч марта териб кўришлари мумкин бўлади. Бу қурилма эса кўпам оддий банкоматга ўхшамайди.

– Ҳаммаси түғри, – Ләнгдон ўзи терган рақамларни яна бир карра текшириб чиқди. Кейин эса КИРИШ тұтmasiga ишора қылди. – Қани, дадил бўлинг!

Софи кўрсаткич бармоғини тутма томон чўзди-ю, шу заҳотиёқ тортиб олди. Унинг хаёлига бошқача фикр келган эди.

– Бўла қолинг! – қистади Ләнгдон. – Ҳали замон Берне етиб келади.

– Йўқ. Бизга керакли рақамлар бу эмас.

– Нимага энди? Мана, ўнта рақам. Яна нима керак? – Ләнгдоннинг хуноби ошарди.

– Жуда ҳам тартибсиз бу рақамлар.

Жуда ҳам тартибсиз? Ахир ҳар бир банкда мижозларга пинкод сифатида тартибсиз рақамлар танлашни маслаҳат беришади. Бегона бирор биллиб қолмаслиги учун. Бу банк мижозлари эса ўта қиммат ашёларини сақлашади, турган гапки, уларга ҳам шундай маслаҳат беришган.

Софи экрандаги рақамларни ўчириб ташлади.

– Ҳар қандай ихтиёрий олинган рақамлар ўрнини алмаштириб, Фибоначчи кетма-кетлигини ҳосил қилиш мумкин эмас, ахир.

Бу гапда жон борлигини Ләнгдон ҳам фаҳмлай бошлади.

Софи клавиатура ёнига келди ва рақамларни бошқача тартибда тера бошлади.

– Бобомнинг турли хил рамзлар ва маҳфий кодларга нисбатан муҳаббатини ҳисобга олсак, у шундай сонлар тўпламишини танлаши керак эдики, бирор нимани эслатадиган, осон ёдда қоладиган бўлсин, – Софи рақамларни териб бўлди ва мийигида кулиб қўйди. – У танлаган рақамлар бир қарашда тартибсиз туюлиши мумкин, аслида эса унданда эмас.

Ләнгдон экранга қаради.

**ХИСОБ РАҚАМИ 1123581321**

Ҳа, Софи ҳақ эди.

Фибоначчи кетма-кетлиги.

**1-1-2-3-5-8-13-21**

**Дохиёна ўйлаб топилган!**

Софи сал әнгашди ва бармоғи билан КИРИШ тутmasини босди.

Хеч қандай натижа қўринмади.

Ваҳоланки, банк ертўласидаги робот ишга тушиб кетган эди. Унинг пўлат чангали транспортёр бўйлаб сирғалиб борар ва узатилган маълумот асосида керакли қутини изларди. Унақантি қутилар бу ерда сон мингта. Ертўла гўё кичкина қабрчаларга тўла сағананинг ўзгинаси.

Мана, робот керакли қутини топди, электрон кўзи қути устидаги кодни текшириб кўрди ва уни ақл бовар қўлмайдиган чақ-қонлик билан ушлаб, тепага кўтарди. Узатма механизм ҳаракатга келди, пўлат чангаль ертўланинг нариги чеккасига борди ва тасмали конвейер устида тўхтади. Қутини конвейер устига оҳистагина қўйиб, ўзи эса чеккага сурилди.

Конвейер ҳаракатта тушибши билан Софи ва Лэнгдоннинг елка-ларидан тоғ ағанагандай бўлди. Улар ўзларини юқини кутаётган сайёҳлардек ҳис қилишар эди. Ва ниҳоят конвейер тўйнуги очилдио кичикроқ қора қути чиқиб кела бошлади. Гириллаб айланадиган конвейер, қути нақ Лэнгдон ва Софининг рўпарасига келганида тақатак тўхтади.

Икковлари ҳам сирли қутини жимгина томоша қилишар эди.

Ҳаммаси рисоладагидек: темир лўқидон, оғир темир банд, код рақамлари тизилган пластина. Софи уни асбоб-анжомлар солиб қўйиладиган қутига ўхшатиб юборди.

Вақт жуда тифиз. Софи қутига яқинлашди ва лўқидонни сурди. Кейин эса Лэнгдонга қараб қўйганди, у ҳам келиб ёрдамлаша бошлади. Икковлон оғир қопқоқни очишиди ва қути ичидаги нима борлигини билиш ниятида хиёл эгилишди.

Аввалига қутига бўшдек қўринди. Йўқ, тагида нимадир бор экан.

Тўқ қизил рангдаги ёғочдан силиқ қилиб ишланган қутича. Катталиги тахминан оёқ кийим солинадиган қутича келади. “Бу-нақа ёғочни бобом жуда сувяди”. хаёлидан ўтказди Софи.

Эгилиб қутичани қўлига олди.

“Ё Худойим, бунчалар оғир бўйласа!”

Қутичани авайлабгина стол устига олиб бориб қўйди. Лэнгдон ҳам унинг ёнига келди ва Жак Соньер йўллаган қутичани қизиқсиниб кўздан кечира бошлашди.

Профессор қутича қопқоғига ўйиб ишланган беш баргли атиргулга қаттиқ тикилиб қолган эди. Эҳ-ҳе, тимсолга неча марталаб дуч келмаган эди!

— Беш гулбаргли атиргул, — ғудранди Лэнгдон, Приоратнинг Граал косасига ишора қилувчи тимсоли.

Софи қўзларини Лэнгдонга қадади. Унинг нималар ҳақида ўйлаётгани равшан. Қутичанинг ҳажми, оғирлиги, қопқоғидаги Приорат тимсоли — буларнинг бари битта хulosага олиб келади. “Қутича ичидаги Граал косаси бор”. Аммо профессорнинг бу гапга сира ишонгиси келмасди.

— Катталиги коса учун мос, — шивирлади Софи.

Софи қутичани очмоқчи бўлиб ёнига тортди. Жойидан жилдирган эди ҳамки, ичидаги нимадир қултиллади.

“Қиэик-ку, ичидаги суюқлик бормикан?”

— Сиз ҳам эшикдингизми? — сўради Софи.

Лэнгдон бошини ирғади:

— Суюқлик.

Софи оҳисталик билан қопқоғни кўтарди. Бунақангич нарсани Лэнгдон ҳеч қачон кўрмаган. Шуниси аён бўлдики, қутича ичидаги нарса Граал косаси эмас экан.

## ҚИРҚ БЕШИНЧИ БОБ

— Полиция кўчаларни тўсиб қўйибди, — деди Андре Берне ичкарига киаркан. — Энди бу ердан чиқиб кетишингиз анча қийин бўлади. — У эшикни ёпгачгина хонада нималар содир бўлганини фаҳмлаб, турган жойида қотиб қолди.

Софи шу заҳоти ёғоч қутининг қопқоғини ёпиб қўйди.

— Кўриб турганингиздек, биз барибир ҳисоб рақамини билаб олдик, — деди у.

Берне лом-тим демасди. Юзага келган наизият ҳамма нарсани тамомила ўзгартириб юборар әдн. У қутичадан нигоҳини олиб қочди ва бундан кейин нима қилиши кераклигини ўйлади. “Уларни албатта банкдан чиқариб юбориш им керак!” Ҳамма йўллар ёпиқ экан, демак, биттагина чора қоляпти.

— Невё хоним, агар банкдан чиқиб кетишингизэга ёрдам берсам, қутичани ўзингиз билан олиб кетасизми ёки сейфга қайтаратисими?

Софи аввал Лэнгдонга, кейин эса Бернега қараб олди.

– Уни олиб кетишимиз зарур.

– Жұда соз. Қутичани пиджакка ўраб олганингиз маңқул деб үйлайман, ходимларимизнинг күзи тушмасин.

Лэнгдон у айттандай қилди. Берненинг ўзи эса конвейер ёнига келиб, бүш қутининг оғзини ёпди, компьютерда нималарнидир терган эди, тасма ҳаракатта келиб, қутини ер остига олиб кетди. Олтин қалитни тешикчадан чиқариб, Софига узатди, кейин эса чиқиш томон ишора қилды:

– Маржамат қилиб бу ёққа юрсанғиз, иложи борича тезроқ ҳаракат қилишимиз керак.

Улар юк лифтіда бош вестибюлга құшни бүлған хонага тушишди. Ер ости гаражда эса құл фонарларининг ёруғи күринарди. Демак, полициячилар теварак-атрофни тинтиб чиқышияпты. “Энди нима қиласам?” – үйлади Берне. – Уларни чиқариб юбора олмасам-а?..” Бу Фикрдан унинг вужудига титроқ кирди.

У банкнинг кичкина, зирхланған юк машинасини күрсатди.

– Орқасига чиқиб, яшириниб олинглар. – шундай деб оғир әшикни очди. Машина ичи ҳам пұлатдан ясалған бўлиб, ялтираб турарди. – Мен ҳозир келаман.

Софи ва Лэнгдон машинаға чиқиб олишди. Берне ҳам зум ўтмай қайтиб келди. Эгнига ҳайдовчилар куртқасидан кийиб, юзи яхши күринмаслиги учун эса кепкани пешонасигача бостириб олибди. У юк бўлимидан турган Софи билан Лэнгдонга қаради.

– Балки керак бўлиб қолар, – деди Берне ва кузов шифтидаги чироқни ёқиб қўйди. – Менимча, ўтириб олганингиз дуруст. Дарапозадан чиқиб олмагунимизча умуман товуш чиқарманлар.

Полнинг музәдеклиги этни жүнжиктириб юборса-да, ўтиришга мажбур бўлишди. Лэнгдон пиджакка ўралған қутичани бағрига маҳкам босиб олган эди. Берне әшикни ёпиб, рулга ўтди ва машинани ўт олдириди.

Машина йўлакдан юриб бораркан. Берненинг пешонасидан со-вуқ тер куйилиб келарди. У полициячилар бунчалик кўп деб үйламаган эди. Мана, аввал ички, кейин эса ташқи дарвозалардан ўтиб, кўча томонга чиқышди. “Чиқаверишни полициячилар тўйсib олмаганини ҳисобламасак, ҳаммаси жойида”. үйлади Берне.

Таваккал қилишдан бошқа чора йўқ. У пешонасидаги терни артаркан, машинани олға ҳайдади.

Олдиндаги полиция машинасидан бўйи узун офицер тушди ва қўли билан тўхтатишни буюрди. Банк биноси олдига полициячи-ларнинг яна тўртта машинаси турган эди.

Берне тўхтади. Кепкасини янайм бостириб олди ва юзидағи қаҳр-ғазабни иложи борича яширишга тиришди. У машина эшигини очди, аммо пастга тушмай, полициячига қаради.

– Нима гап, тинчликми? – атайнин қўпол оҳангда сўради Берне.

– Мен Жером Коллемен, судлов полицияси лейтенанти, – ўзини таништириди полициячи. – Машинанигизда нима бор?

– Қаердан билай? Мен атиги ҳайдовчиман.

– Биз иккита жиноятчини қидиряпмиз.

Берне кулиб юборди.

– Унда мўлжални тўғри олибсизлар. Мен хизмат қўрсатадиган одамларнинг пуллари шунчалик кўпки, уларни ҳақиқий жиноятчи-лар деб ўйлайман.

Полициячи унга Роберт Лэнгдоннинг паспортидан катталаштирилган суратини қўрсатди:

– Айтингчи, шу одам бутун банкинги эда бўлдими?

Берне елкасини қисди.

– Мени билади деб ўйлаяпсизми? Биздақаларни мижозларга умуман яқин йўлатишмайди. Яхиси, ичкарига кириб навбатчидан сўранг.

– Аммо банк бошлиғи тинтув учун ордер сўраяпти. Ҳозирча ордеримиз йўқ.

– Бир пулга қиммат бюрократлар! – ғазаб билан деди Берне.

– Бўлди, ортиқ гапирманг улар ҳақида, йўқса жазавам қўзиб қолади.

– Илтимос, орқа эшикни очиб, машина ичидаги борлигини қўрсатсангиз.

Берне унга чақчайиб тикилди ва қаттиқ кулиб юборди:

– Очинг? Менда қалит бор эканми? Улар бизга ишонишар-канми?

Агент ишонқирамай қараб туради.

– Нима, сизда машинанинг калити йўқми?

– Ўт олдириш учунгина бор. Юкхонанинг калити эса йўқ.

Юкларни ортиб бўлгач, юкхонанини ичкаридаёқ муҳрлаб қўйиншади. Ҳайдовчи эса машинани керакли манзилга олиб боради, холос. Юкхонани ўша ерда очишиади. Биз йўлга чиқишдан олдин уларга қўнғироқ қўлиб, калитлари бор-йўқлигини сўраймиз. Шундан кейингина ўйлга чиқамиз. Ҳуллас, мен нима олиб кетаётганимни ҳеч қачон билмайман.

– Бу машина юкини қачон муҳрлашди?

– Бирор соат олдин бўлса керак. Мен Сен-Туриалга боришим керак. Юкхонанинг калити ўша ерда.

Колле жавоб бермади, у Бернега қаттиқ тикилган, гўё фикрларини ўқиб олишга уринаётгандек кўринарди.

– Энди ўтиб кетсан бўладими? – сўради бурнидаги терни енги билан артаркан. – Йўл узок, вақт кетяпти.

– Айтинг-чи, сиздаги ҳамма ҳайдовчилар «Ролекс» тақиб юришадими?

У Колле ишора қилган қимматбаҳо қўл соатига қаради. Қовун тушириб қўйибди-ку! Бироқ шу заҳотиёқ ўзини қўлга олди.

– Ҳа, буми? Сен-Жермен-де-Пре кўчасида савдо қилувчи бир тайванликдан йигирма еврого олган эдим. Сизга қирқ еврого беришим мумкин.

– Йўқ, раҳмат, керак эмас, – деди Колле бир оз тайсалланиб тургач. Ниҳоят у чекинди: – Бораверинг, оқ йўл.

Машина банк биносидан узоқламагунча Берне нафасини ичига ютиб кетди. Энди эса унинг олдида бошқа бир муаммо бор: бу одамларни қаёққа олиб борса экан?

## ҚИРҚ ОЛТИНЧИ БОБ

Сайлас хона ўртасида, каноп тўшама устида чалқанча ётар, орқасидаги янги яраларнинг жазиллаши бир оз босилишини кутарди. Бугунги ўз-ўзини жазолаш анча ҳолдан тойдириб қўйди. Боши тинимсиз айналанаётган эди. Устига-устстак тиканли боричини ҳам ечганича йўқ.

“Мен Черков ишончини оқлаш олмадим.

Энг ёмони, епископнинг ишончини оқлаш олмадим”.

Бутун епископ Арингароса учун бошқача кун. Бундан беш ой муқаддам Ватикан расадхонасидаги учрашуудан қайтгач, у қаттиқ тушкунликка тушиб қолганди. Кейин Сайласга дардини ёрди.

– Йўқ, бўлиши мумкин эмас! – хитоб қилди Сайлас. – Ишонмайман!

– Бу бор гап! – деди Арингароса. – Қанчалик ақл бовар қилмаса ҳам, аммо ҳақиқат. Атиги олти ойдан сўнг.

Епископнинг сўзлари Сайласни қаттиқ қўрқитиб юборди. У мудом епископни дуо қилас, ҳатто ўша қора кунларда ҳам Худога ва «Йўл»га бўлган эътиқодини асло йўқотмади. Бир ой ўтгач эса, бошлари узра йиғилган қора булувлар тарқаб, умид учқунлари ёғдулана бошлаганини билди.

– Сайлас, – пичирлади Арингароса, – Тангри биздан марҳаматини аямай, «Йўл»ни ҳимоя қилиш учун имконият берди. Биз олиб борадиган жанг ҳам ўзга жанглар сингари қурбонлар талаб қиласди. Сен Парвардигори оламнинг аскари бўлишга тайёрмиссан?

Сайлас унга янги ҳаёт инъом этган епископ Арингароса қаршисида тиз чўқди:

– Юрак қаерга буюрса, ўша ёққа юбораверинг. Мен ҳаммасига тайёрман.

Арингароса улар олдида очилажак имкониятлар ҳақида сўзлаб бергач, бу ишлар Тангрининг инояти ила содир бўлаётганини тушунди. Епископ уни ушбу режани таклиф қилган одам билан боғлади. У одамни Устоз дейишар экан. Гарчи Сайлас Устоз билан ҳеч қаҷон учрашмаган, фақат телефон орқали гаплашсатда, уни қаттиқ ҳурмат қилас, иймонининг мукаммаллиги ва дастининг узунлигидан ҳайратга тушарди. Устоз ҳар доим ҳамма нарсадан хабардор. Шунча ахборотни қаердан олади, тушуниш қийин.

– Устоз сенга нимани амр этса, албатта, бажар, – уқтиради Арингароса. – Шунда ғалаба биз томонда бўлади.

Ғалаба қаёқда эмиш! Устозни алдашибди. Пойдевор тошини тополмади. Барча ҳаракатлар беҳуда бўлди.

Сайлас епископ Арингаросага құнғироқ қилиб, бўлган воқеалардан огоҳ қилмоқчи бўлди, бироқ бугунчалик улар билан боғла на олишмайди. Ҳавфсиэлик важидан Устоз тақиқлаб қўйган.

У оҳистагина ўрнидан турди. Полда ётган сутанаси чўнтагидан уяли телефонини олди-да, минг хижолат ичидан керакли рақамни тера бошлади.

– Устоз, – шивирлади Сайлас, – ҳаммаси барбод бўлди.

Кейин эса бўлиб ўтган воқеаларни оқизмай-томизмай гапириб берди.

– Эътиқодинг бунчалар мўрт бўлмас! – танбеҳ берди унга Устоз. – Ҳозиргина биз учун кутилмаган бир хушхабар олдим. Жак Соньер ўлими олдидан маълумот беришга улгuriбди. Яқин ўртада қўнғироқ қиламан, кут! Ишимиз ҳали поёнига етганича йўқ.

## ҚИРҚ ЕТТИНЧИ БОБ

Зирҳли машинанинг хира ёритилган юхонаси қамоқхонадаги бир кишилик камерани эслатарди. Лэнгдон тўрт томони ёпиқ жойларда бўлишдан қўрқади, айни дамда ана шу қўркув ҳиссини енгишга тиришар ва Берне уларни қаёққа олиб кетаётгани ҳақида ўйларди: “Шаҳардан ташқарига олиб бориб қўяман деганди. Аммо айнан қаерга? Қачон етиб борамиз?”

Темир полда мук тушганча ўтираверганидан Лэнгдоннинг оёқлари увушиб, оғриб қолганди, ўтиришини ўзгартирди.

– Менимча, катта йўлга чиқиб олдик, – шивирлади Софи.

Чиндан ҳам шунаقا, шекилли. Ўқ ўтmas шиналар асфалт йўлда бир маромда кетаётганини сезиш қийин эмас. Лэнгдон маҳкам босиб келаётган пиджагини ерга қўйди ва ичидан қутичани олди. Софи ҳам унинг ёнига сурилди. “Байрам совғасини томоша қилаётган болаларга ўхшаймиз-а”, хаёлидан ўтказди профессор. Қуттика қопқоғидаги атиргул тасвирини ҳатто ним қоронгиликда ҳам яққол қўриш мумкин эди. Кўпгина армиялар, динлар, яширин жамиятлар ана шу тимсолдан фойдаланишган.

– Бўлсангиз-чи, – шошириди Софи. – Очақолинг.

Қопқоқни күтаришдан олдин Лэнгдон чукур хўрсинди ва ҳайрат тўла нигоҳларини сўнгти бор беш баргли гулга қадади. Кейин эса лўқидонни суриб, кутичани очди.

Лэнгдон қутича ичида нима бўлиши мумкинлиги ҳақида жуда кўп ўйлаган эди. Энди эса у илгари сурган тахминларнинг бирортаси ҳам ўз тасдифини топмаганига гувоҳ бўлиб турибди. Қутича ичига тўқ қизил ипак қопланган бўлиб, бир қараашда у ердаги нарсанинг нималигини тушуниш мушкул эди.

Оқ тусли силлиқ мармардан ишланган цилиндр, катталиги теннис коптоқчалари солиб қўйиладиган идишча келади. Бироқ цилиндр яхлит бўлмай, ўрталарига нафис мис тасмалар ўтказилган бешта лаппакдан иборат эди. Цилиндрнинг ҳар икки учи ҳам мармар қопқоқ билан мустаҳкамлангани учун ичидаги нарсани кўриб бўлмасди. Бироқ суюқлик борлиги аниқ, қутиллаб турибди.

Ҳаммасидан ҳам цилиндр юзасига ўйиб ёзилган ҳарфлар Лэнгдонни кўпроқ қизиқтириб қўйди. Ҳар бир лаппакда биттадан алифо.

– Лолман, – шивирлади Софи. Лэнгдон унга қаради.

– Жуда қизиқ. Нима экан ўзи бу?

Софининг кўзида учқунлар шуълаланди.

– Эсладим! Бунаقا нарсаларни ёғочдан ясаш бобомнинг севимли машғулоти эди. Аслида эса бу Леонардо да Винчининг ихтироси ҳисобланади.

Кузовда ҳукмронлик қилаётган ярим қоронгуликда ҳам Робертнинг ажабланишини кўриш мумкин эди.

– Да Винчининг ихтироси? – ажабланиб сўради у.

– Ҳа. Бу криптекс деб аталади, – бутун бўлиб ўтган жами воқеаларни хаёлидан ўтказар экан, Софи ўзича хulosса чиқарди: – Худди сейфга ўхшаган нарса, ичида маҳфий маълумотлар сақланади.

Софи Жак Соньернинг ҳунармандлик бобидаги муваффақиятлари ҳақида сўзлай бошлади. Бобоси бўш қолди дегунча, Леонардо да Винчининг хомаки ёзувларига асосланиб, турли буюмлар ясашга киришарди.

Да Винчи амалга ошмай, чизмалঃгича колиб кетган кашфиётлари билан ҳам донг таратган. Соньер ана шу лойиҳаларни ўёёбга чиқаришга аҳд қилган эди. У хронометрлар, сув насосла-

ри ва ҳатто француз рицарининг роботини ҳам ясади – ҳозир робот Луврдаги хонасида турибди. Леонардо томонидан 1495 йили анатомия ва ирсиятни ўрганиш мақсадида лойиҳаланган бу робот-рицар махсус механизм билан таъминланган бўлиб, мазкур механизм унинг ҳамма бўғимларини ҳаракатга келтиради. Робот ўтира олади, қўлини, бошини қимирлатади, оғзи очилиб-ёпилади. Софи қурол-аслаҳалар тақиб олган рицарни бобосининг энг яхши ишларидан бири деб ҳисобларди... Бугунги криптексни кўрмагунича.

– Кичкиналигимда бобом менга ҳам шунга ўхшашиб нарса ясаб берганди. Лекин бунағанги чиройлисини энди кўришим.

Лэнгдон кўзларини қутичадан узмасди.

– Мен эса криптекслар ҳақида умуман эшитмаганман.

Софи бу эътирофдан ажабланмади. Леонардонинг амалга ошмаган аксар кашфиётлари деярли ўрганилмаган, табиийки уларга ном ҳам қўйилмаган. Ҳойнаҳой, “криптекс” атамасини Сонъернинг ўзи ўйлаб топган бўлса керак.

Машинаси равон йўлда физиллаб кетар, Софи эса Леонардо яратган криптекс туфайли ахборотни узоқ манзилларга хавфсиз узатиш муаммоси ҳал бўлганини тушунтирап эди. Қадим замонларда телефон ҳам, электрон почта ҳам бўлмаган-ку. Одамлар ўзларининг махфий номаларини чопарлар орқали жўнатишар эди. Кўпинча чопарлар нафс қутқусига учиб, номани керакли манзилга етказишмас ва манфаатдор шахсларга пуллашарди.

Ҳар қандай замонда ҳам даҳо кишилар ахборотни ҳимоя қилиш масаласи устида бош қотиришган ва шу тариқа шифрлашни ўйлаб топилди. Масалан, Рим ҳукмдори Юлий Цезар “Цезар қутичаси” номини олган кодли хат ёзишни ихтиро қилган. Шотландия маликаси Мария эса қамоқхонадан битган мактубларида ҳарфлар ўрнини алмаштириб қўяди. Ва ниҳоят, буюк араб олими Абу Юсуф Исмоил ал-Киндий бир неча алифболар ҳарфларидан фойдаланган ҳолда шифр тузиб, ўз сирларини яшира олган.

– Бизга калит сўёз керак, – деди Софи лаппаклардаги ҳарфларга ишора қиласкан. – Агар лаппаклар керакли тартибда тизиб чиқилса, цилиндр қисмларга ажраб кетади.

– Ичидачи?

– Ичиди маҳфий ахборот битилган хатми, бошқа бирор нарса-ми сақланиши мумкин.

– Биз уни бўлиб ташласак-чи? Ёки синдириш мумкиндир?

Софи табассум қилди:

– Сизнингча, да Винчи бу ҳақида ўйламабдими? Агар крип-тексга босим кўрсатилса, ичидаги маълумот ўз-ўзидан йўқ бўлиб кетади, – у криптексни қутича ичидан авайлабгина олди. – Бу ердаги маълумот папирусга ёзилган.

– Ие, терига эмасми?

– Йўқ, айнан папирусга, – бош чайқади Софи. – Тўғри, тери анча мустаҳкам ҳисобланади, бироқ маҳфий ахборот ҳар доим папирусга ёзилган. Папирус қанча юпқа бўлса, шунча яхши.

– Тушунарли.

– Папирусни криптекс ичига жойлаштиришдан олдин суюқлик тўлдирилган юпқа шишачага ўрашган, – Софи криптексни енгил-гина силкиттан эди, суюқлик овози эшитилди.

– Шишача ичиди қанақа суюқлик бор? – навбатдаги саволини берди Лэнгдон.

– Сирка!

– Демак, криптексни ўзимизча қисмларга ажратмоқчи бўлсак, ичидаги шишача синиб, сирка папирус ўрамини эритиб юборар-кан-да? Жуда эўр ўйлаб топилган! Гап бўлиши мумкин эмас!

– Тўппа-тўғри. Кўриб турганинги эдек, маҳфий маълумотни олиш учун калит сўзни билиш керак, – деди Софи. – Ҳар бир лаппакка йигирма олтитадан ҳарф битилган. Йигирма олтини бешга кўпайтирасак... тахминан ўн икки миллион хил вариант келиб чиқади.

– Бунча вариант кўплик қиласди, – деди Лэнгдон. – Қизиқ, криптекс ичиди қандай маълумот бөр экан?

– Қанақалигидан қатъи назар, битта нарса аниқ: бобом уни жон-жаҳди билан сир тутишга уринган, – Софи қутичани ёпди ва бир муддат унинг қопқоғидаги атиргул тасвирини томоша қилди. У нимадандир безовта бўла бошлаганди. – Агар хотирам панд бермаётган бўлса, Атиргул Граал косасининг рамзий белгиси дегандингиз, шундайми?

– Тўғри.

– Фалати-ку. Бобом ҳар доим “атиргул сиринг тимсоли” дерди. Уни безовта қилишимни истамаса эшигига атиргул осиб қўярди.

– Бу қадимги риммиклар одати, – тушунтириди Лэнгдон. – Бирор хонада махфий учрашув кетаётган бўлса, эшик ташқарисига атиргул илиб қўйишган. Умуман, *sub rosa*, яъни атиргул белгиси остидаги ҳамма нарса сир тутилиши лозим бўлган. Атиргул нинг Сион Приорати томонидан танланиши бежиз эмас. Ушбу ўсимликнинг *rosa rugosa* деб аталувчи қадимги турининг бешта гулбарги бўлган. Гулбарглар эса йўл кўрсатувчи Венера юлдузи сингари беш қиррали симметрия бўйича жойлашган. Атиргул тас-вирининг аёллик ибтидоси билан боғланишига сабаб ҳам шу эди.

Гапини тутатиши билан Лэнгдоннинг бирданига юзи тундлашди.

– Нима бўлди, Роберт, нима гап?

– Бўлиши мумкин эмас! Атиргул белгиси остида... Криптекс ичida нима борлигини биламан, шекилли...

## ҚИРҚ САККИЗИНЧИ БОБ

Лэнгдоннинг ўзи ҳам бу тахминга аранг ишонаётган эди. Бироқ криптексни уларга ким қолдиргани, уни қай тарзда олишгани, қолаверса, қутича қопқоғидаги атиргул тасвири ҳисобга олинса, фақаттина битта хулоса келиб чиқяпти.

– Биласизми, менимча бунинг ичida пойдевор тоши бор, – у криптексга имо қилди.

– Нималар деяпсиз, қанақанги тош?

– Йўқ, сиз тўғри маънода тушунманг, Софи. Приоратнинг пойдевор тоши – бу кодлаштирилган ҳарита бўлиб, унда Граал косаси қаерга яширилгани кўрсатилган.

Ҳаяжонланганидан Софининг ҳатто ранги оқарив кетди.

– Демак, криптекснинг ичida ҳарита борми?

Лэнгдон индамай қўя қолди. Унда бундан бошқа тузук-қуруқ тахмин йўқ эди.

Сўнгги ўн йилликлар давомида тарихчилар ва олимлар пойдевор тошини француз черковларидан излашяпти. Улар буни гумбазлар тепасида ишлатиладиган понасимон тош деб ўйлашар, ну-

құл атиргул тасвири туширилған мәймөрчилик обидаларини ўр-  
ганиш билан банд әдилар. “Пойдевор тоши” жумласини түғри  
маңында тушуниб, уларнинг бари қаттық янглашган.

– Йүқ, бундай бўлиши мумкин эмас, – деди Софи. – Бирин-  
чидан, у эски эмас, ишончим комилки, уни бобом ўз қўллари  
билан ясаган. Иккинчидан, Граал ҳақидаги афсоналарнинг унга  
алоқаси йўқ.

– Бироқ пойдевор тоши атиги бир неча ўн йил олдин При-  
орат аъзоси томонидан яратилган эмиш! Бу жуда кенг тарқал-  
ган фикр.

– Майли, криптекснинг ичидә пойдевор тоши бор ҳам дейлик,  
бобом нима учун бу сирни менга ишониб топшириши керак? Мен  
ахир криптексни қандай очишни билмайман, умуман, Граал коса-  
си нималиги ҳақида тўла тасавурга әга ҳам эмасман.

Софи ҳақ эканлигини Лэнгдон тушунди. Ҳали Граал косаси-  
нинг асл моҳияти ҳақида тушунтириб беришга ултургани йўқ. Бу  
ҳикояни кейинроққа қолдиришга тўғри келади, ҳозир энг асосийси  
– пойдевор тоши.

Профессор пойдевор тоши ҳақида билганиларини айтиб берди.  
Мишимашларга қараганда, Приоратнинг энг муҳим сири бўлмиш  
Граал косаси яширилған жой бир неча аср давомида ёзма кўри-  
нишда баён этилмаган. Бу ҳақида биродарлик етакчиларига фақат  
оғзаки гапирилған. Бироқ электрон сўзлашув мосламаларнинг  
пайдо бўлиши Приорат анъанасига путур етказди. Энди унинг  
аъзолари Граал яширилған жойни умуман тилга олмасликка қасам  
ичишган.

– Ана шу эҳтиёждан келиб чиқиб, пойдевор тоши яратилган.  
Приоратни бошқарувчи тўрт етакчидан бири вафот этса, унинг  
ўрнига оддий аъзолар орасидан номэзод изланади. Аммо унга Гра-  
ал қаердалигини айтишдан олдин обдон синовлардан ўтказишиади.  
Ҳа-я, яна бир нарса... Агар криптекс ичидә чиндан ҳам пойдевор  
тоши бўлса, бобонгиз ўша етакчилардан бири эканлигига шубҳа  
қолмайди...

– Мен бунга ишонаман, – деди секингина Софи. – Бобом  
биродарликнинг энг катта бошлиғи эди.

– Нима, у Улуғ уста бўлганми? Сиз қаердан биласиз?

– Ногоҳ гувоҳ бўлиб қолганман, – Софи ўтирилиб олди. Ўн йил олдинги воқеа унинг қалбига ҳали-ҳануз азоб бериб келмоқда. – Бу ҳақида гапиргим келмайди.

Лэнгдон ўз қулоқларига ишонмасди.

“Жак Сонъер Улуғ уста бўлғани? Ақл бовар қилмайди!”

Приорат етакчиларининг ҳар бири кўзга қўринган жамоат арбоблари, фавқулодда истеъдод соҳиблари бўлишган. Леонардо да Винчи, Исаак Ньютон, Виктор Гюго, Жан Кокто... Бу ҳақида Париж миллий кутубхонасида ўқиган әди. 41m 249 рақамли каталог. Махфий жамиятлар билан шуғулланувчи ҳар қайси олим, Граални изловчи ҳар ким ушбу каталогни жуда яхши билади.

“Хўи, нима учун Жак Сонъер Улуғ уста бўлмаслиги мумкин?”

Айнан бугун Жак Сонъер билан учрашмоқчи бўлгани эсига тушиб, Лэнгдоннинг вужуди музлаб кетди. “Приоратнинг Улуғ устаси учрашишини таклиф қилибди-я? Лекин нима сабабдан? Шунчаки валақлашиш учун эмасди?” Приорат бошлиғи пойдевор тошини ҳам, американлик олимни ҳам топишни набирасига бежиз буюрганини у ит-ичдан ҳис этиб турарди.

Нима учун ахир?

Эҳтимол, Сонъер ўлимидан қўрқандир. Унинг уч ноиби-чи? Улар ҳам айни сирни билишади-ку. Сонъернинг ўн йил олдин аразлашиб қолган набирасига пойдевор тошини ишониши мантиқ-сизлик эмасми? Устига-устак Лэнгдондек бегона бир одамнинг ҳам бу ишга жалб этилиши...

“Бу жумбоқда биз билмайдиган яна бир ҳалқа бор”, хаёлидан ўтказди Лэнгдон.

Шу маҳал машинанинг юриши секинлашди, шиналар остидаги шағалнинг ғичирлаши аниқ эшитилалётган әди. Софи ва Лэнгдон хушёр тортиб қолишли. “Берне нима учун тўхтаяпти? Нима, етиб келдикми?” Юк машинаси силкиниб-силкиниб кетарди, ёмон йўлдан юришяпти чоги. Софи шошилибгина қутичанинг қопқоғини ёпиб қўйди, Лэнгдон эса уни пиджагига ўради.

Машина тўхтаса ҳам, мотори ишлаб турарди. Орқа эшик очилгач, ўрмонга келиб қолишгани аён бўлди. Рўпарада Берне пайдо бўлди, қўлида тўппонча.

– Кечирасизлар, – деди у, – бошқа иложим йўқ...

## ҚИРҚ ТҮҚҚИЗИНЧИ БОБ

— Мени қалтис йўл тутишга мажбур қилмассизлар деган умид-даман, — деди Берне. Унинг кўзларида ёнаётган қатъият нияти астойдил эканидан дарак бериб турарди. — Энди эса қутичани пастта қўйсангиз.

Кутичани Софи кўтариб олганди.

— Ахир сиз бобомнинг дўстисиз-ку!

— Жак Соньер мулкини сақлаш — менинг бурчим, — жавоб қайтарди Берне. — Айнан шу иш билан ҳозир шуғулланяпман.

— Бу нарсани бобомнинг ўзи менга ишониб қолдирган!

— Кўйинг!

Софи буйруқни бажарган ҳолда қутичани оёқлари остига қўйди.

Берне эса тўппончани Лэнгдонга тўғрилади.

— Энди эса жаноб Лэнгдон, қутичани менга узатиб юборинг. Бу ишни сизга топширганим сабаби шуки, сизни ўйлаб ўтирмай отиб ташлайверишим мумкин.

— Сизга бунинг нима кераги бор? — сўради профессор ундан.

— Хўш, нима деб ўйлайсиз? — бақирид Берне. — Мен ҳар доим ўз мижозларим мулкини ҳимоя қилганман ва бундан кейин ҳам ҳимоя қиласман!

— Биз сизга мижоз эмасмиэми? — эътироz билдириди Софи.

— Невё хоним, олтин қалитни ва ҳисоб рақамини қандай қилиб олганингизни билмайман, аммо шуниси аниқки, бу ишни алдов ёки ёвузлик орқали қилгансиз. Ашаддий жиноятчи эканликларингизни билганимда эди, банкдан чиқиб кетишингизга асло ёрдам бермаган бўлардим.

— Аввал ҳам айттандим-ку, бобомнинг ўлимига ҳеч қандай алоқамиз йўқ!

Берне ўз нигоҳини Лэнгдонга қадади.

— Радиодан хабар беришиди, сизларни фақат Жак Соньернинг эмас, балки яна учта одамнинг ўлимида айблашяпти!

— Нима?! — бақириб юборди Лэнгдон.

«Яна уч кишининг ўлими? Ноибларнинг учови ҳам ўлибдида? Демак, чиндан ҳам Соньер иложисиз қолган. Пойдевор тошини кимгадир қолдириши керак бўлган».

– Мен сизларни полицияга топширгач, ҳаммаси ойдинлашади, – деди Берне. – Шундоғам банким обрўсига катта путур етди.

Софининг кўзлари ғазабдан ялтиллаб кетди.

– Бизни кўпам полицияга топширмоқчига ўхшамайсиз! Акс ҳолда банкка қайтариб олиб борган бўлардингиз. Сиз эса алла-қандай ўрмонга олиб келиб, тўппонча ўқталиб турибсиз!

– Соњер мени ўз мулкини ва у ҳақидаги маълумотларни сир тутишим учун ёллаган. Кутича ичидаги нима борлигидан қатъи на-зар, уни ашёвий далил сифатида полицияга топшириш ниятим йўқ. Тушунарлами? Жаноб Лэнгдон, менга қутичани узатиб юбо-ринг!

Софи бошини сарак-сарак қилди:

– Берне, бундай қилманг!

Шу тоб гумбурлаган овоз янграб, ўқ бошлари узра ўтиб юкхонанинг пўлат томига тегди ва пастга тушиб юмалаб кетди. Софи ҳам, Роберт ҳам чўчиб тушишди.

– Жаноб Лэнгдон, қутичани олиб, менга узатинг!

Лэнгдон қутичани кўтарганча аста-секинлик билан эшикка яқинлаша бошлади.

«Нимадир қилиш керак! Наҳотки пойдевор тошини унга бериб қўйсам! Балки тепадан устига сакрасаммикан?» Аммо Берне худди унинг фикрини уққандай бир неча қадам орқага тисарилди.

– Қутичани эшик олдига қўйинг! – буйруқ берди у.

Бошка илож йўқ эди.

– Энди эса туринг.

Лэнгдон ўрнидан туроётуб оёғи остида ётган гилэани кўриб қолди. Уни сездирамайгина тепиб юборган эди, нақ эшик қирғоги билан юкхона девори ўртасига бориб тушди. Кейин эса батамом қаддини ростлаб, ичкарига йўналди.

– Орқароққа ўтиб, ўтирилинг!

Берненинг юраги гупиллаб ураётган эди. Ўнг қўлидаги тўппончани асиirlари томон ўқтальганча, чап қўлини қутичага узатди. Оғиргина экан. Иккала қўли билан олмаса бўлмайди. Софи ва Лэнгдон ўн беш футча нарида, юкхона деворига қўлларини тираған кўйи, орқа ўтириб туришибди. Берне тўппончани бамперга

қўйди. Кутичани тезлик билан кўтарди-да, ерга қўйди. Кейин эса тўппончани яна ўқталди. На Софи ва на Лэнгдон қилт эт-масди.

Жуда яхши. Энди эшикларни ёпиб, юкхонани қулфлаш қолди холос. Берне кутичани ерга қўйиб, эшикни ёпди. Зулфинни чапга тортиб, илгакка туширмоқчиди, уддасидан чиқолмади. Зулфинни қаттиқроқ тортди. Яна бўлмади. “Жин урсин, нима қилди? Эшик охиригача ёпилмадими кан?” У бор кучи билан эшикни итара бошлади. Ҳам қўрқув, ҳам ҷарчоқ сабаб пешона-сидан реза-реза тер оқарди. Бутун гавдасини эшикка ташлади-ю, бир нарса қарсиллаб, эшик зарб билан нақ юзига урилди. Берне ерга гурсиллаб йиқилди, тўппончаси эса қўлидан қаёққадир учиб кетди. У тизиллаб қон оқаётган бурнини маҳкам қисганча букчайиб ётиб қолди.

Тўсатдан ёнида Роберт Лэнгдон пайдо бўлди. Берне ўрнидан туришга уринган эди, кўз олди қоронғилашиб яна йиқилди. Софи Невё эса алланималар деб бақираради. Бир неча сониядан сўнг ҳам-маёқ чангиг, машинадан чиқаётган газнинг ҳиди атрофии тутиб кетди. Берне бир амаллаб ўтириб олганида катта тезликда узоқла-шаётган юқ машинасининг орқа бамперини кўриб қолди. Шу маҳал нимадир қарсиллади. Олд бампер кичкина дарахтга илиниб қолган экан. Машина шитоб билан олдинга интилди-ю, бампернинг ярми узилиб тушди. Мана, у бетон тўсиқдан ошиб ўтди ва шиналари остида учқунлар сачраганча бир зумда қўздан йўқолди.

Берне атиги бир неча сония олдин юқ машинаси турган жойга қаради. Ҳатто ой нурида ҳам кўриш мумкин: у ерда ҳеч нарса йўқ.

Ёғоч қутича ғойиб бўлган эди!

## ЭЛЛИГИНЧИ БОБ

Мана, Гандольфо қасри тобора ортда қолмоқда. Қора “Фи-ат”нинг орқа ўринидигида ўтирган епископ Арингароса қимматбаҳо қоғозлар солинган портфелга қараб мамнун кулимсиради.

“Йигирма миллион евро”.

Эҳ-е, бу пулларга ҳокимиятдан ҳам қимматроқ нарсани сотиб

олса бўлади.

Ширин хаёллар оғушида кетаётган Арингароса шу пайтгача Устоз қўнғироқ қилмаганини тўсатдан эслаб қолди. У шошганча сутанаси чўнтағидан уяли телефонини олди.

— Тоғлар орасида ишламайди, — деди ҳайдовчи кўзгу орқали унга қафаркан. — Беш дақиқалардан кейин текис йўлга чиқиб оламиз, ўшанда ишлаб кетади телефонингиз.

— Раҳмат.

Епископнинг юраги безовта эди. Устоз у билан боғланишга уринган бўлса-чи? Балки бирор кўнгилсиз воқеа юз бердимикан?

Арингароса телефон почтасини текшириб кўрди. Ҳеч қандай маълумот йўқ. Ҳа-я, Устоз умуман маълумот қолдирмаган бўларди. У алоқа воситаларини танлашда ўта эҳтиёткор. Ҳозирги замонда очиқ мулоқотларнинг нақадар хатарли эканини ҳеч ким Устозчалик яхши билмайди. Ҳавфсизлик чоралари унинг учун биринчи ўринда.

“Телефонингиз доимо ёнингизда бўлсин, — дерди Устоз. — Керак пайтда ўзим алоқага чиқаман”.

Ҳозир эса Арингароса тоғ йўлида кетяпти. Устоз унга қўнғироқ қилган бўлса-чи? Нима деб ўйлаши мумкин?

“Балки пулни ололмаган деб ўйлагандир”.

Шу пайт епископни муздек тер босди.

“Янаям ёмони... мени пулларни олиб қочиб кетган деб ўйлаши мумкин!

## ЭЛЛИК БИРИНЧИ БОБ

Юк машинаси соатига олтмиш километр тезлиқда кетар, бамперининг асфалтга ишқаланишидан учқунлар сачраб, кулоқни қоматга келтирувчи овоз чиқарди. Лэнгдон қаёққа кетишаёттанини тузвук-қуруқ кўролмас эди. Ҷунки машина дарахтга урилган пайтда битта чироғи синиб кетган, иккинчиси эса осилиб қолганди, шунинг учун ўйлни эмас, ўрмон четини ёритиб бораради.

— Сизга ҳеч нима қилмадими? — сўради Роберт тиэзасидаги қутичага тикилиб қолган Софидан.

– Раҳмат, яхшиман. Сиз унинг гапига ишондингизми?

– Анави уч қотиллик ҳақидаги гапгами? Албатта. Бу хабар бир неча саволларга жавоб бўла олади. Масалан, бобонгиз нима учун пойдевор тошини сизга топширмоқчи бўлган, нима сабабдан Фаш ортимдан бунчалик қаттиқ қувяпти ва ҳоказо.

– Йўқ, мен буни сўрамадим. Берненинг ўз банкини ҳимоя қилиш ҳақидаги гапини айтяпман.

Лэнгдон унга қараб қўйди.

– Ҳўш, ўзингиз нима деб ўйлайпсиз?

– Менимча, у пойдевор тошига эгалик қилмоқчи эди.

– Қутичада нима борлигини қаердан билиши мумкин?

– Эҳтимол бобом унга айрим сирларини очгандир. Балки Берне Граал косасини қўлга киритмоқчи бўлгандир.

Лэнгдон бошини сарак-сарак қилди. Берне унақа одамга ўхшамас эди.

Орага оғир суқунат чўқди. Улар бир неча километр йўл бошишган бўлса-да, машинанинг олд бампери ҳали ҳам асфалтни таталаб бораради. Лэнгдон ердан чиқаётган учқунларга қараб, бунинг хатарли бўлиши мумкинлигини ўйлаб қолди. Йўлда бошқа машиналар учраб қолса, эътиборни тортиши мумкин.

– Бамперни тўғрилаб қўймасам бўлмайди, – деди Лэнгдон ва машинани йўл четига тўхтатди.

Машинанинг олд томонига йўналаркан, Лэнгдон ўзини бениҳоя кучли ва абжир сеэди. Бугун у ўлим билан юзматаюз келди. Ахир ўқланган тўппонча ҳазил эмас. Айни пайтда масъулият ҳиссини ҳам унутмаслик керак. Софи ва унинг қўлида инсоният тарихидаги энг буюк сирга йўл кўрсатувчи буюм турибди.

Пойдевор тошини Приоратга қайтаришга урниниш янди бефойда. Уч ноибнинг ўлими биродарлик қанчалар мушкул вазиятда қолганидан дарак беради. Ҳа, Сион Приорати ҳавф остида. Афтидан, биродарлик аъзолари мунтазам кузатувда бўлишган ёки уларнинг орасидан сотқин чиққан. Шунинг учун ҳам Жак Соньер тошини Софи ва Робертга қолдиришга қарор қилган. Улар биродарлик аъзоси эмаслар, демакки, душман назарига ҳам тушишмаган. “Приорат аъзолари билан боғланишдан ҳам наф йўқ, – ўйлади Лэнгдон. – Бунақангиз вазиятда ҳеч кимга ишониб бўлмайди”.

У осилиб қолган яримта бамперни кучи борича бир неча бор тепган әди, узилиб тушди. Кейин эса машинанинг ўнг чироғини әплаганча қотириб қўйди. Ана энди сал бўлса-да, эътибор тортмайдиган бўлди. Лэнгдон бампер бўлагини кўтариб олди ва ўрмон четига итқитиб юборди.

Хўш, энди бу ёғига нима қилиш керак?

Криптексни қандай очишни ўйлаб топиша олганича йўқ. Соњнер нима учун криптексни айнан уларга қолдиргани ҳам қоронги.

“Бизга ёрдам керак, – ўйлади Лэнгдон. – Ўз касбининг ҳақиқий билимдони бўлган кишининг ёрдами керак”.

У, Граал сири ва Сион Приоратини ўрганиш бобида деярли аллома бўлаёзган бир кишини билади. Софини унинг ҳузуринга боришга кўндириш керак. Ҳар ҳолда, бу иш осон битмайди.

Софи эса бу пайт Лэнгдоннинг келишини кутиб ўтиради. Тиззаларини зилдай босиб турган қутича кўэзига жуда хунук кўришиб кетди. “Бобом нима учун уни менга қолдирди экан? Ҳойна-ҳой муҳим бир сирни етказмоқчи бўлгандир. Ўйла, Софи, каллангни ишлатсанг-чи!”

У қутичадан мармар криптексни чиқариб, лаппакларини кўздан кечира бошлади. Нима қилиб бўлсаям, калит сўэни топмаса бўлмайди. Софи лаппакларни оҳисталик билан айлантириб, ҳарфларни тера бошлади. Лаппаклар худди мой сурилгандек силлиқ айланарди.

Г-Р-А-А-Л

Криптексни учидан тортиб кўрди. Йўқ, очилмади. Устига-устак ичидаги суюқлик қултиллаб, хавф яқинлашаётганидан дарак бергандай бўлди. У лаппакни тортишни бас қилиб, бошқа сўзни ёзишга киришди:

В-И-Н-Ч-И

Яна ҳеч қандай натижага чиқмади.

Ҳафсаласи пир бўлган Софи криптексни қайтадан қутига жойлаб қўйди. Бошини ойнадан чиқариб, Лэнгдондан хабар олди. Америкалик профессор бутун унга ҳамроҳлик қиласётганидан жуда миннатдор. Ҳар қалай, Софига ёрдам бериши учун бобоси бежиз уни танламаган. Билими чуқур муаллим у. Таассуфки, Лэнгдонга бутун ўқитувчилик қилиш кўпам насиб этмади, Безу Фашнинг

нишонига айланиб қолди. Яна... Граалга эгалик қилишга тириша-ётган аллақандай номаълум кучнинг ҳам...

Ўзи Граал деганлари нима? Унинг учун ҳаётни хавф остига қўйиш арзирмикан?

Юк машинаси тезликни ошира бошлади. Лэнгдон унинг бир маромда юришидан мамнун әди.

– Версалга қандай боришни биласизми? – сўради Софидан.

– Нима, шу пайтда томоша қилмоқчимисиз?

– Йўқ, менда бир режа туғилди. Версал яқинида динлар тарити билан шуғулланувчи буюқ олим яшайди. Мен унинг уйида кўп меҳмон бўлганман. Исми Лью Тибинг, Қироллик тарих жамияти-нинг собиқ аъзоси.

– Британиялик бўла туриб Парижда яшайдими?

– Унинг ҳаётдаги энг катта мақсади Граал косасини топишидир.

Ўн беш йилча олдин пойдевор тоши ҳақида мишишилар унинг ҳам кулоғига етиб боргач, Францияга кўчиб келди. У пойдевор тоши ва Граал ҳақида бир нечта китоблар ёзган. Менимча, бизга ёрдам бера олади, криптексни очиш ва бу ёғига қандай йўл тутишни ўргатади.

Софининг нигоҳлари шубҳали боқарди.

– Унга ишонса бўладими?

– Қайси маънода? У ахборотни ўғирламайдими демоқчимисиз?

– Ҳа. Қолаверса, бизни сотиб қўймасмикан?

– Бизни полиция қидираётганини унга айтмоқчи эмасман. Бари ойдинлашгач эса, қўрқишимизга ҳеч қандай ҳожат ҳам қолмайди.

– Роберт, ахир бу ердаги ҳар бир уйда телевизор бор, экранлардан эса бизнинг расмимиз тушмаяпти. Бу ҳақида ўйлаб кўрмадингизми? Кўрган одам бизни танимай қолмаслиги даргумон.

“Ҳа, ишлар чатоқ. – ўйлади Лэнгдон. – *Француз* телевидениесидаги илк дебютим «Хавфли жиноятчи қидирилмоқда» рукни остида чиқди. Ҳар ҳолда муҳарририм *Жонас Фаукман* хурсанд бўлар бундан, китоб сотуви бирданига ослонларга чиқиб кетади”.

– Ўша одам ҳақиқатан ҳам сиз билан яхши дўстми? – сўради Софи.

Шундай бемаҳалда Тибинг телевизор кўриб ўтирганандир. Аммо Софининг охирги саволи устида ўйлаб кўриши керак. Ти-

бингта тұлық ишониш мүмкінлігіні Ләнгдон ич-ичдан ҳис қыларди. У Граал билан боелиқ барча масалаларнинг ҳақиқий билимдөні ҳисобланади. Агар Софиининг бобоси Сион Приоратининг Улғустаси бўлганини эшитса, бу ишга бош қўшиши тайин, албатта ёрдам қўлинни чўзади.

- Унга ишонса бўлади, – деди Ләнгдон.
- Ҳойнаҳој, Ғаш бизни тутиш учун пул мукофоти ваъда қилгандир, – Софиини ҳамон шубҳалар тарқ этмаган әди.

Ләнгдон кулиб юборди.

– Шуниси аниқки, Тибинг пулга қизиқадиганлар хилидан эмас.

Лью Тибингнинг мол-мулкини кичикроқ мамлакат бойлигига тенглаштириш мүмкін. У инглиз герцоги Ланкастернинг авлоди бўлиб, жуда катта меросга әгалик қилади. Париж яқинидаги ам-локида ўн еттинчи асрда қурилган сарой, бое ва иккита кўл бор.

Ләнгдон у билан бир неча йил муқаддам телекўрсатувда танишиб қолган. Тибинг Би-Би-Сига Граал косаси ҳақида ҳужжатли сериал суратта олишни таклиф этган экан. Бу мавзу кўпчиликда катта қизиқиш ўйфотишига у ишонган ва сериалда бошловчиллик қилишни ҳам ўз зиммасига олган. Би-Би-Си телерадиокомпанияси продюсерларига бу лойиҳа маъқул келди, улар Тибингни олим сифатида қаттиқ ҳурмат қилишарди. Бироқ бунақангидек мавзуни оддий томошабинлар қабул қилиши қийин бўлади, деб ҳавфсирашди, бу эса ҳужжатли дастурлари билан донг таратган Би-Би-Си обрўсига путур етказиши мүмкін әди. Тибингнинг таклифига биноан муаммо ҳал этилди – Граал бўйича уч нафар кўэга кўринган мутахассис кўрсатувга чақирилди.

Улардан бири Ләнгдон әди.

Тасвирга олиш жараёни Тибингнинг уйнда бўлиб ўтди. Ләнгдон Тибинг билдирган фикрларни шарҳлар, ора-орада гумонларга тўла луқмалар ташлаб қўярди. Барибир кўрсатув охирида Тибинг Граал косаси тарихининг ҳаққонийлигига ишонтира олди, дейишидан бошқа иложи қолмади. Шундан сўнг, у томошабинларни ўзининг шахсий изланишлари билан ҳам таништириди. Дастур Буюк Британияда намойиш этилди. Бироқ иштирокчиларнинг “юлдузли” таркиби ҳамда асосли далил-исботлар келтирилганига қарамай, насронийларнинг норозилиги ҳамма ёқни тутиб кетди...

– Роберт, дүстингиз панд бериб қўймайдими?

– Мутлақо! Унинг пулга эҳтиёжи йўқ, бундан ташқари, у француз ҳокимиятини ёқтирмайди. Франция ҳукумати ундан жуда катта солиқ ундирап экан. Сабаби, гўёки Лью Тибинг тарихий ерларни сотиб олган эмиш. Унинг Фаш билан ҳамкорлик қилмаслиги аниқ.

Софи олдинга қоронғи йўлга тикилди.

– Хўп, биз ункига бордик ҳам дейлик. Унга нимани айтиш мумкину нимани гапириб бўлмайди?

Лэнгдон қўл силтаб қўйди.

– Софи, ишонинг, Лью Тибинг Граал ва Сион Приорати ҳақида ҳаммадан ҳам кўпроқ нарса билади.

– Ҳатто бобомдан ҳамми?

– Мен “ҳамма” деганда, биродарлик аъзоси бўлмаганларни назарда туттган эдим.

– Унинг биродарлик аъзоси әмаслигини қаердан биласиз?

– Тибинг ҳар доим Граал косаси ҳақидаги ҳақиқатни бутун дунёга айтиб беришга уриниб келади. Приорат аъзолари эса бу сирни ошкор этмасликка қасамёд қилишган.

Профессор унинг хавотирларини тушунар эди. Соњер криптексни унга топшириб, елкасига улкан масъулият ҳам юклаб кетди. Софи эса бу ишга бегона аралашибини истамаяпти. Криптекс ичидаги маълумот қанчалар муҳимлиги ҳисобга олинса, жуда тўғри ўйланган фикр.

– Пойдевор тоши ҳақида Тибингта дарҳол гапириш шарт әмас. Балки бу ҳақида умуман оғиз очмасмиз. Унинг уйи эса яширини-шимиш учун бошпана вазифасини ўтайди, фурсатдан фойдаланиб биз нима қилиш кераклигини яхшилаб ўйлаб оламиз.

– Ўша Тибинг айнан қаерда яшайди ўзи? – сўради Софи.

– Виллет деган жойда.

Софи унга ишонмагандек қаради:

– Нима, Виллет қароргоҳидами?

– Ҳа.

– Қойил, дўстингиз зўр экан-ку!

– У жой қаердалигини биласиз-а?

– Бир сафар ёнидан ўтгандим. Атрофида фақат қасрлар жойлашган. Бу ердан йигирма дақиқалик йўл.

- Шунчалик узоқми? – қовоғини уйди Лэнгдон.
  - Ҳечқиси йўқ. Сиз бу пайт ичида менга Граал аслида нима эканлигини гапириб беришга улгурасиз.
  - Тибингнинг уйида айтиб бераман, – жавоб берди Лэнгдон бир оз жимлиқдан сўнг. – Биз у билан турли хил соҳалар бўйича ихтисослашганмиз, шунинг учун иккаламизнинг ҳикояларимизни бирлаштирса, афсона ҳақида тўлиқ тасаввурга эга бўласиз, – Лэнгдон кулиб қўйди. – Бундан ташқари, Граал косаси ҳақидаги тарихни Тибинг оғзидан эшитиш – нисбийлик назариясини Эйнштейннинг ўз оғзидан эшитишдай гап.
  - Ўша Лью деганингиз бемаҳалда келган меҳмонларни ҳам қабул қиласверар деган умиддаман.
  - Уни шунчаки Лью эмас, балки сэр Лью деб чақиришади. Шахсан қироличанинг ўзи унга рицарлик унвонини топширган.
  - Мабодо ҳазиллашмаяпсизми? Демак, биз рицарникита меҳмонга кетяпмизми?
- Лэнгдон мийигида кулиб қўйди.
- Биз Граал тарихини ўргангани кетяпмиз, Софи. Бу ишда рицардан ҳам яхшироқ ким ёрдам бера оларди?

## ЭЛЛИК ИККИНЧИ БОБ

- “Шахсий қароргоҳ. Бегоналар кириши мумкин эмас”.
- Виллет саройи дарвозасига ана шундай ёзувли таҳтача илнинган эди. Лэнгдон машинани дарвоза қархисида тўхтатди. Бу ердан саройгача бўлган масофа камида бир миля келарди. Ўнг томонга эса радиосўзлашув мосламаси ўрнатилган, афтидан, Тибинг бу ердаги тартиб-қоидалар ҳам Англиядаги каби бўлишини истаган, шекилли.
- Софи машина ойнасини тушироди.
- Роберт, яхшиси у билан ўзингиз гаплашинг.
- Лэнгдон ўнг томонга энгашиб, тутмачани босди. Димогига Софи сепиб олган атирнинг ҳиди гупиллаб уриларди. Ичкаридан жавоб келгунча бир оз кутишларига тўғри келди. Ва ниҳоят микрофондан аввалига шиқиллаш эшитилди, кейин эса одам овози янгради.

- Ким у?
- Роберт Лэнгдон, – у деярли Софининг тиэзаларига ётиб ол-ганди, – сэр Люю Тибингнинг дўстиман. Менга унинг ёрдами керак.
- Ҳўжайин ухлаяптилар. Мен ҳам ухлаётган эдим. Қандай ишингиз бор?
- Ўта шахсий иш. Лекин бу иш у кишини ҳам жуда қизиқти-ради.
- У ҳолда сэр Тибинг сизни эрталаб қабул қиладилар.
- Кечирасиз, биз ҳозир кўришмасак бўлмайди, бу жуда му-ҳим, – гапини маъқуллашда давом этди Лэнгдон.
- Сэр Тибинг учун уйқу ҳам муҳим. Агар дўсти бўлсангиэ, унинг соғлиғи заифлигини яхши билишингиз керак.

Тибинг болалигига полномиелит билан оғриган, энди эса оёқ-ларига маҳсус тутқич тақиб, қўлтиқтаёқда ҳаракатланади. Шундай бўлса-да, Лэнгдон уни охириги марта кўрганида анчагина тетик ва бардам эди, жисмоний камчилиги деярли сезилмасди.

- Илтимос, у кишига айтсангиэ, мен Граал ҳақида янги маълумот топдим. Эрталабгача кутишнинг сира иложи йўқ.

Нариги томондан жавоб эшитилмади.

Лэнгдон ва Софи кутишар, машина мотори эса ишлаб турарди. Ва ниҳоят микрофондан таниш товуш янгради:

- Азиизим, бу ерда ҳам Гарвард вақти билан яшаяпсиз чоғи?
- Лэнгдон кулиб юборди.
- Люю, Ҳудо ҳаққи, сизни шундай бемаҳалда безовта қилаёт-ганим учун кечиринг.
- Ҳизматчимнинг айтишича, мен билан Граал ҳақида гаплаш-моқчи экансиз.
- Ана шу хабаргина ўрнингиздан туришга мажбур этиши мум-кин деб ўйладим-да.
- Мутлақо ҳақсиз.
- Эски дўстингизга дарвозани очишингизга умид қилсан бўладими?
- Ҳақиқатни излаётган киши мен учун дўст эмас, балки биро-дардир.

Лэнгдон мамнун кайфиятда Софига қараб қўйди.

- Дарвозани очавераман-а, – деди Тибинг, – лекин бундан олдин пок кўнгил ва яхши ният билан келганингиэга ишонч ҳосил

қылмогим зарур. Сиз учта саволга жавоб беришингизга тўғри келади. Бу – ўзига хос синов.

Професор юзи буришганча Софига шипшиди:

- Айтгандим-ку, унинг ғалати қилиқлари бор деб!
- Биринчи савол, – тантанавор оҳангда бошлади Тибинг, – сизга нима олиб келишсин: қаҳвами ёки чой?

Америкаликларнинг тинимсиз қаҳва ичиш одати унга ёқмаслигини Лэнгдон яхши биларди.

- Чой, – жавоб берди у, – «Эрл Грей».
- Жуда соз! Иккинчи савол: сут қўшилган бўлсинми ёки шакар?

Лэнгдон иккиланиб қолди.

- Сут, – пичирлади унинг қулоғига Софи. – Мен аниқ биламан, инглизлар чойга сут қўшиб ичишни яхши кўришади.

– Сут, – жавоб қайтарди Лэнгдон.

Орага жимлик чўқди, Тибинг сўз қотмас эди.

– Йўқ, шошмай туринг! – хитоб қилди Лэнгдон. – Бўлди!

Лимонли «Эрл Грей» чойи!

- Табриклайман, – ниҳоят тилга кирди Тибинг, – энди эса сўнгти, даҳшатли саволимга жавоб топинг: қайси йили гарвардлик эшкакчилар оксфордлик мусобақадошларидан ўзиб кетишган?

Бу савол ҳам аввалгиси сингари илмоқли эканини Лэнгдон тушуниб қолган эди.

- Улар ҳеч қачон ўзиб кетишмаган, чунки бунақанги мусобақа умуман ўтказилган эмас.

Қулф шиқиллаб, дарвоза ланг очилди.

- Сиз юраги пок инсонсиз, менинг дўстим. Бемалол ўтаверит шингиз мумкин.

## ЭЛЛИК УЧИНЧИ БОБ

- Месье Берне! – Цюрих депозитор банкининг тунги наебатчиси гўшакда ўз бошлиғининг овозини эшишиб хурсанд бўлиб кетган эди. – Қаёққа йўқолиб қолдингиз? Полициячилар ҳали ҳам шу ерда, сизни кутиб ўтиришибди.

- Баъзи масалалар юзасидан жуда банд әдим, – жавоб берди Берне. – Менга зудлик билан ёрдамингиз керак!
- Ҳизматингизга тайёрман, жаноб.
- Дарҳол учинчи рақамли юк машинасини топинг!
- Навбатчи шошиб қолди ва қатнов жадвалига қаради.
- Машина шу ерда. Пастда, гаражнинг юклаш бўлимида турибди.
- Ҳеч ҳам ундан әмас! Уни полиция қидираётган икки нусха ўғринча ҳайдаб кетишиди.
- Нима? Улар буни қандай улдалашибди?
- Ҳозир тафсилотларга тўхталиб ўтмоқчи әмасман. Тезроқ ҳаракат қилишингиз зарур, акс ҳолда банкимизга катта зиён етиши мумкин.
- Мен нима қилишим керак, жаноб?
- Назорат қурилмасини ишга тушириб, машинани қидириб топинг!
- Тунги навбатчи хонанинг нариги бошида турган қутига қарди. Бу қути маҳсус назорат қурилмаси деб аталади ва унинг ёрдамида банкнинг зирҳли машиналари қаерда кетаётганини аниqlаш мумкин. Қурилмадан фақаттина фавқулодда ҳолат юз берганда фойдаланилар эди.
- Жаноб, агар қурилмани ишга туширсан, полицияга ҳам сигнал боради-ку!
- Берне бир неча сонияга жим бўлиб қолди.
- Биламан, лекин сиз буйруқни бажаринг. Машина топилиши биланоқ менга хабар беринг.
- Ҳўп бўлади.

\* \* \*

Ана шу суҳбатдан ўттиз сония ўтиб, банкдан қирқ километр узоқликда турган юк машинасининг шассисида кичкинагина узатгич милтиллай бошлади.

## ЭЛЛИК ТҮРТИНЧИ БОБ

Тол дарахтлари әкилган хиёбон бўйлаб кетишар экан, Софинг елкасидан тоғ афдарилгандай бўлди. Ва ниҳоят, шунча саргузаштлар ва сарсон-саргардонликдан кейин хотиржам нафас ростлаб олиш учун имконият туғилди. Оқкўнгил ва қувноқ ажнабий-нинг қароргоҳидан қўним топиш қанчалар яхши!

Улар уй олдидаги айланга бурилишганида, Виллет қасринг чироқлари ёна бошлади. Лэнгдон машинани четроққа, арчалар тагига тўхтатди.

– Шундай қилсак, кўчадан ўтганлар кўзидан пана бўлади, – тушунтириди у. – Қолаверса, Лью ҳам уринган машинамизни кўриб ажабланмайди.

Софи бош иргади.

– Криптексни нима қиласай? Ҳар ҳолда машинада қолдириб бўлмас. Лекин Лью кўриб қолса, нималигини сўраши аниқ.

– Ҳавотирланманг, – деди Лэнгдон. У машинадан тушгач, эгнидаги пиджакни ечди ва қутичани ўради. Ҳудди йўргакланган чақалоқнинг ўзгинаси бўлди-қолди.

– Йўқ, шубҳали кўриняпти.

– Биласизми, Тибинг шахсан ўзи эшик очиб, меҳмонларни кутиб оладиган зотлардан эмас. У ҳузурига келганларни озгина маҳтал қилиб, кейин эса тантанавор тарзда кириб келишни маъқул кўради. Ичкарига кирганимизда қутичани албатта бирор жойга яшириб қўяман. Айтганча, мезбонимиёнинг ҳазиллари сизга ғалатироқ туюлиши мумкин, ҳайрон бўлиб ўтирунган.

Софи бу огоҳлантиришга аҳамият бермади. Бугун шундай нарсаларга дуч келдики, уни яна нимадир ҳайратда қолдириши даргумон эди.

Улар тақиллатишига улгурмай, эшик ўз-ўзидан очилиб кетди. Рўпарада оқ галстути ва фрагини тўғрилаётган келишгангина, ёши элликларга бориб қолган хизматкор пайдо бўлди. Бемаҳалда ташриф буюрган меҳмонлар уни кўпам хурсанд этишмаган кўринади.

– Сэр Лью ҳозир тушадилар, – деди у. – Меҳмонларни тунги кўйлакда кутиб олишини истамаганлари учун кийиняптилар. – У Лэнгдоннинг қўлига ишора қилди. – Пиджагинтизни беринг, осиб қўяман.

– Миннатдорман, овора бўлманг.

– Ўзингиз биласиз, сэр. Марҳамат, бу ёққа ўтиналар.

Хизматкор уларни серҳашам мөҳмонхонага олиб ўтди. Ҳона-ни абажурли чироқ чароғон қилиб турар, паркет пол, қуруқ чой ва херес виносининг иси тошдан қурилган барча иншоотларга хос бўлган нам тупроқ ҳидига аралашиб кеттанди. Рўпарадаги деворга қадимий қурол-аслаҳалар илиб ташланган, уларнинг та-гида эса каттагина камин бор эди. Тошдан ясалган бу каминда бутун бошли буқани қовурса ҳам бўладигандек. Хизматкор эн-гашиб, ичидаги қайин шоҳларига гугурт ёқди. Олов ҳам дарров ёна қолди.

Хизматкор қаддини ростлаб, фракини тўрилаб қўйди.

– Ҳўжайним ўзингизни худди уйингиздагидек ҳис этишин-гизни сўрадилар.

Шу сўёларни айтгач, у Лэнгдон ва Софини холи қолдириди.

Софи қаерга ўтиришни билмай қолганди: Уйғониш даври уст-лубида ясалган барқут диванга ўтирсинми ёки қўл қўядиган жойи бургутнинг тирноғига ўхшайдиган тебранма курсигами? Балки тош ўриндиқлар яхшидир?

Лэнгдон пиджагига ўралган қутичани чиқариб, диван тагига итариб юборди. Кейин эса пиджакни қоқиб, эгнига илди. Софига қараб кулимсираганча дивачга ўтирди.

«Ҳа, майли, диванга бўлса, дивангада». ўйлади Софи ва Лэнг-доннинг ёнидан жой олди.

У каминда чарсиллаб ёнаётган оловга тикилган кўйи хаёлга толди. Бобосига бу хона ёқсан бўларди. Деворларга қадимги мусав-вирларнинг асарлари илиб ташланибди. Анавиниси Пуссен мўй-қаламига мансуб, Софи уни дарров таниди. Бобоси Пуссенни да Винчидан кейин иккинчи буюк рассом сифатида тан оларди. Ка-мин тепасидаги маъбуда Исида ҳайкали эса бу ерда нималар со-дир бўлайтганини кузатиб тургандай.

Хотиралар Жак Соньеर ўлимини ёдга солар ва юракни эзар-ди. У диван остида ётган криптексни кўз олдига келтириди. Ти-бинг уни қандай очишни билмаса ҳам керак. Балки криптекс ҳақида унга умуман гапиromаган маъкулдир. Ахир бобоси Роберт Лэнг-донга мурожаат қилишни буюрган, бошқа кишига эмас. «Биз ба-

рибір қаердадір яшириниң түршисшіміз керак әди. бұу ерга келиб нотүгри қылмабмыз, шекилли».

— Сәр Роберт! — орқадан овоз янгради. — Күриб турғанимдек, ёлғиз әмас экансиз, ҳамрохингиз сохибжамол хоним-ку!

Ләнгдон сұрашиш учун ўрнидан турди, кейин Софи ҳам. Овоз тепа-дан, иккінчи қаватта олиб чиқуучи ўймакор түсікұм өроч зинадан кела-еттән әди. У ерда кимнингдир шарпаси элас-әлас күриниң турарди.

— Хайрли оқшом! — деди Роберт. — Сәр Лью, сиэга Софи Невени таништиришга ижозат бергайсиз.

— Жұда хұрсандман, — Тибинг соядан чиқды.

— Бизни қабул қылғанингиздан миннатдормиз, сәр. Биз анча кеч келдик ва...

— Кеч әмас, азиэзим, сал әртароқ, — кулиб қўйди Тибинг. У зиналардан қўлтиқтаёқлар ёрдамида аста-секин тушиб келарди. — Сиз америкаликмисиз?

Софи «йўқ» дегандай бош чайқади:

— Парижликман.

— Инглиз тилида яхши гапирап экансиз.

— Раҳмат, сәр. Мен Ройял-Холлоуэда ўқиганман.

— Унда тушунарлы, — деди Тибинг. — Балки Роберт айтгандир, сиз айтган жой яқинида, Оксфордда дарс берганман. — Тибинг ҳамкасбига қараб айёrona кулиб қўйди. — Ва албатта Гарвардни ҳам назардан қочирмаганман.

Ва ниҳоят, у зинапоядан тушиб бўлди. Унинг икки юзи қизил, сочлари эса қизғиш-сариқ әди. Жигар ранг кўзлари кулиб турар, ҳар гапирганида худди қисишлиб кетаётганга ўхшарди. Эгнига катак панталон ва кенг ипак кўйлак, унинг устидан майда гулли нимча кийиб олибди. Оёғидаги ҳалқаларга қарамай, ҳақиқий асл-зодалар каби қаддини тик тутиб турарди.

У сұрашиш учун қўлинин Ләнгдонга чўзди:

— Анчагина озибсиз, Роберт.

— Сиз эса семирибсиз!

Тибинг қотиб-қотиб кулди.

— Биру бир! Ўзи қиладиган ишим лаззатли таомларни пақкос тушириш бўлиб қолди, — деди Софига яқинлашаркан. Кейин хиёл әгилиб унинг қўлинин оҳистагина ўпиб табассум қилди: — Миледи!

Софи нима қилишини билмай қолғанды, қўлини тортиб олсин-ми ёки жим тураверсинми?

Яхшики, шу маҳал эшик очилиб, патнисда чой кўтарган хизматкор кўринди ва ҳамманинг дикқати бўлинди.

– Танишинглар Реми Легалудек, – деди Тибинг, – менинг садоқатли хизматкорим.

Хизматкор бошини қимирлатиб қўйди-да, чиқиб кетди.

– Реми асли Лиондан, – Лью шундай оҳангда шивирлаб гапирдики, ҳудди лионлик бўлиш уят ишдай. – Лекин соусларни қойилмақом тайёрлайди.

– Мен Англиядан хизматкорларингизни ҳам әргаштириб келгандирсиз деб ўйлардим, – кулди Лэнгдон.

– Худо сақласин! Ҳатто душманимга ҳам инглиз ошпази билан бўлишни рано кўрмайман. Йўқ-йўқ, шошманг, француз солиқчиларига инглиз ошпазини рўпара қилса бўлади. – У Софига қаради. – Мени маъзур тутинг, Невё хоним, мен французвар орасида фақатгина сиёсатчилару футболчиларни ёмон кўраман, холос. Сизларнинг ҳукуматингиз пулларимни юэсиэларча шилади, футболчиларингиз эса яқинда бизникларнинг тит-питини чиқариб юборди.

Софи унинг гапларига жавобан кулиб қўйди.

Тибинг аввал унга тикилиб турди, сўнг Лэнгдонга ўтирилди.

– Нима гап, тинчликми? Кўринишларингиз бошқачароқ?

– Ҳа-а, бутунги оқшом анчайин мароқли ўтди-да.

– Бунга шубҳам йўқ. Ярим кечаси дарвозамни тақиллатиб, Граал ҳақида сўз очдингиз. Ҳўш, билсан бўладими, гап чиндан ҳам Граал ҳақидами ёки ўрнимдан туришим учун шундай дедингизми?

– Муҳтарам Лью, – деди Лэнгдон, – сиз билан Сион Прорати ҳақида суҳбатлашишни истар әдик.

– Демак, гап ҳақиқатан ҳам Граал ҳақида экан-да? Жуда соз. Боя қандайдир янгиликдан сўз очгандингиз чоғи, Роберт?

– Ҳа, лекин ўзимиз ҳали тўлиқ ишонч ҳосил қилганимизча йўқ. Сиздан маълумот олсак, тахминларимизни тасдиқлаб олармилик.

Тибинг унга ҳазил билан бармоғини ўқталиб қўйди:

– Америкаликларнинг бари айёр бўлади-да! Майли, сиз айтганча бўлақолсин. Мен хизматингизга тайёрман. Нимани билишни истайсизлар?

– Илтимос, Невё хонимга Граал косасининг асл моҳияти ҳақида сўзлаб берсангиз.

– Хоним ҳали бу ҳақида билмайдими? – ажабланди Тибинг.

– Йўқ, билмайди.

– Демак, менинг уйимга маъсумани бошлаб келибсиэ-да?

Бу гап Лэнгдонни нокулай ақволга солиши тайин әди. У пешонасини тириштириди ва Софига изоҳ берган бўлди:

– Граал ишқибоэлари унинг ҳақиқий тарихини бирор марта ҳам эшитмаган одамни шундай деб аташади.

Энди эса Софига Тибинг мурожаат этди:

– Азизам, бу ҳақида нималарни биласиз?

Софи яқиндагина Лэнгдондан эшитганлари – Сион Приорати, тамплиерлар ордени, Сангрил ҳужжатлари, Граал косаси тўғрисида қисқача гапириб берди.

– Шу холосми? – Тибинг Робертга норози қиёфада қараб қўйди. – Эҳ, Роберт! Мен сизни ҳақиқий жентелмен деб юрибман-а! Бу гўзал қизга энг муҳимини айтмабсиз-ку! Ҳечқиси йўқ, бу хатони, албатта, тўғрилаймиз.

## ЭЛЛИК БЕШИНЧИ БОБ

Софи диванда, Лэнгдон билан ёнма-ён ўтирад, арпа унидан ёпилган нон еб, чой ичарди. Эндиғина қанчалар қорни очганини ва ҷарчаганини ҳис қилди. Сэр Тибинг кулимсираганча камин олдиди у ёқдан-бу ёққа юрар, оёғидаги темир ҳалқа ўқтинг-ўқтинг ўчоқ остидаги тошга тегиб кетарди.

– Граал косаси! – ўэ нутқини бошлади у. – Кўпинча одамлар мендан унинг қаерда жойлашганини сўрашади. Кўрқаманки, бу саволга ҳеч қачон жавоб бера олмасам керак. Менимча, саволни бошқачароқ қўйсак тўғри бўлди: Граал косаси аслида нима? Граал нималигини англаш учун эса, авваломбор Инжилни тушуниш керак. Айтинг-чи, Янги Аҳдни яхши биласизми?

- Умуман билмайман, дейишим мумкин, – елка қисди Софи.
- Мени Леонардо да Винчини ҳаддан ортиқ яхши күрган, унга сиғинган одам тарбия қилган.

Тибинг бу гапдан хурсанд бўлиб кетди:

- Маърифатли қалб! Жуда яхши! У ҳолда, Леонардо Граал сирини сақловчиларидан бири бўлганини билсангиз керак.

– Ҳа, Роберт бу ҳақида гапирган эди.

– Да Винчининг Янги Аҳдга қарашлари ҳақида-чи?

– Йўқ.

Тибинг хонани бошқа томонидаги китоб жавонларига қаради.

- Роберт, марҳамат қилиб энг пастки токчадан “Леонардо тарихи” китобини олиб келсангиз, – Тибинг хона бурчагидаги китоб жавонига ишора қилди. Лэнгдон илтимосни бажаргач, китобни стол устига қўйди ва иқтибослар ёзилган саҳифани Софига қаратиб очди. – Мана, ўзингиз ўқиб кўринг.

“Ёлғон мўъжизалар ҳақида гап сотувчилар лақмаларни алдаб, улардан ўз манфаатлари йўлида фойдаланишади”.

#### *Леонардо да Винчи*

– Мана яна! – Тибинг бошқа иқтибосга ишора қилди:

Жаҳолат бизни албатта йўлдан оздиргуси.

Ўв, фарид бандалар, кўзларингизни очинглар!

#### *Леонардо да Винчи*

Софини енгилгина титроқ босди.

– Нима, да Винчининг бу фикрлари Инжил ҳақидами?

Тибинг бош ирғади:

- Яхшиси, гапни муҳтасар қилиш учун диншунослик фанлари доктори Мартин Персининг фикрини келтира қолай: “Инжил бизга осмондан факс орқали юборилган эмас”.

– Тушунмадим, бу нима дегани?

– Бу дегани, Инжил аҳли башар қўли билан ёзилган китобдир.

Ундаги суронли даврларнинг тарихий силсиласини инсон ёзган, кейин эса бу китобнинг сон-саноқсиз таржималари яратилди, унга ҳадсиз-ҳисобсиз кўшимиchlар ва ўзгатиришлар киритилди. Хуллас, Инжилнинг асл нусхаси ҳеч қачон мавжуд бўлмаган. Вақт ўтиб, Инжилни китоб ҳолига келтириш учун саксондан ортиқ

Мұқаддас хушхабарлар күриб чиқылди ва шулардан айримларигина киритилди. Масалан, Матто, Марк, Луқо ва Юханно келтирган хушхабарлар.

– Қайси Хушхабарни танлашни ким ҳал қилган? – сўради Софи.

– Мана гап қаерда! – Тибингнинг шижаоти жўшиб кетди. – Насронийларнинг иззат-нафсига тегадиган жиҳат ҳам айнан шу! Биз биладиган Инжил мажусийликка эътиқод қилган Рим ҳукмдори Константин томонидан тузиғлан.

– Қизиқ-ку, Константин насроний бўлмаганми?

– Асло, – бош чайқади Тибинг. – У бутун умри давомида мажусий бўлиб яшади ва уни фақатгина ўлим тўшагида, ҳеч нарсага қаршилик кўрсата олмайдиган пайтида чўқинтиришган. Константин ҳукмронлиги пайтида Римнинг расмий дини қўёшга топиниш бўлиб, император бир вақтнинг ўзида бош руҳоний ҳам эди. Ўша йиллари Римда насронийлик тарафдорлари тобора кўпайиб борарди. Насронийлар ва мажусийлар тинимсиз зиддиятда эдилар. Вазият шу даражага етдики, салтанат иккига бўлинниб кетиши хавфи туғилди. Зудлик билан вазиятни тўғрилаш кераклигини Константин жуда яхши тушунар эди. Шундай қилиб, у эрамизнинг 325 йилида Римни насронийлик байроғи остида бирлаштиришга қарор қилди.

– Мажусий ҳукмдор давлат дини сифатида насронийликни танлаганми?

Тибинг истеҳзоли жилмайди.

– Константин пухтагина сиёсатдон эди, тарихчилар ҳали-ҳануз унинг маҳоратига қойил қолишади. У мажусийлик анъаналарини насроний динига киритди ва натижада ҳар икки томонга ҳам маъқул келувчи чатишма ҳосил бўлди.

– Насронийликда мажусийлик белгилари яққол кўриниб турди, – гапни илиб кетди Лэнгдон. – Қуёш маъбути атрофидаги зарҳал доира католик авлиёлари бошидаги нур чамбарга айланди. Маъбуда Исида ўғли Горни аллалаётган ҳолати эса, Биби Марям чақалоқ Исони кўлда кўтариб турган тасвирига асос бўлди. Католик маросимларининг барча унсурлари – митра, меҳроб, мадҳия айтиш ва ҳоказолар илк мажусий динларидан олинган.

– Ҳа, энди бизга гап ҳам қолмади! – киноя қилди Тибинг.  
– Тимсолшунос насронийлик белгилари ҳақида гап бошламасин-да, сира тұхтатиб бўлмайди. Сизга яна бир мисол айтаман, Софи, мажусийлар маъбути Митра ҳам айнан 25 декабрда туғилган, вафот эттач әса, фордаги сағанага дағн әтилган ва у уч кундан кейин қайта тирилган. Ҳатто насронийлар муқаддас санайдиган якшанба ҳам, аслида мажусийлар қуёшга сифинадиган кун бўлган.

Софи эшигтанларини ҳазм қилолмай, боши айланиб кеттанди.

– Ҳўш, бу гапларнинг Граал косасига нима алоқаси бор?

– Ўринли савол. Биласизми, икки динни бирлаштиргач, Константинга янги насроний анъаналарини мустаҳкамлаш керак бўлиб қолди. Шу муносабат билан у руҳонийларни халқаро йиғинга чақирди. Йиғинда насроний динининг қўпгина янги жиҳатлари – Пасха санаси, епископлар роли, черковнинг сирли ибодатлари ва албатта Исо Масиҳнинг илоҳийлиги кабилар муҳокама қилинган.

– Мен яна тушунмаяпман, – пешонасини тириштириди Софи, – Исонинг илоҳийлиги деганингиз нимаси?

– Азизам, ўша пайтта қадар Ислома ихлос қўйганлар уни вафот этадиган пайғамбар сифатида билишган. Тўғри, унинг обрўси катта, таъсири ҳам кучли бўлган, лекин у оддий инсон эди.

– Исо Худонинг ўғли эмасми?

– Ўйқ! – хитоб қилди Тибинг. – Ўша халқаро йиғинда Исо Масиҳ овоз бериш орқали Худонинг ўғли деб эълон қилинди ва расман тан олинди.

– Бўлиши мумкин эмас!

– Айнан шундай бўлди. Оэчилик овоздининг устунлиги билан Ислома илоҳийлик тамғаси ёпиштирилди, – деди сэр Тибинг. – Худди шу нарса Рим империяси ривожида катта рол ўйнади ва Ватикан ҳокимиётининг асоси бўлиб хизмат қилди. Константин Исо Масиҳни Худонинг ўғли деб эълон қилиб, уни башарият устидан ҳукмронлиги агадий бўлган илоҳга айлантириб қўйди. Бу тадбир нафақат мажусийларнинг келгусида насронийларга бўладиган ҳужумларининг олдини олди, балки Ислома издошлари руҳий ҳаловат топиши учун фақат биргина йўл – Рим католик черковига мурожаат қилишларига имкон ҳам яратди.

Софи савол назарни билан Робертга қаради, у эса бошини қитмirlатиб ҳозир айтилган фикрларга қўшилишини билдириди.

— Буларнинг бари фақаттина ҳокимият учун қилинди, — давом этди Тибинг. — Константин Исо Масиҳи инсоний қиёфадан маҳрум этиш орқали ўз ҳокимиятини мустаҳкамлаб олди. Мен бу мавзуда бир нечта китоблар ёзганман.

— Демак, уйингиз насронийларнинг таҳдидли хатларига тўлиб кеттандир?

— Йўғ-е, нима учун? — эътироҳ билдириди Тибинг. — Илммаърифатли аксарият насронийлар ўз динларининг тарихини яхши билишади. Исо чиндан ҳам буюк инсон бўлган, у икки минг йил аввал миллионлаб инсонларни эзгуликка чорлаган ва ҳеч ким уни ёлғончи дейишга ҳаққи йўқ. Мен Константиннинг Исо Масиҳ обрўсидан ўз мақсадлари йўлида фойдаланганини айтяпман, холос. Шундай қилиб, мажусий Рим императори ҳозирги насронийликнинг асосларини шакллантириди. Бу иш Исо ҳаётидан тўрт юз йил ўтиб амалга оширилди. Ана шу вақт ичидан эса Исонинг пайғамбар, бошқалар сингари вафот этадиган инсон экани, унинг ҳаёти ҳақида минглаб ҳужжатлар йигилиб қолган эди. Император бу китобларни қайтадан ёзиш зарурлигини тушунар эди. Унинг амрига биноан Инжил қайтадан ёзилди ва унга Исонинг илоҳийлигини мақтovчи Ҳушхабарлар киритилди. Исо баъда сифатида тасвирланган китоблар эса тўпланиб, оловга ташланди. Тарихчиларнинг баҳтига, айрим китоблар сақланиб қолган экан, 1950 йили Ўлик денгиз атрофидан қадимий битикили ўрамлар топилган. Турган гапки, Ватикан бу ўрамлар тарқалмаслигига жон-жаҳди билан тиришди.

— Менимча, — гапга аралашди Лэнгдон, — Ватиканнинг бу ҳаракатидан шуни уқиш мумкинки, у ердагилар Исо ҳақидаги тасаввурларнинг тўғрилигига, топилган ҳужжатларнинг эса ёлғонлигига астойдиган ишонадилар.

Тибинг истеҳзоли кулди ва Софиининг рўтирасидаги ўриндиқча чўкди.

— Кўриб турганингиздек, азизам, мендан фарқли равишда профессор Римга юмшоқроқ муносабатда. Унинг ҳақлигини тан олишим керак, ҳозирги черков ўша ҳужжатларнинг зарарли эканига ишонади. Ахир Константин Инжили асрлар давомида насроний-

лар учун ҳақиқат манбаи бўлиб хизмат қиляпти. Дунёда ишонтиришга хизмат қилувчилардан-да ишонувчан одамлар йўқдир.

– У шунчаки айтмоқчики, – деди Лэнгдон, – биз ота-бобола-римизнинг худосига сажда қиласмиш.

– Мен айтмоқчиманки, – эътироz билдири Тибинг, – ота-боболаримизнинг Исо ҳақида айтган барча гаплари ёлғон. Ҳудди Граал косаси ҳақидаги ҳикояларга ўшаб.

Софи нигоҳини да Винчининг иқтибосига қаратди. “Жаҳолат бизни албатта йўлдан оэдиргуси. Ўв, ғарib бандалар, кўз-ларингизни очинглар!”

Тибинг китоб томон чўзилди ва уни варақлашга тушиб кетди.

– Энди эса сизга да Винчи Граални тасвирлаган асарини кўрсатаман. – У китобни Софига қаратди. – Бу суратни таниёттган бўлсангиз керак?

Ахир бу “Махфий ибодат”-ку! Милан яқинидаги Авлиё Мария жомеси деворига чизилган. Унда Исо Масиҳ ўз ҳаворийлари даврасида тасвирланган.

– Ҳа, бу суратни яхши биламан.

– У ҳолда мен билан ўйин ўйнашга рози бўларсиз? Кўзларингизни бир дақиқага юминг.

Софи бир оз ўзини йўқотиб қўйди, лекин кўзларини юмди.

– Исо қаерда ўтирибди? – сўради Тибинг.

– Марказда.

– Жуда яхши! У ва ҳаворийлар нима ейишяпти?

– Нон!

– Нима ичишяпти?

– Вино. Улар вино ичишяпти.

– Ва ниҳоят, энг охирги савол: стол устида вино учун нечта коса турибди?

– Битта, – жавоб берди Софи. – Исо вино сузилган косани ҳаворийларига узаттган ва шу орқали насронийларни бирлашишга даъват этган.

Тибинг хўрсиниб қўйди.

– Энди эса кўзингизни очинг.

Во ажаб! Суратда ҳар кимнинг ўз косаси бор эди. Ўн учта коса. Ҳаммаси кичкинагина. Граал косасининг эса қораси ҳам йўқ.

— Галати, түгрими? Инжил ва кўпгина афсоналарда ушбу лаҳзани Граал косаси пайдо бўлиши билан боғлашади. Мусаввир эса буни унунтандай косани чизмаган.

— Санъатшунослар буни албатта пайқашлари керак эди-ку!

— Тўғри, лекин олимлар ва санъатшунослар да Винчи асарларидаги фалатиликларни пайқаб туриб, кўз юмишган. Бу суратга келсан, у Граал сирини англаш учун калит хизматини ўтайди.

Софи суратга синчковлик билан назар сола бошлади.

— Бундан келиб чиқадики, бу сурат Граал косаси аслида нимадан иборат эканлигини билдирадими?

— Нимадан эмас, — шивирлади Тибинг, — кимдан. Гап шундаки, Граал ҳеч қанақанги буюм эмас, у — одам.

## ЭЛЛИК ОЛТИНЧИ БОБ

Софи ажабланган кўйи Тибингга қараб турди, кейин эса Лэнгдон томон ўтирилди.

— Муқаддас Граал одамми?

— Ҳа, аёл киши, — бош ирғади профессор.

Софининг ҳолатини тушунса бўлади. Бу ҳақида биринчи марта эшифтганида ўзи ҳам мутлақо ишонмаган эди. Кейинчалик, Граалнинг яширин белгиларини ўргангачгина, уни шубҳа-гумонлар тарк этди.

— Балки тимсолшуносимиз бизга айрим нарсаларни тушунтириб берар? — жимликни бузди Тибинг. У стол устидан тоза қоғоз олиб, Лэнгдоннинг олдига қўйди. Роберт эса чўнтағидан ручка чиқарди.

— Манави белгилар — ♂ ♀ сизга танишдир, Софи?

— Албатта, эркаклик ва аёллик белгилари.

— Ваҳоланки, қадимда бу тимсоллар Марс ва Венера сайёralарини билдирган, эркаклик белгиси қалқон ва найзадан, аёллик белгиси гўзалликни акс эттирувчи ойнадан келиб чиқсан, деган фикр эса нотўғридир, — у қоғозга яна нимадир чизди. — Аслида эркакликни мана шу белги билдирган, у қиличнинг тифи ёки шамшир номи билан машҳур, тажовузкорлик ва мардликни таъкид-

лаш учун ишлатилади. Буниси эса, – бошқа тимсолни чизди, – идиш номини олган, қўпроқ косага ўхшаб кетади. Аниқроқ айтгандা, аёл бағрини ифодалайди, аёллик ибтидоси ва ҳосилдорликни билдиради. Ҳуллас, афсонада айтилганидек, муқаддас Граал идиш эмас, балки унинг асл моҳиятини яшириш учун қилинган истиора, холос. Граал аёллик ва назокатнинг, аёллик ибтидоси ҳамда маъбуданинг тимсолидир. Бақт ўтиши билан черковнинг саъй-ҳаракатлари туфайли ундан бу маъно олиб ташланди. Аёлнинг ҳукмронлиги, унинг ҳаётни вужудга келтириш қобилияти бир вақтлар муқаддас ҳисобланиш билан бирга, эркаклик ибтидосини биринчи ўринга қўядиган черковнинг ривожланишига тўсқинлик ҳам қиласади. Черков албатта қўл қовуштириб ўтиргани йўқ, аёллик ибтидосига иложи борича лой чаплашга уринди. Момо Ҳавонинг тақиқланган мевадан ейишига барча аёллар жавоб беришлари керак, деган сафсата ўйлаб топилди. Бироқ насронийлик пайдо бўлиши билан қадимий мажусийлик динлари йўқ бўлиб кетмади. Граални қидирган рицарлар ўзларини қандайдир “коса” излаётгандай кўрсатишарди, яъни Черковни чалғитиш учун. Аслида эса уларнинг мақсади муқаддас аёллик ибтидосини топиш эди. Ҳа, Граал – бу йўқотилган маъбуда тимсолидир.

- Кечирасиз, Граал – бу одам деган эдингиз...
- Худди шундай, – тасдиқлади Лэнгдон.
- Шунчаки одам эмас, – Тибинг ўрнидан турди, – аёл киши!

Бу аёл насронийлик асосларини остин-устун қилиб юбора оладиган сирни билади!

Софи қаттиқ ҳайратда эди.

– Уни... ҳамма танийдими?

– Албатта! – Тибинг қўлтиқтаёқларини олди. – Энди менинг хонамга кирамиз ва сизларга ўша аёлнинг Леонардо да Винчи мўйқаламига мансуб тасвирини кўрсатаман.

Бу пайт содиқ хизматкор Реми Легалудек ошхонада телевизор кўриб ўтиради. Янгилликларнинг навбатдаги сонида жиноятчи аёл ва эркак кишининг фотосуратини кўрсатишиди. Атиги бир неча дақиқа олдин айнан уларга чой дамлаб берган эди...

## ЭЛЛИК ЕТТИНЧИ БОБ

Цюрих Депозитар банки олдидағи йўлкада турган лейтенант Колле ўйлаб ўйига етолмасди: Фаш нима сабабдан ҳалигача тинтуб учун ордер олиб келмаяпти? Бу айёр банкчилар ниманидир яширишайтгани аниқ. Аввалига Невё ва Лэнгдоннинг банкка кирганини тасдиқлашди. Энди эса ҳеч қандай хужжатлари бўлмагани учун қайтариб юбордик, дейишяпти.

Ақалли текшириб кўриш учун ҳам ичкарига киритишмаяпти-ку!

Қўл телефонининг тўсатдан жиринглаб қолиши унинг хаёлини бўлди. Луврдаги йигитлар қўнғироқ қилишяпти экан.

- Ва ниҳоят ордер олдиларингми? – энсаси қотиб сўради Колле.
- Банкни унутинг, лейтенант, – жавоб берди агентлардан бири.
- Ҳозиргина янги маълумот олдик. Лэнгдон билан Невё қаерга яширинишганини энди аниқ биламиз.

Колле ажабланганидан машинасининг капотига ўтириб қолди.

- Мабодо ҳазиллашмаяпсизми?
- Ҳазиллашганим йўқ. Улар ҳозир Версал яқинида.
- Капитан Фаш биладими?
- Унга айтиб улгурмадик, у телефонда гаплашяпти.
- Унда мен йўлга чиқаман. Айтиб қўйинг, Фаш бўшашни билан менга қўнғироқ қилсан.

Колле шоша-пиша манзилни ёзиб олди-да, машинасига ўтириди. Эҳ, бу маълумотни ким еткизганини сўрамабди-ку. Майли, бунинг қўпам аҳамияти йўқ. Коллега аввалги хатоларини тузатиш учун қулай имконият туғилди. Анойилардан эмас у, жиноятчиларни албатта қўлга туширади!

У раидия орқали ёнида кетаётган машиналар билан боғланди.

- Йигитлар, сиреналарни ёқманглар. Лэнгдон биз боришимизни билмаслиги керак.

Худди шу жойдан эллик километр узоқликда қора «Ауди» дала четидаги дарахтлар тагига тўхтади. Сайллас машинадан тушди, дам Виллет қароргоҳига, дам унинг ортида ой ёритиб турган тоққа қараб қолди. Сарой ойналаридан ҳам нур таралар эди. “Қизиқ-ку, – ўйлади Сайллас, – бунақа пайтда одамлар чироқларини ўчириб, ухлаб ётишган бўлишади”. Устоэнинг айтганлари ўз

тасдигини топмоқда әди. “Бу ердан пойдевор тошисиз кетмайман! Устознинг ва епископнинг ишончларини оқтайман!”

У сутанасининг этагини йигиштириб, темир панжара устидан ошиб ўтди. Тиканли боғич берган оғриқларга эътибор қилмай, сарой томон йўналди.

## ЭЛЛИК САККИЗИНЧИ БОБ

Тибингнинг хонаси замонавий идорадан беш-олти баробар катта бўлиб, кўпроқ илмий лаборатория ёки кутубхонага ўҳшаб кетарди. Сон-саноқсиз столлар устига китблар, суратлар, ҳайкалчалар ва бошқа санъат асарлари қалаштириб ташланган. Бир нечта комп’ютерлар, проекторлар, микроскоплар, нусха кўчирувчи аппаратлар, сканерлар ҳам тартибсиз жойлаштирилди.

– Рақс залини ўз хонамга айлантирдим, – остоңдан ўтибоқ тушунтира бошлади Тибинг. – Энди барибир рақсга туша олмайман-ку.

Софи бутун жуда қўп кутилмаган воқеаларга дуч келди, лекин бунақангидан ҳашаматли хонани кўраман деб ўйламаганди.

– Буларнинг ҳаммаси сизга ишлаш учун керакми?

– Ҳақиқатни топиш ҳаётим мазмунига айланган, – жавоб қайтарди Тибинг. – Сангрилни эса энг суюкли асирам десам бўлади.

“Граал косаси – бу аёл киши”, ўзига-ўзи эслатди Софи. Тибингдан шунчалик қўп маълумот эшилдики, хаёлида турли фикрлар чарх уриб, боши айланарди.

– Шундай қилиб, сизда Граал деб ҳисобланадиган аёлнинг портрети борми?

– Ҳа.

– Қани у? – сўради Софи деворларга қарап экан.

– Ҳозир. Граал косаси... Сангрил... Идиш... – деди Тибинг ниманидир эслашга уринаётгандай. Кейин эса кескин ўтирилди ва энг орқа деворни кўрсатди: – Ана!

У ерда “Махфий ибодат” суратининг баландлиги саккиз футча келадиган, катталаштирилган нусхаси осиғлиқ әди.

– Кечирасиз, бу суратни кўрсаттан әдингиз!

– Биламан. Унинг катталаштирилган нусхаси янам қизиқроқ, шундай эмасми?

Софи Лэнгдонга ўтирилди.

– Бу топишмоқлардан бошим айланиб кетди.

– Демак, – кулимсираб гап бошлади Роберт, – Леонардо да Винчи “Махфий ибодат”да Граал косасини тасвирлаган ва...

– Шошманг! Ахир Граални аёл киши деган әдиларинг, бу суратда эса фақат әркакларни кўряпман. Ўн учта әркак!

– Сиз дикқат билан қаранг-чи, – айёrona кўз қисди Тибинг.

Софи суратга яқинроқ келди: Исо Масиҳнинг ўнг томонида олти нафар, чап томонидан ҳам шунча ҳаворий ўтирибди.

– Уларнинг бари әркак-ку!

– Адашяпсиз. Исонинг шундоққина ўнг ёнида ўтирган кишига яхшироқ қаранг.

Софи ўша томонга тикилди. Узун, жингалак соchlар, кичкина-гина қўллар, кўкраги... Наҳотки! Бўлиши мумкин эмас!

– Бу аёл киши экан! – хитоб қилди у.

– Мана буни сюрприз деса бўлади, тўғрими? Кўзларингизга bemalol ишонишининг мумкин, улар алдагани йўқ. Унумтанг, Леонардо жинслар ўртасидаги фарқни маҳорат билан тасвирлаши билан машҳур әди. “Махфий ибодат” инсон онгига шундай таъсир қилади, у ерда аёл борлигини сезиш жуда мушқул. Бундан ташқари, Исо Масиҳ ёнидаги аёлни кўра олмаслигимиэга яна бир сабаб бор. Бунга ўн саккизинчи асрда яшаган рестовраторлар айбдор. Улар суратни ўта қўпол тарзда таъмирлашган. 1954 йилга келибгина асар қалин чанг ва бўёқ қатламидан тозаланди, унинг асл, улугвор қиёфасини ҳозир кўриб турибсиз.

Суратдаги аёл ёш бўлиб, кўринишидан анча тақволи әди. Уялиб, қимтинибгина ўтирибди, устма-уст қўйилган қўллари ҳам, тўлқинланиб турган сариқ соchlари ҳам унга ажиб латофат баҳш этган. Софи унга тикилиб тўймас әди.

– Ким ўзи у?

– Азизам, бу аёл Мария Магдалина бўлади.

– Нима? Фоҳишами?

Тибинг худди ўзи ҳақоратлангандек, қовоғи осилиб кетди.

– Ҳечам унақа әмас. Бунақа янгилиш фикр насронийликнинг илк даврида черковчилар томонидан ўйлаб топилган. Улар Исо Масиҳи илоҳга тенглаштириб қўшишди. Мария Магдалина, тўғрироғи, унинг Исо билан никоҳи эса черковчилар тарғиб этаётган таълимотта мутлақо мос келмас эди.

– Кечирасиз, тушунмадим... – Софи ажабланган кўйи бир Тибингта, бир Лэнгдонга қаради.

– Ҳазрати Исонинг уйланганлиги ҳақидаги маълумот тарихий китобларда қайд этилган. Да Винчи буни биларди ва “Махфий ибодат” да ҳақиқатни тасвирлаган. Исо ва Мария жуфтлик бўлишган! Кийимларига эътибор беринг–а, улар худди бир-бирларининг аксига ўхшайди.

Софи нигоҳларини суратта қадади. Дарҳақиқат, Исо Масиҳ ва Мария Магдалинанинг кийимлари бир хил эди, фақат бириники кўк, иккincinnисиники қизил рангда.

– Ва ниҳоят, яна бир белгига дикқатингизни тортмоқчиман: Исо ва Мария ёнма–ён, оёқлари бир-бирига тегиб ўтиришибди ва шу ҳолатда “M” ҳарфини ҳосил қилишган.

– Бу шунчаки тасодиф бўлиши мумкин әмас, – луқма ташлади Лэнгдон.

– “M” нимани билдиради? – сўради Софи. У ҳарфни олдинроқ пайқамаганидан ҳайрон эди.

– Махфий белгилар ва тимсоллар билан шуғулланувчи мутахассисларнинг фикрича, бу ҳарф Мария Магдалинага ишорадир. Граалга алоқадор расмларнинг барчасида “M” ҳарфини турли ҳолатларда кўриш мумкин.

Софи эшигаёттанларини ҳазм қилишга улгурмаётган эди.

– Тўғри, суратдаги “M” қизиқарли туюлиши мумкиндир, бироқ у Исо ва Мариянинг никоҳига далил бўла олмайди–ку!

– Мен ҳозиргина айтиб ўтдим, – Тибинг китоблар уюлиб ётган столга яқинлашди ва титкилай бошлади, – бу никоҳ ҳақида тарихий китобларда ёзиб қолдирилган. Бундан ташқари, Исо Масиҳ яшаган даврда эркакларнинг бўйдоқ юриши маъқул кўрilmagan.

У муқовасига “Гностик\* Хушхабарлар” деб ёзилган каттагина китобни олиб, варақлай бошлади. Китоб саҳифаларида папиrusга

---

\*Гностик, гностицизм – илк насронийликда Ҳудо ва дунёнинг яратилиши ҳақидаги таълимотни яратишга уринган диний–фалсафий оқим.

битилган қадимий ҳужжатларнинг суратлари бор эди. Ҳужжатларнинг қайси тиlda эканини Софи тушунмади.

– Булар Ўлик денгиз атрофидан топилган ўрам парчалари, илк насронийлик даврига оид битиклар, – изоҳ берди Тибинг. – Менимча, Филипп баён қилган хушхабардан бошлаган маъкул.

“Халоскорнинг йўлдоши *Мария Магдалиナ*дир. *Масиҳ* уни ҳамма шогирдларидан ҳам кўпроқ яхши кўрар ва тез-тез ла-бидан бўса оларди. Қолган шогирдлар бундан хафа бўлишар ва: “Наҳотки уни биздан кўпроқ яхши кўрасан?” дейишарди”.

Софи ўқиганларига ишонишни ҳам, ишонмасликни ҳам билмай қолганди.

– Бу ерда никоҳ ҳақида ҳеч гап йўқ-ку?

– Адашасиз, хоним, – табассум қилди Тибинг. – Оромий тили бўйича истаган мутахассисдан сўрашингиз мумкин: “йўлдош” сўзи қадимда “турмуш ўртоғи” маъносини билдирган.

Лэнгдон тасдиқ маъносида бош ироғади. Тибинг эса тинмай гапирав эди.

– Бу китобдан *Масиҳ* ва *Магдалинанинг* никоҳига ишора қи-лувчи кўплаб парчаларни кўрсатиш имумкин. Лекин мана буни-сини алоҳида таъкидлаб ўтиш жоиз, – у навбатдаги бетта ишора қилди, – *Мария Магдалина* баён этган хушхабар.

Инжилда бунақангি Хушхабар йўқлигини Софи билар эди, шунга қарамай парчани ўқиб чиқди:

“Пётр деди: «Халоскор чиндан ҳам бизнинг хабаримизсан аёл киши билан гаплашдими? Энди ҳаммамиз ўша аёлга қулоқ соли-шимиз керакми? Исо биздан ўша аёлни афзал кўрдими?»

Левит унга жавоб берди: «Сен ҳамиша қизишиб кетасан. Пётр. Ўша аёл билан худди душмандек рақобат қилмоқчисан. Агар халоскорнинг ўзи танлаган бўлса, сен кимсанки, уни рад этсанг? Халоскоримиз биздан кўра кўпроқ нарсани билади, шунинг учун ҳам уни бизга нисбатан ортиқроқ севади».

– Ҳаворийлар тилга олган аёл *Мария Магдалина*дир, – деди Тибинг. – Пётр Исони ундан қизғаняпти.

– Исо Марияни кўпроқ яхши кўргани учунми?

– Фақатгина бунинг учун эмас. Кўплаб Хушхабарларда кел-тирилишича, айнан ўша пайт Исо тез орада қўлга олиниб, хочга

михланишини сезган. Кетганидан сүнг эса черковни қандай бошқариш борасида Марияга йўл-йўриқ кўрсатган. Шундай қилиб, Пётр иккинчи даражали бўлиб қолишидан хавфсираган. Менимча, у аёлларни ёқтиромаган бўлса керак.

– Бундай дейишга қандай тилингиз борди? – аччиқланди Софи.  
– Ахир Пётр авлиё-ку! Черков қуришда Исо унинг ёрдамига суюнган.

– Тўғри, Исо Масиҳ черков қуриш тўғрисида кўрсатмалар берган, лекин Пётрга эмас, Мария Магдалинага берган! Илк Хушхабарларда худди шундай ёзилган.

– Бу ёғи қизиқ бўлдигу. Айтмоқчисизки, насроний черковига аёл киши асос солган ва у томонидан бошқарилган, шундайми?

– Аввал-бошдан режа шунаقا эди. Исо ўз черкови келажагини Мария Магдалина кўлига топширган.

– Пётр эса буни маъқулламаган, – суҳбатга қўшилди Лэнгдон ва «Махфий ибодат» сурати нусхасига ишора қилди: – мана у. Кўриб турибсизки, да Винчи унинг Марияга муносабатидан жуда яхши хабардор бўлган.

Софи яна қаттиқ ҳайратда эди. Суратда тасвирангтан Пётр Мария Магдалинага таҳдид солаёттандек туюларди. Устига-устак, қўли билан ишора қилиб, Марияни томогидан сўйиб ташлашга тайёр эканлигига кўрсатиб турар эди.

– Пётр атрофида ўтирган шогирдларнинг Марияга қарashi ҳам таҳдидона тус олган, тўғрими?

У суратга диққат билан тикилди. Кимнингдир қўли ажralиб қолган эди.

– Анавининг қўлида нима бор? Ҳанжарми?  
– Ҳа. Лекин расмдаги қўлларни ҳисоблаб кўринг-а, ҳанжар тутган қўлнинг эгасини топа олмайсиз. Ҳеч кимники эмас у.

Биргина суратдан шунча сирнинг кашф этилиши Софини лол қилиб қўйған эди.

– Мен барибир бир нарсани тушунмаяпман: Мария Магдалина билан Граал ўртасида қандай алоқа бор?

– Мана энди ишимизнинг моҳиятига яқинлашдик! – хитоб қилди Тибинг. У стол устидаги қоғозларни кавлаштириб каттагина харитани топди ва уни ёйиб юборди. Ҳаритада шажара дарахти тасвиранг-

ган эди. – Мария Магдалина Исонинг ўнг қўли бўлишидан ташқари, катта ҳукмронликка эга бўлганини кўпчилик билавермайди.

Софи шажара дарахти устидаги ёзувни ўқиди:

### **ВИНИАМИНЛАР УРУФИ**

– Нима, у Виниаминлар уруфиданми?

– Худди шундай. Унинг келиб чиқиши подшо хонадонига бориб тақалади.

– Мен эса камбағал бўлган деб ўйлардим.

Тибинг бошини сарак-сарак қилди.

– Чёрков Мариянинг подшолар авлодидан эканлигини яшириш учун уни фоҳишага чиқариб қўйди. Қолаверса, Исо ҳам подшолар авлодидан, ҳаворий Маттонинг ёзишича, Довуднинг ўғли эди. Довуд эса ўз навбатида Сулаймон подшонинг ўғли бўлган. Агар Исо Марияга уйланганида икки подшолар авлоди бирлашиб, кучли сиёсий иттифоқ вужудга келар, бу иттифоқ тахта ҳукмронлик қилиш ҳуқуқини қўлга киритган бўларди.

Кекса тарихчи ҳаяжонлана бошлаган эди.

– Граал косаси ҳақидаги афсона – бу подшолик қони ҳақидаги афсонадир. «Исо қони қўйилган идиш» ибораси аслида “подшолик қони”ни ўзида сақловчи аёллик бағри, яъни Мария Магдалинага ишора ҳисобланади.

– Демак... Исо фарзанд кўрган бўлиши мумкин экан-да?

– Ҳа! Мария Магдалина эса подшолик авлодини давом эттирадиган “муқаддас идиш” эди.

– Лекин нима учун бу маълумот кўп вақт сирлигича қолган?

– Қўйсангиз-чи, мен буни сир демаган бўлардим. Ҳақиқатни билиш учун дикқатлироқ бўлиш керак, холос. Мария Магдалина ҳақида ҳар вақт, ҳамма жойда гапирилган.

– Сангрил ҳужжатлари-чи? – сўради Софи. – Бу ҳам Исонинг подшолар авлодидан эканлигига ишорами?

– Ҳа.

– Бундан келиб чиқадики, Граал косаси ҳақидаги афсона подшолик қони тўғрисидаги ҳикоя экан-да?

– Тўппа-тўғри. “Сангрил” сўзи Муқаддас Граал маъносини билдирувчи “San Greal” сўзидан келиб чиққан. Лекин қадимда “Сангрил” бошқача – “Sang Real” тарзида бўлинар эди. Бунинг маъноси эса “подшолик қони”дир...

## ЭЛЛИК ТҮҚҚИЗИНЧИ БОБ

«Дея асари»нинг Нью-Йорқдаги штаб-квартирасида навбатчилик қилаёттан йигит гүшакда Ариңгаросанинг овозини эшитиб, аввалига ажабланди.

- Хайрли кеч, сәр!
- Менга ҳеч қандай хабар қолдирилмадими? – епископнинг овози одатдагидан кўра ташвишли ва ҳаяжонли чиқарди.
- Ҳа, сәр! Кўнғироқ қилганингиз яхши бўлди, сиз билан боғлана олмаётган эдим. Ярим соатча олдин сизга муҳим бир хабар келганди.
- Шундайми? – Ариңгароса енгил тортди. – Кўнғироқ қилган одам кимлигини айтдими?
- Йўқ, сәр, фақат телефон рақамини қолдироди, – навбатчи рақамни айтиб берди.
- Коди ўттиз учми? Бу Франция, шекилли?
- Ҳа, сәр, Париж. Сиз зудлик билан кўнғироқ қилишингиэз керак экан.
- Раҳмат, – деди Ариңгароса ва телефонни ўчирди.

“Фиат” машинаси Римдаги Чампино аэропортига яқинлашаётган эди. “Устоз телефонимга тушолмабди-да”, ўйлади епископ. Кўри ниб турибди, Устоз ўзига ишонгани учун ҳам Нью-Йорк билан тўғридан-тўғри боғланган. “Демак. Париждаги ишилар кўнгилдагидек кетяпти, тез орада ўзим ҳам етиб бораман у ерга”.

- Ариңгароса навбатчи айтган рақамларни терди.
- Судлов полицияси марказий бошқармаси эшигади! – аёл кишининг овози янгради.

- У ўзини йўқотиб қўйди.
- Э-э... хайрли кеч. Шу рақамга кўнғироқ қилишимни сўрашган экан.
  - Испингиз?
  - Епископ Мануэл Ариңгароса, – деди бир оз иккиланиб тургач.
  - Бир дақиқа кутиб турсангиз!
- Гўшакдан аввал шиқиллаган товуш, кейин эса эркак кишининг кўпол овози эшитилди:
- Овозингизни эшитишдан жуда хурсандман, епископ. Сиз билан кўп нарсаларни муҳокама қилиб олишимиз керак.

## ОЛТМИШИНЧИ БОБ

Сангрил... Sang Real... San Greal... Подшолик қони... Граал косаси...

Буларнинг бари бир-бирига боғлиқ.

Софи кенг хонанинг ўртасида турганча шу ҳақида ўйлар эди.

– Гувоҳи бўлганингиэдек, – деди сэр Тибинг китоб жавонлари томон оқсоқланиб қадам ташларкан, – Граал ҳақидаги ҳақиқатни ошкор этмоқчи бўлган фақатгина да Винчи эмас. Исо Масижнинг насабини ўнлаб олимлар синчковлик билан ўрганишган, – у китобларга ишора қилди.

Бошини хиёл этганча, Софи китоблар номларини ўқий бошлади:

Тамплиерлар кашфиёти: Исонинг асл насабини сақловчилар кўза тутган аёл: Мария Магдалина ва Граал косаси хушхабарларда маъбуда образи: муҚаддас аёллик ибтидосини тиклаш

– Мана буниси, менимча, энг машҳури, – деди Тибинг ва токчадан уриниб кетган китобни олиб Софига узатди.

### МУҚАДДАС ҚОН, МУҚАДДАС ГРААЛ

– Бу китоб ҳақида ҳеч эшишмаган эканман.

– У чиққанида сиз кичкина эдингиз. Саксонинчи йилларда бутун дунёга шов-шув бўлиб кетган бу китоб. Тўғри, муаллифлар ўз таҳдилларига мантиқий якун ясашга журъат этишолмаган, лекин фикрлари ўринли. Уларга «раҳмат» дейиш керак. Исонинг келиб чиқиши подшолардан эканини кенг омма онгига сингдириши.

– Ҳар ҳолда черков қараб ўтирумагандир?

– Албатта. Китоб руҳонийларнинг қаҳрини қўзғатиб юборди. Шундай бўлиши аниқ эди. Ахир асарда черков тўртингчи асрдаёқ йўқ қилишга уринган сир, шунингдек, аёвсиз салб юришлари ҳақида сўз боради.

– Беш гулбаргли атиргул... – деди Софи китоблардан бирининг муқовасини томоша қила туриб. – Худди шундай нақш ёғоч қутича қопқогида ҳам бор эди.

– Жуда синчков экансиз, – кулади Тибинг. – Бу Приорат томонидан Мария Магдалинага атаб яратилган тимсол ҳисобла-

нади. Умуман олганда, атиргул ҳар доим ҳам аёл гўзаллигининг рамзи бўлган. Бешта гулбарг эса аёл ҳаётидаги беш босқични билдирган: туғилиш, ҳайз, оналик, климакс ва ўлим, – у Робертга қаради. – Эҳтимол, тимсоллар бўйича мутахассис бирор-бир қўшим-ча қилас?

Лэнгдондан эса садо чиқай демасди.

– О Худойим! Ўтакеттан иккизозламачи бўлади-да бу америкаликлар! – Тибинг яна Софи томонга ўтирилди. – Профессор гапиришга уяди: атиргул гули аёллик узвини ёдга солади. Инсон зоти борки, унинг фунчаси очилишидан ёруғ дунёга келади.

– Энг асосийси, – ниҳоят тилга кирди Лэнгдон, – бу китобларнинг барини муҳим бир фикр бирлаштиради.

– Исонинг ота бўлгани ҳақидаги фикрми?

– Ҳа, – жавоб берди Тибинг. – Сион Приоратига кўра, Исо хочга тортилган пайтда Мария Магдалина ҳомиладор бўлган. Ҳали туғилмаган фарзандини асраб қолиш учун у Муқаддас заминдан қочиб, Францияга келади ва у ердаги яхудий жамоасидан қўним топади. Мария қиз кўради, унга Сара деб исм қўяди.

– Улар боланинг исмини ҳам билишганми?

– Албатта. Мариянинг фарзанди яхудий подшолари бўлмиш Довуд ва Сулаймоннинг авлоди эди, шунинг учун ҳам Францияда яшовчи яхудийлар Мария Магдалинани қаттиқ ҳурмат қилишарди. Ўша давр тарихчилари унинг Франциядаги ҳаётини батафсил ёзиб чиқишиган, кейин эса авлодларининг шажара дарахтини тузишган.

– Демак, Исо Масиҳнинг шажара дарахти борми?

– Ҳа. Бу маълумотлар Сангрил ҳужжатларининг асоси, пой-девор тошига айланган.

– Лекин ўша ҳужжатлардан нима наф? – хитоб қилди Софи. – Тарихчилар уларнинг ҳақиқий әканлигини тасдиқлаб беролмасалар ҳам керак.

Тибинг истеҳзоли кулди.

– Бу худди Инжилнинг ҳақиқийлигини исботлашга ўшаган гап.

– Яъни?

– Биласизми, тарих ҳамиша ғолиблар томонидан ёзилади. Иккни маданият тўқнашуви юз берган тақдирда, мағлубиятта учраган

томон ҳақоратлар ва камситилишларга учрайди, ғолиб томоннинг эришган муваффақиятлари ҳақида эса тарих китоблари янгидан ёзилади. Унутманг, тарих воқеаларнинг бир томонлама ёритилишидир.

Бунақа фикр Софининг хәёлига умуман келмаган эди.

– Сангрил ҳужжатлари ҳаэррати Исо ҳаётининг бизга номаълум жиҳатлари ҳақида ҳикоя қиласи. Уларни ўқигач, холоса чиқариш кишининг ўзига ҳавола. Энг муҳими, бу ҳужжатлар сақлаб қолинди. Сангрил ҳужжатлари минг саҳифадан иборат, айтишларича, улар тўртта сандиқда сақланади. Мишмишларга кўра, ушбу ҳазинанинг бир қисми Исо Масиҳнинг ваъзлари қўлёзмалари бўлиб, унинг ўзи томонидан ёзилган. Буни ҳатто Ватикан ҳам тан олади.

– Исонинг ўзи ёзган?!

– Менимча, бунинг ажабланарли жойи йўқ. Ҳазинадаги яна бир муҳим қўлёзма «Магдалинанинг кундалиги» деб аталади. Унда Исо ва Мария Магдалинанинг ўзаро муносабатлари, Исони қандай хочга тортишгани, Мариянинг қочиши ва Франциядаги ҳаёти ҳақида ҳикоя қилинган.

– Демак, бу ҳужжатлар тамплиерлар Сулаймон ибодатхонаси вайроналари остидан топган хазина экан-да?

– Худди шундай. Рицарларга чексиз қудрат ато этган ҳам ўша ҳужжатлар эди. Граал косасини қидириш деб номланган сон-саноқсиз изланишлар, тадқиқотлар манбаига айланган ҳужжатлар.

– Лекин Граал – бу Мария Магдалина деган әдингиз. Агар одамлар ҳужжатларни излаш билан овора эканлар, у ҳолда Граал косасини қидириш деб аташнинг нима кераги бор?

– Гап шундаки, – деди оҳиста Тибинг, – Граал яширилган жойда, саркофаг – тош тобут ҳам бор.

Ташқарида кучли шамол увиллар, Тибинг энди овозини пастлатиб гапиради.

– Граал косасини излашдан мақсад аслида Мария Магдалина хоки олдида ҳурмат бажо келтиришдир. Шу тариқа йўқотилган аёллик ибтидоси зиёрат қилинган бўлади.

Софига жон киргандай бўлди.

– Граал яширилган жойда қабр борми?

– Ҳа. У ерга нафақат Мария Магдалинанинг жасади, балки унинг ҳайтидан сўзловчи ҳужжатлар ҳам кўмилган. Граал косасини излаш аслида алданган ва таҳқирланган маликани топишга уришишдир.

Софи ҳикоянинг давомини кутганди, аммо Тибинг тўсатдан жим бўлиб қолди. Кўп нарсалар ноаниклигича қолмоқда эди, жумладан, бобосининг тарихи ҳам.

– Бундан келиб чиқадики, Приорат аъзолари Сангрил ҳужжатлари ва Магдалина қўмилган жой сирини қўриқлаб келишган экан-да?

– Тўғри, бироқ биродарликнинг яна бир муҳим вазифаси бўлган – Исо авлодларини ҳимоя қилиш. Черков Исо авлодлари кўпайиши ва бундан одамлар хабар топишидан қаттиқ чўчирди. Ахир бу католик черкови ақидаларига путур етказар эди-да. Шунга қарамай, ҳазрати Исо авлодлари Францияда униб-ўсди, улар ҳақидаги маълумот бешинчи асрда, француз қироллари сулоласи билан бирлашгачина, юзага чиқди. Бу сулола Меровинглар номи билан машҳурдир.

Бу янгилик Софини ларзага солди. Меровинглар ҳақида ҳар бир француз талабаси билади-ку!

– Ўша Меровингларми, Парижга асос солган?

– Ҳа, худди ўшалар. Граал косаси ҳақидаги афсона айнан Францияда кўпроқ машҳурлигига сабаб ҳам шунда. Сиз қирол Дагоберт ҳақида ҳеч әшиитганимисиз?

– Менимча, у Меровинглар қироли эди, шекилли? Ухлаб ёттанида кўзига ханжар суқиб олишган.

– Тўппа-тўғри. Еттинчи аср охирида Ёш Пипин Ватикан ёрдамида уни ўлдириди ва шу тариқа Меровинглар сулоласи барҳам топди. Буни қарангки, Дагобертнинг ўғли Сигизберт омон қолган эди, кейинчалик у авлодни давом эттириди. Сион Приорати асосчиси Годфруа де Буйон ҳам унинг наслидан ҳисобланади.

– Айнан Годфруа, – деди Лэнгдон, – тамплиерларга Сангрил ҳужжатларини Сулаймон маъбади харобаларидан кавлаб топишни буюрган. Хулоса қиласидаган бўлсак, Меровинглар сулоласининг келиб чиқиши Исо Масиҳга бориб тақаляпти.

Тибинг оғир хўрсинди.

– Бутунги кунда Сион Приоратининг уч муҳим вазифаси бор: Сангрил ҳужжатларини ҳимоя қилиш, Мария Магдалина қабрини асраш ва Меровинглар сулоласи давомчиларини қўллаб-қувватлаш.

Софи ҳаяжондан титраётганини сезди. Исо Масиҳ авлодлари ҳозир ҳам бор экан!

Кулоқларига бобосининг овози эшитилгандай бўлди: “Маликам, сенга оиласанг ҳақидаги ҳақиқатни сўзлаб беришим керак”.

Унинг сүяк-сүякларигача зирқираб кетгандай бўлди.

Подишолик қони...

Йўқ, буни ҳатто тасаввур ҳам қилиб бўлмайди!

Малика Софи...

– Сэр Лью! – девордаги селектор қутисидан Ремининг овози эшитилди. – Ошхонага бирор келиб-кета оласизми?

Тибинг гижиниб қўйди. Иш пайтида ҳалақит беришларини жуда ёмон кўрарди. У қутичага яқинлашиб тутмани босди.

– Реми, ахир биласан-ку, ёнимда меҳмонлар бор. Агар ошхонадан бирор нарса керак бўлса, ўзимиз айтармиз. Йлтифотинг учун раҳмат ва хайрли тун.

– Сиздан қаттиқ илтимос қиласман, сэр.

– Бўлти, гапир. Фақат тезроқ.

– Бу гап фақат ўзимизга тегишли, меҳмонларга эмас.

– Нима, эрталабгача кутишнинг иложи йўқми?

– Асло. Кўп вақтингизни олмайман, сэр, атиги бир дақиқага, холос.

Тибинг кўзларини олайтирганича Лэнгдон билан Софига қараб деди:

– Баъзан умуман тушуна олмайман, бу ерда ким кимнинг хизматини қиласди ўзи! – У яна тутмачани босди: – Кетяпман, Реми. Сенга бирор нарса олиб борайми?

– Майли, озодликни ола келинг.

– Реми, биласан, менга ҳалигача хизмат қилаётганингга ягона сабаб – қалампирли бифштексларингдир.

– Сиз нима дессангиз шу, сэр.

Тибинг норози бўлганича Ремининг олдига, ошхона томон йўл олди.

## ОЛТМИШ БИРИНЧИ БОБ

Малика Софи.

Йўлакда сәр Тибингнинг қўлтиқтаёқлари тақиллар эди. Софи руҳини алланечук тушкунлик эгаллаганини сеэди. У ўтирилиб, умидвор нигоҳларини Лэнгдонга қадади. Профессор эса унинг фикрларини уқиб тургандай, бош чайқади.

— Йўқ, Софи, йўқ. Бобом оиласам ҳақидаги сирни айтмоқчи бўлди, деганингиздәёқ бу ҳақида ўйлаб кўрганман, — у бир лаҳза жим қолди. — Бу бўлиши мумкин эмас. Сонъер фамилиясининг Меровингларга алоқадор жойи йўқ.

Софи хафа бўлишини ҳам, хурсанд бўлишини ҳам билмасди. Сал олдин Лэнгдон ундан онасининг қиззик фамилиясини сўровди. Мана гап, қаёқда экан.

— Шовел-чи?

Профессор яна бош чайқади.

— Кечирасиз, Софи, бу ҳақида аввалроқ айтишим керак эди. Меровинглар авлодидан фақатгина иккита оила яшаб қолган, уларнинг фамилиялари Плантар ва Сен-Клер. Уларни Приорат ўз ҳимоясига олган.

“Бобом оиласиз ҳақида эслатмагани яхшийди”, ўйлади Софи.

Уни хотиралар қийнаётган эди.

Онаси ҳар кеча алла айтиб берарди. Отаси эса елкасига ўтқазвониб, хона бўйлаб югурап, укаси ва бувиси қийқириб қулишарди. Энди эса улар йўқ.

“Бобом ҳам ўлди-ю, бу дунёда ёлғиз қолиб кетдим...”

Софи «Махфий ибодат»даги Мария Магдалинага тикилиб қолди. Бу аёлнинг ғамгин кўёллари унга ўз яқинларини эслатаётган эди.

— Роберт, — чақириди Софи, — Лью ҳозиргина Граал юзада ёттанлигини айтиди. Бу ҳақида эшиитмаган эканман.

Лэнгдон кўнглини кўтариш учун қўлини унинг елкасига қўйишдан ўзини аранг тийди.

— Сиз ҳам ҳамма қатори бу ҳақида эшиитгансиз, лекин гап нимадалигини яхши тушунмагансиз.

— Ҳозир ҳам тушунмаяпман.

— Граал сир бўлса-да, уни ҳамма жойда кўриш мумкин. Черков Мария Магдалина исмини тилга олишни тақиқлагач, у ҳақидаги тарих истиора ва ишораларга кўчди. У “Махфий ибодат”га ишора қилди: — Мана Фикримизнинг ёрқин далили. Ҳозирги кўплаб замонавий санъат асарлари, адабиёт, мусиқа ҳам Исо Масиҳ ва Мария Магдалина ҳақида ҳикоя қиласиди.

Лэнгдон да Винчи, Ботичилли, Пуссен, Бертини асарларида муқаддас аёллик ибтидосини ёритишга бўлган уринишлар, Гюгонинг “Париждаги Биби Марям ибодатхонаси”, Моцартнинг “Сексуал флейта” асарларида Граалга ишоралар тўлиб ётгани ҳақида гапириб берди.

— Ҳатто мультфильмлар ва бадиий кинода ҳам Граални кўрса бўлади, — деди у. — Дисней ўз ижоди орқали ҳақиқатни айтишга ҳаракат қилган. Масалан, “Оппоғой”ни олайлик. У заҳарланган олмани егач, турли машаққатларга учрайди. Бу эса ўз навбатида Момо Ҳавонинг жаннатда тақиқланган олмани еб қўйиб, гуноҳга ботишига ишора бор\*.

Шундан сўнг Лэнгдон «Қирол шер» мутфильми ҳақида гапира кетди. Талабалар билан ушбу фильмни томоша қилиб, қизиқ нарсага дуч келди: тасмани айлантираётуб Симбанинг боши узра чанглардан ёзилган «SEX» сўзини кўриб қолишиди. Бу сўз мультиплікаторларнинг ҳазили эмас, балки мажусийларнинг шаҳватпарастлигини кўрсатишга уриниши эди. У яна “Кулойим”, “Уйқудаги гўзал”, “Сув париси” асарларидан мисоллар келтириди.

Шу маҳал эшикда Тибинг кўринди. Үнинг қовоқлари солиқ эди.

— Роберт, марҳамат қилиб, мени нима учун алдаганингизни тушунтириб беринг, — деди у совуқ оҳангда.

---

\*Насронийлик эътиқодига кўра, Момо Ҳаво жаннатда еган тақиқланган мева олма эди.

## ОЛТМИШ ИККИНЧИ БОБ

— Худо ҳаққи, ишонинг, менинг ҳеч қандай айбим йўқ, — деди Лэнгдон иложи борича ўзини хотиржам тутишга уриниб. — Ахир мен қотилга ўхшайманми?

Тибинг юмшамади.

— Телевизорда расмингиэни кўрсатиб ётишибди! Сизни полиция қидираёттанини билармидингиз?

— Ҳа.

— Демак, ишончимни сунистеъмол қилибсиз, мени хавф остига қўйибсиз. Сиздан буни кутмаган эдим. Граал ҳақида сұхбатлашишдан мақсад уйимда беркиниб ўтириш экан-да?

— Мен ҳеч кимни ўлдирганим йўқ.

— Лекин Жак Соньер ўлдирилган ва полициянинг фикрича, бу қотиллик сизнинг бўйнингизда. — Тибинг қовоқ уйди: — Билсангиз, Соньер санъат ривожига улкан ҳисса қўшган киши эди.

— Сэр! — эшик олдида хизматкор пайдо бўлди. — Рухсат берсангиз, мен ҳайдаб юбораман!

— Йўқ, ўзимга қўйиб бер, — Тибинг хонани кесиб ўтди ва айвонга чиқиладиган эшикни очди. — Машинангизга ўтириб, бу ердан кетинг!

Софи жойидан жилмади.

— Бизда пойдевор тоши ҳақида маълумот бор. Приоратнинг пойдевор тоши ҳақида.

— Йў-йўк! Энди бунақаси кетмайди. Яна мени алдаяпсизлар.

— У рост гапирияпти, — деди Роберт. — Биз айнан пойдевор тоши тўғрисида гаплашиш учун олдингизга келган эдик.

Реми яна гапга аралашди:

— Даф бўлинглар! Акс ҳолда полиция чақираман!

— Лью, биз пойдевор тоши қаердалигини биламиз.

Тибинг иккиланиб қолганди. Реми эса меҳмонларга важоҳат билан яқинлашиб келарди.

— Йўқолинглар!

— Реми! — Тибинг хизматкорига бақирди. — Кечирасан, бу ердан чиқиб турсанг дегандим.

— Ахир, сэр... бу одамлар...

– Уларни ўзимга қўйиб бер, – Тибинг эшик томонга ишора қилди.

Хонага сукунат чўқди. Салқин шабада очиқ эшиклардан ичка-рига ёпирилиб киарди. Тибинг меҳмонлар томонга ўтирилди.

– Хўш, пойдевор тоши ҳақида нимани биласизлар?

Шундоққина дераза тагида эса Сайлес тўппончасини кўксига босганча пойлаб ўтиради. У ичкаридагиларга беш дақиқа муҳлат берди, агар шу вақт ичидан ҳазина қаердалиги маълум бўлмаса, хонага бостириб киради ва куч ишлатиб, пойдевор тоши яширилган жойни билиб олади.

– Нималар деяпсиз? – ишонқирамади Тибинг. – Жак Соньеर Улуғ уста эканми?

Софи жимгина бош ирфади.

– Буни қаердан билдингиз?

– Жак Соньеर менинг бобом эди.

Тибинг ҳайратдан қалқиб кетди.

– Невё хоним, тўғриси, нима дейишни ҳам билмай қолдим.

Чуқур таъзиямни қабул этинг. Тадқиқотларим жараёнида Сион Приоратига алоқадор бўлиши мумкин парижликлар рўйхатини тузиб қўйгандим, Жак Соньеर ҳам рўйхатимда бор. Лекин унинг Улуғ уста эканлиги умуман хаёлимга келган эмас! – у бошини сарак-сарак қилди. – Хўп, бобонгиз Улуғ уста бўлган, пойдевор тошини ўз қўллари билан ясаган ҳам дейлик, лекин ҳеч қачон бу ҳақида сизга айтмаган бўларди. Ҳатто набираси бўлсангиз ҳам.

– Соньеर бу ҳақида ўлими олдидан ёзиб қолдирган,— деди Лэнгдон. – Чунки чорасиз эди.

– Бундай қилишига ҳожат йўқ, – эътиroz билдириди Тибинг. – Приоратда яна уч киши, яъни ноиблар ҳам сирдан хабардор бўлишади.

– Сиз янгиликларни охиригача кўрмабсиз. шекилли, – деди Софи. – Бугун бобомдан ташқари яна таниқли уч нафар парижлик ҳам ўлдирилган. Уларнинг бари бир хил усуlda қийноққа солинган.

– Сизнингча, улар...

– Ноиблар эди, – унинг ўрнига гапни тутатди Лэнгдон.

– Бўлиши мумкин эмас! Қотил уларнинг тўртовини ҳам қандай билиб олган? Мана мен, Сион Приоратини ўн йиллардан буён

ўрганаман, лекин бирорта ҳам унинг аъзосини танимайман. Улуг уста ва уч ноибнинг бир кунда ўлдирилишини тасаввур қилиб бўлмайди.

– Шубҳасиз, Сион Приорати узоқ вақт давомида кузатув остида бўлган. Эҳтимол, биродарлик раҳбарларига сирни очишади деган мақсадда ҳужум қилинган.

Тибинг ҳамон ишонмаётган эди.

– Лекин биродарлар сирни сақлашга қаттиқ қасам ичишган.

– Ва айнан шунинг учун ҳам ўлдирилганлар, – деди Лэнгдон.

– У ҳолда пойдевор тоши қаердалигини ҳеч ким ҳеч қачон била олмайди, – Тибинг инграгандай гапирди. – Ишончим комилки, бундай ёвузликни Приоратнинг эски душмани қилган.

– Черковми?

– Албаттада. Ахир Ватикан юз йиллардан бери Граални излаб келади.

– Сизэйнингча, бобомни Черков ўлдириганми? – шубҳаланиб сўради Софи.

– Ҳа, бу унинг тарихидаги биринчи қотиллик эмас. Черков Граал хазинасини топиш ва йўқ қилиш учун ҳамма нарсага тайёр.

Лэнгдон бу фикрга кўшилмади. У папа билан ҳам, унинг кўплаб кардиналлари билан ҳам шахсан учрашган эди. Улар чукур маданиятли, чин эътиқодли кишилар, қотилликдай манфур жиноятга ҳеч қачон қўл уришмаган бўлишарди.

– Айтингчи, Лью, католик руҳонийларига Приорат аъзоларини ўлдиришнинг нима кераги бор? Ўзлари ёлғон деб ҳисоблаган ҳужжатларни топиш, йўқ қилиш учунми?

Тибинг истеҳзоли кулимсиради.

– Гарвард сизни анча мулојим қилиб қўйибди, Роберт. Тўғри, ҳозирги Ватикан кучли тажковузларга ҳам дош бера олади. Аммо унинг ичидаги нифоқлар, низоларни одамлар кўрмаяпти деб ўйлайсизми? Чёрковда Исо Масиҳ ҳақида ваъз ўқийдиган, хилватга чиққач эса ёш болаларни йўлдан урадиган руҳонийларни-чи? Тангри таолонинг ердаги вакиллари ҳали шуларми, деб одамлар сўрашмайдими ахир? – Тибинг нафасини ростлаб олди. – Ўша одамларга чёрковнинг Исо тўғрисидаги гаплари ёлғон экани илмий асослаб берилса, нималар содир бўлиши мумкинлигини биласизми?

Лэнгдон жавоб бермади.

— Ўзим айта қолай: Ватиканнинг икки минг йилдан бери давом этиб келаётган дини таназзулга учраши аниқ.

Орага оғир сукунат тушди.

— Агар қотилликларда чиндан ҳам Черковнинг қўли бўлса, нима учун бу айнан ҳозир содир бўлди? Ахир Приорат ҳужжатларни ҳалиям сир сақлаяпти ва улар Черковга ҳеч қандай хавф солмайди-ку?

— Невё хоним, — деди Тибинг, — бир пайтлар Приорат ва Черков ўзаро келишиб олишган эди: Приорат Сангрил ҳужжатларини сир тутади, Черков эса биродарликка тегинмайди. Бироқ Сион Приоратида кун келиб, Исо Масиҳнинг асл тарихини бутун дунёга ошкор қилиш режаси ҳар доим бўлган.

— Демак, ўша пайт келибди-да?

— Черковнинг ҳужумларига қараганда, шунақага ўхшайди. Ҳудо кўрсатмасин, борди-ю, Черков хазинани топгудай бўлса, уни йўқ қилмай қўймайди. Ана ўшанда ҳақиқат ҳам абадий йўқотилади.

Софи асталик билан чўнтағидан хоч шаклидаги калитни чиқарди ва Тибингга узатди.

— Вой Ҳудойим! Приорат муҳри-ку! Кўлингизга қандай тушиб қолди бу?

— Бобом ўлими олдидан қолдирибди. У пойдевор тошига олиб боради.

Тибингнинг кўзлари катта-катта очилиб кетган эди.

— Ишонмайман! Ахир мен Франциядаги барча черковларни текшириб чиқдим-ку!

— Бу калит черковники эмас, — деди Софи, — Цюрих депозитар банкини.

— Нима, пойдевор тоши банқдами?

— Сейфда, — деди Лэнгдон.

— Банк сейфидами? Ахир у Атиргул белгиси остида яширилган бўлиши керак.

— Ҳудди шундай, — маъкуллади Лэгдон. — Ёғоч кутича ичидага сақланган, кутича қопқоғида эса бешта гулбарғли қадама атиргул бор.

Тибингни ҳудди чақмоқ ургандай бўлди.

— Сиз... пойдевор тошини кўрдингизми?

— Ҳа, биз банкка кирдик.

Тибинг уларга яқинлашди, унинг күэларида ҳақиқий қўрқув акс этарди.

— Дўстлар, биз нимадир қилишимиз керак! Пойдевор тоши хавф остида! Бизнинг бурчимиз уни ҳимоя қилиш! Агар ноибларда ҳам калит бўлган бўлса-чи? Калитларни албатта ўғирлашган. Демак, Черков ҳам банкка кириши мумкин ва у ҳолда...

— У ҳолда жуда кеч бўларди. Биз эса пойдевор тошини олиб қўйдик.

— Нима? Сизлар пойдевор тошини яширилган жойидан олдиларингми?

— Бунчалик ҳаяжонланманг, — деди Роберт, — тош яхши яширилган.

— Умид қиласманки, энг ишончли жойга яширилган бўлса керак?

— Умуман олганда, — Лэнгдон ўзини кулгидан тўхтата олмади,

— бу ишончлилик диванинги зни суринингизга боғлиқ.

Сайлеснинг сутанаси шамолда тинмай ҳилпирап эди. Ичкаридаги суҳбатни узуқ-юлуқ эшигиди. Аммо энг муҳим икки сўз — “пойдевор тоши” бир неча маротаба аниқ янгради.

“Пойдевор тоши шу ерда”.

Устоз ҳеч кимга тегмасликни, Виллет саройига кириб, тошни олиб чиқиши буюрган эди.

Тўсатдан кутубхона чироқлари ўчиб, ичкаридагилар чиқиб кетишиди. Сайлес эшикларни сассиэгина очиб, ичкарига қадам босди. Қўши хонадан келаётган бўғиқ товушларни эшитиб, йўлакка чиқди.

## ОЛТМИШ УЧИНЧИ БОБ

Лейтенант Колле ҳашаматли Виллет қароргоҳига тикилиб турарди. “Яшириниши учун жуда қулай жой”, ўйлади у. Агентлар сарой атрофини ўраб олишаётган эди. Эндини капитан Фаш билан боғланмоқчи бўлиб турувдики, унинг ўзи қўнгироқ қилиб қолди. У Колленинг ютуқларидан кўпам хурсандга ўхшамайди.

— Лэнгдоннинг изи топилгани ҳақида нима учун менга хабар бермадиларинг?

- Телефонда гаплашаётган әдингиэ, шунинг учун...
  - Лейтенант, ҳозир қаердасиз?
- Колле унга манзилни айтди.
- Ҳозироқ етиб бораман, – деди Фаш, – менсиз ҳеч қандай ҳаракат қилинмасин! Шахсан ўзим операцияга бошчилик қила-ман.
  - Капитан, сиз келгүнингизга қадар йигирма дақиқа ўтиб кетади-ку! Биз әса зудлик билан ишга киришишимиз керак!
  - Мени кутинглар!
  - Лэнгдон у ерда кимнидир гаровга олган бўлса-чи? Ёки бизни сезиб қолиб, қочишга уринса-чи? Йигитларим операцияни бошлашга тайёр туришибди.
  - Лейтенант Колле, яна бир марта қайтараман: мени кутинглар! Буйруқ тушунарлими?

Фаш жавобни кутиб ўтирмаёқ телефонни ўчириди.

Колле ҳайрон эди. Фаш нима учун кутиб туришни буюрди? Сабабини тушуниш қийин эмас, ахир Безу Фаш деганлари ўтакеттган димоғдор одам. Ҳойнаҳой яна мақтov эшиттиси келиб қолгандир. Америкалик олим қидирилаёттани ҳақида ҳамма телеканалларга эълон бериш билан бирга, қачондан бери ўзи ҳам экрандан тушгани йўқ. На чора, Колле энди унинг келишини кутиб ўтиришга мажбур.

Балки гумондорнинг айби ўз тасдигини топмагандир? Ҳаёлига келган бу фикрдан лейтенант чўчиб тушди. Ахир Лэнгдоннинг қотил эканлиги ҳақида ҳамма ёққа жар солиб бўлинди, Интерполга мурожаат этилди, бутун полиция оёққа турғизилди. Бирданига Лэнгдон айбсиз бўлиб чиқса-я? Ана ундан кейин кўринг томошани. Ҳатто Безу Фашдай одам ҳам бунақа жанжални кўтара олмайди. Ўзи бу иш Коллега бошиданоқ ғалати туюлаёттган эди. Марҳум Жак Соньернинг набираси нима учун қотилликда гумон қилинаётган одамга ёрдам беряпти? Демак, унинг айбсизлигига тўлиқ ишонади. Фашнинг тахмини эса бошқача эди: ягона меросхўр Софи Невё пулларга әгалик қилиш мақсадида ўйнаши бўлмиш Роберт Лэнгдонни бобосини ўлдиришга кўндирган. Со-ниъер унинг ниятини пайқаган бўлиши керак, шунинг учун ҳам ўлими олдидан “Р.С. Роберт Лэнгдонни топинг”, деган ёзув қол-

дирган. Аммо, Колленинг назаридада Софи Невё бундай пасткаш-ликка құл урадыган аәл әмас.

— Лейтенант! — унинг олдига агентлардан бири югуриб келди.  
— Биз машинани топдик.

Қора “Ауди” дарвозадан әллік ярда нарида, буталар орасига қүйилған экан. Давлат рақамларига қараганда, ижарага олинған бўлса керак. Колле машина капотини ушлаб кўрди: ҳали иссиқ.

— Лэнгдон балки шу машинада келгандир, — деди у. — Ижара-га берувчи фирмалар билан боғланинглар, олиб қочилған бўлиши ҳам мумкин.

— Ҳўп бўлади!

Бошқа бир агент Колленинг қўлига бинокол тутқизиб, сарой томонга ишора қилди.

— Дараҳтзорга бир қаранг-а.

Лейтенант биноколни созлаб, дараҳтлар томонга қаради. Ё тавба! У ерда зирҳли юқ машинаси туарди. Худди ўша. Бугун Цюрих депозитар банкида кўргани. Машинани бу ердалигини та-содифга йўйиб қўя қолди. Лекин юрагининг туб-тубидан сезарди-ки, бунақангги тасодиф бўлиши асло мумкин әмас.

— Лэнгдон билан Невё банқдан шу машинада чиқиб кетишган, шекилли, — деди агент.

Колле индамади. Юқ машинасининг ҳайдовчисини эслади. Кў-лида “Ролекс” соати бор әди, кетишга жуда шошганди. “Мен аҳмоқ юхонани текшириб ҳам кўрмабман-а”.

Лэнгдон ва Невё банқда яшириниб туришига кимди ёрдам берган, кейин эса уларнинг қочиб кетишига ҳам. Ҳўш, ўша одам ким бўлиши мумкин? Нима сабабдан бундай йўл тутган? Улар юқ машинасида келишган бўлса, унда қора “Ауди” кимга тегишли?..

Епископ Арингароса Тиррен денгиз узра парвоз қилаётган самолёт бортида ўтирап, ўзини тобора ҳолсиз сезаётган әди. Па-риждан кўнгилсиз хабарлар эшитди, режалар чиппакка чиқибди. У бармогидаги тилло узугини тинимсиз айлантирганча, вужудини қамраб олган қўркув ҳиссини енгишга уринарди.

“Ё Парвардигор! Ишқилиб Безу Фаш ҳаммасини тўғрила-син-да!”

## ОЛТМИШ ТҮРТИНЧИ БОБ

Тибинг диванда ўтиргаича қутича қопқоғига маҳорат билан туширилган атиргулга узоқ тикилиб қолди.

— Қутичани очинг, — деди унга Софи.

Қария табассум қилди. Уни шошилтиришнинг ҳожати йўқ. Пой-девор тошини ўн йилдирки қидиради. Франциядаги қанчадан-қанча черковлар ва ибодатхоналарни, атиргул тасвирланган юзлаб равоқлар ва пештоқларни текшириб чиқди. Мана энди унга етишганида бахтли дамларининг ҳар бир сониясидан лаззат олишни хоҳлар эди.

Ва ниҳоят Тибинг оҳисталик билан қопқоқни кўтарди.

Ҳа, пойдевор тоши. У мармар цилиндрни, ҳарфлар битилган лаппакларни томоша қила бошлади. Криптекс қандай очилишини Тибинг билмайди, аниғи шуки, тақдирни цилиндр ичидаги нарсага боғлиқ. Омадсиэликка учраган пайтлари саъй-ҳаракатларим беҳуда кетмасмикан, деган хаёлга борар эди. Ҳозир эса ҳеч қандай шубҳага ўрин йўқ. Асрлар қаъридан Граал афсонасига асос бўлган сўзлар етиб келаёттандай туюлди:

*Муқаддас Граални топа олмайсиз, муқаддас Граал сизни топади.*

Қанчалик гаройиб бўлмасин, бутун Граалнинг ўзи унинг ўйига келди.

Софи ва Тибинг криптекс билан овора бўлиб қолишганини кўрган Лэнгдон ёғоч қутичани яхшироқ текширмоқчи бўлиб чироқ тагига борди. Ҳозиргина ҳамкасби айттан гап унга тинчлик бермаётган эди.

*“Граал қалити Атиргул белгиси остига яширилган”.*

Атиргулни қопқоқдан ажратиб бўлмаслигини тушунгач, Лэнгдон ич томонни ўтирди ва ёруғликка яқинроқ тутди. Ана! Қопқоқнинг қоқ марказида кичкина тирқиши кўринди. Стол устини титкилаб қисқич топди ва бир учи билан тешикчага босди. Кўп куч ишлатишга тўғри келмади, атиргул қопқоқдан ажраб, стол устига тушди.

Ҳайратдан оғзи ланг очилиб қолган Лэнгдон ҳозиргина атиргул турган жойни кўздан кечира бошлади. Ёғочга тўрт қатор матн

ўйиб ёэилган эди. “Сомий ҳарфларига ўхшайди. – ўйлади Лэнгдон. – Лекин қайси тиlda экан?”

Шу пайт ортидан кимдир яқинлашаётганини сезди. Ўгирилиб улгурмасидан бошига кучли зарба тушди ва полга гурсиллаб йиқиларкан, ҳушидан айрилди.

## ОЛТМИШ БЕШИНЧИ БОБ

Софи Невё полициядан анчадан буён ишлаётган бўлса-да, ҳали бирор марта ҳам тўппонча нишонига дуч келмаган эди. Уларга қурол ўқталиб турган одам баланд бўйли альбинос бўлиб, узун соchlари оппоқ, қизил кўёзчалари ғазаб ва нафратга тўла, худди еб қўйгудек қарапди. Эгнидаги жундан тикилган сутана ва белидаги қўпол арқон уни ўрта аср роҳибларига ўхшатиб қўйибди.

У қаердан пайдо бўлганига Софи ҳайрон эди. Тибингнинг бу ишга Черков аралашгани ҳақидаги тахминлари асосли, шекилли.

– Мен нима учун келганимни жуда яхши биласизлар, – деди роҳиб алланечук бўғиқ овозда.

Софи ва Тибинг худди у буюрганидек қўлларини кўтариб олишган, Лэнгдон эса полда оҳиста инграб ётарди. Босқинчи Тибингнинг тиззасида турган криптексга қаради.

– Сиз уни барибир очолмайсиз.

– Менинг Устозим эса бағоят ақлли киши, – жавоб қилди у ва тўппончасини ўқталганча яқинлаша бошлади.

“Қизиқ, – ўйлади Софи, – Реми қаерга гумдан бўлдийкан? Наҳотки у Робертнинг ийқилганини эшиштмаган бўлса?”

– Устозингиз ким ўзи? – сўради Тибинг. – Балки уни рағбатлантириб, келишиб олармиз?

– Граалнинг баҳоси йўқ.

– Оёғингиздан қон оқаяпти, – мезбон роҳибининг ўнг оёғига ишора қилди, – оқсоқланяпсиз ҳам.

– Худди сиз каби, – дивангага суяб қўйилган қўлтиқтаёқларни кўрсатди роҳиб. – Менга пойдевор тошини беринг.

– Пойдевор тошидан хабарингиз борми ҳали?

– Нимадан хабардорлигим мұхым әмас. Ўрнингиздан аста туринг ва уни менга узатинг.

Тибинг чап құли билан цилиндрни ушлаганча ўнг құлига құлтиқтаёғини олди, кейин унга сүянганча базёр ўрнидан тура бошлади. Роҳиб ундан құз үзмас әди.

– Қўлингиздан барибир ҳеч нарса келмайди, буни фақат муносиб одамгина оча олади.

*“Ҳар кимнинг муносиб ёки муносиб әмаслигини ҳал этиши Яратганга ҳавола”,* хаёлидан ўтказди Сайлас.

– Жуда оғир экан, – Тибингнинг құли қалтирап әди. – Тезроқ олинг, йўқса уни тушуриб юбораман.

Ҳаммаси қўз очиб-юмгунча содир бўлди. Қария ўнг томонга оға бошлаганини қўрган Сайлас олдинга интилди ва тўппонча стволини беихтиёр пастга қаратди. Чол бир вақтнинг ўзида икки ишни уддалади: чап қўлидаги криптексни диван устига ирғитди, ўнг қўлидаги қўлтиқтаёғини эса роҳибнинг ярадор оёғига отди.

Сайласнинг бутун вужудини оғриқ қоплади. Қўлтиқтаёқ сонидаги боғичга келиб урилган, боғичнинг тишлари эса танасини тешиб ўтганди. Йиқилаётib тўппончадан ўқ узди, аммо ўқ шифтга бориб тегди. Шу заҳоти кимдир жагига зарб билан тушироди.

Дарвоза олдида турган лейтенант Колле ўқ овозини эшишиб, саросимага тушиб қолди. Бўлди, ортиқ кутиб туролмайди. Агар ҳозироқ бирор чора кўрмаса, бўйнига аллақанча айбловлар илинади, ишидан ажраб қолиши ҳам ҳеч гап әмас.

Лэнгдон ҳам отишмани эшишиб. Яна кимдир бақирдими-ей. Балки ўзининг овозидир? Боши қаттиқ оғриганидан атрофдаги овозлар аралашиб кетаётган әди.

– Жин урсин, қаерларда юрибсан, Реми? – ўшқиради Тибинг.

Хонага хизматкор отилиб кирди.

– Ё Худо! Бу ерда нималар бўлди ўзи? Ҳозироқ полиция чақираман!

– Ҳеч қанақа полициянинг кераги йўқ! Яхиси, манави дардисарни тинччиш учун бирор нарса қилсанг-чи!

– Муз олиб келинг! – деди Софи.

Лэнгдон яна ҳушидан кетиб қолди. Күзини очганида Софи муз солинган пакетни бошига босаётган экан.

– Ким у? – ерда ётган нотанишга имо қилди. Унинг ўнг оёғидан қон оқар, оғзига эса скотч ёпиширилган эди. – Бу ерда нима бўлди?

– Сизни Акле Ортопедик лақабли рицар ҳалокатдан қутқариб қолди, – Тибингнинг қувноқ овози эшитилди.

Лэнгдон гавдасини тўғрилашга уринди.

– Шошилманг, Роберт, – деди Софи унинг елкасидан тутиб. Тибинг эса тинмай гапиради.

– Ҳозиргина сизлар ночор аҳволимнинг афзал жиҳатларига гувоҳ бўлдингиз. Ана шунаقا, дўстлар, мажруҳларни камситишнинг умуман кераги йўқ. – Лэнгдоннинг ерда чўзилиб ётган роҳибга тикилганини кўриб, тушунтириб ўтди: – Унинг боғичи бор экан.

– Нима?

– Ўз-ўзини азоблаш боғичи, сонига боғланган эди. Мен яхшилаб мўлжалга олдим.

– Сиз буни қаердан билдингиз?

– Ахир насронийликни бир неча ўн йилликлар давомида ўрганиб келаман, – деди Тибинг қулимсираганча. – Кийимининг енгига қаранг, юракчаси бор. Демакки, “Дея асари”дан бу нусха. Қизиқ, «Дея асари» нима сабабдан Граални қидириб қолди экан?

Лэнгдон ҳалиям ўзини яхши ҳис қилмаётган эди, шунинг учун бу саволга жавоб бермади.

– Роберт, бу нима? – Софи қўлида кичкинагина атиргулни ушлаб олганди.

– Қутича қопқоғидаги ёзувни беркитиб турган экан. Менимча, ўша ёзув криптексни очиши мизга ёрдам беради.

Шу маҳал сиреналарнинг чинқиргани эшитилди. Полиция машиналари уй томон келаётган экан.

– Дўстларим, зудлик билан бирор қарор қабул қилишимиз керакка ўхшайди. Қанча тез бўлса, шунча яхши.

## ОЛТМИШ ОЛТИНЧИ БОБ

Колле ва унинг йигитлари эшикни бузиб, сэр Лью Тибинг саройига отилиб киришди ва шу заҳотиёқ биринчи қаватдаги хоналарни текширишга тушиб кетишиди. Мехмонхона шифтида ўқ, полда эса қон изи топилди, скотч ўрами, яна аллақандай тишли боғич ҳам. Тирик жондан эса асар ўйқ.

Лейтенант одамларининг ярмини эндигина ертўлага юбормоқчи бўлиб турган эдик, тепадан овоз эшитилди:

– Улар бу ёқда экан!

Ҳамма зинага ёпирилиб, иккинчи қаватга чиқди. Ним қоронги йўлак охиридаги хонадан овоэлар эшитилаётган эди. Агентлар ўша томонга ошиқдилар. Улар хонага яқинлашгандаридан эшиги катта очиқдигини кўришди, ичкарида нимадир гурилларди. Колле агентларга тайёр туришларини қўли билан ишора қилди. Ўзи эса эшикка яқинлашиб, хона деворини пайпаслаб чироқни ёқди ва барчалари тўппончаларини ўқталганча бостириб киришди.

Бақир-чақир қилаётган Колле бирданига жимиб қолди. Чунки... хонада зоф кўринмасди.

Ўнг девордаги селектор қутисидан машина овози келаётган эди. Колле қутига яқинлашди ва ҳар бир тутгманча остидаги ёзувларни ўқиб чиқди:

КАБИНЕТ... ОШХОНА... КИР ЮВИШ ХОНАСИ...  
ЕРТЎЛА...

“Жин урсин, мотор товуши қаердан келяпти?”

ХЎЖАЙИН ЁТОҚХОНАСИ... СОЛЯРИЙ... ОМБОР...  
КУТУБХОНА...

Омбор! Атиги бир неча сониядан сўнг Колле биринчи қаватда, орқа эшик томон югуриб кетарди. Ёнидаги ҳамроҳи билан майсаэзорни кесиб ўтди ва ҳалмослаганча эски омборга етиб келди. Ҳали кирмасларидан машинанинг узоқлашашаётган товуши эшитилди. Кўлларида тўппончаларини кўтарганча эшикни тегиб очишиди ва Колле чироқни ёқди.

Бу ер кўпроқ устахонага ўхшаб кетарди. Ўнг томонда газон ўргичлар, бўғда ишлатиладиган асбоб-анжомлар, қутилар ва қоплар сочилиб ётарди. Девордаги селекторнинг бир тутмаси босилган, унинг остида МЕХМОНХОНА 11 деган ёзув бор эди.

Колле ғазабдан кўкариб кетди. "Улар бизни шу билан ал-даб кетишибди-да!" Шунга қарамай, тинтувни давом эттириш керак. Чап томон сайисхона экан, лекин отларнинг ўрнида "темир тулпор"лар тизилиб турибди: қора «Феррари», кумушранг «Роллс-ройс», «Астон-Мартин»нинг антиквар модели, салобатли «Порше-355».

Охирги гаражда машина йўқ эди. Колле ўша жойга югуриб борди ва полда мой доғларини кўрди. "Ахир улар сарой ҳудулидан чиқиб кетишлари мумкин эмас! Дарвозалар патрул машиналари билан тўйсиб қўйилган-ку!"

— Сэр! — агент гаражнинг охирги қаторига ишора қиласди.

Омборнинг далага чиқиладиган орқа эшиги очиқ эди. Тонг ёришиб келаётганди. Ҳарчанд уринмасин, Колле узоқдаги ўрмондан бошиқа ҳеч нарсани илгай олмади. Билч-билч лой далани кесиб ўтиб, ўрмонгача етволиши амримаҳол.

— Шу томонга одам юборинг! —буйруқ берди у. — Улар шу ўртада лойга ботиб қолишгандир. Серҳашам машиналар бунақангиди йўлларга мўлжалланмаган.

— Сэр, мана бунга қаранг! — агент илгичларга осилган машина калитларига ишора қиласди: «Даймлер», «Роллс-Ройс», «Астон-мартин», «Порше». Охирги илгич эса бўш эди. Колле машина маркасини ўқидию. ишлар яна чаппасига кетганини тушунди.

## ОЛТМИШ ЕТТИНЧИ БОБ

Лэнгдон "Рейнжровер" рулига ўтирумаганидан хурсанд эди.

Реми бошқараётган оғир жип даладан ўтиб, ўрмон томон йўл олди. Эътиборни тортмаслик учун машинини чироқлари ўрнига ойнуридан фойдаланишга қарор қилишди. Улар Виллет қароргоҳидан тобора узоқлашиб боришарди.

Олд ўриндиқда ўтирган Роберт қўлидаги кутичани маҳкам ушлаб олганди. У орқага, Тибинг ва Софи томонга ўтирилди.

— Бош қалай, Роберт? — меҳрибонлик билан сўради Софи.

— Раҳмат, анча яхши.

Аслида боши шунчалик қаттиқ оғрирдики, инграб юборишдан ўзини аранг тийиб ўтирганди.

Тибинг елкаси оша роҳибга қараб қўйди. Унинг қўл-оёғини боғлаб, юхонага ётқизиб қўйишганди.

– Биласизми, Роберт, бугунги ташрифингиздан ғоят мамнун бўйдим, – истеҳзоли кулди қария.

– Сизни бу ишга аралаштирганимдан хижолатдаман, Лью.

– Қўйсангиз-чи, мен тариқчаям хафа эмасман. Бундай саргузаштга дуч келишни узоқ кутдим.

Ўнқир-чўнқирлардан ўтиб, ўрмон ичкарисига анча кириб боришигачина Реми жиппинг туманга қарши чироқларини ёқди. Ҳартугул йўлни энди бемалол кўрса бўлади.

– Қаёққа борамиз? – сўради Софи.

– Ўрмон ичидан уч километрча юриб, кейин шимолга буриламиз, – жавоб берди Тибинг. – Агар ботқоққа ботиб кетмасак ва синган дараҳтлар учрамаса, эсон-омон бешинчни катта йўлга чиқиб оламиз.

Шу пайт юхонадан инграган товуш эшигилди. Роҳиб ўзига келган, арқонларни ечишга уриниб, қаттиқ типирчиларди.

Тибинг орқасига ўтирилиб, ҳалитина чақирилмаган меҳмондан тортиб олган тўппончани унинг ўзига ўқталди.

– Сэр, нимадан бунча норозисиз, тушунмаяпман. Ўйимга бостириб кирганингиз камдек, дўстимни ўлдириб қўйиншигизга бир баҳя қолди. Сизни итдай отиб, жасадингизни ўрмонга ташлаб кетишга тўла ҳақдиман, менимча.

Роҳиб жимиб қолди.

– Уни ўзимиз билан олишимиз кераклигига ишончингиз котилми, Лью? – сўради Лэнгдон.

– Албатта! Ахир сизни қотилликда гумон қилишяпти, бу нусха эса озодликка йўлланманингиз бўлади. Полиция сизни қўлга олишга қаттиқ аҳд қилган кўринади, менинг уйимгача келишибди-я.

– Зирҳли машинага узаттич ўрнатилган бўлса керак, – деди Софи.

– Энди бунинг аҳамияти йўқ. Полиция изингизга тушганига ҳам унчалик ажабланмаяпман. Энг ҳайрон қолдиргани, манави роҳибининг сизларни уйимгача қандай кузатиб келгани. Балки полити-

цияда ёки Цюрих депозитар банкида унинг одами бўлиши мумкин. Унинг ортида ким туриши аниқланмагунга қадар икковингизнинг ҳаётингиз хавф остида. Менимча, бу маҳлуқ муҳим бир сирни билади, хўжайини ҳозир асабийлашиб ўтирган бўлса, ажабмас.

Реми тезликни ошира бошлади. Йип кўлмақдан шалоплаб ўтиб, кичкинагина тепаликдан ошди ва яна нишабликка чиқди.

— Роберт, марҳамат қилиб менга телефонни узатвorsангиз. — Роберт асбоб-анжомлар таҳтасига маҳкамланган телефонни унга олиб берди. Тибинг кимгadir қўнғироқ қилди, ҳеч ким жавоб беравермади чоғи, анчагина кутиб қолди. — Ричард? Уйғотиб юбордимми? Ҳа, албатта, уйғотиб юбордим, тагин аҳмоқона савол ҳам бераман. Кечир. Менда муаммо чиқиб қолди, шу дессанг, мазам бўлмаяпти. Даволанишим учун оролга боришм керак, Реми билан. Ҳозироқ. Олдиндан огоҳантормаганим учун хафа бўлмайсан. «Элизабет»ни йигирма дақиқа ичида тайёрлай оласанми? Биламан, лекин ҳаракат қилгин. Бўпти, ҳозирча хайр. Тез орада учрашамиз.

- Элизабет деганингиз нимаси? — сўради Софи.
- Менинг самолётим, катта пулга сотиб олганман.

Лэнгдон унга саволомуз қаради.

— Нима қилибди? Ҳозир икковингиз ҳам Францияда қололмайсизлар, чунки сизларни полиция қувлаяпти. Лондон эса хавфсиз жой. Бу ерга нисбатан Британияда менинг дастим узунроқ. Қолаверса, Граал ҳам Буюк Британияда яширилган деб ҳисобланади. Агар криптексни очолсак, ишончим комилки, унинг ичидан харитани топамиз.

— Бизга ёрдам бериш билан бирга ўзингизни катта хавф остига қўйяпсиз! — деди Софи. — Бу ҳаракатингиз сизни француз политиясига қарши қилиб қўяди.

Тибинг қўл силтади:

— Францияга энди қайтиб келмайман. Бу ерга пойдевор тосини излаш учун келгандим, мана у, топилди.

Софи ишонқирамайгина сўради:

— Аэропортнинг хавфсизлик хизматидан қандай қилиб ўтамиз?

Тибинг истеҳзоли кулади.

— Мен ҳар доим шу яқин үртадаги Ле Буржедан учаман. У кичкина аэропорт. Одатда, шифокорға күриниш учун ҳар иккى ҳафтада бир марта Лондонга бораман. Бунинг учун аэропортта албатта мұмайгина пул тұлайман. Ҳавога күтарилишимиз билан АҚШнинг Лондондаги әлчихонасига құнғироқ қиласизми, йўқми, әнді буни ўзингиз ҳал қиласиз.

Лэнгдоннинг әлчихона билан боғлангиси келмаёттан әди. У пойдевор тоши ҳақида, қутичадаги сирли ёзув ва бу ёзув уларни Граалга олиб борадими, йўқми, шуну ўйлар әди.

— Сэр, — сўради Реми, — сиз ростданам Англияга бутунлай қайтиб кетмоқчимисиз?

— Ташвиш тортма, Реми, — жавоб қайтарди Тибинг, — Қиролича ҳазрати олиялари панохига қайтиб боришим бир умр сосиска ва бемаза картошка пюреси билан овқатланишимни билдиirmайды. Үмид қиласанки, сен ҳам мен билан бирга бўласан. Мен Девонширда зўр вилла сотиб оламан. Сенинг нарсаларингни эса денгиз орқали келтирирамиз. Саргузашт, Реми! Бу ҳақиқий саргузаштку ахир!

Лэнгдон ўзини табассум қилишдан тия олмади. Тибинг Британияга қайтиш ҳақида шунчалар завқ-шавқ билан гапирадики, унинг шодмонлиги ва иштиёқига қойил қолди.

Лэнгдон туманга қарши чироқларнинг сарғиши нури дараҳтларни қандай ёритиб ўтаётганини анчагача кузатиб борди. Кейин эса шох-шаббалар тинимсиз урилаёттан ён қўзгуда Софининг аксини кўриб қолди. У орқа ўриндиқда, хаёлларга чўмганча ўтиради. Бугун жуда кўп ташвишларни бошдан кечиришган бўлишсада, тақдир уни шундай ажойиб инсон билан учраштирганидан Лэнгдон миннатдор әди.

Софи профессорнинг нигоҳларини сеэди, шекилли, олдинга әгилиб қўлинни унинг елкасига қўйди.

— Тузукмисиз, Роберт?

— Раҳмат, аввалгидан анча яхши.

«Рейнжровер» ҳар силкинганида юхонада ётган Сайласнинг жон-жони эирқираб кетаётган әди. Яхшиямки, сонидаги белбоғни ечиб қўйишгани, акс ҳолда оғриқларга чидаб бўлмасди. У йўтала бошлади.

– Нафаси қайтиб қоляпти, шекилли, – деди Реми. Тибинг орқага ўтирилиб, унга қовоғини согланича қараб қўйди.

– Бахтинг бор экан, сенга ўшаган абллаҳлардан фарқли равишда биз, британияликларнинг кўнглимиз анча юмшоқ, – у роҳибнинг оғзига ёпиширилган скотчни олиб ташлади.

– Кимга хизмат қиласан? – дўйқ урди Тибинг.

– Парвардигорга!

– Биламиз, сен «Дея асари»дансан.

– Ҳеч нарсани билмайман, ҳеч нарсани айтмайман.

– «Дея асари» нима учун пойдевор тошини қидиряпти?

Сайлас бу саволга асло жавоб бермоқчи эмасди. Пойдевор тоши Граалнинг калити, Граалнинг ўзи эса – эътиқодни ҳимоялаш учун калитди.

У епископ ва Устознинг ишончини оқлай олмаганидан қаттиқ изтиробда эди. Улар билан боғланиш, воқеалар қанчалик ёмон тус олганлигини айтиб беришнинг ҳеч имкони йўқ. Сайлас дуо ўқий бошлади. Танасидаги оғриқлар унга гўёки куч бағишилаёттандек эди.

“Мўъжиза, эй раҳмиди Худойим, менга мўъжиза керак!”

Бир неча соатдан кейин қандай мўъжиза юз беришидан Сайлас бехабар эди.

– Роберт, нима бўлди? Нималарни ўйлаяпсиз?

Лэнгдоннинг лаблари қўттиқ қимтилган, юраги эса гупиллаб ураёттанди.

– Менга уяли телефонингиз керак, Софи.

– Ҳозирми?

– Менимча, нималарнидир тушундим.

– Нимани?

– Бир дақиқадан сўнг айтаман. Менга телефон керак.

– Фаш телефон қўнғироқларимизни текшираётган бўлиши мумкин. Камроқ гаплашишга ҳаракат қилинг, бир дақиқадан ортиқ эмас, – Софи телефонни узатди.

– АҚШга қандай тераман?

– Қўшимча ҳақ тўлаб, оператор орқали уланишга тўғри келади.

Лэнгдон нолни терди, яна бир неча сониялардан сўнг уни туни билан қийнаган саволига жавоб олишини билар эди.

## ОЛТМИШ САККИЗИНЧИ БОБ

Нью-Йорклик мұхаррир Жонас Фаукман әндигина ухлаш учун ётганди. Шу пайт түсатдан телефон жиринглаб қолди. “Шу бемахалда-я”, ғижинди у ва гүшакни күтарди.

— Сиз Роберт Лэнгдон қилаёттан шаҳарлараро қўнғироқ учун ҳақ тўлашга тайёрмисиз?

Ўзини йўқотиб қўйган Фаукман тунги чироқни ёқди.

— Э-э, ҳа... албатта.

Гўшакда шиқиллаш эшитилди.

— Жонас?

— Роберт? Мени уйғотганинг етмагандек, яна тўлашга ҳам мажбур қиляпсанми?

— Худо ҳаққи, кечир, — деди Лэнгдон. — Қисқа гапираман. Ишон, бу жуда муҳим. Сенга берган қўлёзмамни...

— Роберт, биламан, сенга уни шу ҳафтада тузатишлар билан жўнатиб юборишим керак эди, лекин ишларим кўпайиб кетди. Душанба куни қўлёзмангни аниқ қўлингга оласан, сўз бераман.

— Йўқ, гап бунда эмас. Реклама учун тайёрланган нусхани менинг рухсатимсиз бирорта жойга жўнатганимисан, шуни билмоқчиман.

Фаукман жавоб беришга иккиланиб қолди. Лэнгдоннинг охирги қўлёзмаси маъбудага сажда қилиш соҳасидаги тадқиқот бўлиб, Мария Магдалина ҳақидаги бир нечта бўлимларни ўз ичига олганди. Бу китоб энг камида тушунмовчилик уйғотиши мумкин. Гарчи бошидан-охиригача ҳужжатлар билан мустаҳкамланган бўлсада, Фаукман уни таниқли тарихчи ва санъатшуносларнинг тақризларисиз чиқармоқчи эмасди.

— Жонас! Сен қўлёзма нусхаларини тарқатганимисан ёки йўқми?

Орага жимлик чўқди. Муҳаррир ўзини оқлаш учун нима дейиши кераклигини ўйлади.

— Айтчи, битта нусхани Париждаги Лувр музейи нозири Жак Соньерга жўнатганимисан?

— Хўш, нима қипти шунга? Ахир қўлёзмангда у йиққан экспонатлар тилга олинади, унинг китоблари библиографик рўйхатта киритилган. Соньер аллақандай ҳаваскор эмас, кўзга кўринган

олим ахир. Тушунсангчи, бу нарса китобни бошқа давлатларда ҳам сотишига ёрдам беради.

– Ҳүш, унга қачон жүннатгандинг?

– Бир ойча олдин. Унга ёзған хатимда сен яқинда Парижда бўлишингни эслатиб ўтдим. Икковларинг учрашиб, китоб ҳақида, соҳаларингиз ҳақида суҳбатлашишни таклиф қилдим. У сенга қўнғироқ қилмадими? – Фаукман қўзларини ишқади. – Айттанча, ахир шу ҳафтанинг бошида Парижда бўлишинг керак-ку, тўғрими?

– Мен Париждаман.

Фаукман ётоғига ўтириб қолди.

– Нима? Ҳали сен менинг ҳисобимдан Париждан қўнғироқ қилияпсанми?

– Гонораримдан ушлаб қоларсан, Жонас. Сен Соњердан қана-қадир жавоб олдинги? Қўлёзмам унга ёқибдими?

– Билмадим, ундан ҳеч нарса олганим йўқ.

– Яхши. Майли, қолганини кейин тушунтириб бераман.

– Роберт, алло, эшитсанг-чи!

Лэнгдон телефонни ўчириб қўйган эди. “Эҳ, бу муаллифлар.

– ўйлади Жонас. – Ҳатто уларнинг энг ақллиси ҳам ҳақиқий телба бўлади-я”.

– Демак, сиз маҳфий жамият ҳақида китоб ёзған экансиз, – деди суҳбатга гувоҳ бўлган Тибинг. – Муҳаррирингиз эса қўлёзма нусхасини худди шундай жамият аъзосига юбориби, тўғрими?

– Ҳа, шунақа бўлиб чиқяпти.

– Менимча, жуда кўнгилсиз тасодиф.

“Йўқ, гап тасодифда эмас”, ўйлади Лэнгдон. Жак Соњернинг маъбудага сажда қилиш ҳақидаги китобга ёзған ижобий тақризи нафақат тижорий муваффақиятни, балки рекламага Сион Приоратидек ташкилот ҳам аралашганини билдиради.

– Фашга барибир ёлғон гапирибсиз-да, – деди Софи.

– Нимани назарда тутяпсиз?

– Сиз унга бобом билан ҳеч қачон ёзишмаганман, дегандингиз.

– Тўғри-да! Қўлёзма нусхасини мен эмас, муҳарририм жўнаттаган-ку!

– Яхшилаб ўйлаб кўринг, Роберт. Агар капитан Фаш муҳаррир жўнаттаган конвертни тополмаса, буни албатта сиздан кўради.

Энг ёмони, қўлёзмани шахсан бобомнинг қўлига топширгансиз деб ўйлаши мумкин.

Ва ниҳоят «Рейнджерс» Ле Бурже аэродомида пайдо бўлди. Реми машинани учиш чизиги охиридаги кичик ангар ёнига ҳайдаб борди. Ангардан мош рангли гижимланган комбинезон кийиб олган, сочлари тўзиб кетган бир киши сақраб чиқди ва саломлашгандай уларга қарата қўл силкитиб, улкан темир эшикни очди. Ичкарида оппоқ реактив самолёт турарди.

Лэнгдон самолётдан кўз узолмай қолди.

– Элизабет деганингиз шуми ҳали?

Тибинг кулди:

– Ҳа. Учишини кўрасиз ҳали.

Комбинезонли киши машина чироғига рўбарў бўлгани учун кўзларини қисиб келарди.

– Деярли ҳаммаси тайёр, сэр, – деди у. – Ушланиб қолганим учун узр, аммо учишга кутилмаган пайтда буюртма бердингиз, шунинг учун... – жипдан бир неча киши тушиб келаётганини кўриб у жимиб қолди. Савол назари билан Робертга, Софига, Тибингта бирма-бир қараб чиқди.

– Булас менинг ёрдамчиларим, – деди Тибинг, – Лондонда зарур ишимиз бор. Шунинг учун вақтни бекор кетказмайлик, зудлик билан учишга тайёр гарлик кўринг, – шу сўзлар билан у машинадан тўппонча чиқариб Лэнгдонга узатди.

Қуролни кўрган учувчи бир чўчиб тушди.

– Сэр, кечирависиз, аммо дипломатик имтиёзлар фақат сизага ва хизматкорингизга тегишли. Мен бортга бошқа одам ололмайман.

– Ричард, – меҳрибонлик билан табассум қилди Тибинг, – икки минг фунт стерлинг ва мана бу ўқланган тўппонча самолётга дўстларимни ҳам олишинг кераклигини билдиради, – у жип томон ишора қилди: – Машина юкхонасида яна бир киши бор, у ҳам эсдан чиқмасин. Камроқ савол бериб, тезроқ қимирласанг, яхши бўларди.

## ОЛТМИШ ТҮККИЗИНЧИ БОБ

“Гаррет” фирмасининг иккита турбореактивдвигателлари кучли овоз ва катта куч билан «Хокер 731» самолётини осмонга тобора кўтариб борарди.

“Ўз ватанимдан қочиб кетяпман”, хўрсинди Софи. Шу пайттacha Фаш билан ўрталаридағи сичқон-мушук ўйинини оқлаш мумкин деб ҳисобларди. “Мен айбсиз одамни ҳимоя қилиш, бобонинг васиятини бажаришга ҳаракат қилдим, холос”. Энди эса ҳеч қандай баҳонага ўрин йўқ: у ҳужжатларсиз, полиция қотилликда гумон қилаётган олим ва гаровга олинган роҳиб билан Франциядан учиб кетяпти.

– Пойдевор тоши билан шуғулланишга киришишдан олдин айрим нарсаларни аниқлаб олмоқчидим, – сўз қотди Тибинг. – Дўстлар, Граални излаш учун кўп йилларни ўтказган инсон сифатида огоҳлантириб қўйишим лозим: сизлар орта қайтиб бўлмайдиган йўлга қадам босяпсизлар. Бу йўл хавф-хатарларга тўладир. – У Софига ўтирилди.  
– Невё хоним, бобонгиз пойдевор тошини сизга Граал сирини сақлаб қоласиз деган умидда топширган, тўғрими?

– Ҳа.

– Тушунишимча, бу йўлни охиригача босиб ўтишни ўз бурчингиз деб ҳисоблайсиз.

Софи бош ирғади.

У яна бошқа омил ҳақида ўйларди: “Оиласи ҳақидаги сир”.

Лэнгдон пойдевор тоши унинг ўтмишига даҳлдор эмаслигини бир неча бор таъкидлади. Лекин бобоси ўз қўллари билан ясаган криптекс ёлғизлиқда кечган йиллари эвазига товон бўлишини Софи қалбан ҳис қиларди. У оиласи тақдирни билан боғлиқ сир тезроқ очилишига жуда интиқ.

– Бугун бобонгиз ва унинг уч ноиби ҳалок бўлиши, – давом этди Тибинг. – Улар пойдевор тошини Черковга беришдан кўра ўлимни афзал билиши. Бугун бебаҳо хазина «Дея асари» қўлига ўтиб кетишига бир баҳя қолди. Сизга икки минг йил давомида ёниб келаётган ва ўчиб қолиши асло мумкин бўлмаган машъала топширилган. – У атиргул ўйиб ишланган қутичага қараб олди. – Аёнки, бу ҳақида сиздан ҳеч ким сўрагани йўқ, топширилди, вас-

салом. Сиэни бундай катта масъулиятни зиммангиэзга олишга тайёр бўлишингиз ёхуд кимнингдир елкасига юклашингиз керак.

– Бобом криптексни менга топширди. Ишонаманки, буни бежиз қилмаган.

– Жўда соз. Сиздан кучли ирода талаб этилади. Агар крип-текс муваффақиятли очилса, сиз янада жиддийроқ синовларга дуч келасиз.

– Нима учун?

– Азизам, тасаввур қилиб кўринг-а, сизда Граални кўрсатувчи харита бор. Бу харитани юз йиллардан бери излашади ва у тарих фидирагини чаппасига айлантириб юборишга қодир. Сиз асл ҳақиқатни бутун дунёга ошкор қилишингиз мумкин, ҳақиқатни эса ҳамма ҳам бирдай қабул қиласермайди.

Софи бир оз иккиланиб тургач жавоб берди:

– Буни ёлгиз ўзим ҳал қиласам керак.

Тибинг ажабланганича қошларини чимириди:

– Шундайми? Унда ким ҳал қиласи?

– Ушбу сирни асрлар давомида сақлаган биродарлик.

– Приоратми? – ишонқирамай деди Тибинг. – Ахир биродарлик йўқ қилиб ташланган, аниқроғи, йўлбошчисиз қолган. Эҳти-мол, уларнинг сафида жосус пайдо бўлгандир. Шахсан мен тўсатдан пайдо бўлиб, биродарлик вакилиман деб ўзини таништирган одамга ишонмаган бўлардим.

– У ҳолда нимани таклиф қиласиз? – сўради Роберт.

– Сизларга ҳам яхши маълумки, Приорат бу сирни ошкор этиш учун қулай фурсат пойлаган.

– Шундай фурсат келди деб ўйлаяпсизми?

– Албаттa! Ҳаммаси очиқ-ойдин кўриниб турибди-ку! Агар Приорат сирни очмоқчи бўлмаганида, Черков унга ҳужум қилас эди.

– Лекин анави роҳиб ўз мақсадлари ҳақида гапириб берганича йўқ, – эътиroz билдириди Софи.

– Унинг мақсади – Черковнинг мақсади, – деди Тибинг, – яъни сирни ошкор қиласиган ҳужжатлардан қутилиш. Невё хоним, Граални қутқариш вазифаси Приоратнинг сўнгти истаги – ҳужжатларни эълон қилишни ҳам ўз ичига олади.

– Лъю, Софига жуда катта масъулият юклаб юбормаяпсизмикан? Ахир у Сангрил ҳужжатлари ҳақида бир неча соат олдин эшигтди, холос.

Тибинг хўрсинди:

– Невё хоним, сизга тазийқ ўтказаётган бўлсам, мен маъзур тутинг. Узил-кесил қарор қабул қилиш эса ўзингизга ҳавола. Мен криптекс очилганидан кейин нималар содир бўлиши мумкинлиги ҳақида огоҳлантириб қўймоқчийдим.

– Жаноблар, – қатъий оҳангда деди Софи, – “Сиз Граални топа олмайсиз, Граал сизни топади”, деган эдингиз. Граал мени бекордан-бекорга топмагандир. Шундай экан, вақти келганида нима қилиш кераклигини ўзим биламан. Ҳозир эса, келинглар, иш билан шуғулланайлик.

## ЕТМИШИНЧИ БОБ

Лейтенант Колле Виллет саройининг кенг меҳмонхонасида турганча каминдаги оловнинг сўниб боришини кузатар эди. Капитан Фаш бир неча дақиқа олдин етиб келди, қўшни хонада бақириб-чақириб, одамларидан жипни зудлик билан топишларини талаб қиласяпти.

«Худо билади, бу жип қаерларда кетяпти экан».

У Фашнинг буйргига бўйсунмай, иккинчи марта ҳам Лэнгдонни қўлдан чиқариб юборди. Яхшики, подда ўқ излари топилди, унинг ҳаракатларини оқлаш учун қандайдир асос бор. Фашнинг ҳозир ғазаби қайнаган пайт, ҳаммаси жой-жойига тушгач, барибири гап эшитишини Колле билиб турибди. Бахтта қарши, саройда топилган ашёвий дәлиллар бу ерда нималар содир бўлганию, кимлар иштирок этганига ойдинлик киритмайди. Қора «Ауди» сохта номга ижарага олинган экан, тўлов амалга оширилган креdit картаси ҳам сохта. Машинадан топилган бармоқ излари эса полиция картотекасида йўқ.

Хонага агентлардан биро ҳовлиққанча отилиб кирди.

– Капитан Фаш қани?

Колле ҳали ҳам оловга тикилиб турарди.

- Телефонда гаплашыпти.
- Гаплашиб бўлдим! – бақирди Фаш хонага кирап экан. – Нима бўлди, бирор нарса топдиларингми?

– Бошқармага ҳозиргина Цюрих депозитар банкидан Андре Берне қўнғироқ қилди, – ҳисоб берди агент. – Сиз билан шахсан гаплашмоқчи экан. У ўз кўрсатмаларини ўзгартиришга қарор қилибди.

- Шунақами? – пишқирди Фаш.
- Унинг айтишича, Невё билан Лэнгдон банкда бир муддат бўлишган экан.
- Буни ўзимам фаҳмлагандим, – деди Фаш. – Нима учун у аввалига ёлғон гапирди? Гап мана шунда!
- У фақат сиз билан гаплашар экан, бизга ёрдам кўрсатишга тайёрлигини айтди.
- Хўш, ниманинг эвазига?
- Банкини янгиликларда кўрсатмаслигимиз эвазига. Афтидан, профессор билан агент Невё нимадир ўғирлаб кетишибди, ўша нарсани ҳам топишга ёрдам беришимизни ҳам сўрайтти.

- Нима ўғирланибди?
  - Бунисини айтмади.
- Ошхонадан яна бир агент Фашни чақирди:
- Капитан, ҳозиргина Ле Бурже аэропорти билан боғландим. Янгиликлар ёмонга ўхшайди.

Тибинг ярим соатча олдин ўзининг реактив самолётида учиб кетибди. Диспетчерлик хизмати вакили самолёт бортидаги кимлар бўлгани ва қайси томонга учганини билмаслигини айтиб, қасамлар ичди. Учиш режадан ташқари юз берган эмиш. Кичкинагина аэропорт учун бунча қонунбузарлик кўплик қиласи. Агар яхшироқ босим кўрсатилса, барча саволларга жавоб олиш мумкин бўлади.

- Лейтенант Колле, – буюрди Фаш эшик томонга йўналаркан, – бошқа иложим йўқлиги учун ҳам, сизни бу ерда бош қилиб қолдирияпман. Бирор натижага эришишга уриниб кўринг.

## ЕТМИШ БИРИНЧИ БОБ

Лэнгдон тиззасидаги қутичани стол устига қўйди. Кейин эса қопқоқ ўртасидаги тирқишига ручка тиқиб, қадама атиргулни чиқарди. Мана ўша сирли матн.

– Ҳеч нарсани тушунмаяпман, Лью, бу қанақа ёзув ўзи?

Софи матнни кўрганича йўқ эди, лекин Лэнгдоннинг саволи уни ҳайратга солди. «*Наҳотки бобом тимсолишунос ҳам аниқлай олмайдиган ёзув қўллаган бўлса?*»

– Мен аввалига сомий тил бўлса керак деб ўйлагандим, энди эса бу фикрга шубҳам бор. Ахир илк сомий тиллари неккудотдан фойдаланишган, бу ёзув эса неккудотга ўхшамайди.

– Эҳтимол янайм қадимиyroқ ёзувдир? – тахмин қилди Тибинг.

– Неккудот нима ўзи? – сўради Софи.

– Аксар замонавий сомий алифболарида унли товушлар мавжуд эмас, уларнинг ўрнига неккудот, яъни кичкина нуқталар ва чизиқлар ишлатилади. Улар ундош товушларнинг остига ёки ичиға қўйилади. Тарихий нуқтаи назардан эса, неккудот тил қўшим-часи ҳисобланади.

Лэнгдон ҳалиям матн устида эгилганича ўтирар эди.

– Балки сефардик транслитерациядир?<sup>\*</sup>

Тарихчи ортиқ чидаб туролмади.

– Қани, мен бир кўрай-чи, – у қопқоқни қўлига олиб, синчик-лаб текшира бошлади. Унинг назаридаги матн жуда қадимий тилда ёзилган, масалан, Раши<sup>\*\*</sup> ёки қопламали яҳудий ёзувида. – Тан олишим керак, мен биладиган ёзувларнинг бирортасига ҳам ўхшамайди.

Лэнгдон ўтирган жойида букчайиб олди.

– Роберт, шунга ўхшаш нарсани кўрганингиизни айтувдингиэз-ку.

– Ҳа, қаердадир кўрганман.

– Лью! – Бу мунозарага қўшилмаганидан Софи норози эди. – Жиллақурса, бобом ясаган қутичани кўрсам бўлар?

– Ҳа, албатта, – Тибинг қутичани унинг олдига суриб қўйди. Британия қироллик тарих жамияти аъзоси ва Гарварднинг атоқли олими аниқлай олишмаяпти-ю...

– Буни қаранглар-а-а, – деди Софи чўзиб. – Дааров фаҳмлашим керак эди.

Тибинг билан Лэнгдон бирваракайига бош қўтариб, ажабланган кўйи Софига қараши.

– Нимани олдинроқ фаҳмлашингиз керак эди?

Софи елка қисди:

– Бобом айнан шу ёзувни танлашини.

– Нима, матнни ўқий оласизми? – хитоб қилди Тибинг.

– Муаммосиз! – Софи истеҳзо билан кулди. – Бобом бу ёзувни менга олти ёшлигимда ўргаттан, – у чиройли яшил кўзларини Тибингга қадади: – Сиз тож-тахтта яқин одамсиз, буни билмаслигингиэ эса мени ажаблантиряпти.

Бўлди! Ҳаммаси равшан! Матннинг таниш кўрингани бежизга эмас экан. Лэнгдон бир неча йил олдин Гарварднинг Фоғт музейнинг, Билл Гейтс тақдим этган экспонатни кўришга борганини эслади.

Муаллифи Леонардо да Винчи бўлган ўн саккиз варақ қофозни Билл Гейтс нақ ўттиз саккиз миллион саккиз юз минг долларга аукционда сотиб олганди. Қофозлар аввалги эгаси бўлмиш Лестер герцоги шарафига «Лестер кодекси» деб аталар, унда да Винчнинг астрономия, меъморчилик, геология ва гидрология бўйича назариялари қайд этилган.

Оч қаймоқранг қофозга қизил сиёҳ билан, чиройли ҳуснihatда ёзилган битикларни Лэнгдон аввалига тушунмади. Ҳатто бирорта ҳарфини ҳам. Қадимги италян тилида ёзилганмикан, деб ўйласа, италянча сўзлардан асар ҳам йўқ. Шунда экспонат ёнида навбатчилик қилаётган аёл унинг кўлига кичкина кўзгу тутди.

– Мана бу билан уриниб кўринг-чи, сэр.

Лэнгдон кўзгучани матнга тутди.

Буюк даҳо foялари билан танишишга бўлган иштиёқи кучлилигидан ёзувларни кўзгу аксида ўқиш кераклигини унутиб қўйган экан.

Леонардо да Винчи нима учун бундай антиқа услублар қўллагани тарихчилар орасида ҳали-ҳануз баҳс-мунозарага сабаб бўлиб келади. Балки шу тарзда кўнгилхушлик қилгандир, балки қайдларни ўзидан бошқа ҳеч ким ўқий олмаслиги, foяларини бошикалар ўғирламаслиги учундир. Анигини ҳеч ким билмайди.

Софи табассум қылди. Лэнгдон гап нима ҳақида әканлыгини тез тушунганидан у хурсанд әди.

— Майли, бир нечта сўзларини ўзим ўқиб бераман. Матн инглиз тилида ёзилган.

Тибинг эса ҳали ҳам тушуниб етмабди.

— Нималар бўляпти ўзи?

— Ағдарилган матн, — деди Лэнгдон. — Бизга кўзгуча керак.

— Йўқ, керак эмас, — эътиroz билдириди Софи. — Усиз ҳам эплайвераман.

Кутичани чироқ ёргига олиб келди ва қопқонининг ички томонини кўздан кечира бошлади. Сонъер орқадан олдинга қараб ёзолмас, шунинг учун олдинига оддий тартибда ёзиб, кейин эса қоғозни ағдарар ва ҳарфларни қарама-қарши йўналишда чиқарар әди. Афтидан, бобоси матнни ёғочи бўллагида куйдириб чиқарган, худди шу бўлакчани дастгоҳда ҳарфлар яққол кўринмагунга қадар юпқалаштирган. Сўнг уни ағдариб, қутича қопқонга ёпиштирган.

Софининг тахмини ўз тасдиғини топди. Матнни ёруғликка тутган әди, пастда сўзларнинг сояси кўринди.

Ўқиса бўлади.

— Инглизчада экан, — томоқ қирди Тибинг ва уялганидан нигоҳларини олиб қочди. — Менинг она тилим.

## ЕТМИШ ИККИНЧИ БОБ

Лэнгдоннинг фикру хаёли Жак Сонъер қутича қопқонига ёзиб қолдирган шеърий сатрларда әди.

Софи қаердандир қоғоз топиб, матнни кўчириб олди. У ёзишдан тўхташи биланоқ Лэнгдон ва Тибинг ҳам столга энгашиди. Сатрлар сирли туюлди, худди криптексни қандай очишни айтиб беришга ваъда қилаётгандай. Лэнгдон шошилмай ўқий бошлади:

— Кўхна дунёни доно ўрам очади... оилани бир уй ичра ишишга ёрдам беради... тамплиерлар даҳмаси – бу калит... ва этбаш ҳақиқатни гўё нур каби ёритгуси.

Беш туроқли ямб<sup>\*</sup>да ёзилган шеър. Матнини үқибоқ унинг хаёлига келгани шу бўлди.

Европанинг махфий жамиятлари тарихини ўрганиш жараёнида бу вазнга жуда кўп тўқнаш келган эди. Қадимги юони шоири Архилоҳдан тортиб Шекспир, Милтон, Чосер, Волтер каби дунёнинг донгдор ижодкорларигача ямб вазнини афзал кўришган. Эмишки, ямб сирли хусусиятларга эга ва унинг илдизи мажусийлик эътиқодининг аввалига бориб тақалармиш.

– Демак, бу шеърда, – ҳаяжонланиб сўз бошлади Тибинг, – Граал, тамплиерлар ордени ҳамда Мария Магдалинанинг курра бўйлаб сочилиб кеттан оиласига ишора бор. Ҳўш, яна нима етишмаяпти?

– Калит сўз, – жавоб берди Софи шеърдан кўзини узмай. – Бизга «донолик» сўзининг қадимий муқобили керакка ўхшайди.

“Беш ҳарфдан иборат сўз”, ўйлади Лэнгдон. “Донолик” маъносини билдирувчи кўхна сўзларни сеҳру афсунларда, мунахжимлик башоратлари, махфий жамиятлар қасамёдлари, мажусийлик мадҳияларида қанчадан-қанча учратиш мумкин.

– Калит сўз тамплиерларга алоқадор, шекилли, – Софи шеърдан парча ўқиди: – Тамплиерлар даҳмаси – бу калит.

– Лью, сиз ахир тамплиерлар бўйича мутахассисиз-ку, нима дея оласиз? – сўради Лэнгдон.

Тибинг бир оз тараддувланиб жавоб қайтарди.

– Эҳтимол, «даҳма» дейилганда қабр тоши назарда тутилгандир, масалан, тамплиерлар Мария Магдалинанини деб ўйлаб синган тош. Таассуфки, биз бу тошнинг қаердалигини билмаймиз.

– Охириги сатрда эса “этбаш” сўзи бор, – деди Софи. – Бу сўзни аввал ҳам эшитгандекман.

– Уни криптография дарслкларида учратган бўлсангиз, ажаб эмас. Этбаш – дунёдаги энг қадимги шифр ҳисобланади.

“Ҳа-я. Роберт ҳақ. Эски яхудий тилидаги машҳур кодлаштириш тизими”.

Криптография кафедрасида таҳсил бошланишидаёқ Софи этбаш шифрига дуч келган эди. Бу шифр йигирма икки ҳарфдан

---

\*Ямб – шеърий вази.

иборат қадимги яхудий алифбосига асосланади, тахминларга кўра, эрамиздан 500 йил аввал ўйлаб топилган. Этбаш шифрида алиф-бонинг биринчи ҳарфи энг охиргиси билан алмаштирилади, иккинчиси охиргидан аввалгиси билан ва ҳоказо.

— Демак, Приорат аъзолари ҳам этбашни ўрганишган экан-да.

— Муаммо шундаки, Лью, биз этбашни айнан нимага нисбатан қўллашни билмаймиз.

Тибинг хўрсиниб қўйди.

— Кўриниб турибдики, қабр тошига кодли сўз ўйиб ёзилган. Биз ўша тошни топишимиш керак.

Лэнгдоннинг қовоғи уюлиб кетганидан, бу ишни амалга ошириш ўта мушкуллигини тушуниш мумкин эди.

— Мен боши берк кўчага кириб қолдим, шекилли, дўстларим. Ўйлаб олиш учун озгина вақт беринглар. Ҳозир эса Реми билан меҳмонимиз ҳолидан хабар олай, — Тибинг ўрнидан туриб, самолёттинг дум қисмига йўналди.

Софи уни ҳорғин нигоҳлари билан қузатиб қолди.

Ташқари зимиштон эди. Тўсатдан Софи ўзини қандайдир куч қоронғилик қўйнида олиб кетаёттандай сезди. Кетаверади, кетаверади, қаерда тўхташни эса билмайди.

У болалигиданоқ бобосининг турли туман жумбоқларини ечишни ўрганган, бу топшириққа эса тиши ўтмайдиган кўринади.

“Йўқ, мен барибир бу сирнинг тагига етаман!”

Лэнгдон ва Тибинг қриптекс ичидан Граални кўрсатувчи харитани топишларига қаттиқ ишонишяпти. Лекин Софи аниқ биладики, бобоси ўзининг сирлари билан шунчаки хайрлашиб қўя қоладиган одам эмас эди.

## ЕТМИШ УЧИНЧИ БОБ

Ле Бурже аэропортнинг тунги диспетчери радарнинг қора экрани олдида мудраб ўтирган пайт эшикни тарақлатиб очиб, хонага капитан Фаш кириб келди.

— Тибингнинг самолёти қаерга учиб кетди? — унинг важоҳати қутурган буқани эслатарди.

Диспетчер алланарсаларни минфирилади. Ахир Тибинг энг ҳурматли мижозлардан бири саналади, унинг шахсий ҳаёти ҳақидаги маълумотларни ошкор этиш кўпам одобдан бўлмас. Бироқ капитан Фаш ҳам анойилардан эмас-да.

— Майли, — деди Фаш унинг дудмол гапларига жавобан, — парвоз режасига қайд этмай туриб, шахсий самолёттинг учшига рухсат берганинг учун сени ҳибсга олишга тўғри келади.

— У бир имо қилган эди, бирга келган агент қўлида кишан билан яқинлаша бошлади. Кўрқувдан диспетчернинг ранги оқариб кетди.

— Тўхтанг! Майли, қўлимдан келганча ёрдам бераман, — деди у бўшашган оҳангда. — Сэр Лью Тибинг даволаниш учун Лондонга тез-тез учиб туради. Кент шаҳридаги Биггин-Хилл аэропортида унинг ангари бор.

Фаш кишан кўтариб олган агентига чиқиб кетишни ишора қилди.

— У бугун ҳам Биггин-Хиллга қўнадими?

— Менимча, шунаقا.

— Бортда ундан ташқари яна кимлар бор?

— Қасам ичиб айтаман, жаноб, бунисини билмайман. Мижозларимиз одатда тўппа-тўғри ўз ангарларига келишади. У ерда самолётта кимни чиқаришади ёки нимани юклашади, бу уларнинг иши. Бортдаги ортиқча одамларга паспорт-божхона назоратида-гилар жавоб беришади.

Фаш аввал қўл соатига, кейин эса терминал олдида қатор тизилган самолётларга назар солди.

— У Биггин-Хиллга қачон қўнади?

— Умуман олганда, парвоз унча узоқ давом этмайди. Сэр Тибингнинг самолёти тахминан олтию ўттизларда, яна ўн беш дақиқалардан сўнг қўнади.

Фаш агентини чақирди.

— Менга самолёт ёлланг, Лондонга учиб кетаяпман. Кент шаҳри полицияси билан боғланинг, Тибингга қўнишга рухсат беринсин, лекин аэропортда ушлаб туришсан. Мен иложи борича тезроқ етиб бораман!

## ЕТМИШ ТҮРТИНЧИ БОБ

– Нима бўлди, жимиб қолдингиз? – деди Лэнгдон Софига салонда икковлари холи қолгач.

– Шундоқ ўзим. Манави шеър ҳақида ўйлаяпман. Ҳеч нимани тушунмадим.

Лэнгдон ҳам айтарлик бирор нарса тушунгани йўқ. Моторларнинг бир маромда гуриллаши ва самолётнинг оҳиста тебраниши аллалагандай таъсир қилаёттан эди. Боши ҳалиям оғрияпти, қўлинг сингур роҳиб қаттиқ урган экан. Тибинг эса қайтганича йўқ, фурсатдан фойдаланиб, Софи билан сұхбатлашиб олиш керак.

– Бобонгиз нима учун мени топишни буюргани сабабини англагандекман, – деди профессор. – У сизга баъзи нарсаларни тушунтириб беришимни истаган.

– Граал ва Мария Магдалина тарихиними? Айтиб бердингиз-ку.

– Буни эмас, бобонгиз билан араэлашиб қолишингиз сабабини назарда тутяпман.

Софи асабийлаша бошлади.

– Сиз шаҳвоний маросимнинг гувоҳи бўлиб қолгансиз, тўғрими?

– Буни қаердан билдингиз? – Софининг ҳайрати ошди.

– Ахир ўзингиз айтудингиз-ку, бобом маҳфий жамият аъзоси эканлигини исботловчи саҳнага гувоҳ бўлганман, деб. Қўрганларингиз сизни қаттиқ ларзага солгани аниқ. Бу қачон юз берган эди? Баҳорда, март ойи ўрталарида бўлса керак, шундайми?

Софи иллюминатор томонга ўгирилиб олди.

– Университетда баҳорги таътиллар бошланганди ўшанда. Мен ўйга кутилганидан бир неча кун аввал қайтгандим.

– Балки ўша воқеани сўзлаб берарсиз?

– Эслагим ҳам келмайди, – у Лэнгдон томонга ўгирилди, кўзларида ёш қалқиган эди. – Нималарни кўрганимни ўзим тушунмаганман.

– У ерда эркаклар ҳам, аёллар ҳам бўлган, шундайми?

Софи кўз ёшлигини артди ва бош ирғади.

– Аёллар эгниларига юпқа оқ матодан кўйлак, оёқларига эса тилларанг садал кийишган эди... Қўлларида тилларанг золдир... Эркаклар эса бошдан-оёқ қора кийимда...

Лэнгдон ҳаяжонини аранг босиб турарди.

– Ниқоблар-чи? – сўради у овози хотиржам чиқишига уриниб.

– Улар икки жинс белгилари бўлган ниқоблар тақишишганмиди?

– Ҳа, ҳаммаси.

– Бу маросим Ҳиерос гамос деб аталади, – тушунтира бошлади Лэнгдон, – жуда қадимий анъана. Икки минг йил муқаддам Миср руҳонийлари ва коҳинлари мунтазам ўтказиб туришган. Үндан мақсад дар аёлнинг фарзанд кўриш имкониятини мадҳ этишдир. – У бирлаҳза жим турди. – Ҳиерос гамосдан бехабар ҳолда унга гувоҳ бўлган экансиз, сизга қандай таъсири эттанини тушуниш қийин эмас.

Софи жавоб бермади.

– Ҳиерос гамос юончада «муқаддас никоҳ» деган маънони билдиради.

– Лекин кўрганларим никоҳ маросимига ўхшамасди.

– Бу никоҳ «қовушиш» маъносида, Софи, ҳозир биз биладиган жинсий қўшилишдан фарқ қиласди. Қадимгилар эркак киши токи аёллик ибтидосини жисман ҳис этмагунча руҳий мукаммалликка эриша олмайди деб ҳисоблашган.

– Ҳм. Дуо ўрнига шаҳвоний лаззатми?

Лэнгдон жавоб ўрнига елка қисиб қўя қолди. Умуман олганда, Софи ҳақ. Руҳий мукаммалликка ҳеч қандай жинсий алоқасиз ҳам эришиш мумкин.

– Биласизми, қадим пайтларда одамларнинг қовушишга муносабати бошқача бўлган. Қовушиш янги ҳаётни юзага келтиради, бу эса мўъжизадир. Мўъжизани эса фақат Ҳудо яратади. Аёлнинг қорнида янги ҳаётни кўтариб юриши уни муқаддас қилган, маъбудага айлантирган. Қовушиш инсон руҳининг аёллик ва эркаклик қисмлари бирлашуви эди.

Софининг кўэларида яна ёш қалқиди.

У Лэнгдон айтган гапларнинг магзини чақишига ҳаракат қиласди. Кўз олдига бобоси ёзган хатлар келди. Қайсаарлик қилиб бинортасини ҳам очиб кўрмаган эди. Ўн йил бобосидан аразлади. Ўн йил-а!.. Афсус...

«Робертга ҳаммасини гапириб беришим керак!»

У иллюминаторга тикилганча сўз бошлади. Дала ҳовли... ертўлага тушиши... бобосининг ўша ҳолати...

## ЕТМИШ БЕШИНЧИ БОБ

Капитан Фаш билан суҳбатлашиб бўлгач, Арингароса телефонини ўчириди.

«Нималар бўляпти ўзи? Сайласни қандай ишга аралаштириб қўйдим?..»

Астагина ўрнидан туриб, учувчи кабинаси томон йўналди. Унинг оёклари қалтирар, бутун вужуди бўшашиб кетаётган эди.

– Зудлик билан курсни ўзгартиришимиз керак!

Учувчи унга елкаси оша қаради ва кулиб юборди.

– Нима, ҳазиллашяпсизми?

– Йўқ. Мен дарҳол Лондонга бормоқчиман.

– Ахир бу чартер рейс, такси эмас.

– Тўлайман. Қанча хоҳдайсиз? Лондонга бир соатлик йўл, холос, курсни кескин ўзгартиришга тўғри келмайди.

– Гап пулда эмас! Бортда бошқа йўловчилар ҳам бор.

– Ўн минг евро бераман. Ҳозирнинг ўзидаёқ.

Учувчи унга ажабланганча тикилиб қолди.

– Қачондан буён руҳонийлар бунақа пуллар олиб юрадиган бўлишган?

Арингароса жойига қайтди, портфелдан бир даста облигацийлар олиб келиб, учувчига узатди.

– Бу нима?

– Ватикан банки облигациялари. Нақд пул ўрнига ўтади.

– Йўқ, бўлмайди, нақди яхши-да, – учувчи облигацияларни қайтариб берди.

Арингароса баттар бўшашиб кетди.

– Ахир бу ҳаёт-мамот масаласи. Сиз менга ёрдам беришингиз керак.

– Олмослари ҳақиқиими? – учувчи унинг бармоғидаги қалин тилло узукка ишора қилди.

– Буни бера олмайман, – шивирлади епископ.

Учувчи елка қисганча ўтирилиб олди.

Арингароса севимли узугидан кўз узолмасди. У чуқур хўрсиниди-да, узукни бармоғидан чиқариб, учувчининг олдига қўйди.

Ўн беш сониядан кейин самолёт шимол томонга бир неча даржа бурилди.

Бироқ епископ Арингароса хурсанд әмас әди.  
Қандай яхши бошланган әди-я бу режа. Энди эса худди са-  
робга ўшаб кўриняпти.

## ЕТМИШ ОЛТИНЧИ БОБ

Хиерос Гамоснинг нафақат тўлиқ тавсифи, балки унда Жак Соньернинг ҳам иштирок этгани Лэнгдонни қаттиқ ҳайратга сол-ди. Сион Приоратининг Улуғ устаси-я?.. Худди да Винчи, Боти-челли, Исаак Ньютон, Виктор Гюго, Жан Кокто каби...

— Тўғриси, нима дейишни ҳам билмай қолдим, — пичирлаган-дай гапирди профессор.

Софи кўз ёшларини тия олмас әди.

— Бобом мени ўз қизидай тарбия қилгандилар...

Олдинлари у бобосидан қаттиқ нафратланарди, энди эса бўлиб ўтган воқеаларга бошқача назар билан қарай бошлади.

Уфқ тез оқарив келар, курраи замин эса ҳали ҳам зулмат қўйнида ором олаётган әди.

— Тамадди қилиб олсак чакки бўлмасди! — Тибингнинг қувноқ овози эшистилди, у стол устига бир неча шиша кола ва печенье-ларни қўйди. — Айбга буормайсизлар, бори шу экан. Роҳиб дўсти-миз эса ҳанузгача чурқ этгани ийӯқ, ҳа, майли, унга яна озгини вақт берамиз. — У печенье кавшаганча шеър ёзилган вараққа ти-килиб қолди. — Ҳўш, азизлар, янги фикрлар борми? — Кейин Софига қаради: — Бобонгиз нима демоқчи бўлганийкин? Тампли-ерлар сажда қилган даҳма қаерда бўлиши мумкин?

Софи жавоб қайтармади.

Тун шошқалоқлик билан ўз ўрнини кундуэга бўшатиб бермоқ-да. Лэнгдон тонг отиши билан калаванинг уни топилишига умид боғлаганди. Афсуски, ҳозирча бунинг акси бўляпти.

У ямб вазнида ёзилган шеър, Хиерос гамос ва бошқа сирли маросимларда ўқилган афсунлар ҳақида ўйлай бошлади.

*Тамплиерлар сажда қиладиган даҳма.*

— Топдим! — тўсатдан қўлидаги кола шишасини столга тарақ-латиб қўйди.

– Нимани топдингиз? – сўради Тибинг. – Даҳма қаерда жойлашганлигиними?

– Ёйқ, унинг аслида нима эканлигини. Менимча, «headstone»,\* сўёзини бирламчи маъносида, яъни «stone head» – «тошли бош» деб тушуниш керак. Гап даҳма ёки қабртоши ҳақида эмас.

– Қанақангি тошли бош?

– Лью, эслаб кўринг, инквизиция даврида Черков тамплиерларни қаттиқ қоралаган, тўғрими?

– Тўғри.

– Тамплиерлар тошдан ўйилган бош – мажусийлик маъбудига сифинишида айбланганлар ва...

– Бафомет! Тамплиерлар сажда қилган тош! – унинг гапини бўлди Тибинг. – Э, Худойим! Роберт, сиз албатта ҳақсиз!

– Бамофет – мажусийларнинг ҳосилдорлик маъбуни ҳисобланган, эркаклиқ кучи унга қиёсланар эди, – деди Лэнгдон икки олимнинг сўэларини тушунолмаётган Софига. – Тамплиерлар Бафометни ўртага қўйиб, ўзлари эса айлана ҳосил қилганча дуолар ўқишган. Папа Климент эса уни шайтоннинг бошига тенгглаштириб қўйди.

«Демак, ҳозирги икки шохли шайтон тушунчаси шундан олингган экан-да», хаёлидан ўтказди Софи.

– Ҳа! – Тибинг қаттиқ ҳаяжонланар эди. – Шеърда гап айнан Бафомет ҳақида кетяпти, тамплиерлар сажда қилган тош.

– Яхши, – бош ирғади Софи, – шундай деб ҳисобласак, биэда яна бир муаммо пайдо бўлади. – У қриптексга ишора қилди: – «Бафомет» етти ҳарфли сўз, калит сўз эса беш ҳарфдан иборат.

Лью Тибинг кўз қисди:

– Худди шу ўринда бизга этбаш коди керак бўлади.

## ЕТМИШ ЕТТИНЧИ БОБ

Сэр Тибинг мук тушганча alef-beit деб аталувчи қадимги яхудий алифбосини қорозга туширди:

A B C D H V Z C H T Y K L M N S O P T Z Q R SH TH

Гарчи йигирма икки ҳарфнинг бари яхудийчасига эмас, лотин ёзувида бўлса-да, кекса олим уларни хатосиз талаффуз қила олди:

– Алеф, Бет, Гимель, Далет, Хей, Вав, Заин, Хэт, Тэт, Йод, Каф, Ламед, Мэм, Нуун, Самех, Айн, Пэй, Цади, Коф, Рейш, Шин Тав, – Тибинг шерикларига мамнун қараб қўиди. – Қадимий яҳудий ёёувида унли ҳарфлар бўлмаган. Агар «Бафомет» сўзидағи унлиларни олиб ташласак, қўйидагича ёзилиб...

– Бешта ҳарф қолади!\* – бақириб юборди Софи.

Тибинг бош иргаб, яна ёёишда давом этди.

– Ивритда сўзлар чапдан ўнгта қараб ёзилишини ёдда тутиш лозим, этбашни ҳам худди шу тарзда қўлласак осонроқ бўлади. Ва ниҳоят охирги босқич, алифбони тескари тартибда кўчириб чиқамиз.

– Биласизларми, Холлоуэй колледжидеки кичкинагина ҳийла ўрганганиман, – Софи Тибингдан ручкани олиб, алифбонинг биринчичи ярмини чапдан ўнгта, иккинчи ярмини эса ўшанинг тагига, ўнгдан чапга қараб ёзиб чиқди. – Биз, шифрловчилар буни «буклама» деймиз, менимча, шуниси қулайроқ.

– Яхши, – деди Тибинг. – Холлоуэй колледжидагилар вақтларини беҳуда сарфлашмас экан. Келинглар, энди ишга ўтамиш. «Бафомет» сўзини унли ҳарфларсиз ёздик ва қўйидаги нарса ҳосил бўлди: *B-P-V-M-Th*. Энди эса сизнинг «буклама»нгиз ёрдамида уни беш ҳарфли сўзга айлантириб қўрамиз.

Лэнгдон юраги қинидан чиқар дараражада қаттиқ ураётганини сөзди. *B* – бу *Sh*, *P* – бу *V*...

Тибинг мамнун табассум қиласди.

– Этбаш кодини қўллаймиз ва... – унинг ғанти оқариб кетди. – Вой Ҳудойим-е!

– Нима гап? – хавотирланиб сўради Софи.

– Айтсан, ишонмайсизлар, айниқса, сиз, азизам.

– Нима ҳақида гапирияпсиз ўзи?

– Доҳиёна! – шивирлади Тибинг. – Доҳиёна! Мана сизнинг калит сўзингиз, – у варақни олдинга суриб қўйди.

*Sh-V-P-Y-A*

Софи пешонасини тириштириди.

– Бу нима?

Лэнгдон ҳам ҳеч нарсани тушунмаган эди.

– Бу, менинг дўйстларим, «донолик» маъносини билдирувчи қадимий сўзdir.

Софи аввал ҳарфларга, кейин эса қриптекс лаппакларига қаради.

— Тұхтанглар! Бу калит сүзи бўлолмайди! — эътиroz билдириди у.

— Қриптекс лаппагида Sh ҳарфи йўқ, унинг алифбоси лотинчаку!

— Хулоса чиқаришга шошилманг, — деди Лэнгдон. У боядан бери ҳамкасбининг кашфиётини таҳдил қилаётган эди. — Ивритчада Sh ҳарфи баъзида «эс», P ҳарфи эса «эф» тарзида талаффуз қилинади.

*S V F Y A*

Софи бутунлай ўзини йўқотиб қўйганди.

— Vav ҳарфи кўпинча унли O товуши ўрнини босади, — хитоб қилди Тибинг.

*C...O...Φ...I...A...*

Софи ўзи ўқиган сўзга ўзи ишонгиси келмасди.

— Буни «София» ёки «Софья» тарзида ўқиш мумкинми?

Лэнгдон хурсанд бўлганча бош иргади.

— Xa! Исмингиҳ ҳудди шу сўздан олинган. «София» қадимги юон тилида «донолик» деган маънони билдиради.

«Бобом Приоратнинг пойдевор тошини менинг исмим билан шифрлаган экан-да!» Софининг томоғини нимадир куйдирраб ўтди.

Унинг кўзларида яна шубҳа пайдо бўлганини кўриб, Тибинг изоҳ берди:

— Тўғри, лотинчада бу сўз олтига ҳарф билан — Sophia тарзида ёзилади, лекин қадимти юон тилида эса сал бошқача — S-O-F-I-A...

## ЕТМИШ САККИЗИНЧИ БОБ

Софи ҳаяжондан қўллари титраган кўйи лаппакларни айлантира бошлади. Лэнгдон ва Тибинг эса нафасларини ичга ютганча унинг ҳар бир ҳаракатидан кўз узишмас эди. *S...O...F...*

— Эҳтиётроқ бўлинг! — ялинди Тибинг. — Ўтиниб сўрайман, эҳтиёт бўлинг.

*...I...A*

Беш ҳарф ҳам бир қаторга тизилди.

– Мана, бўлди шекилли, – шивирлади Софи. – Энди очсак ҳам бўлар.

– Сиркани эсдан чиқарманг, – огоҳлантирди Лэнгдон. – Эҳтиёт бўлинг.

Агар бу ҳам болалигида ўйнаган криптекслар каби бўлса, икки учидан енгилгина тортилса шу заҳоти очилиб, лаппаклар бир-биридан ажралади. Агар лаппаклар калит сўзга мосланган бўлса, у ҳолда криптекснинг бир учи худди қопқоқдай очилади ва ичидан юпқа сирка шишасига ўралган папирус тушади. Бордию, калит сўз нотўри терилса, криптекс учига кўрсатилган босим пружина-даги пишангни ҳаракатта келтиради ва натижада шишача синиб, сирка папирусни эритиб юборади.

Цилиндр учларини тортишдан олдин Софи калит сўзи тўғри ёзилганини яна бир карра текшириди. Кейин эса ўта оҳисталик билан торта бошлади. Йўқ, очилмади. Энди қаттиқроқ тортди. Криптекс худди телескопга ўхшаб ажралиб, Софининг қўлида ярми қолди. Лэнгдон ва Тибинг ўринларидан сакраб туришди, Софи ҳам улардан кам ҳаяжонланмаётган эди. У криптекс қопқоғини стол устига қўйди ва цилиндр ичига қаради.

Қофоз ўрами!

Қизизи, қофоз папирусга ўхшамас эди. Пергамент, шекилли. Ахир сирка энг юпқа пергаментни ҳам эрита олмайди-ку. Син-чиклаб тикилгач, цилиндр ичидаги ҳеч қандай сирка шишаси йўқлигини тушуниб қолди.

– Нима бўлди? – сўради Тибинг. – Балки, ўрамни оларсиз?

Софи бармоқларининг учлари билан пергаментни тортиб олди.

– Бу папирус эмас-ку, – деди Тибинг.

– Ҳа, бузоқ териси.

– Ичидаги нима, сиркали идишми?

– Йўқ, – Софи пергаментни ёйиб, унга ўралган сирли предметни олди. – Мана қаранг.

– Эй Ҳудойим, бобонгиз ўтакетган ҳазилкаш бўлган экан!

Лэнгдон ҳайрон боқиб турарди. Ҳа, жумбоқ осонликча ҳал бўладиганга ўхшамайди: стол устидаги қора ақиқдан ясалган яна бир криптекс ётарди. Жак Сонъер жуфт нарсаларни жудаям яхши кўрган бўлса керак.

Профессор кичик криптексни қўлига олган әди, нимадир бил-  
қиллади. Демак, сирка шишаси шунинг ичида.

— Мана, — Тибинг унинг олдига пергаментни суриб қўйди. —  
Тўғри йўлдан кетаётганимизга хурсанддирсиз.

Терига оҳанжамадор дастхат билан шеърий тўртлик битилган  
эди. Бу ҳам беш туроқали ямб вазнида. Лэнгдон биринчи сатрни  
ўқиди-ю, Тибингнинг Британияга учиш ҳақидаги қарори тўғри  
бўлганига ишонч ҳосил қилди.

Лондон. *Папа кўмған рицар бор у ерда...*

Шеърнинг қолган сатрларидан шуниси маълум бўлдики, ик-  
кинчи криптекснинг калит сўзини ўша рицар қабрини зиёрат қи-  
лишгандагина топишар экан.

Лэнгдон умид билан Тибингга қаради.

— Гап қайси рицар ҳақидалигини биласизми?

— Асло. Лекин унинг сафасини қандай излаш кераклигини  
биламан.

Бу пайт ўн беш миля нарида Кент полициясининг олтига ма-  
шинаси Биггин-Хилл аэропорти томон елиб бораарди.

## ЕТМИШ ТЎҚҚИЗИНЧИ БОБ

Лейтенант Колле Тибингнинг муэлатгичидан перье шишасини  
олди, бир қултум ичиб, кейин ошхонадан йўлакка чиқди. У Фаш  
билан Лондонга бориш, асосий воқеаларда қатнашиш ўрнига Виллет  
сарайини тўлдириб юборган техник мутахассисларни назорат қилиб  
ўтиришга мажбур.

Бу ердан топилган ашёвий далиллар вазиятга ойдинлик кирит-  
мади: ёғоч полга тиқилиб қолган ўқ, аллақандай белгилар, «шам-  
шир» ва «идиш» сўзлари ёзилган қофоз бўлаги, ҳаммаёғи қонга  
ботган тишли боғич. Мутахассиснинг айтишича, бундай боғични  
«Дея асари» деб номланувчи мутаассиб католик секта аъзолари  
тақиб юришар экан. Яқинда телевизорда кўрсатишиди, бу секта  
Парижда сафига янги аъзоларни жалб этиш учун ножӯя ишларни  
қилиби.

“Яхшиям шунақанги бош оғриқлар билан ҳам шуғуллан-  
маймиз”, хўрсинди Колле.

У кенг холдан ўтиб, улкан рақс залига кирди. Сарой соҳиби бу ерни шахсий хонасига айлантирибди. Мутахассисларнинг семизгина бошлиғи бармоқ излари бўлиши мумкин жойларга маҳсус таркиб сепаётган эди.

– Бирор нарса борми? – сўради Колле. Бақалоқ бошини сарак-сарак қилди:

– Янгилик йўқ. Бармоқ излари кўпу, лекин бошқа хоналардан топилгандар билан мос келмаяпти.

– Тиканли боғичдаги-чи?

– Уни Интерполдагилар текширяпти, топилган нарсаларнинг барини уларга бериб юбордим.

Колле стол устидаги муҳрлантган иккита пластик пакетларга ишора қилди:

– Булар нима?

– Бу англиялик ғалати одам экан, – қаддини ростлади мутахассис. Кейин пакетлардан бирини лейтенантга узатди. – Мажусийлик динларига қаттиқ қизиқкан, шекилли.

Колле қоғозлардаги ғалати ёзувлар, расмларга кўпам тушунмади.

– Буниси нима экан? – сўради иккинчи пакетни оларкан.

– Қайдам, бу ҳужжатнинг нусхалари сочилиб ётиди, биттасини олвoldим.

Колле ҳужжатни ўрганишга киришиди.

## СИОН ПРИОРАТИНИНГ УЛУФ УСТАЛАРИ

Жак де Гизор 1188-1220

Мари де Сен-Клер 1220-1266

Гийом де Гизор 1266-1307

Эдуард де Бар 1307-1336

Жанна де Бар 1366-1351

Жан де Сен-Клер 1351-1366

Гэланш Д“Эврё 1366-1398

Никола Фламель 1398-1418

Рене Д“Анжу 1418-1480

Иоланда де Бар 1480-1483

Сандро Ботичелли 1483-1510

Леонардо да Винчи 1510-1519

Коннетабль де Бурбон 1519-1527

Фердинанд де Горсаке 1527-1575

Луи де Невер 1575-1595

Роберт Фладад 1595-1637

Ж. Валентин Андреа 1637-1654

Роберт Бойль 1654-1691

Исаак Ньютон 1691-1727

Чарльз Рэдклифф 1727-1746

Шарль де Лорен 1746-1780

Максимилиен де Лорен 1780-1801

Шарль Иодье 1801-1844

Виктор Гюго 1844-1885

Клод Дебюсси 1885-1918

Жан Кокто 1918-1963

«Сион Приорати?» ўйланиб қолди Колле.

– Лейтенант, – хонага агентлардан бири кирди, – Цюрих де-позитар банкининг директори капитан Фашни сўраяпти, у билан боғланана олмаёттан эмиш. Жуда зарур ишим бор, дейди. Балки сиз гаплашарсиз?

Колле ошхонага қайтиб телефон гўшагини кўтарди.

– Капитан Фаш менга қўнғироқ қилиши керак эди, – деди Берне ҳаяжонини босолмай. – Лекин шу пайттacha қилмади.

– Капитан жуда банд. Сизга қандай ёрдам беришим мумкин?

– Мени нима бўлаётганидан хабардор қилиб туришади деб ўйлагандим.

Коллега бу овоз танишдай туюлиб кетди, аммо уни қаерда эшитганини эслай олмади.

– Месъе Берне, Париждаги қидирув ишларига вақтинча мен бошчилик қиласман. Ўзимни таништиришга рухсат беринг – лей-тенант Колле.

Банк директори нимагадир жимиб қолди.

– Кечирасиз, лейтенант, бошқа жойга ҳам қўнғироқ қилишим керак. Безовта қилганим учун узр. Сиз билан кейинроқ боғланарман, – Берне гўшакни қўйиб қўйди.

Бўлди! Колле овоз әгасини таниди-ю қўлида гўшак билан қотиб қолди. “Зирхли машина ҳайдовчиси! Қўлида соҳта «Ролекс» соати бор эди”.

Берне суҳбатни нима учун бунчалик тез тугатгани энди тушунарли. Банкдан чиқаверишда тўхтаттан полициячи исмини эслаб қолган экан-да.

“Нима қилиш керак?..”

Ниҳоят, ўйлаб-ўйлаб бир қарорга келди: Интерпол билан боғланиб, Ўюрих депозитар банки раҳбари Андре Бернега алоқали ҳамма маълумотни беришларини сўради.

## САКСОНИНЧИ БОБ

— Марҳамат қилиб, камарларни тақиб олинг, — эълон қилди “Хокер” учувчиси. — Биз беш дақиқадан сўнг ерга қўнамиш.

Пастда Кент шаҳрининг туман қоплаган тепаликларини кўрган Тибинг курсанд бўлиб кетди. Ва ниҳоят у уйда! Эрталабдан ёмғир томчилаяпти, атроф худди баҳордаги каби ям-яшил. “Францияни елкамнинг чуқури кўрсинг энди. Мен Англияга ғалаба билан қайтиб келяпман. Пойдевор тоши топилди!”

У ўрнидан туриб салон охиридаги ёғоч панелни сурди ва яшинрин сейфни очди.

— Реми билан менинг ҳужжатларим, — тушунтириди у. Кейин бир даста эллик фунтли пулни кўрсатди. — Бу ҳужжатлар эса сизлар учун, азизлар.

Софи афтини буриштириди.

— Порами?

— Дипломатча ёндашув, десак тўғрироқ бўлади. Бу шаҳарда ишлар тезгина битақолади. Божхона назорати ходими бизни ангар ёнида кутиб олади, ҳужжатларимизни кўздан кечириб, самолётни текширмоқчи бўлади. Мен унга самолётда машхур бир француз борлигини, ўша хоним Англияга келганидан ҳеч ким, айниқса матбуотчилар хабар топишини истамаслитини айтгаман. Ва оғзидан гуллаб қўймаслиги учун божхоначига “арзимаган совға” бераман.

Тарихчининг гаплари Лэнгдоннинг кулгисини қистади.

— У пулни оладими?

— Бегона одамдан албатта олмаган бўларди, мени эса бу ерда ҳамма танийди. Ахир мен рицарман, қурол ёки наркотик сотувчи

эмас. – Тибинг табассум қилди. – Рицарларнинг имтиёзлари бўлиши керак-ку!

Шу пайт қўлида тўппонча кўтариб олган Реми пайдо бўлди.

– Мен нима қиласай, сэр?

Тибинг хизматкори томон ўтирилди.

– Яхиси, мәҳмомнимиз билан самолётда қолсанг. Уни оёқ-қўли боғлиқ ҳолда Лондон бўйлаб кўтариб юролмаймиз барибир.

– Лью, биз қайтгунимизча бу ерга францууз полицияси ҳам етиб келсачи? – Софи ташвишлана бошлаган эди.

Тибинг эса кулиб юборди.

– Ремини кўриб, уларнинг ажабланишини тасаввур қилиб кўринг-га!

– Лекин, Лью, биз гаровдаги одамни давлат чегарасидан олиб ўтдик. Бу жиддий масала.

– Менинг адвокатларим ҳам жиддий одамлар. – Тибинг қўлини самолётнинг дум қисми томон силкитди: – Бу ҳайвон уйимга бостириб кирди, камига мени ўлдириб қўйишига бир баҳя қолди. Бу фактларни Реми бажонидил тасдиқлаб беради.

– Сэр! – учувчининг овози янгради. – Аэропортдагилар самолётни ангар ёнига эмас, асосий йўлга қўндиришимни сўрашяпти. Уларда қанақадир муаммо бор экан.

Бигтин-Хилла ўн йилдан бўён учайдан бўлса-да, Тибинг бирор марта муаммо юзага келганини эслолмади.

– Нима бўпти?

– Диспетчер аниқ бир гап айтмади, насос станциясида газ сирқиб чиқаётганмиш. Ҳавфсизлик вожидан ҳаммамиз самолётда ўтириб турарканмиз, токи маҳаллий ҳокимиятдан рухсат бўлмагунча.

– Бу ерда бошқа гап борга ўхшайди, – деди Реми.

Тибинг Софи ва Лэнгдон томон ўтирилди.

– Дўстларим, бизни бу ерда кимдир кутиб олмоқчи, шекилли.

– Ким бўларди, Фаш-да. Ортимдан етиб келгандир, – хўрсинди Лэнгдон. – Келинглар, мен ўзимни полицияга топшираман ва ҳаммасини қонуний ҳар қилишга уриниб кўраман.

– Нималар деяпсиз, Роберт? – деди Тибинг. – Қолганларчи?

Сизлар чегарани бузуб ўтдингиз, Невё хоним Луврдан қочишингиэга ёрдам берди, альбинос роҳибни эса гаровга олганмиз.

– Балки бошқа аэропортта құнармиз? – таклиф қылды Софи. Тибинг бошини сарап-сарап қылды.

– Бұлмайди. Қаерга бормайлик, бизни танклар билан кутиб олишади, – у учувчи кабинаси томон йўналди. – Мен тезда қайтаман.

– Нима қилмоқчисиз? – сўради Роберт.

– Бир оз савдолашаман холос...

Қизиқ, умуман тақиқланган ишни бажариши учун учувчига қанча “узатган” маъқул?..

## САКСОН БИРИНЧИ БОБ

Биггин-Хилл аэропортининг хавфсизлик хизмати офицери Саймон Эдвардс асабийлашгандан ўзини қўярга жой тополмас, тинимсиз у ёқдан-бу ёққа бориб келарди. Ахир бугун шанба, дам олиш куни саҳарлаб ишга чақириб олишди. Устига-устак аэропортнинг энг обрўли мижозларидан бири қўлга олинишида иштирок этишга тўғри келади. Сәр Лью Тибинг тез-тез учеб туради, нафақат ангар ижараси, балки аэропорт ҳудудига қўниш учун ҳам мўмайгина пул тўлайди. У инжиқ одам. Келишига буюртма бўйича ишлаб чиқарилган, ойналари қора, ҳашаматли «Ягуар» лимузини тайёр туриши, орқа ўринидигида эса «Лондон таймс» газетасининг охирги сони бўлиши керак. Божхоначилар самолётни шунчаки расмиятчилик учунгина текширишади, Тибингнинг «саҳийлиги» эвазига эса ноқонуний юкларга қўз юмишади: француза турли тансиқ таомлар, доривор гиёҳлар, мева-чевалар, зираворлар ва ҳоказо. Умуман олганда эса, божхоначиларнинг тақиқлари аҳмоқгарчиликдан бошқа нарса эмас, агар Биггин-Хилл аэропорти ўз мижозлари кўнглини олмаса, улар ҳеч иккиланмай бошқа аэропортта ўтиб кетишлари тайин.

Эдвардс қўнаётган самолётни кўриб, янада ҳаяжонланиб кетти. Тибинг нимада айбланаётгани ҳақида унга айтишмади, лекин иш жиддийлигини сезиб турибди. Қуролланган саккиз нафар полициячи парвоз тугашини кутиб туришибди.

«Хокер» жуда пастлаб учарди, бироқ у буюрилганидек темит

нал олдига әмас, Тибингнинг ангари томон йўналди.

Полициячилар ҳайрон бўлиб Эдвардсга қарашиди.

– Учувчи терминал олдига қўнишга рози бўлди дегандингиз-ку?

– Ҳа, рози бўлганди, – деди ўзини йўқотиб қўйган Эдвардс.

Полициячилар ангарга етиб келишанида атрофни қулоқни қо-матта келтирувчи шовқин тутиб кетганди, «Хокер»нинг мотори ҳали ҳам гуриллаб турарди. Ниҳоят, самолёт бурилиб, ангардан чиқишга шай тарэза тўхтади ва шовқин ҳам тинди. Эшик очилиб, энг биринчи Сэр Тибинг кўринди. У электрон трапга қўлтиқта-ёқларини тираганча тўппонча ўқталиб турган полициячиларга анг-райиб қараб қолди.

– Бу нимаси, Саймон? Полициячилар лотереясидан менга ютуқ чиқибдими?

– Хайрли тонг, сэр, – деди Эдвардс хижолатли овозда. – Ангарингиз ёнида газ сирқиб чиқаётган экан, шунинг учун учв-чингиздан терминал олдига қўнишини сўрагандик.

– Ҳа, ҳа, биламан, бу ерга қўнишни мен буюордим, чунки зуд-лик билан врач ҳузурига боришим керак. Ахборотинг учун, мен ангарга пул тўляяпман ва ҳал хил баҳоналарни эшишиб ўтиришга тоқатим йўқ.

– Ангарга қўнишингизни умуман кутмагандик, сэр.

– Тушунаман. Айтдим-ку, мен кеч қоляпман. Биласанми, янги дориларни ичганимдан кейин пешобимни ушломайдиган бўлиб қолганман, врачга албатта кўринишим керак.

Полициячилар кўз уриштириб олишди.

– Тўғри қилибсиз, сэр.

– Гап мана бундай, сэр, – полиция инспектори олдинга бир қадам босди, – бортда ярим соатча ўтириб туришингизга тўғри келади.

Тибинг эса самолёт трапидан тушиб кела бошлади.

– Бунинг иложи йўқ. Менга врач қабулида учрашув тайинлан-ган, – у ерга тушди.

– Мен бу ерга Франция судлов полициясининг илтимосига кўра келдим, – полициячи унинг йўлини тўсмоқчи бўлди. – Улар

сизни жиноятчиларни яширишда ва чегарадан ноқонуний равишда олиб ўтишда айблашяпти.

Тибинг инспекторга қараб турди-да, кейин қаттиқ қулиб юборди.

– Ҳазилни ҳам боплар экансиз!

Инспектор қылт этмади.

– Ҳазиллашаёттаним йўқ, сэр. Француз полициясининг айтишича, бортингизда гаровга олинган асир бор экан.

Шу пайт самолёт эшиги ёнида Реми пайдо бўлди.

– Шахсан мен сэр Лью Тибингта ишлаб, ўзимни гаровга олингандек сезаман. Лекин сэр ҳар доим истаган пайтимда кетишим мумкинлигини айтади. – Реми қўл соатига қаради ва ангар чеккасида турган «Ягуар»га ишора қилди: – Хўжайнин, биз ростдан ҳам кеч қоляпмиз. Ҳозир машинани олиб келаман.

– Кечирасиз, бунга йўл қўя олмайман. Икковингиз ҳам самолётта қайтиб чиқинглар, француzlар ҳадемай етиб келишади.

Тибинг Эдвардсдан кўзларини узмас эди.

– Саймон, ўзинг чиқиб текшириб кўр! Бортимида бегоналар йўқ! Фақат Реми, учувчи ва мен.

Эдвардс тузоққа тушганини фаҳмлади.

– Хўп бўлади, сэр, ҳозир чиқиб кўраман.

– Йўқ! – хитоб қилди инспектор. Саймон Эдвардс аэропорт мижозига ён босмаслигига ким кафолат бера оларди? – Ўзим қиласман бу ишни.

– Йўқ, бунақаси кетмайди. Самолёт – шахсий мулк, тинтув учун сиздан ордер талаб қилишга ҳақлиман. Иллоки, ордерингиз йўқ экан, самолётимдан узоқроқда туришингизни сўрайман. Саймонга эса мумкин, текшириб кўраверсин.

– Ўзим текшираман!

– Кечирасиз, инспектор, – деди Тибинг мутлақо совуқ оҳангда. – Аҳмоқона ўйинларга вақтим йўқ. Агар тўхтатмоқчи бўлсангиз менга қарата ўқ узишингиз мумкин.

Тибинг ва Реми полиция нозири ёнидан ўтиб, лимузин томон йўл олиши. Инспектор уни ич-ичдан ёмон кўриб кетди. Ҳамма бойлар шунаقا ўзи, қонунни назар-писанд қилишмайди.

– Тўхтанг! Акс ҳолда отаман!

– Отаверинг, – Тибинг инспекторга ҳатто ўтирилиб ҳам қа-  
рамади. – Кўрамиз, адвокатларим сизни тинч қўйишармикан.

Аммо инспектор ён босгиси келмасди. Агар Тибингнинг ке-  
тишига йўл қўйса, хизмат мавқеига анчагина птур етади, қола-  
верса, Безу Фаш деганлари бошида ёнгоқ чақиши турган гап.

– Уларни тўхтатинг! – у ўз одамларига буюрди. – Мен эса  
самолётни текшириб чиқаман.

Полициячилар худди ким ўзарга ўйнагандек югуриб бориб,  
лимузинни ўраб олишди.

– Охирги марта огоҳлантиряпман, инспектор. Самолётимга  
киришга журъат эта кўрманг! Бунга жавоб берасиз ҳали!

Инспектор таҳдидларга парво қилмади. Самолёт трапидан  
юқорига чиқди.

Жин урсин, бу нимаси? Бортда кўрқиб кетган учувчидан бўлак ҳеч  
ким йўқ эди. Ҳожатхона, юкхона, ҳатто ўриндиқларнинг тагини ҳам  
қараб чиқди. Зоғ кўринмайди. Лью Тибинг рост гапирган, шекилли.

– Уларни қўйиб юборинг! – асабий буйруқ берди инспектор  
самолётдан тушгач. – Кетаверишсин. Англашилмовчилик юз бер-  
ганга ўхшайди.

Тибинг унга ўқрайиб қаради:

– Адвокатларим қўнғироқ қилишларини кутинг ва яхшилаб  
эслаб қолинг: француз полициясига ишониш мумкин эмас!

Реми узун лимузиннинг орқа эшигини очиб, ногирон хўжайн-  
нининг ўтиришига ёрдам берди. Зум ўтмай, «Ягуар» катта тез-  
ликда ангардан отилиб чиқди.

– Зўр ўйнаб қўйдик-да, ўзиям, – деди Тибинг аэропортдан  
чиқишаракан. Сўнг олд ўриндиқлар тагига энгашди. – Дўстлар,  
ўзингизни қандай ҳис қиласизлар?

Полициячилар ангарга етиб келгунга қадар улар ишни бажа-  
риб бўлишганди. Учувчи ангарга кириб самолёт моторини ўчирди.  
Роҳибни лимузин юкхонасига жойлаштиришди, Софи ва Лэнгдон  
эса салонга яшириниши. Шундан кейин учувчи моторларни ёқиб,  
самолётни бура бошлади.

Энди эса «Ягуар» Кент томон елиб бораради. Лэнгдон билан  
Софи Тибингнинг рўпарасидан жой олишди.

– Демак, баҳтсиз рицар қабри сари олға! – табассум қилди қария.

## САКСОН ИККИНЧИ БОБ

– Флит-стритми? – сўради Лэнгдон Тибингдан кўзларини узмаган ҳолда. – Мархум Флит-стритга кўмилганми?

Тарихчи рицар даҳмаси ҳақида фикр билдиришга шошмаётган эди. Ҳали иккинчи криптексни очиш учун калит сўзини топиш керак.

– Невё хоним, ижозатингиз билан жаноб профессор шеърни яна бир бор ўқиб чиқсалар.

Софи чўнтагини титкилаб пергамент бўлагига ўралган қора криптексни чиқарди. Ёғоч қутича ва катта криптексни самолёт сейфидаги қолдиришган эди.

Парвоз пайтида Лэнгдон шеърни бир неча марта ўқиб чиққанди, лекин барибир рицар даҳмаси қаерда жойлашганини тушуна олмаганди. У сатрларни такрор-такрор ўқишига киришди.

Лондон. Папа кўмган рицар бор у ерда,

Понтификнинг ғазаби ҳазор зиёда.

Қабрнинг золдирини топ. Атиргул ҳам бор –

Бил, ҳосилдор ғовакка ишора тақрор.

Бир қарашда ҳаммаси тушунарли. Лондонда қандайдир рицар кўмилган экан, у шундай иш қилганки, Чёрковнинг қаттиқ ғазаби кўзғаган. Қабрида аллақандай золдир етишмайди. Атиргул ва ҳосилдор ғовак эса Исо Масиҳ авлодини давом эттирган Мария Магдалинага ишора.

– Хўш, нима дейсиzlар? – Тибинг аввал Лэнгдонга, кейин эса Софига қаради. Икковлари ҳам бирин-кетин елка қисиши. – Эҳ, менсиз нима ҳам қила олардиларинг-да? Ахир кўриниб турибди-ку, калит сўзни биринчи сатрдан топамиз. Яна бир марта овоз чиқариб ўқинг.

– Лондон. Папа кўмган рицар бор у ерда, – ўқиди Лэнгдон.

– Хўт, ўша рицарни папа кўмган экан. Бу нимани билдиради?

– Дафн маросимида папа иштирок этгандир-да.

Тибинг хандон отиб кулиб юборди.

– Жуда кўнгилчансиз, Роберт. Иккинчи сатрга қаранг, рицар папанинг ғазабига дучор бўлган. Эслаб кўринг-да, Чёрков билан тамплиерлар ордени орасидаги муносабат қандайлигини.

– Рицарни папа ўлдирганми? – тахмин қилди Софи.

– Мана бу бошқа гап, азизам, ҳақиқаттага яқинроқ.

Лэнгдон 1307 йили тамплиерлар билан боғлиқ юз берган фожи-  
ани эслади. Ўшанда папа Климент минглаб рицар-тамплиерларни  
қирғин қилганди.

– У ҳолда рицарларнинг қабрлари жуда ҳам кўп бўлиши ке-  
рак-ку!

– Йўқ! – хитоб қилди Тибинг. – Уларнинг аксарияти устун-  
ларга боғлаб ёқиб юборилган, куллари эса Тибрга оқизилган.  
Биздаги шеърда эса даҳма ҳақида ёзилган. Билишимча, Лондон-  
да атиги бир неча рицар дафн этилган. – У ҳамкасбига қаттиқ  
тикилди. – Роберт, Худо ҳаққи! Бу Приоратнинг ҳарбий бўлин-  
маси томонидан қурилган черков! Тамплиерлар ордени черкови!

– Темпл черковими? – ҳайрон бўлиб сўради Лэнгдон. – У  
ерда даҳма борми?

– Ўнлаб даҳмалар бор.

Лэнгдон Приорат тарихини ўрганаётуб Темпл черкови ҳақида  
бир неча бор ўқиган эди. Черков ҳам, рицарлар ордени ҳам Су-  
лаймон подшо маъбади шарафига ана шундай номланган эди.\*  
Темпла насронийларникига ўхшамайдиган ғалати маросимлар тез-  
тез ўтказилиб турган.

– Демак, Темпл Черкови Флит-стритда жойлашганми?

– Йўқ, Флит-стритдан анча узоқда, Иннер-Темпл-лейнда, –  
жавоб берди Тибинг. – Баланд уйлар орасида жойлашган. У ерда  
черков борлигини кўпчилик билмайди ҳам. Жуда ғалати жой, файз-  
сизми-ей. Қурилиши жиҳатидан мажусийлар меъморчилигига ўх-  
шайди.

– Ростдан-а? – ишонқирамай сўради Софи.

– Ҳа-да! Черков қурилишида насронийлик анъanasига хос бўл-  
ган хоч шакли эмас, балки айлана қўлланилган. Бу ўз навбатида  
қуёш рамзини ифода этади. Тасаввур қиляпсизми, Лондоннинг  
коқ марказида мажусийлар ибодатхонаси!

– Шеърнинг қолган сатрлари ҳақида нима дея оласиз?

– Билмадим, – Тибингнинг бирданига шашти пасайиб кетди. –  
Биринчи навбатда черковдаги қабрларни текшириб чиқишимиз ке-  
рак, омадимиз чопса, аввал золдир ўрнатилган қабрни топармиз.

Лэнгдон яна бир марта шеърий сатрларга қаради. Башқотирманинг ўзгинаси-я. “Граални билдирувчи беш ҳарфдан иборат сўз”. Самолётда бир нечта тахминларни кўриб чиқишиди: Граал, Мария, Сарра ва ҳоказо. Криптекс барибир очилмади. Бу жумбоқ Лью Тибингдай олимни ҳам ўйлантириб қўйибдими, демак, уни ечиш осон бўлмайди.

– Сэр Лью? – Ремининг овози эшитилди. – Сиз Флит-стрит Блэкфрайарэ кўприги яқинидагандингиз, тўғрими?

– Ҳа. Виктория соҳили бўйлаб ҳайдайвер.

– Мени маъзур тутинг, лекин у йўлни билмайман. Одатда биз фақат касалхонага борар эдик.

– Эй, Худойим-тей, бальзан ўзимни энагадай ҳис қиласман, – деди Тибинг энсаси қотиб. У Реми билан гаплашиш учун олд ўриндиқка ўтди.

Софи эса Лэнгдон томонга ўтирилди.

– Биз бу ердалигимизни ҳеч ким билмайди, Роберт.

Ҳа, у ҳақ әди. Кент полицияси самолёт бортида ҳеч ким топилмагани ҳақидаги маълумотни аллақачон Фашга етказгандир. Энди уларни Францияда қолган деб ўйлашади. Тибинг ўйлаб топган ҳийла туфайли вақтдан ютишяпти.

– Фаш осонликча таслим бўлмайди. Сизни ҳибсга олишга астойдил бел боғлаган кўринади.

Лэнгдон Фаш ҳақида ўйламасликка ҳаракат қиласми. Софи бу машмашалар тугагач, унинг айбисзилигини исботлаш учун қўлидан келадиган ҳар қандай ёрдамни беришга ваъда қилди. Лекин гап фақатгина ёлғон айбловларда эмас. “Капитан Фаш ҳам бу фитнанинг иштирокчиси бўлиши мумкин”. Гарчанд Франция судлов полицияси ва Граални излаш орасида боғлиқлик бўлишини тасаввур қилолмаса-да, аниқ сезиб турибди, Фаш бу ишдан каттагина манфаат кўриши тайин. “У жуда художўй одам. Қотилликларни бўйнимга илиш учун жон-жаҳди билан ҳаракат қиляпти”. Тан олиш керак, капитан унга қарши анчагина далиллар йигиб қўйган: исми Лувр полига ёзиб қолдирилган, Соньернинг ён дафтарида ҳам, қўллөзма ҳақида ёлғон гапириб, устига-устак қочиб кетди.

Узоқдан, туман ортидан Лондон кўрина бошлади.

– Агар Сангрил ҳужжатларини топсак, уларни нима қиласми?

– секингина сўради Софи.

– Буни ўзингиз ҳал қилишингиз керак, чунки криптексни бо-  
бонгиз айнан сизга қолдирган.

– Мен сизнинг ҳам фикрингизни билмоқчидим. Китобингиз-  
да шундай нарсани ёзгансизки, бу бобомнинг эътиборини торт-  
ган, у сизга ишонган ва шу сабаб сиз билан учрашув тайинлаган.  
Бобомнинг ишончини қозониш жуда қийин эди.

– Балки у ёзганларимни хато деб айтмоқчи бўлгандир.

– У ҳолда нима учун менга сизни топишни буюрди? Айтингчи,  
ўша қўлёзмангиэда Сангрил ҳужжатларини ошкор қилиш керак  
дейилганни ёки гулханда ёқиши?

– Униси ҳам, буниси ҳам эмас. Китобда муқаддас аёллик иб-  
тидоси ҳақида сўз боради, Граални ошкор этиш-этмасликни эса  
мен ҳал қилмайман.

## САКСОН УЧИНЧИ БОБ

Лондоннинг энг кўхна ибодатгоҳларидан бири бўлмиш Темпл  
черкови юмaloқ шаклда, тошлардан оддий услубда барпо этилган  
бўлиб, турли ҳашаматлардан холи, кўпроқ қалъя ёки ҳарбий ис-  
теҳкомга ўхшаб кетарди. 1135 йилнинг 10 февралида Қуддус пат-  
риархи Гераклий томонидан ибодатхона деб эълон қилингач, бу  
черков саккиз аср давомида сиёсий ўйинлар суронига мардона  
бардош берди, Лондонда юз берган катта ёнгинда ҳам, Биринчи  
жаҳон уруши жангларида ҳам омон қолди, лекин 1940 йилги  
бомбардимонда қаттиқ зарап кўрди. Черков урушдан кейин тўлиқ  
тикланди.

– Шанба кунлик ибодат бошланишига ҳали эрта, – Тибинг  
кириш томон оқсоқланган кўйи йўл олди. – Менимча, бизга ҳеч  
Ким халақит бермайди.

Эшикнинг чап томонида эълонлар тахтаси осилган бўлиб, унда  
ибодатлар ва турли концертлар вақти ёзилган эди.

– Зиёратчилар учун икки соатдан кейин очилар экан, – у  
тутқичдан тортиб кўрганди, эшик очилмади. Бир неча сония ич-

карига қулоқ тутиб турди, кейин эса әэльонлар тахтасига ишора қылды: – Роберт, қарангчи, бу ҳафтадаги ибодатларни ким ўтка-зар экан?

Роҳиб йигитча полни чангюттичда тозалаб бўлай деганида черков эшиги тақиллаб қолди. У эътибор бермади. Ҳарви Ноулз отанинг ўзида калит бор, эшикни очиб кираверади, әрталабки ибодат эса икки соатдан кейин бошланади. Бирор қизиқувчан сайдёх ёки ти-ланчи келган бўлса керак.

Эшик тобора қаттиқроқ тақиллай бошлади. Йигитча чангюттични ўчириб, эшикни очишга мажбур бўлди. Остонада уч киши турарди.

– Айтганимдек, сайдёхлар экан, – норози оҳангда гудранди у. – Черков тўққизу ўттизда очилади.

– Мен сэр Лью Тибингман, – қўлтиқтаёқли киши ўзини та-ништириди, – кўриб турганингиздек, мен Кристофер Рен тўртинчи ва унинг рафиқасига ҳамроҳлик қилмоқдаман.

Роҳиб ўзини йўқотиб қўйди. Кристофер Рен Темпл черкови-нинг энг машҳур ҳомийларидан бири бўлганини у яхши биларди. Лондондаги катта ёнғиндан кейин жаноб Рен черковнинг таъмир-лаш ишларига анчагина пул ажраттан эди. У ўн саккизинчи аср бошида вафот этган. Демак, булар Реннинг авлодлари экан-да.

– Ҳа-я... Сизлар билан танишганимдан хурсандман...

Қўлтиқтаёқли киши қовоини уйди.

– Яхшиям савдогар эмассиз, йигитча. Ноулз ота қани?

– Бутун шанба, шунинг учун кечроқ келадилар.

– Бу қанақаси бўлди? Ахир шу пайтда биз билан кўришишга ваъда берган эдилар. Майли, у кишисиз ҳам ишимизни бажараве-рамиз, бунга кўп вақт кетмайди.

Йигитча эса уларни черковга қўймоқчи эмасга ўхшайди.

– Кечирасиз, сэр, тушуммадим. Нимага кўп вақт кетмайди?

Эркак кўзларини қисди, олдинга интилди ва гўё шерикларини хижолатда қолдиришни хоҳламагандек шивирлади:

– Сиз бу ерда янгига ўхшайсиз. Ҳар йили сэр Кристофер Рэннинг авлодлари улуғ боболари хокидан бир чимдимини олиб келишади ва черков ичига сочишади. Тўғриси, одамга малол ке-ладиган иш, аммо илож қанча, васиятда шунаقا бўлган.

Ёш роҳиб Темпл черковида икки йилдан бери хизмат қиласарди, лекин бундай одат борлигини умуман эшигтмаган экан.

– Кечирасизлар, барибир түққизу ўттизгача кутиб турсаларинг яхши бўларди. Мен тозалаш ишларини тутагтганимча йўқ.

Тибингнинг кўзларида фазаб учқунлади.

– Йигитча, бу ибодатхона шу пайтгача турганига мана шу хонимнинг чўнтагидаги нарса сабаб эканини биласизми ўзи?

– Кечирасиз, тушунмадим...

– Миссис Рэн, илтимос, мана бу йигитчага, хокни кўрсатинг.

Аёл аввалига иккиланди, кейин эса свитерининг чўнтагига қўлини тиқиб қандайдир кичкина цилиндрни чиқарди.

– Мана кўрдингизми? Энди васиятни бажаришга, яъни хокни черковда сочишга рухсат берасиз ёки Ноулэ отага бизга қандай муомала қилганингизни етказишга мажбур бўламан.

Ноулэ ота черковнинг барча анъаналарига жиддийлик билан ёндашиши яхши маълум. Черков шаънига ножӯя сўзлар айтилишига у асло тоқат қилолмайди. Балки бутун эрталаб машҳур оила аъзолари келишини айтишни унутгандир. Майли, нима бўлса бўлар, бу одамлар тез чиқиб кетамиз дейишияпти-ку.

Роҳиб уларга йўл бўшатди. Ўз иши билан машғул бўлса-да, меҳмонларни зимдан кузатиб туради.

– Қараб турсам, сэр Лью, фирт ёлғончи экансиз-ку, – деди Лэнгдон кулимсираганча. Тибинг ўгринча унга кўз қисиб деди:

– Оксфорд театридаги клубнинг таъсири бу. У ерда ҳалигача мен ўйнаган Юлий Цезарни эслаб юришади.

Улар черков ичига кириб боришиди. Бу ердаги безакларнинг жўнлиги Лэнгдонни ҳайрон қолдирди. Ҳеч қандай дабдаба ҳам, ҳашамат ҳам йўқ. Деворлари эса жуда қалин кўринди.

– Худди қалъага ўхшайди-я, – шивирлади Софи.

– Тамплиерлар ордени рицарлари жангчи бўлишган, – эслатди Тибинг. Тош гумбазлар остида қўлтиқтаёфининг тақиллаши эшитилар эди. – Диний-ҳарбий уюшма. Черков бир вақтнинг ўзида улар учун ҳам истеҳком, ҳам банк бўлиб хизмат қиласарди.

– Банк дедингизми? – ажабланди Софи.

– Ҳа. Айнан тамплиерлар замонавий банк ишига асос солишган. Европалик зодагонлар учун олтин билан саёҳат қилиш хавф-

ли эди, шунинг учун бойваччаларга Темпл черковига олтинларини сақлашга рухсат беришади. Ҳужжатларни тўғри тўлдиргач, Европанинг бошқа бурчагидаги худди шундай черковда олтинларини қайтариб олишган. Бунинг учун эса озгина ҳақ ундирилган. Ҳўш, банкоматдан нимаси кам?

Улар кенг залга ўтишди. Деворларга иблис, аллақандай ғалати мавжудотлар, азоб чекаётган одам қиёфалари ўйиб ишланган эди. Айлана бўйлаб эса ўриндиқлар ўрнатилган.

– Қадимий театрнинг ўзгинаси, – деди Лэнгдон.

– Ана! – Тибинг қўлтиқтаёғи билан аввал чап, кейин ўнг томонга ишора қилди.

Ўнта тош рицар.

*Бештаси чапда. Бештаси ўнгда.*

Полда рицарларнинг одам бўйи қилиб тошдан ишланган ҳайкаллари ётарди. Улар турли ҳолатда ётар, қурол-аслаҳалари ҳам, қалқонларидағи белгилар ҳам ҳар хил эди.

*Лондон. Папа кўмған рицар бор у ерда.*

Лэнгдон юрагида минг ҳаяжон билан ҳайкаллар томон ошиқди

## САКСОН ТЎРТИНЧИ БОБ

Реми Легалудек лимузинни Темпл черкови яқинида тўхтатди. Бу торгина кўча бўлиб, ҳамма ёқда чиқиндилар сочилиб ётарди. Моторни ўчириб, атрофга олазарак назар ташлади. Умуман тирик жон кўринмайди. Кейин машинадан тушиб, орқа эшикни очди ва салонга чиқиб олди. Полда қўл-оёғи боғлиқ Сайлас ётарди.

У кимдир келганлигини сезиб, қизиқ кўзларини очди. Уннинг кўзларида қўрқув эмас, балки қизиқиш ҳисси зоҳир эди. Реми унинг бардошига қойил қолди. Шунча пайтдан бери миқ этмай ётибди-я.

Реми бўйинбогини бўшатиб, оҳорли қўйлагининг тутмасини ҳам ечди, узоқ йиллар давомида илк маротаба қўкрагини тўлдирив, эркин нафас олди. Бардан «Смирнофф» ароғидан олиб, стаканга қўйди ва бир кўтаришда ичиб юборди. Кейин яна қўйди.

“Яқинда мен озод ва бой кишига айланаман”.

Унинг қўлидаги пичоқчани кўргач, роҳибнинг капалаги учиб кетди. Худди тўрга тушган қуш каби ўзини ҳар томонга ура бошлади.

– Типирламасанг-чи!

Сайлас мана шу лимузин ичида ўлиб кетишни истамас эди. У бир неча соатлик азобларга чидади ва тун бўйи Тангрига илтижо қилиб чиқди. “*Устоз мени ҳимоя қилишга ваъда берганди!*”

Кўзларини қаттиқ юмиб олди, орқасини кучли оғриқ кўйдириб ўтгандай бўлди. Ва..., вужудини ёқимили илиқлик чулғаб олганини сезди. “*Қон оқаётган бўлса керак...*”

– Манавини ичиб олинг. Қон айланишининг тикланишига ёрдам беради.

Сайлас кўзларини катта-катта очди. Тепасида қўлида стакан ушлаб олган Реми турарди. Полда эса скотч ўрами ётибди.

– Ичиб олинг, ҳамма ёғингиз оғриётган бўлса керак.

Сайлас ароқни ичиб юборди, мазаси жуда ёмон экан. Охирги кунларда ишлари тамоман чапласига кетаётган эди, энди эса Парвардигори оламнинг марҳамати ёғилмоқда.

“Худо мени унутмади”.

– Сизни олдинроқ озод қилмоқчийдим, – деди Реми – ҳеч иложи бўлмади. Аввал Виллетга полиция етиб келди, кейин эса Биггин-Хилла рўй берган воқеалар. Мени тўғри тушундингиз деб ўйлайман, Сайлас.

Роҳиб сесканиб кетди.

– Исмимни қаердан биласиз?

Хизматкор табассум билан жавоб берди. Сайлас оҳиста ўтириди, қўллари билан увишиб қолган мушакларини силади. унинг фикрлари чалкашиб бораради.

– Сиз Устозмисиз?

Реми бошини сарак-сарак қилди:

– Унингдек қудратли бўлишни истардим. Афсуски, Устоз эмас, сиз каби хизматкорман.

Сайлас баттар ажабланди.

– Ҳеч нимани тушунолмаяпман. Агар сиз Устозга хизмат қиласангиз, Лэнгдон қандай қилиб пойdevor тошини ўйнингизга олиб келиши мумкин?

– Менинг уйим әмас у, Граал бүйича мутахассис, машхур тарихчи Лью Тибингнинг уйи.

– Лекин сиз ҳам ўша ерда яшайсиз-ку. ғалати...

– Нима ҳам дердим, бу ишни олдиндан тахмин қиласа бўларди. Роберт Лэнгдон пойдевор тошига эга бўлгач, унга ёрдам керак бўлади. Лью Тибингнинг уйидан бошқа қаерга ҳам бораради. Унга маслаҳат ва қочгани жой керак эди. У ерда яшашимни билиб, Устоз менга мурожаат қилди. – У бир лаҳза жим қолди. – Сизнингча, Устоз Граал ҳақида бунчалик кўп нарсани қаердан билиши мумкин?

Сайлас эндигина тушунди: Устоз Лью Тибинг уйида ишлайдиган хизматчини ўзига ёллаган. Хизматчи эса унинг барча изланишлари ҳақида маълумотта эга бўлган ва бу маълумотларни Устозга жўнатиб турган...

– Ҳозир эса сиз билан бир ишни битиришимиз керак, – Реми унга тўппонча узатди...

Капитан Фаш Биггин-Хилл аэропортига қўнган самолётдан тушиб, Кент полицияси инспекторининг анчайин чигал ҳикоясини ишонқирамай тинглади.

– Самолёт бортини шахсан ўзим текшириб чиқдим, ҳеч ким йўқ эди. Сэр Тибинг мени тинч қўймайди энди.

– Учувчини сўроқ қилдингиэмиз?

– Йўқ. У француз, бизнинг қонунчилигимиз эса...

– Мени самолётта олиб боринг.

Фаш Тибингнинг ангарига кирди ва лимузин турган жойдан қон изларини топиш учун унга олтмиш сония етиб ортди. У самолётта яқинлашиб, фюзелажга мушти билан қаттиқ туширди.

– Франция судлов полицияси! Эшикни очинг!

Қўрқиб кетган учувчи эшикни очди. Бор-йўғи уч дақиқадан кейин у ҳаммасига иқрор бўлди ва Лэнгдон, Софи, қўл-оёғи боғланган роҳибни тасвиrlаб берди. Бундан ташқари, Тибинг самолёт сейфига қандайдир қутичани қолдириб кетганини ҳам айтди.

– Сейфни очинг! – буйруқ берди Фаш.

– Мен унинг кодини билмайман, – учувчи ўзини орқага ташлади.

– Яхши әмас. Лицензиянгизни ўзингизда қолдирсаммикан деб турвидим...

Учувчи ноиложлиқдан кафтларини бир-бирига ишқалади.

– Балки сейфни пармалаб кўрармиэ?

– Сизга ярим соат вақт бераман.

Фаш ўзини юмшоққина ўриндиққа ташлади. Туни билан ухлагани йўқ, қаттиқ чарчади. У кўзларини юмганча бўлиб ўтаётган воқеалар ҳақида ўйлай бошлади. Кент полициясининг хатоси қимматта тушиши мумкин. Энди нима қилиб бўлса ҳам «Ягуар» маркали қора лимузинни топиш керак.

Шу пайт уяли телефон жиринглаб қолди. «Бир сония ҳам тинчлик йўқ!» уфлади Фаш.

– Алло!

– Мен Лондонга учяпман, йўлдаман, – бу епископ Арингароса эди. – Тахминан бир соатдан кейин етиб келаман.

Фаш гавдасини тўғрилаб олди.

– Сизни Парижга учяпсиз деб ўйлагандим.

– Мен жуда ташвишдаман. Режаларни ўзгартиришга тўғри келади. Сайллас сизнинг олдингиздами?

– Йўқ, уни асирга олишган, кейин эса Кент полициясининг нақ бурнининг тагидан олиб кетишган.

Арингаросанинг овозида қаҳро учқунлари янгради:

– Ахир уларни қўлга тушираман деб ишонтирган эдингиз-ку!

– Гап бундай, епископ, ҳадеб менинг сабр-тоқатимни синай-вермасангиз. Сайлласни тезроқ топишга ҳаракат қиласман. Сиз қачон қўнасиз?

– Бир дақиқа, – Арингароса микрофонни кафти билан тўсди ва яна гапира бошлади. – Учувчи Хитроуга қўнишга рухсат сўраяпти.

– Бигтин-Хиллга учинг, учувчига айтиб қўйинг, қўнишга рухсат ҳақида ташвиш чекмасин. Қўнганингизда бу ерда бўлмасам, сизга машина қолдирман.

– Раҳмат.

– Епископ, ёдингизда бўлсин, бор-йўғидан ажralиш ғами тушаётган фақат сиз эмассиз!

## САКСОН БЕШИНЧИ БОБ

Улар биринчи бўлиб чап томондаги рицарларни кўриб чиқишига қарор қилишди. Тибинг диққатли бўлишга ундар, Софинг эса ичи қизиб, сабри чидамасди.

Рицарлар тош ёстиқларга бош қўйганча узанишган. Иккитаси дуо ўқиёттанга ўхшайди, қолгандари эса қўлларидаги қиличини маҳкам сиқиб олишган. Софи уларга узоқ тикилиб турди, кейин ўнг томондаги рицарни текшириб чиқмоқчи бўлди. Ҳамкаслар эса жуда имиллашар, эндигина учинчি рицарга етиб келишганди.

Софи шеърий сатрларни хаёлан такрорлади:

Лондон. Папа кўмган рицар бор у ерда,

Понтификнинг ғазаби ҳазор зиёда.

Қабрдаги золдирни топ, атиргул ҳам бор,

Бил, ҳосилдор ғовакка ишора тақрор.

Бу рицарлар ҳам чапдагилари билан бир хил экан, қуроляроғлари бор, турли ҳолатда ётишибди. Лекин ўнинчиси... унинг на тош ёстиғи ва на қиличи бор.

– Роберт! Лью! – овози тош гумбазлар ичидаги жаранглаб чиқди. – Қаранглар, бу ерда нимадир етишмаяпти.

Икковлари шу томонга қараб юришди.

– Золдир етишмаяптими? – ҳаяжон билан сўради Тибинг. – Шунақами?

– Йўқ, унақа эмас, – деди Софи қабрга тикиларкан. – Бу ерда рицарнинг ўзи етишмаяпти.

Чиндан ҳам рицар йўқ, унинг ўрнига узун тош тобут қўйилганди.

– Қизиқ-ку, – гудранди Тибинг, – черковдан анчадан бери бўлмагандим, бунақа нарса хаёлимда ҳам йўқ.

– Менимча, барча ҳайкаллар битта ҳайкалтарош томонидан ясалган, – тахмин билдири Софи. – Лекин бу рицар нима учун тобутда дафн этилган?

Тибинг бошини сарак-сарак қилди.

– Черков жумбоқларидан бири бу.

– Жаноблар! – уларнинг олдида роҳиб йигитча пайдо бўлди. – Кечирасизлар, ҳалақит бермоқчи эмасдим. Сизлар хокни сепиб

дархол чиқиб кетамиз дегандингиз, лекин бу ерда худди сайрда юргандек юрибсизлар.

Тибинг қовоғини үйганча Лэнгдонга ўтирилди:

– Күриниб турибиди, жаноб Рен сизнинг хайрия фаолиятингиз бизни ақалли бир дақиқа ҳам тинч қўйишларига арзимас экан. Шундай экан, хокни олинг, ишимизни тутатайлик, – у Софига қаради: – Рен хоним?

Софи чўнтағидаги пергаментта ўралган криптексни чиқара бошлади.

– Энди эса бизни холи қолдиарсиз, ҳеч бўлмаса бир дақиқага. Бироқ йигитча жойидан жилмади.

У Лэнгдондан кўз узмас эди.

– Сизни қаердадир кўрганман...

– Жаноб Рен бу ерга ҳар иили келадилар, – ўшқирди Тибинг.

– Бунинг ажабланарли жойи йўқ.

«Балки у Робертни телевизорда кўргандир», қўрқиб кетди Софи.

– Биз жаноб Рэн билан ҳеч қачон учрашмаганмиз, бу аниқ, – жавоб қилди роҳиб.

– Адашасиз, – хотиржам эътироz билдириди Лэнгдон. – Сиз билан ўттан иили кўришгандик. Тўғри, Ноула ота ўшанда бизни таништиромаган эди, лекин сизни дарров танидим. Тўғри, чақирилмаган меҳмондек бостириб келдик, шундай бўлса-да, бизни бир неча дақиқага холи қолдирсангиз дегандим. Мен шу хокни сочиш учун атайин узоқ жойдан етиб келдим.

Аммо йигитча ён босадиганга ўхшамасди.

– Бу сизга қабрлар эмас.

– Нима унда?

– Шунчаки хайкаллар холос, тагида ҳеч қандай жасад йўқ.

– Йўқ, булар ҳақиқий қабрлар! – қайсаrlик билан эътироz билдириди Тибинг.

– Тарихий китобларда шундай ёзилган, аслида ундаи эмас. 1950 йилги таъмиглаш жараёнида ҳайкаллар тагида жасад йўқлиги аниқланди. – У Лэнгдонга маъноли тикилди. – Буни жаноб Рен билишлари керак эди, чунки таъмиглашни у кишининг онлалиари олиб борган.

Орага ўнгайсиз сукунат чўқди.

Шу пайт черков эшиги қаттиқ тақиллади.

– Ноулз ота келган бўлса керак. Балки бориб қараб келарсиз, – деди Тибинг.

– У нима ҳақида гапирди, Лью? – сўради Роберт йигитча кетиши билан. – Нега энди жасад йўқ экан?

Тарихчи ўзини йўқотиб қўйган эди.

– Билмадим... Балки Жак Соньер шеърда хато қилганди.<sup>3</sup> Лэнгдон ўйланниб қолди.

– Ахир ўзингиз айтдингиз-ку, черков Приоратнинг ҳарбий бўлинмаси, яъни тамплиерлар томонидан қурилган деб. Приоратнинг Улуф устаси бу ерда рицарлар дағн қилинганми ёки йўқми, аниқ билиши керак.

– Мен ҳар доим бу ерда қабр бор деб ўйлардим! – Тибинг тош рицарлар устига энгашди. – Ниманидир назардан қочирдиқ, шекилли.

Роҳиб эшикни очди, лекин Ноулз ота кўринмади.

Остонада фрак кийган озғин киши турар эди. Кўринишидан черковда қачон никоҳдан ўтиш мумкинлигини сўрамоқчига ўхшайди.

– Кечирасиз, черков ҳали очилгани йўқ!

Орқадан шитирлаган товуш эшитилди, йигитча ўтирилиб ултумасидан қандайдир оппоқ кўл унинг оғзини маҳкам ёпди. Шу заҳтиёқ боя черков эшигини очиқ қолдиғанини даҳшат билан эслади.

Озғин киши эса кичкинагина тўппончани унга ўқталди.

– Мени диққат билан әшиит, – шивирлади у, – ҳозир чи оқовдан жимгина чиқиб, қочасан. Тўхтамасдан югурасан. Тушунадими?

Йигитча бош ироғади.

– Агар полиция чақиришга уринсанг, – озғин киши тўппончани нақ унинг бурнига тақади, – мендан яхшилик к тма!

## САКСОН ОЛТИНЧИ БОБ

Софи орқадан кимдир келаётганини жуда кеч сеэиб қолди. Сайлас тўппончани унинг курагига тақаб, иккинчи қўли билан уни ўзига тортди. Тибинг ва Лэнгдон бирварақайига ўтирилишини ва икковлари ҳам даҳшатдан қотиб қолишиди.

– Нима?<sup>3</sup>.. Менинг Ремимни нима қилдинг?

– Буни билишингиз шарт әмас, – хотиржам жавоб қайтарди Сайлас. – Сиздан фақатгина биттә нарсаны талаб қиласман – мени бу ерда пойдевор тоши билан холи қолдириш.

Реми унга черковда ҳеч кимни ўлдиրмасликни буюрган эди. Сайлас қўлини астагина пастта тушириб, Софининг чўнтагини титкилай бошлади. Ундан ароқ ҳиди гуппилларди.

– Қани у? – шивирлади Софининг қулогига.

– Менда! – кескин бақирди Лэнгдон. Бир неча дақиқа олдин шеърни ўқиш учун пергаментта ўралган криптексни Софидан ол-ганди.

– Ерга қўйинг! – буйруқ берди Сайлас.

– Аввал Софини қўйиб юбор. У билан Тибинг черковдан чи-қиб кетишин. Кейин эса сен билан бир амаллаб келишиб оламиз.

Сайлас Софини итариб юборди, тўппончасини ўқталганча Лэн-гдонга яқинлаша бошлади.

– Ортиқ бир қадам ҳам яқинлашма! – деди Роберт. – Улар черковдан чиқиб кетишин.

– Бу ерда буйруқни мен бераман.

– Йўқ, – Лэнгдон криптексни боши узра баланд кўтарди. – Ҳозир уни полга уриб синдираман. Ичидаги сирка шишачаси ҳам синади.

Бу гап Сайласни қўрқитмади, лекин уни иложсиэлик қамраб олганди. У Лэнгдоннинг бошини мўлжалга олди, қўли ва овози қалтирамаслигига ҳаракат қилиб деди:

– Тошни ҳеч қачон синдира олмайсиз, Граал ҳали сизга керак.

– Адашасан, у мендан кўра сенга кўпроқ керак. Сен Граал учун одам ўлдиришга тайёр эканлигингни исботладинг.

Қирқ футча нарида ўриндиқ орқасида беркиниб ўтирган Реми чўчиб тушди. Иш улар ўйлаганчалик силлиқ кетмаяпти. Устига-устак Сайлас ўзини йўқотиб қўйди, нима қилишини билмаяпти.

– Уларни қўйиб юбор! – яна талаб қилди Лэнгдон.

Реми даҳшатдан музлаб кетди. У Сайласнинг асаби дош беролмасдан Лэнгдонга ўқ узади, деб қўрқди. Унда криптекс тамом бўлади!

Криптекс – Реми учун озодлик ва бойлик дунёсига йўлланма. Бир йилча олдин у Виллет қароргоҳида хўжайинининг ҳар қандай

инжиқұлдарини адо әтишга тайёр оддий хизматкор әди. Үнга жуда зўр таклиф билан мурожаат этиб қолиши. Буюк тарихчи ва Граал бўйича дунёдаги энг зўр мутахассис бўлмиш сэр Лю Ти-биннга хизмат қилиш Ремига орзу қилган ҳамма нарсани келтириши мумкин. Ўшандан бери Виллетда кечётган ҳар бир дақиқа уни орзулари томон яқинлаштирас әди.

«Мен ҳар сафаридан-да мақсадга яқинроқман».

Қурбонларга кўринишни Устоз қаттиқ тақиқлаган әди.

— Сайлансинг бир ўзи топшириқни уддалашига қўзингиз етадими? — ярим соат олдин Устоздан сўраганди у.

— Сайлас бизга анчагина хизмат қилиб қўйди. Пироратни раҳнамосидан айрди. Тошни ҳам бир амаллаб олади. Сиз номаътлумлигингизча қолишингиз керак. Агар улардан бирортаси сизни кўриб қолса, сизни йўқ қилишга тўғри келади, шусиз ҳам жуда кўп қон тўкилди. Уларга юзингизни кўрсатманг.

«Менинг юзим яқинда ўзгаради», ўйлади Реми. Устоз ваъда қилган пуллар нафақат ҳаётини, балки ташқи қиёфасини ҳам ўзгартиришга етади.

— Реми, — деди Устоз, — улар излаётган қабр Темпл черковида жойлашган әмас. Шунинг учун сиз қўрқманг.

Реми ҳайрон бўлди.

— Сиз қабр қаердалигини биласизми?

— Албатта. Аммо бу ҳақида кейинроқ гаплашамиз. Ҳозир эса чаққон ҳаракат қилишингиз зарур. Агар улар қабрнинг асл жойини билиб қолишиса ва пойдевор тоши қўлга киритилгунча черковдан чиқиб кетишиса, биз Граални абадий йўқотамиз.

Реми ўша Граалга туптурган бўларди, лекин тош Устознинг қўлига етиб бормагунча унга сариқ чақа ҳам тўламайди. У ваъда қилинган пулни ўйлаб, боши ҳушидан учарди. Йигирма миллион евронинг учдан бири-я! Умрбод роҳат-фароғатда яшашига етиб ортади.

Борди-ю, Лэнгдон қўлидаги пойдевор тошини тушириб юборса, унга қўшилиб Ремининг орзу-умидлари ҳам чил-чил синади. Бирданига ҳамма нарсадан айрилиб қолиш мумкинлиги ҳақидаги ўй уни кескин чора қўллашга мажбур қилди.

Яшириниб ўтирган жойидан чиқиб, Тибингнинг нақ бошини мўлжалга олди.

– Эй чол, сен билан ҳисоб-китоб қилиб олишни жуда узоқ күтдим!

Сәр Лью Тибингнинг юраги нақ тўхтаб қолаёзди. Садоқатли хизматкори Реми унга тўппонча ўқталиб турибди-я?! Жин урсин, у нималар қиляпти? Тибинг дарҳол ўзининг “Медуза” номли кич-кинагина револьверини таниди. Уни ҳар эҳтимолга қарши лимузинда сақларди.

– Реми? – ҳайратдан тили аранг калимага келди Тибингнинг.

– Нима бўляпти ўзи?

Лэнгдон ва Софи ҳам қотиб қолишган эди.

Реми Тибингни айланаб ўтиб, тўппончани орқасига тақади.

– Ҳаммаси жуда оддий! – деди Реми ҳўжайинининг елкаси оша Лэнгдонга қарапкан. – Тошни ерга қўй, йўқса, мен уни отиб ташлайман.

Лэнгдон нима қилишини билмай, довдираб қолганди.

– Аммо-сизга криптексдан нима наф? – юрак ютиб сўради у.

– Барibir очишини билмайсиз-ку!

– Аҳмоқлар! – аччиқланди Реми. – Сезмадингизми, мен туни билан сизларнинг шеър ҳақида мулоҳазаларингизни тинглаб чиқдим. Демак, эшиттанларимни бошқа одамлар билан бўлиша оламан. Улар бу ҳақида сизлардан кўра кўпроқ билишади. Сизлар ҳатто керакли жойни қидираёттанингиз ҳам йўқ. Қабр бошқа жойда жойлашган!

Тибинг қаттиқ қўрқиб кетди.

– Сизга Граал нима учун керак? – сўради Лэнгдон. – Уни йўқ қилиб ташлаш учунми?

– Сайлас, жаноб Лэнгдондан пойдевор тошини тортиб олинг! – буйруқ берди Реми.

Роҳид яқинлашди, Лэнгдон эса орқага чекинди, у аввалгидек криптексни боши уэра баланд кўтариб турарди.

– Уни сиздек абллаҳларга топширгандан кўра синдириб қўя қолганим афзал.

– Йўқ, Роберт, йўқ! – бақирди Тибинг. – Бундай қила кўрманг! Ахир қўлингиэда Граал турибди! Реми мени ҳеч қачон ўлдирмайди, ахир биз ўн йилдан бери биргамиз.

Реми шифтта қаратса ўқ узди. Кучли овоз қулоқларни қоматта келтирди.

— Ҳеч ким жойидан қимирламасин, бу ерга сизлар билан ўйин ўйнагани келганим йўқ, — ўшқирди у. — Кейинги ўқ дўстингизга аталган бўлади. Тошни дарҳол Сайлласга беринг. Тезроқ!

Чорасиэ қолган Лэнгдон криптексни Сайлласга узатди. Сайлласнинг қизил кўзларида шодлик учқунлари порлаган эди. У криптексни сутанасининг чўнтағига солди, Роберт ва Софини мўлжаллаганча орқага чекина бошлади. Реми ҳам Тибингни томоғидан маҳкам сиққанча эшик томонга судради.

— Уни қўйиб юборинг! — бақирди Лэнгдон.

— Биз жаноб Тибинг билан сайд қилгани кетяпмиз, — жавоб берди Реми. — Агар полиция чақирсангиз, у ўлади. Жойингиздан жилмоқчи бўлсангиз ҳам ўлади. Гушунарлимиз?

— Унинг ўрнига мени асирга олақолинг, — деди Лэнгдон. Унинг овози ҳаяжонланганидан бўғилиб қолган эди. — Лъюни қўйиб юборинг!

Реми қаҳ-қаҳ отиб кулди.

— Сизни бошимга ураманми? Сэр Лъю билан мени дўстлик ришталари боғлаб туради. Унинг яна фойдаси тегиб қолиши мумкин.

Сайллас ҳамон Роберт ва Софини мўлжалга олганча тисарилиб бораарди.

— Сиз кимга хизмат қиласиз ўзи? — сўради Софи Ремидан.

Бу савол унинг кулгисини қистади.

— Агар кимлигини билганингизда эди, Невё хоним, қаттиқ ҳайратга тушган бўлардингиз!

## САКСОН ЕТТИНЧИ БОБ

Виллет саройидаги камин аллақачон совиб бўлган, лейтенант Колле эса Интерполдан олинган факсларни ўқиганча у ёқдан-бу ёқка бориб келарди.

Бу маълумотлар мутлақо кутилмаган бўлиб чиқди.

Расмий ахборотларга кўра, Андре Берне намунали фуқаро эди. У бирор марта ҳам қонунга хилоф иш қилмаган, ҳатто машинани нотўғри тўхтатгани учун жаримага ҳам тортилмаган. У нуфузли

хусусий мактабда ўқиган ва халқаро молия соҳасида дипломи бор. Бернени ўқтин-ўқтин газеталар мақтаб қоларди. У банк хавфсизлигини таъминлаш мақсадида ўта замонавий электрон технологияларни қўллаш бўйича ном чиқарган. Тасвирий санъат, мумтоз мусиқа ҳамда ноёб виноларга қизиқади.

“Ҳечқиси йўқ”, хўрсинди Колле.

Интерполнинг ягона қизиқарли маълумоти Тибингнинг хизматкорига тегишли бармоқ изларининг топилиши бўлибди. Илмий-техника бўлимининг бошлиғи меҳмонхонадаги ўриндиққа бемалол жойлашволиб шу хабарни ўқиётган эди.

Колле унга қаради.

– Бирор нарса борми?

Бўлим бошлиғи елкаларини қисди.

– Бармоқ излари Реми Легалудекка тегишли. Бир вақтлар университетдан ҳайдашган экан, қилган телефон қўнғироқларига пул тўламай, бошқалар номига ўтказиб юборгани учун. Яна майдачуидага ўғирликлар ҳам қилган.

– Бўпти. Бу маълумотни капитан Фашга юборинг.

Шу пайт хонага илмий-техника хизмати агенти отилиб кирди.

– Лейтенант! Биз омборхонада айрим нарсаларни топдик!

Унинг ҳовлиқиб қолганини кўриб Колле тахмин қилди:

– Жасадми?

– Йўқ! Жуда кутилмаган нарса.

Колле уйқусираган кўзларини ишқалаганча агентнинг ортидан омборхонага йўл олди. У ерда ним қоронфилик ҳукмрон эди. Агент хашак фарамига суюб қўйилган нарвонга ишора қилди.

– Бу ерда нарвон йўқ эди, шекилли? – сўради Колле.

– Уни мен қўйдим. Биз “Роллс-ройс” атрофида бармоқ изларини текшираётган эдик, кўзим ерда ётган нарвонга тушиб қолди. Пиллатоялари лой, ундан кўп фойдаланилгани кўриниб турарди. Нарвонни қаерга қўйиш мумкинлигини ўйлаб, атрофга қарадим. Уни хашак фарами устига қўйишган экан, кейин эса тепага чиқиб кўрдим.

Колле тепага қаради. У ердан илмий-техника бўлими катта агентнинг боши кўринди.

– Чиқа қолинг, лейтенант! – чақирди у. – Бу ердаги нарса сизни жуда қизиқтириши аниқ.

Колле аста-секин тепага күтарила бошлади. Қаттиқ чарчаганидан боши айланиб кетаётган эди. Хайрият, агент унга қўлини узатиб, тортиб олди.

— Манави томонда, — чордоқнинг орқасига ишора қилди у. — Фақатгина битта бармоқ излари топилди, кимга тегишли эканини тез орада аниқлашади.

Орқа девор олдиаги стол устида замонавий компьютер жамланмаси туар әди. Монитори текис, микрофони, овоз кучайтиргичлари бор әди. Яна аллақанча дисклар, кўп каналли овоз ёзиш қурилмаси ҳам.

“Қизиқ, бунақанги жойда ишилаш кимга керак бўлиб қолди экан?”. ўйлади Колле. У компьютер томонга юра бошлади.

— Сиз ҳаммасини кўриб чиқдингизми?

— Ҳа, — жавоб қайтарди агент ва турли маълумотномалар, асбоб-ускуналар, симлар билан тўлдириб ташланган узун столга ишора қилди: — Замонавий техника билан таъминланган овоз эшитиш тизими. Буни ташкил қилган одам ўз ишининг устаси экан. Бу ердаги техника мураккаблиги жиҳатидан бизникилардан қолицмайди. Митти микрофонлар, ихчам аккумуляторлар, катта сифимли чиплар бор.

Лейтенант ҳайратдан қотиб қолган эди.

— Манави билан тўплам тўлиқ бўлади, — агент унга катталиги чўнтақ калкуляторича келадиган нарсани узатди, — бу овоз ёзиш аппарати ҳисобланади, дискида анчагина маълумотларни сақласа бўлади, батареяси ўз-ўзидан қувват олади.

Колле бунақа нарсаларнинг билимдони эди. Бирорлар суҳбатини хуфя эшитишга мўлжалланган шунга ўхшаш микрофонлар юқори технологиялар оламида ўзига хос силжиш бўлди. Микрофонни хонадаги бирор буюмга билинтирмай қотириб қўйилса, бас, у ерда нималар гаплашилганини бемалол эшитиб туриш мумкин бўлади. Колленинг нигоҳи юзлаб аудиокассеталар териб ташланган диванга тушди. Кассеталар устига саналари ва яна алланималар ёзиб ташланган эди. Бу ерда ишлаган одам анчагина вақт сарфлагани кўриниб турибди.

— Кимни пойлашгани ҳақида бирор тахмин борми?

— Биласизми, лейтенант, — деди агент компьютерни ёқаркан. — Бу жудаям ғалати...

## САКСОН САККИЗИНЧИ БОБ

Улар турникетдан ўтиб, “Темпл” метро станцияси эсклаторидан пастта туша бошладилар. Лэнгдон қаттың чарчаган, бунинг устига айбдорлик ҳисси юрагини кемираёттан эди. “Льюни нима учун бу ишига тортдим-а, энди унинг ҳаёти хавф остида қолди”. Ремининг хиёнат қилиши мумкинлиги ҳеч кимнинг ҳаёлигә келган әмас. Аён бўлдики, Граал овчиларига Тибингнинг уйидан кимнидир ёллашга мажбур бўлишган. Тибинг уларга керак эди. Неча асрлардан буён Граал билимдонлари нафақат олимларни, балки ҳеч нарсадан тап тортмайдиган ўғрилар ва фирибгарларни ҳам қизиқтириб келади. “Биз албатта Тибингни топишимиш керак! Унга ёрдам бериши керак!”

Лэнгдон ва Софи платформанинг охиригача, “Дистрикт” бекатига ўтиладиган жойгача келишди. Ремининг огоҳлантиришига қарамай, бу ердаги телефон будкадан полицияга қўнғироқ қилмоқчи бўлишди. Профессор будка ёнидаги ўриндиққа чўқди. У иккиланаради.

– Ишонинг, Льюга ёрдам беришнинг энг маъқул йўли, – деди Софи рақамларни тераркан, – бу ҳақида Лондон полициясига хабар беришдир! Зудлик билан!

Лэнгдонга бу фикр кўпам ёқмаётган эди, аммо Софи ҳақ кўринади. Тўғриси, бундан бошқа чора ҳам йўқ. Айни дамда Тибинг хатардан холи бўлиши керак. Реми ва унинг ҳамтовоқлари рицар қабрини топишган тақдирда ҳам, золдир билан боғлиқ сирни ечиш учун уларга Тибинг керак бўлади. Лэнгдонни бошқа нарса ташвишга солаётган эди: Граални яширилган жойни кўрсатувчи харита топилса нима бўлади? Ана ўшанда улар қари олимдан воз кечиб қўя қолишади.

Софи полицияга хабар бергач, Реми ва Сайлес яширинишига жой излаб қолишлари аниқ. Балки уларни ҳибсга олишар. Лэнгдоннинг режаси эса бунчалик аниқ әмас эди. Энг биринчи наубатда улар метрога ўтириб, Қироллик колледжига боришади. У ерда эса ҳар қандай диний-тарихий саволга жавоб топса бўладиган электрон маълумотнома бор. Қизиқ, папа томонидан дафн этилган рицар ҳақида маълумотномада нима ёзилган экан?

Лэнгдон ўрнидан турди-да, поезд келишини кутиб, платформа бўйлаб юра бошлади.

Ва ниҳоят Софи қўнгириқ қилиб полицияга туша олди.

– Сноу-Хилл бўлими, – гўшакдан навбатчининг овози эши-тилди. – Сизга қандай ёрдам керак?

– Мен одам ўғирланиши ҳақида хабар бермоқчийдим.

– Испингиз?

– Софи Невё, Франция судлов полицияси агентиман.

Навбатчи довдираб қолди.

– Бир дақиқа кутиб турсангиз, хоним, сизни детектив билан боғлайман.

Тибингни ўғирлаганлар ҳақидаги маълумот Лондон полициясига қанчалик қўл келаркин? Софи шуни ўйларди. Куппа-кундуз куни кўчада фрак кийим юрадиганлар кўп бўлмаса керак. Устига-устақ, Ремининг ҳамроҳи алъбинос роҳиб бўлса. Бундай жуфтликни кўздан қочириш мумкин эмас. Дарвоқе, улар асир билан бирга жамоат транспортига чиқишмайди-ку. Қизиқ, Лондон кўчаларида нечта “Ягуар” лимузинлари юаркин?..

Детектив билан боғланиш жуда чўэзилиб кетди. Софининг юраги сиқиларди.

Орадан ўн беш сония ўтди.

Ниҳоят, гўшакдан эркак кишининг овози келди:

– Агент Невё?

Бу овозни Софи дарҳол таниди.

– Агент Невё? – қайтарди Фаш. – Жин урсин, қаерларда юрибсиэ?

Софи нима дейишини билмасди. Демак, капитан унинг қўнгириқ қилишини кутган ва полиция нозимини бу ҳақида огоҳлантириб қўйган.

– Қулоқ солинг, – Фаш энди французча гапиради, – кечакечқурун катта хатога йўл қўйибман. Роберт Лэнгдоннинг ҳеч қандай айби йўқ, ундан ҳамма айбловлар олиб ташланди. Шунга қарамай, икковингизнинг ҳам ҳаётингиз хавф остида. Зудлик билан маҳаллий полиция бўлимига боринглар.

Софи ҳамон жим эди. У аниқ биладики, Безу Фаш хатолари учун кечирим сўрайдиган одам эмас.

– Жак Сонъер сизнинг бобонгиз бўлганини эслатмай қўя қо-линг, – давом этди Фаш. – Майли, кеча буйруқларимдан бош тортганингизга ҳам кўз юмаман. Лекин Лэнгдон билан дарҳол полиция бўлимига боринглар. Сизларнинг хавфсизлигингиэни ўйлаб гапирипман.

“У Лондонда эканимни билар экан-да, – хаёлидан ўтказди Софи. – Яна нималардан воқиф у?”

Фашнинг овозини қандайдир шитирлашлар узиб қўяётган эди.

– Қаердан кўнгироқ қилаёттанимни аниқламоқчисиз шекилли, капитан?

– Биз бирлашмоғимиз зарур, акс ҳолда кўп нарсани бой берамиз. Америкалик профессор ва ўз агентимизни бехуда айблаб, таъкиб эттаним юқоридагиларнинг қулоғига етиб боргудай бўлса, хизмат мавқеим ниҳоясига этиши аниқ. Билиб қўйинг, мен сизларни бир нечта мураккаб вазиятларда қутқариб қолдим.

Софининг юзига илиқ шабада урилди, поезд бекатта яқинлашаётган эди. Лэнгдон ўрнидан туриб, телефон будкаси томон юрди.

– Сизларга Реми Легалудек исмли одам керак, – деди Софи, – Тибингнинг хизматкори. У ҳозиргина Темпл черковида хўжайинини асир олди ва...

– Агент Невё! – бақирди Фаш. – Бунақа нарсаларни телефонда ҳал қилиб бўлмайди. Лэнгдон билан тезроқ етиб келинглар! Бу буйруқ!

Софи гўшакни жойига илди ва улар шоша-пиша ўзларини ва-гонга уришди.

## САКСОН ТЎҚҚИЗИНЧИ БОБ

“Хокер”нинг авваллари топ-тоза сақланадиган салони энди темир қириндиларга тўлиб кетган, атрофни пропан ҳиди тутиб кетганди. Безу Фаш ҳамма ходимларни тушириб юборди. Стол устида Тибингнинг сефидан топилган ёғоч қутича турарди.

Фаш қутича қопқоғини оҳистагина очди. Ичида бир неча лаппаклардан иборат цилиндр бор эди. Лаппаклардаги ҳарфлардан “СОФИЯ” сўзи териб чиқилибди. У аввал сўзни, кейин эса

қутыча ичини синчковлик билан күздан кечириб чиқди. Цилиндрни құллари билан торттан әди, иккиге бўлинниб кетди. Ичи бўш экан.

Уни қутыча ичига қайтиб солди. Фаш иллиюминатор орқали ангарга тикилганча яқиндагина Софи билан бўлган суҳбат ва Виллет саройида ишлаётган ходимлардан олинган маълумот ҳақида ўйларди. Уяли телефоннинг жиринглаши хаёлини бўлиб қўйди.

— Сизни ишдан чалғитганим учун минг бор узр, — деди судлов полицияси навбатчиси. — Цюрих депозитар банкининг бошлиги қўнғироқ қилавериб ҳол-жонимга қўймаяпти, сизга айтадиган зарур гапи бор эмиш.

Капитан у билан боғлашни буторди.

— Месъе Берне, — гап бошлади Фаш Бернени саломлашишга ҳам қўймай, — мени маъзур тутинг, эртароқ ўзим қўнғироқ қила олмадим, чунки жуда банд әдим. Мен сўзимнинг устидан чиқдим, журналистлар банкингиз ҳақида умуман гапиришгани йўқ. Шундай экан, сизни нима безовта қиляпти?

Берненинг овози ҳаяжондан қалтираб чиқарди. У Софи ва Лэнгдоннинг банкдан ёғоч қутичани олишганини, кейин эса яширинишга ёрдам сўрашганини гапириб берди.

— Радио орқали уларнинг жиноятчи эканликларини эшитгач, машинани тўхтатиб, қутичани қайтаришларини талаб қилдим, — давом этди Берне. — Улар эса менга ҳужум қилиб, машинани олиб қочишиди.

— Гап бундоқ денг, сизни ҳаммасидан ҳам қутыча кўпроқ ташвишга солаётган экан-да? — Фаш қутыча қопқоғидаги атиргул тасвирига қараб қўйди. — Айтингчи, унинг ичидаги нима бор ўзи?

— Бу муҳим әмас! Банким обрўсига путур етмаса бўлди! Ахир бизни ҳеч қаҷон тунаб кетишмаган. Агар мижозларимиз омонатларини сақлай олмаётганимиз ҳақида хабар тарқалса борми, расво бўлишимиз тайин.

— Гапингизга қараганда, агент Невё ва Роберт Лэнгдоннинг қалитлари бўлган ва кириш кодини билишган экан. У ҳолда нега уларни ўғрига чиқаряпсиз?

— Чунки улар қотиллар! Бир неча кишини, ҳатто Жак Соньерни ҳам ўлдиришибди. Қалит ва кириш кодини жиноий йўл билан қўлга киритишганига шубҳа йўқ.

– Жаноб Берне, биз сизнинг таржимаи ҳолингизни ўрганиб чиқдик. Ўқимишли, юксак маданиятили ва ҳалол киши экансиз. Сизга Франция судлов полицияси зобити сифатида сўз бераман, қутичангиз ҳам, банкингиз обрўси ҳам ишончли қўлларда.

## ТЎҚСОНИНЧИ БОБ

Лейтенант Колле Виллет омборининг чордоғига ўрнатилган компютер мониторига ҳайрон қараб туради.

– Демак, шу ердан туриб рўйхатдаги одамларнинг суҳбатларини эшишиб туришган экан-да?

– Ҳа, – бош иргади агент. – Маълумотлар бир йилдан ортиқ вақт мобайнода тўпланган.

Колле рўйхатга назар ташлади.

Кольбер Состак – Конституцион кенгаш раиси

Жан Шаффе – Жё-де-Пом музейи нозири

Эдуард Десроше – Миттеран кутубхонаси бош архивариуси

Жак Соньер – Лувр музейи нозири

Мишель Бретон – француз разведкаси бошлиғи

Агент мониторга ишора қилди:

– Уларни айниқса Жак Соньер кўпроқ қизиқтирган.

“Ҳам, Соньерни ҳам кузатиб юришган экан-да. – хаёлидан ўтказди Колле. – Шунча таниқли кишиларни пойлашни қандай уддалашиди экан?”

– Ёзib олинган суҳбатлардан бирортасини эшишиб кўрдиларингми?

– Ҳа. Мана энг охиргиси, – агент клавиатура тугмасини босди: “Капитан, криптография бўлимининг агенти етиб келди”.

Колле ўз қулоқларига ишонмас эди.

– Ахир бу менинг овозим-ку!

“Соньернинг хонасида! Капитан Фашга рация орқали агент Невё келганини хабар бергандим”.

– Гувоҳ бўлганингиздек, Луврдаги текширувларимиздан бегона киши ҳам хабардор бўлиб турган.

– Микрофон қаерга ўрнатилганини аниқлашяптими?

– Бунга ҳожат йўқ, унинг қаердалигини биламан, – жавоб берди агент. У стол устидаги қофозларни титкилаб, охири биттасини Коллега узатди. – Суратни таниёттандирсиз?

Колле ҳайратда эди.

Қўлида робот-рицар суратининг нусхаси турарди.

“Худди ўзи! Соњер столининг устидаги!”

Қофоз тагига микрофонни роботнинг қаерига ўрнатиш лозимлиги ёзиб қўйилган эди.

## ТЎҚСОН БИРИНЧИ БОБ

Сайлас Темпл черкови қаршисида тўхтаган “Ягуар”нинг олдўринидигида ўтирас, пойдевор тошини маҳкам сиқиб олганидан қўли терлаб кетганди. Реми эса лимузин юкхонасидан топилган арқон билан ўз хўжайини бўлмиш сэр Тибингни боғлаш билан банд эди. Ниҳоят, у ишини бажариб бўлди ва Сайласнинг ёнидан жой олди.

– Маҳкам боғладингиэм? – сўради роҳиб.

Реми хунук ишшайғанча салонга ўтирилди. Лью Тибинг бир бурчакда типирчилаб ётарди.

– Қаерга ҳам қочарди!..

Шу маҳал салондан бақир-чақир эшитилди. Эҳ, Реми Тибингнинг оғзини ишлатилган скотч билан ёпибди-да.

– Ўчирик товушингни! – ўшқирди Реми ва бошқарув панелидаги бир тутмани босган эди, орқаларидан ойнаванд тўсиқ кўтарилиб, салондаги овозлар эшитилмай қолди. Кейин эса ҳамроҳига қаради: – Чийиллаши жуда жонга тегди-да.

Бир неча дақиқадан сўнг Лондон кўчалари бўйлаб кетишар экан, тўсатдан телефон жиринглаб қолди. Сайлас қувониб кетди: “Устоз қўнгироқ қилияпти!”

– Лаббай!

– Сайлас! Худога шукур, овозингни эшитдим, демак, энди хатардан холи бўлибсан.

– Устоз, пойдевор тоши менда!

– Жуда соз! – деди Устоз. – Реми ҳам ёнингдами?

– Ҳа. Мени у озод қилди.

– Унга мен буйруқ бергандим. Сенинг қийин ақволга тушиб қолганингта қаттиқ ачиндим.

– Құяверинг, танам чеккан қийноқлар ҳеч гап әмас, мұхими, пойдевор тоши әнді биңда.

– Биласанми, мен тошни төзроқ күришни истайман.

Құвончдан Сайласнинг боши осмонга еттудай бўлди. Бунақанги бахт етти ухлаб тушига ҳам кирмаган. Демак, Устоз билан кўришади!

– Хўп бўлади, Устоз. Амрларингизни адо этишдан фоятда бахтиёрман.

– Сайлас, пойдевор тошини менга Реми олиб келса дегандим.

Реми? Бу қанақа адолатсизлик бўлди? Ахир у Устоз учун жонини жабборга бериб хизмат қилди. Ҳар қандай мукофотта лойиқ әмасми Сайлас? Майли, мол-дунё керак әмас, у билан кўришиб, бир-икки оғиз илиқ сўзини аямаса бўлди.

– Ҳафалигингни сезиб турибман, – деди Устоз. – Бу эса менинг асл мақсадларимни англаб етмаганингни билдиради. – Устоз овозини пасайтириб гапира бошлади: – Ишон, пойдевор тошини аллақандай жиноятчидан әмас, айнан сендан, Парвардигор хизматчисидан олишни хоҳлаган әдим. Аммо Реми билан ҳисоб-китобим бор. У айтганларимни бажармай, режамизни хавф остига қўйди.

Сайлас Ремига кўз қири билан қараб қўйди. Тибингни ўғирлаш режада йўқ әди. Энди эса бошларига ғалва орттириб ўтиришибди, чолни нима қилишни билишмайди.

– Биз Тангри таолонинг хизматкорларимиз, – шивирлаща давом этарди Устоз, – ўз ўйлимиздан ҳеч ҳам оғишмаслигимиз даркор. Айнан шу сабаб ҳам тошни Реми келтиришини буюряпман. Мени тушунгандирсан?

“Эртами-кечми, у барибир юзини кўрсатиши керак, – ўйлади Сайлас. – Реми эса қилар ишни қилиб бўлди. У пойдевор тошини қутқарди”.

– Тушундим, – унинг овози аранг чиқди.

– Унда яхши. Лондон кўчаларида юришингиз хавфли, полиция ҳадемай лимузинни қидиришга тушади. Айт-чи, Лондонда “Дея асари”нинг бўлими борми?

– Албатта бор.

- Улар сени қабул қилишадими?
- Худди ўз биродарларидек.
- У ҳолда зудлик билан ўша ерга бор. Мен пойдевор тошини олишим ва барча масалаларни ҳал қилишим билан сенга қўнғироқ қиласман.

- Сиз ҳам Лондондамисиз? – сўради Сайлас.
- Сен айтганларимни бажар ва ҳаммаси жойида бўлади.
- Хўп.

Устоз чуқур нафас олди.

– Энди Реми билан гаплашмоқчиман.

Сайлас телефонии Ремига узатди. У энди аниқ билади, ҳозирги суҳбат Реми учун энг охиргиси бўлиши мумкин.

Реми эса телефонии олакан, уни қандай келажак кутиб турганидан бу баҳтсиз роҳибининг хабари йўқлиги ҳақида ўйлади.

“Устоз сендан шунчаки фойдаланибди холос. Сайлас.

Сен севадиган епископ эса ношуд кимса бўлиб чиқди”.

– Сўзларимни дикқат билан тингла, – деди Устоз Ремига. – Сайласни “Дея асари” биносидан бир неча квартал берида тушириб қолдир, ўзинг эса Сент-Жеймс боғига кел. Машинани Ҳостгардэ-Парейд\*да тўхтатсанг бўлади. Сен билан ўша ерда гаплашамиз.

## ТЎҚСОН ИККИНЧИ БОБ

Қироллик коллежига 1829 йили Георг IV гомонидан асос солинган бўлиб, парламент биноси яқинида жойлашган. Ушбу ўқув муассасаси нафақат ўзининг тадқиқотлар борасидаги ютуқлари ва олий сифатли таълими билан, балки 1982 йили ташкил этилган «Диншунослик тадқиқотлари институти» билан ҳам ҳақди равишда фахрланиши мумкин. Бу ерда турли динларни ўрганиши бўйича дунёдаги энг йирик электрон маълумотлар базаси мавжуд.

Улар коллежга етиб келишганида ҳавонинг авзойи айниб, ёмғир ёға бошлаган эди. Лэнгдоннинг юраги ҳаяжондан тез-тез ура

\*Лондондаги Қироллик отлиқ гвардияси казармаси олдиндаги майдон.

кетди. Бош лаборатория худди Тибинг тасвирланғандай экан: катта ва түғри бурчакли зал, ўртага айлана стол қўйилган. Агар устидаги ўн иккита компьютерни ҳисобга олмаса, қирол Артур ва унинг рицарлари бу стол атрофида ўзларини жуда қулай сезишлари мумкин эди.

– Ажойиб тонг, шундай эмасми? – деди уларни кўрган кутубхоначи инглизларга хос илтифот билан. У чой дамлаётган экан, чойнагини қўйиб, меҳмонларга яқин келди. – Сизларга ёрдам кетракми?

– Раҳмат, – жавоб берди Роберт. – Аввал ўзимни таништирай...

– Роберт Лэнгдонсиз, – у табассум қилди, – сизни дарҳол танидим.

Невё ҳам, Лэнгдон ҳам қўрқиб кетишиди. Фаш уларнинг расмини Буюк Британия телевидениесида кўрсаттан бўлса-я? Лекин кутубхоначи аёлнинг кулиб туриши уларни бир оз тинчлантириди. Лэнгдон ҳали ҳам ўзининг машҳуру маълумлигига ўрганмаган эди. Дунёдаги барча динлар тарихи факультетларида уни албатта танишади деса бўлади.

– Памела Геттем, – ўзини таништириди кутубхоначи ва сўрашиш учун қўл узатди. Унинг овози ёқимли, чеҳраси истарали эди. Қалин қўзойнагини бўйнидаги занжирга освобибди.

– Танишганимдан хурсан ҳман, – деди профессор. – Бу менинг дўстим Софи Невё.

Аёллар сўрашиши ва Геттем яна Лэнгдон томонга ўтирилди.

– Тўғриси, бу ерга келишингизни умуман кутмаган эдим.

– Ўзим ҳам кутмагандим. Агар малол келмаса, айрим маълумотларни топишга ёрдам бериб юборсангиз.

Геттем хоним довдираб қолди.

– Кечирасиз, биз фақат расмий сўровлар бўйича хизмат кўрсатамиз. Сиз бирор профессоримизнинг меҳмонимисиз?

– Афсуски, биз таклифсиз келганимиз. Кутубхонангизни бир дўстим тавсия қилганди. Балки уни танирсиз, исми Лью Тибинг, машҳур тарихчи...

– Вой Худойим-эй, уни албатта танийман! – кутубхоначининг юзи ёришиб кетди. – Ажойиб инсон! Буюк олим! Афсонанинг ўзгинаси! У фақат бир нарса – Граални ўрганади.

– Бизга ёрдам бера оласизми? – сўради Софи. – Ишонинг бу жуда муҳум.

Геттем кимсасиз залга кўз югуртириб чиқди.

– Ҳар ҳолда, ҳозир бандман дея олмайман, тўғрими? Сизларга ёрдам берсам, қоидаларимиз қўпол тарэда бузилмайди деган умиддаман. Ҳўш, нима қизиқтирипти сизларни?

– Биз Лондондаги эски бир қабрни қидирияпмиз.

– Бунақа қабрлар сон мингта. Айнан кимнинг қабрини изла-япсизлар?

– Рицарнинг қабри, унинг исми эса номаълум, – Софи кутубхоначига шеърнинг илк икки сатрини узатди. – Мана шу бор-йўқ билганимиз.

Софи шеърнинг ҳаммасини бегона одамга кўрсатишни истамаган эди. Ҳар эҳтимолга қарши, эҳтиёткор бўлган яхши-да.

Кутубхоначи кўзойнагини тақди ва шеърни ўқишига тутинди:

Лондон. Папа кўмган рицар бор у ерда,

Понтификнинг газаби ҳаэор зиёда.

– Бу нима? Гарвардлик олимларнинг ҳазилими?

– Шундай деса ҳам бўлади, – деди Лэнгдон ўзини кулгидан аранг тийиб.

Геттем меҳмонлар ниманидир яширишаётганини тушуниб қолганди. Лекин бу жумбоқ жуда қизиқ экан.

– Ҳў-ӯш, шеърда ёзилишича, Лондонда папанинг ғазабига дучор бўлган бир рицар кўмилган, – кутубхоначи компютер қаршиисига ўтирди. – Қўрайлик-чи, маълумотлар баъзасидан бирор нима чиқармикан. Аввал бир нечта калит сўзлар ёзамиш: Лондон, рицар, папа.

У «қидирув» тутгасини босди.

– Компютер ана сўзлар учрайдиган матнларни топади, тўғри, кераксиз маълумотлар кўп учрайди. Майли, бошланишига бўлатверади.

Мониторда илк натижалар кўрина бошлади:

Папа портретлари. Сэр Жошуа Рейнолдснинг картиналар тўплами. “Лондон университети пресс”.

Геттем хоним бошини сарак-сарак қилди.

- Бизга керак эмас бу. Давомини кўрамиз:
- Ж. Найт\*нинг “Александр Поп\* ижодида Лондон даври”.
- Бу ҳам кераксиз маълумот.

Компьютер жуда кўп маълумотларни чиқаарди, уларнинг аксарияти ўн саккизинчи асрда яшаган инглиз шоири Александр Поп, унинг Лондон ва рицарларга бағишланган сатирик шеърлари ҳақида эди.

– Биз қидирув доирасини торайтиришимиз керак, акс ҳолда кўп вақт йўқотамиз. Қабр ҳақида яна нима дея оласизлар?

Лэнгдон Софига маъноли қараб қўйди. Софи эса иккиланар эди.

“Ҳа, улар аниқ ниманидир яширишяпти, – ўйлади Геттем. – *Бу Гарвардча ҳазил эмас*».

Памела Геттем бу кутубхонада кўп йиллардан бери ишлайди. Лондонга рицарларни излаб келган одам борки, Граалга қизиқшини у яхши билади.

Кутубхоначи кўзойнагини тўғрилаб олди.

– Сизлар Лью Тибингнинг дўстларисиз, Англияга келиб, рицарни қидирмоқдасиз. Бундан хulosса қилдимки, сизлар Граалга қизиқасизлар.

Лэнгдон ва Софи ҳайрон бўлиб қолишли. Геттем эса кулиб юборди.

– Дўстлар, бизнинг кутубхона Граал овчилари учун маълумотлар макони ҳисобланади. Лью Тибинг ҳам ўша овчилардан бири. Агар менга ҳар бир қидирув учун бир шиллингдан тўлашганида борми, аллақачон бойиб кетардим, – у кўзойнагини ечиб, меҳмонларга тик қаради: – Менга қўшимча маълумот керак.

Софига бир неча сония жим тургач, қофозга шеърнинг ярмини ҳам ёэди ва Геттемга узатди.

– Мана. Бор билганимиз шу.

Қабрнинг золдирини топ. Атиргул ҳам бор –

Бил, ҳосилдор ғовакка ишора тақрор.

---

\*Найт фамилияси инглизча «knight», яъни «рицар» сўзидан олинган.

\*\* Поп фамилияси инглизчада «роре» тарзида ёзилади ва «папа», яъни «католик черкови раҳбари» деган маънони ҳам билдиради.

— Мана энди сизларга ёрдам берса оламан, — деди кутубхоначи. — Бу шеър сизларга қаердан келиб қолганлигини билсам бўладими? Ва нима учун айнан золдириш излаш керак?

— Албатта билсангиз бўлади, — кулди Лэнгдон, — лекин бунинг тарихи жуда узун, бизнинг вақтимиз эса зиқ.

— Мулоиймлик қилмасдан, “бу сизнинг ишингиз эмас”, дейиш ҳам мумкин.

— Памела, агар бизга бу рицарнинг кимлигини ва қаерга дафн этилганини аниқлаб берсангиз, сиздан умрбод қарздор бўлиб қоламиш.

— Яхши, — Памела тағин компьютер қаршиисига ўтириди, — мен бошқа калит сўзларни ҳам ишлатишига уриниб кўраман. Бу эса Граал олами билан боғлиқ матнлар билан чегараланишга имкон беради.

У клавиатурада бир неча сўзларни терди:

*Рицар, Лондон, папа, қабр.*

Кейин эса пастига яна ёэди:

*Граал, Сангрил, Атиргул, идиш.*

— Қидиришга тахминан қанча вақт кетади? — сўради Софи.

— Ўн беш дақиқа, кўп эмас.

Лэнгдон ва Софи жим туришарди. Улар учун ана шу ўн беш дақиқа асрларга тенглашиши мумкин.

— Чой ичасизларми? — мулозамат кўрсатди Геттем. — Лю мен дамлаган чойни хуш кўради.

## ТЎҚСОН УЧИНЧИ БОБ

Лондондаги Орм-Корт кўчаси 5-йда “Дея асари”нинг қароргоҳи жойлашган. Сайлас бу фиштин бинода ҳеч қачон бўлмаган, бироқ у ерга яқинлашгани сайин руҳида алланечук хотиржамликни ҳис қилаётган эди. Ёмғир шаррос қуйиб турган бўлса-да, Реми уни бир неча квартал берида тушириб қолдириди. “Лимузинда катта кўчаларга кирмаганим маъқул”, деди у. Майли, пиёда юрса, юрибди-да. Қайтанга, ёмғир губорлардан фориғ этади.

Реми айтганидек, тўппончадаги бармоқ изларини артиб чиқди, кейин эса канализация қудуғига ташлаб юборди. Қуролдан қутул-

ганига енгил тортгандай бўлди. У Тибинг ҳақида ўйлай бошлади. Ҳойнаҳой, қари чол қийналаб ётгандир, қўл-оёғи боғлиқ бўлиш қандайлигини энди у ҳам билади.

- Уни нима қиласан? – сўраганди машинадан тушаётиб.
- Буни Устоз ҳал қилади, – жавоб берди Реми елка қисганча.

Бироқ унинг гапириш оҳангиданоқ ҳукм аниқ эди.

“Дея асари” биносига яқинлашиб қолганида ёмғир тобора жадаллашиб, жалага айланди. Сутанаси жиққа ҳўллигидан янги яраларига ёпишиб қолган ва оғриқлари яна-да кучайган эди. Майли, Сайлес барига чидайди. Сўнгти соатларда қилган гуноҳлари учун тазарру қилиши керак.

Эшик очиқ экан. Камтаргина жиқозланган даҳлизга кириб, гиламга қадам босган эди ҳамки, қаердадир электрон қурилма ишлаб кетди ва тепадан қўнғироқ овози эшитилди.

Бир дақиқадан кейин унинг қархисида сутана кийиб олган эркак пайдо бўлди.

- Сизга қандай ёрдамим тегиши мумкин?
- Мен “Дея асари” аъзосиман.
- Америкаликомисиз?
- Ҳа, – бош ирфади Сайлес. – Шу ерда бир кеча қолиб, дам овлолсам бўладими?
- Албатта. Учинчи қаватдаги иккита хона бўш. Сиз чиқаветинг, мен чой ва нон олиб бораман.
- Катта раҳмат, – у қаттиқ очиққанини ҳис қилди.

Ягона деразали хона ҳам жиҳозларга бой эмас эди. Сайлес сутанасини ечиб, қозиққа илди ва ич кийимдаёқ чўккалаб олди. Шу пайт йўлакдан қадам товушлари эшитилди: бояги роҳиб егуликлар солинган патнисни эшик тагига қўйиб кетганди. Сайлес ибодат қилди, кейин қорнини тўқлаб, ухлагани ётди.

Биринчи қаватда телефон жиринглаганида Сайлесни кутиб олган роҳиб гўшакни кўтарди.

- Лондон полицияси безовта қиляпти, – эркак хишининг овози келди, – биз алъинос роҳибни қидиряпмиз. Биздаги маълумотга кўра, у сизларнинг қароргоҳингизда экан. Сиз уни кўрдингизми?

- Ҳа, у келганди. Нима бўлди ўзи?

- У ҳозир ҳам ўша ердами?
- Ҳа, тепада ибодат қиляпти.
- У ҳеч қаёққа кетиб қолмасин, мен ҳозироқ одамларимни юбораман. Сиз эса ҳеч кимга оғиз оча күрманг!

## ТҮҚСОН ТҮРТИНЧИ БОБ

Сент-Жеймс парки – Лондоннинг қоқ марказида, Вестминстер ва Буkenгем саройлари яқинидаги яшил оролча. Бир пайтлар қирол Генрих VIII парк атрофини буталар билан ўраб, буғулар боққан, вақти-вақти билан сарой аъёнлари ҳамроҳлигига жониворларни ов қилган. Ҳозир эса истаган киши бу ерга келиб ҳордиқ чиқариши, кўлда сузиг юрган сақоқушларга дон-дун бериши мумкин.

Бугун Устоз ҳеч қандай сақоқушларни кўрмади, чунки тиним-сиз ёмғир ёғиб, кучли шамол эсади. Эрталабки туманга қарамай, бу ердан парламент биноси ва Биг-бен яққол кўриниб турибди. Кўл этагида тинимсиз тебранаётган мажнунтоллар орқасида эса рицар дафн этилган бинонинг чўққили томи кўзга ташланади. Устоз Реми билан бўладиган учрашувга Сент-Жеймс паркини танлашига ҳам сабаб шу эди.

Устоз лимузинга яқинлашганида Реми хиёл эгилганча олд эшикни очиб турди. Лекин Устоз машинага ўтиришдан олдин коняк шишини очиб, бир неча қултум ичди, кейин дастрўмол билан оғзини шошилмай артди.

Реми қўлида тантанвор ушлаб турган пойдевор тошини кўз-кўз қилди.

- Йўқотиб қўйишимизга бир баҳя қолди-я.
- Сиз бу ишни қойилмақом уddaладингиз, – мақтади Устоз.
- Биргаликда уddaладик! – деди Реми ва пойдевор тошини узатди. Устоз мамнун кулимсираганча тошга узоқ тикилиб қолди.
- Тўппончани нима қилдингиз? Бармоқ изларини ўчириб ташлагандирсиз?
- Ҳа, албатта. Кейин яна жойига солиб қўйдим.
- Жуда соз! – Устоз конякдан яна ҳўплади ва шишани Ремига узатди: – Фалаба учун ичамиз!

Коняк таъми шўрроққа ўхшади, бироқ Реми бунга аҳамият қилиб ўтирамади. Энди унинг ҳаётида катта ўзгаришлар юз беради, у ҳеч қачон хизматкор бўлмайди. Шамол бағрини тилаётган кўлга қарапкан, Виллет қароргоҳи худди тушдек туюлди.

Ичимликдан яна бир ҳўтлагач, бутун вужудини алланечук илиқлиқ чулғаганини ҳис қилди. Лекин кўп ўтмай бу илиқлиқ қиздира бошлади. Реми бўйинбоғини бўшатди, оғзида ачқимтири таъмни сезди.

– Бўлди, бошқа ичмайман, – аранг гапириди шишани Устоэга узатиб.

– Ўзингиз тушуниб тургандирсиз, мени танийдиган ягона киши сиз бўлдингиз. Сизга катта ишонч билдиридим.

– Ҳа, – Реми титрай бошлаган эди, – бу сирни ўзим билан гўримга олиб кетаман.

– Мен сизга ишонаман, – жавоб қайтарди Устоз, сўнг коняк шишасини ҳам, пойдевор тошини ҳам чўнтағига солиб қўйди. Машина тортмасини очиб, кичкинагина «Медуза» револьверини олди ва шимининг чўнтағига тиқди.

«У нима қиласпти ўзи?» кўрқиб кетди Реми.

– Мен сизга озодликни ваъда қилгандим, – деди Устоз ачингансимон оҳангда. – Бироқ юзага келган вазиятни ҳисобга олган ҳолда сиз учун энг маъқул ишни қилдим.

Реми бўғилиб кетаётган эди, бўйинбоғини ечиб ташлаган, томогини иккила қўли билан маҳкам ушлаб олганди. У бақиришга уринди, ўрнига бўғиқ инграш чиқди, холос. Ана эндигина конякнинг таъми нима учун шўрлигини тушуниб қолди.

«Мен ўляпман! У мени ўлдириди!»

Бу даҳшатли фикрга ишонгиси келмай, ёнида ўтирган Устоэга қаради. Устоз эса хотиржамгина ташқарига тикилиб ўтиради. Ремининг кўз олди қоронфиласиб, оғзини катта-катта очарди. «Унинг учун ўлиб-тирилиб ҳаракат қилгандим. Бунга қандай ҳадди сизди?» У Устоэга ташланмоқчи бўлди, лекин танаси қимир этмасди. «Мен унга ишонгандим-а!..»

Устоз лимузиндан тушиб, чор атрофга қараб қўйди. «Бошқа иложим ийқ эди», ўзини оқлади у ва Ремига умуман ачинмаётганидан ажабланди. «Унинг ўзи шундай тақдирни танлади».

Темпл черковида аҳмоқлик қилмаганида балки ҳозир ҳаёт лаззатларидан баҳраманд бўлишни бошлармиди. Роберт Лэнгдоннинг Виллет саройига кириб келиши бир томондан яхши бўлди, бир томондан эса аксинча. Профессор тинимсиз қидирувларга якун ясад, бебаҳо хазинанинг топилишига ва айни пайтнинг ўзида полиция уларнинг изидан тушишига сабабчи бўлди. Ношуд Реми эса бутун уйда, омбор чордоғига ўрнатилган компььютер атрофида бармоқ изларини қолдирган. Яхшики, эҳтиёт чораларини қўриб қўйилгани, Реми билан Устоз ўртасидаги муносабатлар ошкор бўлиши умуман мумкин эмас.

«Полиция нималар содир бўлганини ҳеч қачон билолмайди. тирик гувоҳ йўқ энди», ўйлади Устоз лимузиннинг орқа эшиги томон йўналаркан. Атрофда ҳеч ким йўқлигига ишонч ҳосил қилгач, машинага чиқиб ўтириди.

Бир неча дақиқадан сўнг Устоз Сент-Жеймс паркини кесиб ўтаётган эди. «Энди Лэнгдон ва Невёнинг масаласини ҳал қилиш керак». Тўғри, бу иш осонликча битмайди, лекин эпласа бўлади. Айни дамда эса криптекс билан шуғулланиш керак.

*Лондон. Папа кўмган рицар бор у ерда...*

Қулоқлари остида жаранглаган бу шеър жавобини у билади. Кўп нарсани билади... Жак Соньернинг ҳар бир сұхбатларини ойлаб пойлаб келди, бир сафар Улуғ уста ўша машҳур рицар эслаб ўтди ва уни Леонардо да Винчидан кам ҳурмат қилмаслигни айтди. Шеърда ўша рицар ҳақида сўз бораёттани шубҳасиз, лекин қабр сўнгги сатрни топиб олишга қандай ёрдам беради, буниси ҳали номаълум.

*Қабрнинг золдирини топ...*

Устоз машҳур қабрнинг фотосуратларини эскади. Қабр босидаги улкан золдир жуда чиройли эди.

Ёмғир челаклаб қуяётганди. Устоз ҳўл бўлмаслиги учун криптексни чўнтагига солиб қўйди. Чап чўнтагида эса «Медуза» револьвери бор. Яна бир неча дақиқалардан сўнг у тўққизинчи аср охиirlарида бунёд этилган ажойиб ибодатхонага қадам босди.

Худли шу лаҳаларда епископ Арингароса кичик самолёт трапидан тушаётган эди. Сутанасининг этагини кўтарғанча Биггин-Хилл аэропорти биноси томон йўл олди. У капитан Фаш кутиб

олади, деб ўйлаганди, лекин унга Британия полициясининг ёш зобити пешвоз чиқди.

– Епископ Арингароса сизмисиз? Капитан Фаш зарур иш билан кетди, сизни эса Скотланд-Ярдга олиб боришими буюрди. Ўша ер хавфсиэроқ экан сиз учун.

«Ҳа-я...» У қўлини портфелга қўйди. Ватикан банки облигацияларини кўтариб олганини унутаёзибди.

– Раҳмат.

Полиция машинасига ўтирар экан, Сайлласнинг қаердалигини ўйлади. Жавобни эса шу заҳоти, рация орқали олди: «...Орм-Корт кўчаси, 5-үй...»

Арингароса бу манзилни жуда яхши билади. «Дея асари»нинг Лондондаги қароргоҳи-ку!»

– Мени ўша жойга олиб боринг! – деди у ҳайдовчига.

## ТЎҚСОН БЕШИНИЧИ БОБ

Лэнгдон монитордан кўз узмас эди.

Памела Геттем эса қўшни хонада, меҳмонлар илтимосига кўра қаҳва дамлаётган эди.

Компьютер қаттиқ чийиллади.

– Яна нимадир чиққанга ўхшайди-а? – овоз берди Памела.

Лэнгдон мониторда кўринган натижани ўқиди:

Ўрта асрлар адабиётида Граалга истиора: сэр Гуэйэн ва Яшил рицар ҳақида трактат

– Қанақадир Яшил рицар ҳақида, – жавоб берди у.

– Йўқ, Лондонга ҳеч қанақа яшил рицарлар кўмилмаган.

Мониторда навбатдаги натижка пайдо бўлганида улар ҳайрон бўлиб қолишли.

Die Opern von Richard Wagner

– Вагнер операсими? – сўради Софи.

Геттем қўлида қаҳва пакетчасини кўтарганича кириб келди.

– Қизиқ-ку, Вагнер рицар бўлганми?

– Йўқ, – деди Лэнгдон, – лекин у таниқли масон\* эди.

\*Масон, масонлик – XVIII асрда пайдо бўлган диний-фалсафий оқим.

«Худди Моцарт, Бетховен, Шекспир, Гершвин, Гудини ва Дисней каби», хаёлидан ўткаэди профессор. Масонларнинг тамплиерлар ордени, Сион Приорати ҳамда Граал билан муносабатлари ҳақида кўплаб китоблар ёзилган.

- Матиннинг ҳаммасини принтердан чиқариб олсан бўладими?
- Ҳаммасини нима қиласиз? – эътиroz билдирид кутубхоначи.
- Керакли сўзни танлаб, сичқончани босинг, фақат ўша сўз учрайдиган сатрлар келиб чиқади.

Лэнгдон тушуммаган бўлса ҳам, Геттемнинг айттанини қилди.

Мониторда бир неча сатрлар кўринди:

...Парсифал исмли афсонавий рицар...  
...Граал, уни қидириш турли баҳсларга...  
...Лондон филармонияси 1855...

...Ребекка Попнинг «Дива(Маъбуда)»ни ўз ичига олувчи опера анталогияси...

...Вегнернинг қабри Германияда жойлашиган...

– Бу ҳам бошқа Поп, – хўрсинди Лэнгдон. – Вегнернинг «Парсифал» операсида эса Мария Магдалина алоҳида ҳурмат билан тилга олинган.

– Сабр қилинг, – деди Геттем меҳмонларнинг безовта бўлганини кўриб, – компьютерга вақт керак.

...Рицарлар, саллотлар, папалар ва беш қиррали юлдузлар: таро қарталарида муқаддас Граал тарихи...

– Калит сўзларининг айримлари қарта номларига оҳангдошлиги ажабланарли эмас, – деди Лэнгдон Софи томонга ўтирилиб. – Қарта эса ўғирланган Келин ва унинг «ёвуз» Черков томонидан асири қилиниши ҳақида ҳикоя қилади, бобонгиэ сиз билан таро ўйнаганида буни умуман эслаб ҳам ўтмагандир.

– Тўғри, мен буни билмасдим, – елка қисди Софи.

– Ваҳоланки, шунга ўхашаш ўйинлар ёрдамида Граал қўриқчилари бир-бирлари билан маълумот алмашибган. Замонавий қартадаги қарға, таппон, чиллик ва фишт ўз навбатида таро қарталаридаги қилич, идиш, салтанат ҳассаси, беш қиррали юлдузларни билдиради.

Қарға – қилич, яъни эркаклик рамзи.

Таппон – идиш, яъни аёллик рамзи.

Чиллик – салтанат, яъни подшолик қони рамзи.

Гишт – беш құрралы юлдуз, яъни мұқаддас аёллик ибти-  
доси рамзи.

Лэнгдон компьютерда яна бирор натижә күринишидан умиди-  
ни узіб бўлганди, лекин роппа-роса тўрт дақиқадан кейин қўйи-  
даги ёзув пайдо бўлди:

«Даҳо кечирган маشاқатлар: замонавий рицарнинг таржимаи ҳоли»

Эшикда яна Геттемнинг боши кўринди.

– Бу рицар қанчалик замонавий? Ишқилиб Нью-Йорк ҳоки-  
ми Руди Жулианини айтманглар менга! Ҳечам рицарга ўхшамай-  
ди у.

Лэнгдоннинг хаёлига яқиндагина рицарликка қабул қилинган  
сэр Миг Жаггер келди. Лекин ҳозир Британиянинг рицарликка  
оид сиёсатини мұхокама қилишнинг мавриди эмас.

– Келинглар, яхшиси, қалит сўзлари учрайдиган матнларни  
кўздан кечирайлик, – таклиф қилди у.

...фаҳрий рицар сэр Исаак Ньютон...

...Лондонда 1727 йилда ва...

...унинг қабри Вестминстер аббатлигига...

...Александер Поп ва унинг ҳамкасблари...

– Менимча, «замонавий» тушунчаси анчагина нисбий экан, –  
деди Софи Памелага. – Бу сатрлар Исаак Ньютон ҳақидаги  
қандайдир эски китобдан келтирилган парчалар, холос.

Геттем эса ҳали ҳам эшик олдида турарди. У бошини сарак-  
сарак қилди:

– Ахир Ньютон Вестминстер аббатлигига, инглиз протестан-  
тизмнинг юрагига кўмилган. Католик папанинг у ердаги дағн  
маросимида қатнашиши әҳтимолдан йироқ. Қаҳвага сут билан шакар  
қўшайми?

Софи бош иргади.

– Сизга-чи, Роберт?

Лэнгдоннинг юраги қаттиқ депсинарди. У монитордан нигоҳи-  
ни узди.

– Исаак Ньютон айнан биз излаётган рицар бўлади.

– Нималар деяпсиз? – сўради Софи ҳайратдан қўэлари катта-  
катта очилиб.

— Ньютон Лондонда кўмилган, — тушунтиришга кириши профессор. — У фанда жуда кўп кашфиётлар қилган ва шунинг учун ҳам Черковнинг тавқи лаънатига дучор бўлган. Қолаверса, у Сион Приоратининг Улуф устаси ҳам эди. Ҳўш, яна қандай далиллар керак?

— Папа томонидан кўмилган рицар-чи? — Софи шеър ёзилган вараққа ишора қилди. — Геттем хонимнинг гапини эшитмадингизми, Ньютоннинг дафн маросимида ҳеч қанақангি папа иштирок этмаган!

— Ким сиэга айтди ўша папа Католик черковининг бошлиги деб? — у монитордаги «папа» сўзини алоҳида белгилаган эди, парча тўлалигича пайдо бўлди:

«Сэр Исаак Ньютоннинг Александр Поп бош-қош бўлиб ўтказган дафн маросимида қирол оиласи аъзолари ва юкори табақа вакиллари иштирок этишиди. Тобут устига тупроқ ташлашдан олдин марҳумнинг дўстлари ва ҳамкаслари нутқ сўзлашиди».

Лэнгдон Софига ўтирилди.

— Шундай қилиб, ўзимиэга керакли папани топдик. Бу — жаноб Поп. Александр Поп.

Лондон. Поп кўмган рицар бор у ерда.

Софи оҳистагина ўрнидан турди.

Ҳа, бобосининг заковати ва кашфиётчилигига тан бериш керак.

## ТЎҚСОН ОЛТИНЧИ БОБ

Сайлас енгил туртқидан уйғониб кетгандай бўлди.

У қанча ухлаганини ҳам, нимадан уйғонганини ҳам билмасди. «Туш кўрдим шекилли», деб ўйлади. Сомон тўшакка чўккалади ва атрофга қулоқ тутди. Биринчи қаватда кимдир овоз чиқарип ибодат қилаётган экан.

Сайласнинг кўнгли барибир хотиржам эмасди. «Кимдир изимдан тушган бўлса-я?» Лекин ҳовлида ҳеч ким йўқ, атроф жимжит эди. «Нимага асабийлашяпман ўзи?»

Ойнадан бошини чиқарип, теваракни синчилаб кузатди. Бутали тўсиқ ортида полиция машинасининг томи кўриниб турарди. «Жинурсин!» Йўлакда кимдир юриб келиб, эшик тутқичини тортиди.

Қўлида тўппонча ўқталган полициячи хонага эндиғина кириб келаётган ҳам эдики, Сайлас зарб билан эшикни итариб юборди. Полициячи ҳам, унинг ортидан келаётган шериги ҳам йиқилиб тушишди. Биринчи полициячи ўзини ўнглаб, ўқ узишга шайланди, Сайлас эса ўзини ўша томонга отиб, унинг тиззасига ўхшатиб тепди. Ўқ нақ бошининг устидан ўтиб кетди. Бу пайт иккинчи полициячи ўрнидан туроётган эди, қорнига тушган тепкидан буқчайиб қолди. Сайлас биргина ич кўйлакда ўзини йўлакка урди.

Биринчи қаватта тушганида дарвозадан полициячилар кириб келаёттанини кўриб, орқасига югурди. Аввалига аёллар бўлими, кейин ошпазлару идиш юувучиларнинг капалагини учирив ошхондан ўтди. Торгина йўлак охирида кўчага олиб чиқувчи эшик бор эди. У эшикни очдию ичкарига кирмоқчи бўлган полициячига урилиб, икковлари ҳам ерга думалаб тушишди. Полициячининг қўлидаги тўппонча қаёққадир учиб кетди. Орқадан яна кимдири бақирганча югуриб чиқаётган эди. Сайлас дарҳол ўрнидан туриб, тўппончани қўлига олди. Аммо рўпарадан отилган ўқ унинг қовурғасига текканди. Фазаб ва оғриқдан кўзига қон тўлган Сайлас учнафар полициячини отиб ташлади.

Шу пайт тепасида қандайдир соя кўринди ва кучли қўллар уни маҳкам сиқиб, нақ қулоғининг тагида бақириқ эшитилди:

– Сайлас, йў-ўқ!

Сайлас ўгирилдию ўқ узди.

Епископ Арингароса кўлмак устига шалоплаб йиқилди.

## ТЎҚСОН ЕТТИНЧИ БОБ

Вестминстер аббатлигига уч мингдан ортиқ киши дафн этилган. Жоме ичи қироллар ва қирол оиласи аъзолари, давлат арбоблари, олимлар, шоирлар, мусиқачилар, ҳуллас, кўзга қўринган шахсларнинг қабрлари билан тўла. Европа меъморчилигига хос услубда барпо этилган Вестминстер аббатлиги на кафедрал жоме ва на оддий черков ҳисобланади – бу ўзига хос «қироллик черкови». Бу ерда ҳукмдорларнинг таҳтга ўтириш маросимлари ҳам ўтказилган. Ана шундай маросимнинг биринчиси 1066 йилнинг

Рождество байрамида, Музаффар Вилгелм шарафига бўлиб ўтган эди. Кейинроқ ибодатхона турли-туман шоҳона, давлат ва диний маросимларнинг гувоҳи бўлди

Роберт Лэнгдонни бу ерда рицар Исаак Ньютоннинг қабридан бошига ҳеч нарса қизиқтиромайди.

Улугвор пештоқ остидан ўтган Лэнгдон ва Невё қўриқчиларга дуч келишди. Улар меҳмонларни хавфсизлик қурилмасидан ўтишга таклиф қилишди. Бунақангги қурилмалар Лондондаги аксар тарихий обидаларга ўрнатилганига ҳали кўп бўлгани йўқ.

Улар жоме маркази томон йўл олишди.

Аббатлик остонасидан ўтиши билан Лэнгдон ўзини худди бошқа оламга тушиб қолгандай ҳис қилди. Атроф жимжит, машиналарнинг шовқини ҳам, ёмғирнинг шитирлаши ҳам эшилтимайди. Сассизлик кишини ўзига оҳанрабодай тортади, салобатли иншоот қулоққа ниманидир пичирламоқчидай. Кулранг тошдан ясалган баланд устунлар ҳам, баҳайбат гумбазлар ҳам бу ерга келган ҳар бир зиёратчида чексиз ҳайрат уйғотади.

— Ҳеч ким йўғ-а, — шивирлади Софи.

Чиндан ҳам атроф кимсасиз эди. Қайтанга одамлар кўп бўлгани яхшийди. Қанча кўп бўлса, шунча яхши. Оломон ичиди киши ўзини хавфсизроқ сезади. Лэнгдон бу ерга охирги марта ўтган йили ёзда келганди, ҳозир эса апрел, бунақангги йиғлоқи ҳавода ким ҳам кўчага чиқарди.

— Биз ҳозиргина хавфсизлик қурилмасидан ўтдик, — эслатди Софи. — Демак, ичкарига кирган одам қуролланган бўлиши мумкин эмас.

Лэнгдон бош ирғаса-да, Софининг сўзлари уни барибир хотиржам қилолмади. У аббатликка Лондон полициясини чақирмоқчиди, лекин ишга капитан Фаш аралашгани учун Софи кескин қаршилик билдири. “Биринчи бўлиб қиласиган ишимиз криптексни топиш, — деди у. — Криптекс ҳамма нарсанинг калитидир”.

Ҳа, у ҳақ.

Тибининг соғ-саломат қайтиши учун калит.

Граал сирининг калити.

Бу ишларнинг ортида ким турганлигини билиш учун калит.

Афсуски, бу қалитни айнан ҳозир, Исаак Ньютон қабридан топишга түғри келади. Криптексни ўғирлаган одам ҳам шу ерга келиши тайин, охирги қалит сўзни топиш учун. Ишқилиб, у чақ-қонлик қилмаган бўлсин-да. Лэнгдон ва Невё барибир умид узишгани йўқ.

Лэнгдоннинг кўз ўнгидан Тибингнинг қўл-оёғи боғланган ҳолати кетай демасди. Сион Приорати раҳбарларини бир кечада йўқ қилган одам унга қаршилик кўрсатган ҳар кимни тап тортмай ўлдириб юборавериши мумкин. Тақдирнинг аччиқ ҳазилини қаранг, Британия рицари унвонини олган Тибинг ўз ватандоши, яна бир рицар Исаак Ньютоннинг қабрини топмоқчи бўлганида гаровга олинди.

- Қабр қаердайкин? – сўради Софи атрофга аланглаганча.
- Шу ерда хизмат қиласиганлардан сўраб кўриш керак. Улар қизил сутанада юришади.
- Лекин атрофда зоғ кўринмайди-ку. Балки қабрни ўзимиз топишга уриниб кўрармиз?

Вестминстер аббатлиги ўз замонасдининг меъморчилик анъаналари руҳида – улкан хоч шаклида қурилган эди. Луврнинг Катта галереясидаги каби бу ерда ҳам кириш жойи фақат битта бўлиб, қайтиб чиқиши учун бир оз тер тўкишга түғри келади. Чунки саноқсиз мақбаралар, катта-кичик бутхоналар, даҳма учун қазилган ўралар орасида адашиб қолиш ҳеч гап эмас.

Лэнгдон ломтим демай, олдинга бир неча қадам юрди ва ўнг томонга ишора қилди.

- Тушунарли, – деди Софи. Бинонинг ички қисми катталигидан у ҳайрон бўлиб қолганди. – Бизга албатта йўлбошли керак.

\* \* \*

Устоз Исаак Ньютон қабрини ўн дақиқача томоша қилиб турди.

Қора мармардан ишланган тобут устида олим ҳайкали мағур қад ростлаган, ўз асарлари – “Фалсафанинг математик ибтидоси”, “Оптика”, “Илоҳиёт” ва ҳоказолардан мамнунлиги юз қиёфа-сидан яққол кўриниб турибди. Ҳайкалнинг шундоққина орқасида эса каттагина, оддий эҳром ўрнатилган эди. Устоз эҳромга эмас, унинг марказидаги айланага эътибор қаратди.

Унинг фикри-зикри Жак Сонъер қолдирган жумбоқда эди.

Қабрнинг золдирини топ...

Эҳромдаги айлана ичиди турли самовий жисмлар – юлдузлар, кометалар, сайёralар ва бурж белгилари бўртма тарзда ишланган эди.

Устоз авваллари қабрни топгач, золдир ёки айланани топиш муаммо бўлмайди деб ҳисоблар эди. Энди эса нотўғри ўйлаганига иқорор бўлиб туриди. У самовий жисмлар харитасига синчковлик билан тикилди: бу ерда қайси сайёра етишмаяпти экан? Эҳтимол, бирор юлдузлар туркумида битта жисм камдир? Устоз жумбоқнинг жавоби шу ерда эканлигини биларди, лекин қайси золдирни излаш кераклигига ақли етмаётган эди. Ахир Граалга етишиш учун фалакшуносликдан аллома бўлиш талаб қилинмас.

Қабрнинг золдирини топ. Атиргул ҳам бор –

Бил, ҳосилдор ғовакка ишора тақрор.

Устоз қабрнинг ҳар бир қаричини диққат билан кўздан кечира бошлади. Ҳайкални, унинг тагида ўрам кўтариб турган митти фариштачаларни, эҳромни, айлана ичини, ҳуллас ҳамма ёкни текшириб чиқди. «Қайси золдир етишмаяпти бу ерда?» У чўнтаги мармар қриптексни ушлаб қўйди, худди ушлаб турса жумбоқнинг жавоби топилиб қоладигандай. «Граалдан мени аллақандай бешта ҳарф ажратиб турибди-я!..»

У чукур нафас олди ва бош меҳробга олиб борувчи йўлкадан узоққа тикилди. Қизянл сутанали роҳиб қўлинни бу томонга силкитганча икки кишига алланималарни тушунтирадар эди.

Невё ва Лэнгдон-ку!

Улар қабрни албатта топишларини биларди, лекин бунчалик тез келишади деб умуман ўйламаганди.

«Нима бўлгандаям, қриптекс менда-ку».

Балки Лэнгдон калит сўзни билар, у ҳолда озгина босим кўрсатилса, тамом, Устоз ўз мақсадига эришади.

Лекин бу ишни ибодатгоҳда амалга ошириб бўлмайди.

Холироқ жойга бориш керак.

## ТҮҚСОН САККИЗИНЧИ БОБ

Лэнгдон дам даҳмага, дам эҳром айланасидаги саноқсиз самотвий жисмларга тикиларди.

Қабрнинг золдирини топ...

Бу иш сомонхонадан игна қидириш билан баробар-ку.

– Бурж белгилари ҳам бор экан, – деди Софи. – Эсингиздами, менга Балиқ ва Қовға ҳақида гапириб бергандингиз?

Профессор бош иргади.

– Ўтган минг йиллик Балиқ буржи даври эди, янгиси эса Қовға буржи остида бошланди. Сион Приорати худди шу тарихий паллада Сангрил ҳужжатларини ошкор этишни мўлжаллаган. Янги минг йиллик бошланиб бўлди, биродарлик эса бу ҳақида лом-мим дегани йўқ.

Охири жумбоқнинг жавоби осмон жисмлари ва ҳодисалари билан боғлиқ бўлмаслигини у ич-ичдан ҳис қилиб турарди. Жак Соньернинг аввалги топишмоқларига топилган жавоблар тамомимла рамзий маънога эга эди: «Мона Лиза», «Мадонна форда» ва ниҳоят «СОФИЯ». Само жисмлари, уларнинг йўлдошлари ҳараткатланишида эса рамзийлик бўлиши мумкин эмас, улар аниқ қонунларга риоя қиласиди. Лэнгдоннинг ишончи комил, Граал сирини очувчи сўнгги калит сўз oddий ва очиқ-ойдин бўлиши керак. Ечим шундоққина юзада, фақат...

– Қаранг! – ҳаяжон ичидаги қичқирди Софи мармар тобутта тикилиб. Ёдгорликнинг оёқ томонида нимадир қорайиб турарди. – Бу ерга биздан олдин кимдир келибди.

Лэнгдон унинг хавотирига парво қилмади. Шунчаки, сайёхлардан бири қаламини унугтиб қолдирибди. У эгилиб қаламни олмоқчи бўлди-ю, Софининг ҳаяжони беҳуда эмаслигини тушунди: мармар устида қора қалам билан ёзилган сўзлар ялтиради.

Тибинг менда. Чептер-Хаус орқали боққа боринглар.

– Тибинг тирик экан, – деди Лэнгдон ёзувни икки марта ўқиб чиққач. – Яна бир яхши хабар, улар ҳалигача калит сўзни билишмайди.

Тўғри-да, акс ҳолда улар учрашув тайин қилишмаган бўлишарди.

– Балки улар Тибингни калит сўзга алмаштириш ниятида-  
дир? Ёки бу тузоқмикан?

Лэнгдон бош чайқади.

– Бундай деб ўйламайман. Боғ аббатлик ташқарисида, гавжум  
жой. Демак, биз хавфсизликда бўламиз.

– Аббатлик ташқарисидами? У ерга кириш учун хавфсизлик  
курилмасидан ўтилмас экан-да?

Лэнгдон бу жиҳатни эътиборга олмаган эди. У ҳайкалга ти-  
килганча калит сўзни топа олмаётганига афсусланди. «Льюни бу  
машмашага мен тортдим, энди унинг озод бўлиши учун ҳар  
нарсани қилишим керак».

У қабордан бир неча қадам узоқлашиб, атрофга аланглай бошла-  
ди. Улар жомега кириб келган жойнинг рўпарасида қоронги йўлак  
кўринди, тепасига эса ёзувли тахта илинган экан:

**БУ ЕРДАН:**

Монастир

Бош руҳоний уйи

Колледж зали

Музей

Инъом сақлаш хонаси

Сент Фейт бутхонаси

Чептер-Хаусга

**ЎТИШ МУМКИН**

Лэнгдон ва Софи шундай шошиб юришар эдики, кираверишга  
осилган, майда ҳарфлар билан ёзилган яна бир эълонни кўрмай  
қолишиди. Чептер-Хаус таъмир учун ёпилган эди.

Улар баланд деворлар билан ўралган ҳовлига чиқишиди. Ёмғир  
эринмай ёғяпти. Тепадан қора булутлар учиб ўтар, шамол ваҳи-  
мали увилларди. Улар бутун ҳовли бўйлаб чўяилган айвонга кириб  
олишиди ва девордаги қўрсаткичларга қараб и'раверишиди. Рўпара-  
да, тахминан қирқ ярда нарида Чептер-Хаусга ўтиладиган равоқ  
кўринди. Лекин кириш жойи пастак панжара билан тўсилган бўлиб,  
унга ёзувли тахтacha илинган эди:

**ЧЕПТЕР-ХАУС ТАЪМИР УЧИ Н ЁПИҚ**

Панжарани айланиб ўтиб, бинонинг баҳайбат ёғоч эшигидан  
ичкарига қадам қўйишиди. Бир пайтлар Буюк Британия парламен-

ти йиғилган ушбу улкан зал деразаларидан мүл-күл ёруғлик ту-шәёттән әди. Бир нечта қоронғи йүлаклардан кейин бу ерда одам ўзини қандайдир енгил сезар экан. Софи ва Роберт атрофга алан-глаб, боққа чиқадиган әшикни қидира бошладилар. Баҳорни қар-ши олаёттән бое деразадан күрениб турар, лекин у ерга ўтилади-ган әшик күримасди.

Улар нима қилишни билмай, ҳафсалалари пир бўлганча бир неча дақиқа туриб қолиши.

Эшикнинг гичирлаб очилиши, кейин эса тарақлаб ёпилиши уларни ортга ўтирилишга мажбур қилди.

Паст бўйли, тўладан келган киши кичкинагина тўппончасини ўқталиб турарди.

«Туш кўярпман чоги», ўйлади Лэнгдон.

– Лъю?..

## ТҮҚСОН ТҮҚҚИЗИНЧИ БОБ

Лъю Тибинг дарғазаб кўз қисганча уларни “Медуза” револьве-ридан мўлжалга олган әди.

– Дўстларим, кеча уйимга кириб келганингиздан бошлаб кўн-гилсизликларга рўбарў бўлмаслигинги учун бор кучим билан ҳа-ракат қилдим. Ўзингиз кўриб турибсизки, қайсар феълингиз бо-шингизга етди, – у мутлақо кутилмаган хиёнатдан тахтадек қотиб қолган Софи ва Лэнгдонга тикилиб турарди. – Ишонинглар, сиз-ларни бу ишга умуман аралаштироқчи әмасдим, лекин ўзингиз олдимга келдингиз.

– Лъю? – ниҳоят Лэнгдон тилга кирди. – Нималар бўляпти ўзи? Бу ерга сизга ёрдам бериш учун келгандик.

– Келишингизга зигирча шубҳа қилмагандим. Сизлар билан қўп нарсаларни муҳокама қилиб олишимиз керак. Яхшилаб қу-лоқларингга қўйиб олинглар, агар сизларга қарши бад ниятим бўл-ганда әди, аллақачон асфаласофинга жўнатиб юборардим. Мен эса аксини қилдим. Янги минг йиллик кириб келса-да, Сион При-орати Сангрил ҳужжатларини ошкор этмаслигини билгач, кескин чоралар кўришга мажбур бўлдим. Да Винчи, Ботичелли, Ньютон

каби даҳолар бу ҳаэинани асраб-авайлаш учун жонларини беришга ҳам тайёр эдилар. Ҳақиқат они яқинлашгач эса Жак Соньер биродарликнинг қарорини ўзгартириб юборди.— Тибинг Софига ўтирилди.— У Граалга, Сион Приоратига хиёнат қилди.

—Сизми?!— чинқириб юборди Софи. — Бобомни сиз ўлдингизми?

—Бобонгиз ҳам, унинг ноиблари ҳам хиёнаткор! У Черков тазиқига чидай олмади.

Софи бошини сарак-сарак қилди.

—Черковнинг бобомга босим ўтказиши мумкин әмас.

—Азизам, черковнинг бу борада тажрибаси катталигини унугласлик лозим. У икки минг йил давомида ҳақиқатни ошкор этмоқчи бўлганлар билан курашиб келди. Шу тариқа император Константин давридан то шу кунгacha Исо Масиҳ ва Мария Магдалинанинг асл муносабатлари сирлигича қолмоқда. Руҳонийлар бутун дунёни фафлатда сақлашга уриниб ётишганита ҳайрон бўлмаслик керак. Тўғри, Черков энди динсиэларга қарши салб юришлари уюштиромаяпти, бироқ бу билан унинг таъсири камайиб қолганича йўқ, тажовузкорлиги ҳам.— Тибинг бир неча сония жим қолди. — Невё хоним, адашмасам, бобонгиз сизга оиласангиз ҳақида бор ҳақиқатни айтиб бермоқчи эди.

—Сиз қаердан биласиз?!

—Бу унча муҳим әмас. Билиб қўйинг, ота-онангиз, бувингиз ва укангиzinинг ўлими тасодиф әмас.

Унинг гаплари Софини эсанкиратиб қўйди. Гапирмоқчи бўлди-ю, томогига нимадир тиқилди.

—Нима демоқчисиз? — сўради Лэнгдон.

—Ҳаммаси очиқ-ойдин кўриниб турибди-ку, Роберт! Черков Граал сирини яшириш учун қотилликдан тап тортмаслиги аниқ. Улуғ уста Жак Соньернинг ўлими эса бошқаларга ибрат бўлиши керак. Тилини тийиб юришга тўғри келади, акс ҳолда навбатдаги курбонга айланиб қолиш ҳеч гап әмас.

—Лекин улар автоҳалокатга учрашган,— деди Софи юраги эзи-либ. — Баҳтсиз ҳодиса бу!

—Ёш бола учун ўйлаб топилган эртакдан бошқа нарса әмас, — жавоб қайтарди Тибинг. — Ахир ўзингиз ўйлаб кўринг, оиласанинг

фақат икки аъзоси – бобо ва набира тирик қолишган. Биродарликни назорат қилишнинг энг яхши усули-ку. Сўнгти йиллар давомида Черков бобонгизга қанчалар зуфум ўтказганини тасаввур қилиш қийин эмас. Агар Сонъер ҳужжатларни ошкор этишга уринганида борми, ягона неварасидан айрилиб қоларди. Шунинг учун ҳам у Приоратнинг қарорини ўзгартиришга мажбур бўлди.

– Лекин, Лью, – Лэнгдон анча ўзига келиб қолганди, – бу қотилликларда айнан Черковнинг қўли борлигини, Приоратни таз-йиққа олганини тасдиқловчи далилларингиз йўқ-ку.

– Сизга яна қанақанги далил керак? Ахир янги минг йиллик бошланиб бўлди, дунё эса ҳамон ғафлатда!

– Демак, сизнингча Сонъерга босим ўтказишган ва сиз уни ўлдирдингиз, шундайми? – сўради Лэнгдон.

– Лекин тепкини мен босганим йўқ. Сонъер анча аввал, Черков уни оиласидан жудо қилган кунда ўлган. Энди эса у виждан азобидан ҳам холи. Дунё бундан кейин ҳам ғафлатда қолиши керакми? Черков ўэйнинг ёлғонлари билан одамлар онгини заҳарлайверсинми? Қотиллик, зуфум ва зўравонликларини давом эттираверсинми? Йўқ, буларга чек қўйиш керак! Жак Сонъернинг хатосини, мана биз, учовимиз тўғрилаймиз, муқаддас вазифани унинг ўрнига биз адо этамиз.

Софи ўз қулоқларига ишонмасди.

– Биз сизга ёрдам берамизмикан?

– Азизам, ҳужжатлар ошкор этилмаслигига айнан сиз сабабчисиз. Бобонгизнинг сизга бўлган муҳаббати уни қўрқоқ, Черковга қарши курашолмайдиган даражада ожиз қилиб қўйди. У ҳеч қачон ҳақиқатдан сўз оча олмасди, чунки сиз унинг оғзини ёпиб ташладингиз, қўл-оёғини боғлаб қўйдингиз. Энди сирни очиш сизнинг бурчингиз, бу ишни Жак Сонъер хотираси учун қилишнингиз керак.

Лэнгдон Софига кўз қири билан қаради. Софининг юзи қўрқувдан оқарив кетган эди. “Приорат сирни ошкор этмаслиги учун Черков унинг оила аъзоларини ўлдирганмикан?” Бу гапга ишониш қийин. Бу фожианинг бошқа сабаби бўлиши керак.

– Келинг, Софини қўйиб юборайлик, – деди Лэнгдон. – Кейин сиз билан келишиб олаверамиз.

Тибинг хунук ишшайди.

—Менимча, бунга йўл қўя олмайман. Лекин бошқа таклифим бор, — у бўш қўли билан чўнтағидан криптексни чиқариб Лэнгдонга узатди.

Профессор жойидан жилмади.

“Лъю пойдевор тошини бизга беряптими? Бўлиши мумкин эмас!”

— Олсангиз-чи!

— Сиз уни очиб, харитани олдингизми?

— Эҳ, Роберт! Агар бу жумбоқни бир ўзим ҳал қила олганимда әди, ҳозир бу ерда қорамни кўрмаган бўлардингиз. Тан олиб айтаманки, мен жавобни билмайман. Аббатликка кириб келганингизни кўрганимдаёқ тушуниб етдим: сизлар менга ёрдам берасизлар. Граал бизларни бирлаштириди.

Тибинг чироили нутқ сўзлаётган бўлса-да, ўқталган тўппончасини бир зумга ҳам туширмасди. Лэнгдон бир қадам олдинга босди ва унинг қўлидан криптексни олди. Мармар цилиндр билк иллаб кетди, чиндан ҳам ҳали очилмабди.

Лэнгдон Тибингнинг кўзларига тик қаради:

—Агар уни ерга уриб, синдириб ташласам-чи?

— Одамнинг кулгисини қистатманг. Темпл черковида ҳам шунаقا таҳдид қилгандингиз, лекин ўша дўқлар ҳам ёлғондакам эканлигини билардим. Қўлингизда икки минг йиллик сирнинг қалити турибди. Айнан шу сир учун минглаб рицарлар гулханда тириклиайн ёқиб юборилган. Сиз уларнинг руҳи олдида масъулсиз. Фурсат келди, сир ортиқ сирлигича қолмаслиги керак.

— Лъю, сизга ёрдам бера олмайман, чунки криптексни қандай очишни билмайман. Калит сўзни билганимда ҳам айтмасдим.

— Айтмайсизми? — хўрсинди Тибинг. — Тўғриси, мени ҳайрон қолдирдингиз. Олдимда қанчалар қарздор эканлигингизни тушуниб етмаган кўринасизлар. Сизларни Виллет саройига келганингиз заҳоти Реми билан бир ёқли қилсан бўлади. Мен эса ўзимни хатарга қўйиб, сизларга олижаноблик қилдим.

— Ҳали олижаноблик қилдим деб ўйлајпсизми? — Лэнгдон тўппончага қараб қўйди.

— Ҳаммасига Сонъер айбдор. У ва унинг ноиблари Сайлестга ёлғон гапиришмаганида пойдевор тошини ҳеч қандай қийинчи-

ликларсиз қўлга киритган бўлардим. Унинг мени алдашини ва пойдевор тошини унга умуман алоқаси бўлмаган неварасига бериб юборишини қаердан билибман? Эътироф этишим керак, Роберт, сиз маълум даражада мушкулимни осон қилдингиз.

“Энди нима қилиш керак? Унга ёрдам берайми? – ўйлаб қолди Лэнгдон. – Ҳақиқатдан ҳам бизларни кўп нарса боғлаб турибди”.

– Сонъер жон берәётиб нома қолдирганини билганимдаёқ, сизда Приорат билан боғлиқ қимматли маълумот борлигини фаҳмлаганман. Бу маълумот пойдевор тоши ҳақидами ёки уни қаердан излаш ҳақидами, бунисини билмасдим. Полиция изингизга тушгач эса, айнан менинг олдимга келишингизга ишончим комил эди.

– Агар бормаганимизда-чи?

– У ҳолда сизларга ёрдам бериш режасини тузиб қўйгандим. Хуллас, нима қилиб бўлсаям, пойдевор тоши Виллет саройига олиб келиниши керак эди. Сизларнинг кириб келишингиз эса, менинг ҳақлигимни исботлади.

– Нима?! – ғазаб билан бақирди Лэнгдон.

– Режага кўра, Сайллас Виллетта кириб, сизларга озор етказмай, тошни тортиб оларди, мен эса гумондан холи бўлардим. Бироқ Сонъернинг жумбокчарини кўргач, икковингизни ҳам вақтингча ўйинда қолдиришга қарор қилдим. Сайллас тошни кейинроқ ҳам тортиб олиши мумкин эди.

– Темпл черковида, – Софининг овозида хиёнаткорга нисбатан чексиз нафрат янгради.

“Ҳаммаси ўз изига тушяпти”, ўйлади Тибинг.

Темпл черкови Софи ва Лэнгдондан пойдевор тошини тортиб олиш учун энг қулай жой эди. Уларни ибодатхонага олиб келиш учун эса Сонъернинг шеъри қўл келди. Афуски, Лэнгдоннинг пойдевор тошини синдириш ҳақидаги пўписаси Ремини қўрқитиб юборди ва у яшириниб ўтирган жойидан чиқиб келди. “Агар ўша аҳмоқ панадан чиқмаганида эди, бари боишача бўларди. Реми мен билан боғланган ягона ҳалқа эди ва у юзини кўрсатишга журъат этди!”

Бахтига, Сайллас унинг аслида ким әканлигини билиб қолмади. Бечора роҳиб кекса тарихчининг гаровга олиниш саҳнасига чип-

па-чин ишонди. Реми салон ва ҳайдовчи кабинаси ўртасидаги ойнаванд тўсиқни кўтариши билан Тибинг унга қўнғироқ қилиб, одатдагидек, француэча гаплашган ва Лондондаги “Дея асари” қароргоҳига боришни буюрганди. Ундан қутулиш учун эса политцияга қилинган биргина қўнғироқ кифоя бўлди.

Ремидан воз кечиш эса қийин эди.

У бир неча бор ўзининг садоқатини намойиш эта олган. Бироқ Тибингнинг бошқа чораси йўқ эди. “Граални излаш ҳар доим ҳам қурбон талаб қилган”. Лимузиндаги мини барда коняк шишиаси ва ер ёнғоқ қутиси бор экан. Кутича тагида озгинагина толқон Ремининг бўғилиб ўлишига етиб ортди. Чунки унинг ер ёнғоққа аллергияси бор эди. Ремининг жони узилгач, Тибинг орқа ўриндиққа ўтди ва барча далилларни йўқ қилди.

Вестминстер аббатлиги узоқ эмасди. Унинг металлдан ишланган қўлтиқтаёқлари ва чўнтағидаги “Медуза” револьвери киришдаги хавфсизлик қурилмасини ишга тушириб юборди. Қўриқчиларда ҳам инсоф бор, ундан қўлтиқтаёқларни ташлаб, қурилмадан яна бир бор ўтишни талаб қилишмайди-ку. Устига-устак, Тибинг рицарлик унвонини тасдиқловчи ҳужжатини кўрсатди. Қўриқчилар ногирон рицарни иззат-икром билан киритиб юбошлиди.

Энди эса қаршисидаги Лэнгдон ва Невёга ўзининг Насроний черковини фош қилиш борасидаги айёrona режасига “Дея асари”-ни ҳам тортганини тан олишдан базур тийилди. Ҳозир ишни ниҳоясига етказиш керак.

—Mes amis,— деди Тибинг соф француз тилида, — vous ne trouvez pas le Saint-Graal, c'est le Saint Graal qui vous trouve.\*— Ужилмайди.— Йўлимиз бир экан, Граал бизларни бирлаштириди.

Софи ва Лэнгдон жавоб беришмади.

— Наҳотки Граалнинг асрлар қаъридан келаётган овозини эшитмаяпсизлар? Ахир у ёрдам сўрайапти. Бу ёруғ оламда калит сўзни топиб, криптексни оча оладиган одам топилмайди. Биз бир-бiri-миэга содиқ қолишга ва буюк сирни ошкор этишга қасамёд қилишимиз керак.

—Хеч қачон бобомнинг қотилига содиқ бўламан деб қасам ичмайман, — ўқрайди унга Софи. — Фақат бир нарсага қасам ичи-

шим мумкин: сизни панжара ортига жүннатиш учун барча имкониятларимни ишга соламан.

Тибингнинг қовоги уюлиб кетди.

—Бундай қарорга келганингиздан афсусдаман, хоним. — Кейин эса Лэнгдондан сўради: — Сиз-чи, Роберт? Мен биланмисиз ёки менга қаршимисиз?

## ЮЗИНЧИ БОБ

Беш ой муқаддам олинган мудҳиш хабар епископ Арингаросани тамомила гангитиб қўйди. Гандольфо қасридаги учрашув ҳар бир икир-чикиригача ҳамон ёдида. Ҳаммаси ана ўшандан бошланган.

Мануэл Арингароса Гандольфо қасрининг Фалакшунослик кутубхонасига кириб бораркан, бошини мағрур тутган эди. Ҳозир уни мақтовларга кўмиб ташлашади, қўлини сиқиб чин юракдан табриклашади, Америкада католик мазҳабини ёйишга қўшган улкан ҳиссаси учун муносиб тақдирлашади.

Лекин ичкарида ҳеч қандай тантанадан асар кўринмади. Уни кутиб олган Ватикан котиби ҳам, ёнидаги икки кардинал ҳам хўмрайиб ўтиришибди.

— Марҳамат, ўтиринг, епископ, — илтифот кўрсатди котиб.

Арингаросанинг юраги шув этди.

— Мен расмиятчиликни ёқтирмайман, шунинг учун биратўла ишга ўта қолсак. Сиэни бу ерга нима учун чақирганимизни тушунтириб берсам.

— Бажонидил эшитаман.

— Ўзингиз ҳам биласиз, Ҳазрати олийлари “Дея асари” хатти-ҳаракатлари сиёсий оқибатларга олиб кетаётганидан қаттиқ хавотирдалар.

Арингарос фижиниб қўйди. Бунга ўхшаш гапларни янги понтификдан кўп бора эшитган.

— Шундай бўлса-да, у киши ташкилотингиз фаолиятига кескин ўзгартиришлар киритиш ниятида эмаслар.

— Ҳўш, унда мени нима учун чақирдиларинг?

Хўппа семиз котиб хўрсинди.

- Муҳтарам епископ, гапни чувалатмай, тўғрисини айтаман. Икки кун аввал Ватикан котиблар кенгаши “Дея асари”ни Ватикандан ажратиш ҳақида қарор қабул қилди.

– Кечирасиз, тушунмадим?..

- Ҳуллас, роппа-роса олти ойдан кейин “Дея асари” Ватикан прелатурасига кирмайди. Понтифик ҳам бу қарорни қўллаб-куватладилар.

– Лекин... бунинг иложи йўқ!

- Жуда ҳам иложи бор ва шундай қилиш керак. Понтификка ташкилотингиз сафи қинғир йўллар билан кенгайтирилиши, аъзолар орасида “ўз-ўзини азоблаш” каби одатлар ўтказилиши ва аёлларга нисбатан муносабатингиз умуман ёқмаяпти, – котиб бир неча сония сукут сақлади. – Очигини айтай, “Дея асари” Ватикан учун ташвишга айланаб қолди.

– Ахир “Дея асари” энг тез ривожланаётган католик ташкилоти ҳисобланади! Рӯҳонийларнинг ўзи ўн бир мингдан ортиқ.

- Тўғри, – деди кардиналлардан бири, – ва бу бизни хавотирга солади.

Епископ ўрнидан сапчиб турди.

- Сиз яххиси, Ҳазрати олийларидан 1982 йили Ватикан банкига кўрсатган ёрдамимиз ҳам ташвиш келтирмаганмикан, шуни сўраб кўринг.

– Ватикан бунинг учун сизлардан доимо миннатдор, – жавоб қайтарди котиб ижирғилангандай. – Бизнингча, шахсий прелатура мавқенини олишингизга айнан ўша молиявий ёрдам сабабчи бўлган.

– Ёлғон!

– Биз қарзимиэни қайтаришга тайёрмиз.

- Нима, менга пул бериб қутулмоқчи бўлдиларингми? Мен папа билан кўришишим керак!

– Менимча, у сизни ортиқ кўрмоқчи эмас...

Мануэл Арингароса Нью-Йоркка қайтгач, бир неча кун ўзига келолмади. У фақат насронийлик келажаги ҳақида ўйларди.

Кутимаганда кимдир унга қўнғироқ қилиб, француз тилида гаплашди. У ўзини прелатурада катта мартаба эгаси – Устоз деб таништириди.

– Ватиканнинг режасидан хабарим бор, – деди Устоз епископни ҳайрон қолдириб. – Мен ҳаммасини биламан. Сиэннинг ёрдамингизда чексиз ҳокимият инъом этадиган муқаддас хазинани топмоқчиман. Ана ўшанда Ватикан қаршингида тиз чўкади, “Деяасари”га ҳам, эътиқодингизга ҳам ҳеч нарса соя солмайди.

– Бунинг учун нима қилишим керак?..

## БИР ЮЗ БИРИНЧИ БОБ

“Сиз мен биланмисиз ёки менга қаршимисиз?..”

Бу вазиятдан чиқишининг энг матьқул йўли – сукут сақлаш.

Лэнгдон Тибингта орқа ўтирганча дераза томон йўналди.

У Ньютоннинг қабри, ундаги самовий жисмлар ҳақида ўйларди. Софини албатта қутқариш, бунинг учун эса қалит сўзни топиш керак.

“Майли, ўйлаб олаверсин, – хаёлидан ўтказди Тибинг. – Олим одамнинг пешонасига тўйппонча тираганинг билан бирор нарсани ҳал қилиб беролмайди”.

У ўэ режасини кеча, Лэнгдон ва Сонъер учрашмоқчи бўлган пайтда амалга ошира бошлади. Нозир суҳбатларини хуфёна пойлашдан шу нарса аниқ бўлдики, профессор Приоратга оид сирдан ўзи билмаган ҳолда воқиф бўлган. Сонъер эса уни ҳақиқатни ошкор этмасликка кўндиromoқчи, учрашувдан мақсад ҳам шу эди.

“Улар ҳақиқатни жуда узоқ яшириб келишди. Еттар энди!”

Иложи борича тезроқ ҳаракат қилиш керак бўлди. Сайлассинг ҳужуми билан Сонъерни тўхтатиб қолиш, яъни уни Лэнгдон билан учраштирмаслик ва пойдевор тошини қўлга киритиш кўзда тутилганди. Ҳужум уюштириш эса кўпам қийинчилик туғдирмади.

– Мен черков руҳонийсиман, – ўзини танишитирди Сайллас. – Сиз билан гаплашиб олишим зарур. Тўғри, тавба қилувчилар сирини ошкор этиш одобдан эмас, лекин ҳозиргина оиласангиз аъзоларини ўлдирган одамнинг тавбасини эшитдим.

Сонъер жавоб қайтаришга шошилмади.

– Улар автоҳалокатта учрашган.

– Жаноб, агар ўша одам сиз ва набирангиз ҳам хавф остида әканлигини айтмаганида, сизга құнғироқ құлмаган бўлардим.

Ҳийла иш берди. Соњер Сайласдан дарҳол Луврга етиб келишини илтимос қилди...

“У барибир калит сўзни топади. Чунки Софини қутқармоқчи”.

– Қабр... – оҳиста сўз қотди Лэнгдон ва қўзлари порлади. – Ньютоннинг қабридан нима излаш кераклигини биламан. Мен калит сўзни топдим!

Тибингнинг юраги қаттиқ ура бошлади.

– Айтинг, нима у?

– Йўқ, Роберт! – қичқирди Софи. – Зиндор айта кўрманг!

– Софини қўйиб юбормагунингизча, ҳеч нарса айтмайман, – Лэнгдон хиёнаткорга тик боқди.

– Роберт, жаҳлимни чиқарманг!

– Унинг кетишига рухсат беринг, бўлди. Кейин сизни Ньютоннинг қабрига олиб бораман ва биргалашиб криптексни очамиз.

– Мен ҳеч қаёққа кетмайман, – Софининг чиройли қўзлари ғазабга тўлганди. – Криптексни бобом менга қолдирган, уни очишочмасликни эса сизлар ҳал қилмайсизлар.

– Софи, ўтинаман, кетинг. Ахир ҳаётингиз хавф остида.

– Кетмайман. Криптексни менга беринг ёки уриб синдиринг. У бобомни ўлдирган одамнинг қўлига тушгунча йўқ бўлиб кетгани яхши, – у Тибингта юзланди: – Қани, энди отсангиз отаверинг! Бобом қолдирган омонатни ифлос қўлингизга топширмоқчи эмасман.

Тибинг уни мўлжалга олди.

– Йўқ! – Лэнгдон пойдевор тошини баланд кўтарди. – Агар ўқ узадиган бўлсангиз, мен уни синдираман.

– Мен билан ўйнашганингиз етар. Сиз ёлғон гапирдингиз, калит сўзини билмайсиз. Тошини яхшиликча ерга қўйинг, сўзни эса ўзим бир амаллаб топиб оларман.

Энди унга дўқ-пўписалар ўтмаслиги аниқ эди. Бордюо, пойдевор тоши унга ўтса, кейин ҳам ҳаётлари хавф остида қолмаслигига асло кафолат йўқ.

Лэнгдон қарор қабул қилди.

У аввал бошини күтариб Чептер-Хауснинг улкан гумбазига қаради. Кейин эса сал әгилида, криптексни кучи борича тепага ирғитди.

Лю Тибинг телкини қандай босиб юборганини сезмай ҳам қолди. Ўқ профессорнинг нақ оёқлари остига тегди.

Тибинг тўтпончани ҳам, қўлтиқтаёқларини ҳам ташлаб, қўлларини чўзганча олдинга интилди. “Мен уни ушлаб қолишиим керак! Барча орзу-умидларим криптекс ичига жо бўлган ахир!”

У цилиндрни маҳкам сиққанча ерга юзтубан йиқилди. Пойдевор тоши қўлидан сирғаниб чиқиб, ёнгинасига учиб тушди ва шу заҳоти ҳавода сирканинг аччиқ иси пайдо бўлди.

“Йў-ў-қ!”

Тибинг йиғлаб юбораёэди.

“Ҳаммаси тамом. Граал ийқ ёнди”.

Ақалли папирузнинг қолдикларини сақлаб қолиш ниятида криптексга ёпишди ва жон-жаҳди билан икки учидан тортди. Қизиқ... лаппаклар ажралиб кетди. Криптекснинг ичи эса бўм-бўш эди.

— Олма,\* — деди Лэнгдон лаппакларга терилган сўзга ишора қилиб. Софи эса қўлига тўтпонча кўтариб олганди. — Момо Ҳаво тишлаган “зўлдир”. Муқаддас аёллик ибтидосининг емирилиш рамзи.

Ҳа, худди ўзи. Исаак Ньютоннинг қабрида етишмаган зўлдир, олимнинг бошига тушиб кетиб, ернинг тортиш кучи ҳақидаги қонун кашф этилишга сабабчи бўлган мева.

— Роберт,— ҳайрат ичидан шивирлади Тибинг,— демак, сиз уни очибсиз-да? Ҳарита қаерда?

Лэнгдон пиджагининг ич чўнтағидан папирус ўрамини олди, уни очди ва обдан кўздан кечира бошлади.

— Айтинг, Граал қаерга яширилган?— зорланди у. — Ҳудо ҳаққи, ўтинаман!

Шу пайт эшик тарақлаб очилиб, Безу Фаш кўринди. У Софи ва Лэнгдонни кўриб, хотиржам тортди.

— Ҳайрият, тирик экансизлар. Айттанимни қилиб, полицияга боришлиаринг керак эди.

---

\*Инглиз тилида олма сўзи бешта ҳарфдан иборат – apple.

Залга кириб келган инглиз полициячилари Тибингнинг қўлига  
кишан солишиди.

—Бизни қандай топдингиз? — сўради оғзи очилиб қолган Софи.

Фаш Тибингга ишора қилди:

—У аббатликка кираверишда ҳужжатини кўрсатибди. Биз бар-  
ча қўриқлаш хизмати ходимларини огоҳлантириб қўйгандик.

—У Лэнгдоннинг чўнтағида!— бирдан чийиллади Тиинг.— Граал  
қаерга яширилганини кўрсатувчи харита!

Лекин уни қўлтиғидан олиб, ташқарига судрай кетишиди.

—Роберт! Айтинг, қаерда у?

—Граал қаердалигини фақатгина муносиб кишилар билишади.  
Буни менга ўзингиз айттандингиз, Лью.

## БИР ЮЭ ИККИНЧИ БОБ

Кенсингтон-гарденз паркини қуюқ туман қоплаган. Бирор кўриб  
қолишини истамаган Сайлас оқсоқланган кўйи буталар орасига  
кирди. Шундоққина ҳўл майсага чўйкалади, ярасидан оқаётган  
қонга парво ҳам қилмас, рўпарага маъносиз тикилиб ўтиради.

У дуо ўқиётгандай қўлларини юқори кўтарди, ёмғир томчилари  
бармоқларидаги қон юқини юваб тушар, териси ўзининг асл –  
оппоқ рангига кираётган эди. Ёмғир елкаларини тобора қаттиқроқ  
савалар, вужуди туман ичра эриб бораётганга ўхшарди.

«Мен арвоҳман».

У дуо ўқирди. Бу дунёда билиб-билмай қилган гуноҳлари афв  
этимиши, Парвардигори оламнинг иноятига ноил бўлиш, руҳи абадий  
ҳаловат топиши учун дуо қиласарди.

«Ё Тангрим, паноҳгоҳим епископ Арингаросанинг умрини эн-  
ёда қилгун! Унинг қиладиган ишлари ҳали бисёр».

Сайлас ўзини тобора енгил ҳис қиласарди.

У кўзларини юмди ва ўзининг сўнгги дуосини ўқиди.

«Худои таолонинг қудрати ҳам, марҳамати ҳам улуг»,  
Арингаросанинг овози эшитилгандай бўлди унга.

Сайласнинг юраги чексиз ҳузур түя бошлади.

Устози ҳар доимгидек ҳақ.

## БИР ЮЗ УЧИНЧИ БОБ

Күёш оқшомга яқын қызарған юзини күрсатди. Йұллар, пастбаланд бинолар томларию дов-даражаттар устига инган намлиқ аста селгій бошлади. Безу Фаш қаттиқ чарчаган эди, судралгудай бүлиб полиция идорасидан чиқиб, такси тұхтатди. Сәр Лью Тибинг оғиз күпиртириб үзіннің айбасылғини исботлашта уриниб ётибди. Уннің адвокатлари оёғи күйгөн товуқдек питирлаб қолишади ҳали.

“Телба. У ҳақиқий телба!”

Бундай одам сувдан қуруқ чиқиши учун ўйлаб топған режанинг пухталигига тан беріш керак. У “Дея асари” ва Ватикан мавқеидан ўз мақсадлари йўлида фойдаланған, қінғир ишларни эса уннің ўрніга аллақандай манқурт роҳиб ва таваккалчи руҳоний бажаришган. Омбор чордоғига әшитиш мосламаларини ўрнаттани-чи! Маж-руҳ одамнинг унақанғы жойға чиқолмаслығи аник. Сұхбатларни уннің хизматкори Реми пойлаб борған. Айнан Реми туфайлігина Тибингнинг бу ишга алоқадорлығы ва ҳақиқий башараси фош этилди.

“Буларнинг барини ана шу телба қылғанлигига ишониш қийин”.

Лейтенант Колле Виллет қароргоҳидан юборған маълумотларни ўрганиб чиққач, капитан Фаш топқирилк бобида Тибингдан ўрганадиган жиҳатлар күплигини тан олди. Жак Соньерга ишлатған ҳийласини, ҳойнақой, қадимти юнонлардан ўрганған бўлса керак. У нозирни саройига таклиф этиб, Луврда алоҳида “Да Винчи қаноти”ни ташкил этиш ташаббусини муҳокама қилишини билдиришган. Таклифнома охирида эса камтаргина илтимос ҳам бор эди: “Сиз ясаган робот рицар ҳақида кўп бор эшиптанман, уни ўзингиш билан олиб келсангиз, жуда кўргим келяпти”. Соньєр илтимосни рад эта олмаган ва Реми Легелудек тушлик пайтида роботга миттигина аппаратни жойлаштириб қўйған.

Таксининг орқа ўриндигіда ўтирган Фаш кўзларини юміб олди. “Парижга жүнашдан олдин яна бир жойга кириб ўтсам ёмон бўлмасди”. ўйлади у.

Авлиё Мария касалхонаси ходимлари жуда хушмуомала-да.

— Бизни жуда ҳайрон қолдиридингиз, — деди юзидан табассум тушмайдиган ҳамшира. — У дунёдан қайтиб келдингиз дейиш ҳам мумкин.

Епископ Арингароса ҳам қулимсираганча жавоб берди:

— Тангри таоло мени ҳар доим паноҳида асраган.

Ҳамшира муолажани тутатиб, уни холи қолдирди. Баҳор қүёши юзларини анчагина илитиб қўйди. Кечаги тун эса ҳаётидаги энг машъум воқеаларни бошидан кечирган эди.

У паркдан жонсиз танаси топилган Сайллас ҳақида ўйларди.

“Илтимос, мени кечир, ўғлим...”

Арингароса ўз режасига Сайлласни ҳам тортганидан қаттиқ пушаймон эди. Кеча унга капитан Безу Фаш қўнғироқ қилиб, Сен-Сюльпис черкови роҳибасининг қотиллигига гумон қилинаётганини айтди. Телеянгиликлардан яна тўрт қотиллик ҳақида хабар топгач эса фифони фалакка ўрлади. “Нималар қилиб қўйдинг Сайллас? Қандай ҳаддинг сиёди бундай қилишга?” У минг уринса ҳам Устоз билан боғлана олмади. Шунда епископ Устоз ундан ўз мақсадлари учун шунчаки фойдаланганини тушуниб қолди. Кейин содир бўлиши мумкин бўлган даҳшатли ҳодисаларнинг олдини олиш учун капитан Фашдан ёрдам сўради. Устоз яна бирор қотилликни буюрмасидан олдин Сайлласни қўлга тушириш керак эди.

Арингаросанинг бутун танаси зирқираб оғриётган эди. Телевизорда таниқли инглиз олими сэр Лью Тибингнинг ҳибсга олингани тўғрисидаги янгиликни кўрсатишяпти.

“Устоз ҳаммамиэни ўзининг ногорасида ўйнатди”.

Кўриниб турибдики, Устоз Ватиканнинг “Дея асари”дан халос бўлиш борасидаги ниятидан хабар топган ва режаларини бажарипши учун епископ Арингаросани танлаган. Ундан бошқа яна ким Граал ортидан бунчалик файрат ва қайсаарлик билан қувиши мумкин? Йўқотадиган нарсаси бор одам эмас, албатта. Қолаверса, афсоналарга кўра Граал ўзининг янги соҳибига чексиз ҳокимият ва куч-қудрат ато этаркан.

Лью Тибинг ҳақиқий башарасини ўта моҳирлик билан яширган.

— Кўринишингиз чакки эмас, муҳтарам епископ.

Бу хирилдоқ товуш әгасини дарҳол таниди.

— Хуш келибсиз, капитан.

Кўринишидан қаҳри қаттиқа ўхшаса-да, капитан жуда ғамхўр одам экан. У ётоқча яқинлашиб, оғир қора портфели стулга қўйди.

— Менимча, бу сиэнники эди, шекилли.

Арингароса облигациялар солинган портфелга хижолат чек-кандай назар ташлади.

– *Ха...* катта раҳмат сизга. – У бир оз жимлиқдан сүнг нияти-ни ошкор этишга қарор қылди: – Агар малол келмаса, сиздан бир ўтингим бор.

– Бажонидил.

– Буларни Сайлас Парижда ўлдирган одамларнинг оиласларига тарқатсангиз. Тўғри, уларга етказилган қалб жароҳатини ҳеч нима билан тузатиб бўлмайди, лекин илтимосимни бажо келтирсангиз, жуда миннатдор бўлардим.

Фаш бир неча сония епископга тикилиб турди.

– Жуда яхши ўйлабсиз. Бу иш билан шахсан ўзим шугулланаман.

Телевизорда француз полициясининг озғингина зобити гапира бошлади.

– Лейтенант Колле, – савол берди Би-Би-Си мухбири, – кеча идорангиз раҳбари мутлақо айбсиз икки кишини қотилга чиқариб қўйганди. Роберт Лэнгдон ва Софи Невё сизларга қарши даъво очдими? Фашнинг бу хатоси қанчалик қимматга тушиши мумкин?

Колле унга хотиржам жавоб қайтара бошлади:

– Тажрибамдан биламанки, капитан Фаш камдан-кам ҳолларда адашади. Мен бу масалани ҳали капитан билан муҳокама қилганимча йўқ, лекин ўз фикримни айтишим мумкин. Менимча, Роберт Лэнгдон ва Софи Невёга ҳақиқий қотилни чалғитиш учунгина айблов эълон қилинган.

Фаш Арингаросага ўтирилди.

– Анчагина фаҳмли бу Колле деганимиз, – деди кулимсираб. Кейин эса чўнтагидан олтин узук чиқариб, Арингаросага узатди.

Узукни кўриб, епископнинг кўзлари ёшланиб кетди.

– Сиз шунчалар яхшисиэки! – капитаннинг кафтини енгил сиқиб қўйди. – Раҳмат!

– Айтингчи, епископ, касалхонадан чиққач қаерга борасиз?

Арингаросага худди шунга ўхшашиб саволни кеча Гандольфо саройида ҳам беришган эди.

– Менимча, амалларим сизники каби истиффорга муносиб эмас.

– *Ҳм...* – ғудранди Фаш. – Мен яқинда истеъфога чиқишини ўйлаб турибман.

Арингароса табассум қилди:

– Одам оэгина имон билан ҳам ҳақиқий мўъжизалар яратади олиши мумкин. Оэгина имон билан, холос...

## БИР ЮЭ ТЎРТИНЧИ БОБ

Роберт ва Софи Атиргул чизиги – шимолдан жануб томон чўэйлган меридианда жойлашган қадимию Рослин ибодатхонасига етиб келишганида қош қорайиб қолганди. Лондондан Эдинбурггача бўлган қисқа парвоз давомида озгина дам олишгандай бўлишди. Лекин олдинда уларни нима қутаёттани ҳақидаги ўй уйку берармиди. У Граални кўрсатувчи харита бирор чизма ёки расмдан иборат деб ўйлаганди. Лекин кичик криптекс ичидан ҳам бир қарашда оддий туюладиган шеър чиқди, Сонъер унда Рослин меъморчилигининг ўзига хос жиҳатлари ҳақида ёзган.

*Граал сизни кўйна Рослин ичра кутмоқда.*

Бебаҳо хазина айнан мана шу ибодатхонага яширилгани ҳақидаги мишишлар мана, бир неча асрлардан бери қулоқдан-қулоқча ўтиб келади. Сўнгти йилларда эса бу ҳақида баралла гапирила бошлади. Эмишки, ибодатхона остида тўрт томони берк ер ости хонаси бор экан, Сангрил хужжатлари ҳам, Мария Магдалина хоки ҳам ўша ерда сақланаркан. Археологлар бу ерда бир неча бор қазишима ишларини бошламоқчи бўлишди, бироқ Рослин жамғармаси кескин қаршилик кўрсатди. Ибодатхонага зиёратчилар оқиб келарди. Баъзилар шунчаки, тарихий ёдгорликни кўргани келдик, дейишса, баъзилар эса ер ости хонасини топиш илинжини билдиришарди. Барининг нияти эса битта – Граал ҳақида кўпроқ маълумотга эга бўлиш.

Граал билан шуғулланувчи аксар олимлар эса Рослин ибодатхонаси Приорат томонидан одамларни чалғитиш учун қурилган тузоқлигини таъкидлашади. Охиригина номани ҳам ўқигач, Лэнгдон бу фикрга шубҳа қила бошлади. Уни кун бўйи бир савол қийнади: “*Бу ерга жўнатишдан олдин Сонъер нима учун биәни бунчалик овора қилди?*”

Афтидан, бу саволнинг жавоби ҳам битта: “*Демак, Рослинда биз билмайдиган ва тушунмайдиган нарса бор*”.

– Роберт, юра қолинг, – чақырди Софи. Унинг қўлида Фаш тақдим этган ёғоч қутича бўлиб, қайтадан йиғилган ҳар икки крип-текс ҳам солинганди.

Ибодатхонага кираверишда ҳеч қандай ҳашамат қўзга ташланмади. Эман дараҳтидан оддийгина қилиб ишланган икки табақали эшикка “РОСЛИН” деган ёзув илинганди. Ибодатхона бир неча дақиқадан кейин ёпилар эди, шунинг учун Лэнгдон эшикни шоша-пиша итарди. У Рослинни безаган сангтарошлиқ маҳсулотлари ҳақида кўп ўқиган, ўша маҳсулотларни қўз билан кўриш эса кишига чексиз завқ бағишиласа керак ҳойнаҳоиди.

Ҳамкасбларидан бири бу ерни “Тимсоллар макони” деб атаган эди.

Деворларда бир қарич ҳам бўш жой қолмаганга ўхшайди. Ҳамма ёқ рамзларга тўлиб кетган: насронийлар хочлари, яҳудийларнинг юлдузлари, масонлар муҳри, тамплиерлар ордени хочи, эҳромлар, мевалар, атиргуллар, беш қиррали юлдузлар. Тамплиерлар моҳир сангтарош бўлишган, ҳатто Сангтарошлар иттифоқига асос солишган. Улар бу ерда меҳр билан ишлагани кўриниб турибди, ҳеч бир тош расмсиз қолмабди.

Ичкарида бир гуруҳ сайёҳлар ва уларни нималарни дир ту-шунтираётган экскурсавод йигит бор экан. У меҳмонларни қўриб, бош иргаб саломлашибди ва ибодатхонани томоша қилишга ишора қилди. Лэнгдон ҳам табассум қилди-да, ичкарига юра бошлади. Лекин Софи эшик олдидан нари жилмади.

– Нима бўлди?  
– Менимча... бу ерда аввал ҳам бўлганман, – деди Софи ибодатхона ичига аланглаб.

– Рослин ҳақида умуман эшитмаганман, дегандингиз чоғи?  
– Тўғри. Эҳтимол кичкиналигимда бобом мени олиб келгандир. Тағин билмадим. Аммо ҳамма нарса таниш туюляпти. – У рўпарадаги иккита устунни кўрсатди. – Анавиларни эса аниқ кўрганман.

Лэнгдон одатда меҳроб турадиган жойда қад ростлаган устунларни кўрди. Бирига пастдан тепагача, иккинчисига эса бурама қилиб турли расмлар ўйиб ишланган эди. Софи устунларга яқинлашди.

- Ҳа, мен уларни аввал ҳам кўрганман.
- Бўлиши мумкин, – деди унинг ортидан етиб келган Лэнгдон.
- Балки бошқа жойда кўргандирсиз.
- Бошқа жойда?
- Эсингиздами, мен Рослин ибодатхонаси шоҳ Сулаймон маъбадининг нусхаси деган әдим. Маъбадга кираверишда ҳам худди шундай устунлар бўлган. – Лэнгдон чапдаги устунни кўрсатди: – У Боаз ёки Масонлар устуни, ўнгдагиси Жачин ёки Шогирдлар устуни деб аталади. Дунёдаги ҳар бир масонлар ибодатхонасида худди шундай устунлар бор.
- Мен ҳеч қачон масонлар ибодатхонасида бўлмаганман. Устунларни айнан шу ерда кўргандекман.

Сайёҳларни жўнатиб юборгач, экскурсавод йигит уларга яқинлашди. У йигирма етти ёшлар атрофида бўлиб, соchlари узун,mallla рангда әди.

- Кечирасизлар, ибодатхона ҳозир ёпилади. Сизларга бирор ёрдам керакми?

“Граални топишга ёрдам бервортсангиэ үлуғ иш бўлардида”, хаёлидан ўтказди Лэнгдон.

- Код! – хитоб қилди Софи. – Бу ерда код бўлиши керак!
- Ҳа, хоним, код бор...
- Ана, шифтда!

Рослин ибодатхонасининг шифти турли-туман рамзларга тўла эканини профессор унутиб қўйибди. Баъзи фикрларга кўра, ероғи хонасига кириш ана шу рамзлар орқали шифрланган экан. Ёки улар ёрдамида Граалнинг асл тарихини билиб олиш мумкин эмиш. Кўп асрлардан бери криптографлар бу тимсолларни ўрганиб келишади, бироқ бари беҳуда. Улар ўз сирини очишганича йўқ.

- Сизларга мамнунят билан...

Софи йигитнинг сўзларини эшитмасди. У қўлидаги қутичани Робертга тутқазди-да, шифтга тикилганча хаёлга толди. Бу ерга оила аъзолари вафотидан бир йил ўтиб келган эди. Бобоси билан Рослинга етиб келишганида, ҳозиргида атрофга қоронфилик чўкаётган эди. Ибодатхона берклигига қарамай, улар барибир ичкарига киришли.

– Бобожон, уйга қачон кетамиз? – сўраганди Софи. У жуда чарчаган эди.

– Ҳозир кетамиз, қизалогим. Менинг озгина ишим бор. Шу ерда кутуб тураверасанми ёки машинага чиқасанми?

– Жуда муҳим ишми?

– Ҳа, – бош иргади бобоси.

– Келгунингизча шифтдаги кодларни томоша қилиб турсам майлими?

– Майли. Бир ўзинг қўрқмайсанми?

– Йўқ, ҳали қоронғи тушмади-ку.

Бобоси унинг пешонасидан ўпди.

– Мен тезда қайтаман, хўпми? Эшикни очиқ қолдирман, ке-рак бўлсам чақирапсан.

Софи расмларни қанча томоша қилганини билмайди, шундоқ-қина ерга узанганча ухлаб қолибди. Совуқдан жунжикиб уйғон-ганида зал қоронғи эди.

У чопқиллаб ташқарига чиқди. Бобоси сал нарироқдаги тош уй олдида ким биландир гаплашиб турарди. Суҳбатдоши кимли-гини эса кўролмади, чунки ойнаванд эшик тўсиб турарди.

– Бобожон! – чақирди у.

Бобоси қайтиб келганида кўзларида ёш ҳалқаланган эди.

– Нимага йиғлаяпсиз, бобожон?

– Қизалогим, биз яқин одамларимиэдан айрилиб қолдик, бу жуда оғир.

Софи оила аъзоларининг ҳалокатга учрагани ҳақида эслади.

– Ҳозир ким билан хайрлашдингиз?

– Жуда яқин дўстим билан. Энди уни ҳали-вери кўрмасам керак...

Лэнгдон яна боши берк кўчага кириб қолишганини сезди. Соњ-ер қолдирган хатда Рослин ибодатхонаси тилга олинган бўлса-да, Граал бу ерга яширилганига шубҳа бор. Шеърда “идиш” ва “қилич” сўзлари учрайди, ибодатхонада эса улар йўқ.

Граал сизни кўҳна Рослин ичра кутмоқда,

Эшик очинг ва қўрингки – қилич ва идиш.

– Мени кечиринг, сиздан бир нарсани сўрамоқчиийдим, – деди экспкурсовод. – Бу қутичани қаердан олгансиз?

– Эҳ, бунинг тарихи жуда узун, – кулди Роберт.

Йигит қутичадан күз узмас, чамаси, гапни нимадан бошлашни билмай қийналады.

— Биласизми... бундай қутича бувимда ҳам бор, унга зеб-зийнатларини соладилар.

У адашаётганига Лэнгдоннинг ишончи комил эди. Приорат пойдевор тошини асраш учун фақат битта қутича ясаган.

— Балки үхшаб кетар... — унинг гапини эшикнинг тарақлаган овози бўлиб қўйди. Софи лол-мим демай ташқарига чиққан, ибодатхона яқинидаги тош уй рўпарасида туради.

— Бу кимнинг уйи? — сўради Лэнгдон йигитдан.

— Нозирнинг уйи, у айни пайта Рослин жамғармасини ҳам бошқаради. У менинг бувим.

— Бувингиз Рослин жамғармасини бошқарадими?

Йигит бош ирфади.

— Эсимни таниганимдан бери ўша уйда яшайман, бувимга ёрдам бераман. У мени катта қилган.

Лэнгдон дам Софига, дам қўлидаги қутичага қаради. “Йўқ, бу бўлиши мумкин эмас!”

— Шошманг, худди шундай қутича бувимда ҳам бор дедингиз, тўғрими?

— Тўғри.

— Уни қаёрдан олган?

— Бобом ясад берган, у кичкиналигимда ўлиб кетган. Бувимнинг айтишича, қўли гул уста бўлган экан.

— Кечирасиз, ота-онангиз ҳаётми?

Бу саволдан йигит ҳайрон бўлди.

— Улар бобом билан бир кунда вафот этишган.

Лэнгдоннинг юраги қаттиқ тепарди.

— Автомобил ҳалокатидами?

— Ҳа. Ўша ҳалокатда бобом, ота-онам ве...

— Опангиз ҳам қурбон бўлган.

Тош уй Софи қўрганидан бери кўп янгигина ўтишади. Софидан янгигина ёпилган нон иси тараларди. У остоидан янгигинида аёл кишининг йиги товуши эшитилди.

Софи даҳлизга кирди. Сочларига оқ орадиган тиксашиб кўлида ёркак кишининг расмини ушлаганча ўксисб-ўксисб ишларди. У расмини дарҳол таниди...

– Бобожон!..

Аёл кескин ўтирилди. Софи уйдан қочиб чиқмоқчи бўлди, лекин оёқлари ўзига бўйсунмади. Улар бир неча сония бир-бирла-рига сўёзсиз тикилиб туришди ва ниҳоят кутилмаган бу баҳтдан, айрилиқнинг аччиқ азоби ва армонлари адогига еттанидан аёлнинг чеҳраси ёришиб кетди. У ажин босган кафтлари билан Софининг силлиқ юзларини, соchlарини силади, кейин эса уни маҳкам бағри-га босганча ўкириб юборди:

– Болагинам! Қизалогим менинг!..

Софи донг қотиб қолган эди.

– Софи!.. – аёл унинг юз-кўзларидан тинимсиз ўпарди.

– Ахир... бобом... – аранг шивирлади у.

– Биламан, қизалогим, биламан. Бобонг иккимиз шундай қилиш-га мажбур бўлдик. У сенга бор ҳақиқатни айтмоқчи эди, лекин сизлар аразлашиб қолдиларинг. Унинг сенга айтадиган гаплари жуда кўп эди. Мана энди, оиласнг ҳақида ҳамма нарсани билиб оласан. Ҳеч қандай сирга ҳожат йўқ, Маликам...

## БИР ЮЗ БЕШИНЧИ БОБ

– Жаноб Лэнгдон, кеча Жакнинг ҳалок бўлганини эшишиб, Софидан қаттиқ хавотирланган эдим, – деди Мари Шовел. – Бутун эса уни уйимнинг остонасида кўриб, қанчалар енгил торт-ганимни тасаввур қила олмайсиз. Сизга қандай миннатдорчилик билдиришни ҳам билмайман.

Лэнгдон уларни холи қолдирмоқчи эди, Мари рози бўлмади. “Жак сизга сўёзсиз ишонган экан, мен ҳам ишонмаслигим мум-кин эмас. Сиз ҳам ҳақиқатни эшишишингиз мумкин”.

Марининг ҳикоя қилишича, улар Меровинглар сулоласидан бўлиб, Мария Магдалина ва Исо Масихнинг авлодлари экан. Хавфсизлик важидан Сен-Клер ва Плантар фамилияларини ўзгар-тиришларига тўғри келибди. Уларнинг фарзандларини Сион При-орати ҳар доим ҳимоя қилиб келган. Софининг ота-онаси сирли тарзда автоҳалокатда нобуд бўлишгач, биродарлик қаттиқ таш-вишга тушган.

– Ота-онанг чиққан машина дарёга қулаб тушганини хабар қилишган эаҳоти бобонг билан айрилишга қарор қилдик, – Марининг кўзларидан ёш томчиларди. – Ўша машинада ҳаммамиз кеттишимиз керак эди, лекин сўнгги дақиқаларда режамиз ўзгариб қолди ва ота-онанг бизсиз йўлга чиқишиди. Бу чиндан ҳам ҳалокат әдими ёки йўқ, бунисини билолмадик. Лекин аниқ билардикки, энди набираларимизни ҳимоя қилишимиз зарур. Жак полицияга машинада мен ва кичик уканг ҳам бўлганини айтди. Шундай қилиб сен ва бобонг Парижда қолдиларинг, мен ва уканг эса бу ерга келдик, – унинг овози титраб чиқарди. – Оиламизнинг бўлиниши биз учун ҳаётдаги энг оғир синов бўлди. Биз Жак билан камдан-кам кўришардик, чунки Приоратнинг ўзига хос тартиб-қоидалари бор. Ҳар сафар учрашганимида...

Лэнгдон, сұхбатнинг давомини эшитиш одобдан бўлмас, деган ўйда ўрнидан туриб ташқарига чиқди. Остонада турганча Рослин ибодатхонасига тикиларкан, Граал ҳақида ўйламасликдан ўзини тиёлмади.

“Граал ҳақиқатдан ҳам шу ерга яширилганми? Агар яширилган бўлса, шеърдаги “қилич” ва “идии” сўзлари нимани билдиради?..”

– Қўлингиздагини берақолинг, – Марининг овози эшитилди. Роберт орқага қайрилиб, унга пиёлани тутқазди.  
– Раҳмат.  
– Мен нариги қўлингиздагини назарда тутгандим, жаноб Лэнгдон.  
– Ҳа, буми, – у папирус ўрамини узатди.  
Мари ўрамни оларкан табассум қилди:

– Париж банкида ишлайдиган Андре Берне деган одамни биламан. У Жакнинг яқин дўсти эди, омонатни сақлаш учун ҳар нарсага тайёр турарди.

“Ҳатто мени отиб ташлашга ҳам”, ҳаёлидан ўтказди Роберт. Лекин буни ташига чиқармади. Бечоранинг бурини син-диргани ҳақида ҳам гапириб ўтиrmади.

– Энди Приорат нима бўлади?  
– Мурватлар аллақачон ишга тушиб кетган, жаноб Лэнгдон. Биродарлик жуда кўп қийинчиликларни бошдан ўтказди. Ишончим комил, ерга тушган байроқни қайтадан кўтарадиган одамлар ҳар доим топилади.

– Айтингчи, Черков Сангрил ҳужжатлари ошкор этилмаслиги учун Приоратта босим ўтказиб келганми? – Лэнгдон Вестминстер аббатлигиде Тибинг айтган гапларни эслаганди.

– Ё! Худо! Албатта, йўқ. Янги минг йилликнинг бошланиши билан боғлиқ воқеалар бирор телбанинг ўйлаб топгандари, холос. Биродарлик ҳужжатларни ҳеч қачон ошкор этимасликка қарор қилган.

– Ҳеч қачон-а?

– Биласизми, бу сир Граални эмас, балки руҳларимизни қутқариш учун аталган. Баъзилар учун Граал ичидаги ичимлиқдан бир ҳўплаб, абадий ҳаётга эришиш мумкин бўлган коса, баъзилар учун эса махфий ҳужжатлар ва улар билан боғлиқ сирлар кетидан қувиш. Менимча, кўпчиллик учун у ҳозирги талотўпли дунёда ҳам йўлчи юлдуз бўла оладиган ва ҳеч кимнинг қўли етмайдиган бебаҳо хазинадир.

– Агар Сангрил ҳужжатлари ошкор этилмаса, Мария Магдалина сири ҳам очилмай қолаверади-ку!

– Асло! Атрофга яхшироқ қаранг, унинг тарихи тасвирий санъат, мусиқа, адабиётда яшаяпти. Биз ҳар куни Граалга тўқнаш келамиз ва ўтмишда қандай хатоларга йўл қўйганимизни, ўзимизни ўзимиз йўқ қилишга уринганимизни эслаймиз. Демакки, муқаддас аёллик ибтидосига қайтадан жон бағишлиаш лозим, – у бир пас жим қолди. – Эшитишимча, аёллик ибтидоси тимсоллари ҳақида китоб ёзаётган экансиз, тўғрими?

– Ҳа.

– Ўша китобни тезроқ тутата қолинг, жаноб Лэнгдон. Дунёга янги оқинлар керак.

Мари унинг сабрсизланана бошлаганини кўриб қулиб қўйди. Унинг ўрнида бошқа одам бўлганида ҳам худди шуни сўраган бўларди.

– Сиз Рослинда Граал яширилганми, йўқми, шуни билмоқчисиз-а?

Лэнгдон қизариб кетди.

– Ҳа.

– Эҳ, бу эркаклар! Граални ҳеч тинч қўйишмайди-я! Нима учун уни Рослинда деб ўйляпсиз?

– Бу ҳақида Соњер қолдирган шеърда айтилган. Яна қилич ва идиш ҳақида ҳам. Лекин у нарсаларни ибодатхонада кўрмадим.

– Тушунарлы, қилич әркаклик, идиш эса аёллик белгиси. Юринг, сизга уларни күрсатаман.

Улар ибодатхонага киришгач, Мари чироқни ёқди ва полдаги минглаб одамлар топтаб ўтган улкан юлдузга ишора қилди:

– Ана улар.

– Бу Довуд юлдузиңку, ахир... – Лэнгдон гапини тутатмаæk ҳаммасини тушунди.

Бир-бирига туташган қилич ва идиш.

Довуд юлдузи... әркак ва аёлнинг қовушиши... ҳар икки ибтиидонинг бирлашиши...

– Демак, шеърда чиндан ҳам Рослин ҳақида айтилган экан. Қойил. Граал пастда, оёқларимиз остидами?

Мари кулиб юборди.

– Рамзий маънода, холос. Граал кўп вақт мобайнида яшириш учун бир мамлакатдан бошқасига ташиб ўтилди. Жак Приорат-нинг Улуг устаси бўлгач, хазинани Францияга қайтариш ва у ерда абадий сақдашга қарор қилди.

– Ҳўш, бу ишни қилишга улгурдими?

– Жаноб Лэнгдон, оиласиз учун қилган хизматингиз эвазига бир сирни очишим мумкин: бу ерда Граал йўқ.

Бироқ Лэнгдон енгилгиси келмади.

– Ахир пойдевор тоши Граал яширилган жойни кўрсатиши керак эмасми? Нима учун унда Рослин кўрсатилган?

– Балки шеърни нотўғри тушунгандирсиз.

– Яна қандай тушуниш керак? – хитоб қилди Роберт. – Оёқларимиз остида қилич ва идиш рамзи, шифтда юлдузлар тасвири, атрофимиизда моҳир усталарнинг ишлари. Буларнинг бари Граалдан дарак беряпти!

– Яхши. Шеърни мен ҳам ўқиб чиқсан майлимни?

*Граал сизни кўйна Рослин ичра кутмоқда,*

*Эшик очинг ва кўрингки – қилич ва идиш.*

*Маҳоратли усталарнинг ижод маҳсули,*

*Сонсиз юлдузлар остида топмиси осойиш.*

– Оҳ, Жак!.. – табассум қилди Мари.

– Граалнинг қаердалигини тушундингизми?

– Жаноб Лэнгдон, ўзингиз ҳозиргина гувоҳ бўлганингиздек, очиқ-ойдин нарсаларни ҳам бошқача услубда ифода этиш мумкин. Сизга тўғрисини айтаман, Приорат менга Граал яширилган жойни ошкор этмаган, лекин аёллик ҳиссиятим мени ҳеч қачон алдамаган... Сезиб турибман, Рослиндан ўз саволларингизэга жавоб топа олмаганингиз учун қаттиқ афсусдасиз, лекин ишонинг, кун келиб бу сирдан албатта воқиф бўласиз...

Эшикдан кимдир киргани эшлийди.

– Бу ерга яшириниб олган экансизлар-да! – деди Софи қувноқ овозда.

– Эндиғина кетмоқчи бўлиб турғандик. – Мари набирасининг пешонасидан ўпди. – Ҳайрли тун, Маликам! Жаноб Лэнгдонни кўп ушлаб турма, у киши ҳам қаттиқ чарчаган.

Улар ўй томон йўналган Марини нигоҳлари билан қузатиб қолишиди.

– Тўғриси, бунақа бўлишини кутмагандим, – деди Софи. У бутун ҳаётини ўзгартириб юборган бутунги воқеадан қаттиқ ҳаяжонда эди.

– Аҳволингиз қалай? – сўради Роберт. – Буларнинг барини бирданига тушуниб олиш...

– Энг муҳими оиласиди топдим. Киммиз, қаердан келганмиз – буларни англаб етиш учун вақт керак, – у енгилгина хўрсиниб қўйди. – Биз билан қоласизми? Ҳеч бўлмаса, бир неча кун.

Лэнгдон жон-жон деб қолган бўларди...

– Сиз яқинларингиз даврасида бўлишга ўрганиб олишингиз керак. Мен эса эрталаб Парижга қайтаман.

Улар анчагача жим туришиди. Кейин эса қўл ушлашиб ташқарига, ибодатхона ортидаги тепаликка чиқишиди. Чароғон юлдузлар янги ойни ўраб олишган, юзларига Шотландиянинг салқин шабадаси уриларди.

– Софи, эртага вақтли жўнайман. Сиз у пайтда ухлаб ётган бўласиз, – Лэнгдон тутилиб қолди. – Кечирасиз, бунақа нарсаларга уқувим йўқроқ...

– Энди қачон кўришамиз?

– Ҳам... умуман олганда, кейинги ой Флоренцияга бораман, конференцияда маъруза ўқиш учун. Бир ҳафта ўша ерда бўламан.

- Нима бу, таклифми?
- Айтиб қўяй, “Брунелески” меҳмонхонасидан менга жой ажратилган.
- Ҳаддингидан ошиб кетмаяпсизми, жаноб Лэнгдон?
- Кечирасиз, қўполроқ чиқди, шекилли. Мен бошқа нарсани...
- Майли, розиман! – кулимсиради Софи. – Флоренцияда учрашганимиз бўлсин. Лекин битта шартим бор: ҳеч қанақанг музейлар, черковлар, даҳмалар, санъат асарлари бўлмайди. Келишдикми?
- Келишдик! – бош ирғади Лэнгдон.

## ХОТИМА

Роберт Лэнгдон қандайдир турткидан уйғониб кетди. Түш күрди, шекилли. Күэларини ишқалаб, стул устига ташлаб қўйилган халатнинг кўксидаги ёзувни кўрди: «Ритц» меҳмонхонаси, Париж».

Икки кундан бери ташқарига чиққани йўқ, дам олиб ётибди. Эринибигина ўрнидан туаркан, уни уйғотиб юборган жуда ғалати, кутилмаган... фикр эканлигини тушуниб қолди. Жумбоқнинг тагига етиш учун не-не саргузаштлар, мاشаққатларни бошидан ке-чирибди-ю, бу жиҳатни эса эътиборга олмабди.

«Шундай бўлиши мумкинми?»

Роппа-роса йигирма дақиқадан кейин меҳмонхнадан чиқиб, Вандом майдони сари йўл олди. Атрофга қоронғилик чўкаётган эди. Кийинаётиб биринчи қаватдаги кафеда бир оз ўтироқчи, сутли қаҳва ичмоқчиди, леғин оёқлари ўзига бўйсунмади.

У де Пти Шамп кўчасидан ўтиб, Пале-Роял боғига кириб бориши биланоқ ерга кўз қадади. Парижнинг салқин шабадасига ҳам парво қилмай, тобора ичкарилаб бораверди. Ва ниҳоят, қидирган нарсасини топди: плиталарга бир нечта лаппаклар ёпиштирилган бўлиб, ҳар бирига «N» ва «S» ҳарфлари туширилган эди.

*Nord. Sud.\**

Пойтахт йўлкаларига бундай бронза лаппаклардан бир юз ўттиз беш донаси ётқизилган бўлиб, улар шаҳарни шимолдан жанубга томон кесиб ўтганди. Лэнгдон бир неча йил аввал бу чизиқ бўйлаб юриб, Сакре-Кёр ибодатхонасидан эски расадхонагача борган эди.

Дунёдаги биринчи меридиан.

---

\*Шимол. Жануб (франц.)

Илк нолинчи узунлик.

Парижнинг қадимги Атиргул чизиги.

Лаппакларни таъқиб этганча Риволи кўчасидан илдам одимлаб бораркан, мақсадга ҳеч қачон бунчалар яқин бўлмаганини ҳисқилди. Яна битта кварталдан ўтса, бас ва...

Граал сизни кўхна Рослин узра кутмоқда...

Ҳаммаси мос келяпти!.. Соњер шеърида тилган олинган «Рослин»\* сўзининг келиб чиқиши... қилич ва идиш... моҳир усталар безаган даҳма...

Лэнгдон узундан-узун Решелье туннелидан отилгудай бўлиб чиқдию, рўпарасида намоён бўлган мўъжизадан донг қотиб қолди.

Ёрқин нурларга кўмилган Лувр эҳроми.

Унинг ёнида улкан ойнаванд айланада. Қадим-қадим замонларда бу ерлар мажусийларнинг қанчадан-қанча байрамлари, маъбудага сифиниш билан боғлиқ маросимларига гувоҳ бўлган.

У эҳромнинг «тўнтарилган» деб аталувчи қисмидан пастга туша бошлади.

Эшик очинг ва кўрингки – қилич ва идиш....

^ – бу қилич. (лотинчадаги V ҳарфининг тўнтарилганини қўйиш керак)

V – бу идиш.

Парижнинг ушбу ғаройиб меъморчилик обидасида донғи бутун дунёга кетган да Винчи, Ботичелли сингари буюк санъат устарининг ижод намуналари сақланади.

Маҳоратли усталарнинг ижод маҳсули,

Сонсиз юлдузлар остида топмиш осойиш.

Лэнгдон тепага, шиша панеллар узра нур сочаётган саноқсиз юлдузларга назар ташлади ва Улуғ уста қолдирган мисраларнинг асл моҳиятини эртароқ англаб етмаганидан афсусланди.

«Граални излаш – Мария Магдалина хоки олдида тиз чўкмоқлиқдир». Мари Шовелнинг сўзларини эслади у ва астагина тиз чўкли.

Кулоғига аёл кишининг овози чалингандай бўлди... Асрлар ва кўхна замин қаъридан келаётган донолик саси...

---

\* «Атиргул чизиги» деган маънони билдиради.

*Адабий – бадиий нашр*

**ДЭН БРАУН**

**ДА ВИНЧИ СИРИ**

Муҳаррир  
Дилрабо МИНГБОЕВА

Техник муҳаррир  
Елена ДЕМЧЕНКО

Компьютерда саҳифаловчи  
Феруза БОТИРОВА

Босишга 20.04.2007 й.да рухсат этилди. Бичими 84x108 1\32.

Босма тобоғи 11,0. Шартли босма тобоғи 18,48

Адади 5000 нусха. Буюртма № 112

Баҳоси келишилган нархда.

«Янги аср авлоди» нашриёт-матбаа марказида тайёрланди.

«Ёшлар матбуоти» босмахонасида босилди.

700113, Тошкент, Чилонзор-8, Қатортол кўчаси, 60.

Мурожаат учун телефонлар:

Нашр бўлими – 278-36-89; Маркетинг бўлими – 128-78-43

факс - 173-00-14; e-mail: yangiasravlodi@mail.ru